

Obszary wiejskie w Polsce w 2018 r.

Rural areas in Poland in 2018

Obszary wiejskie w Polsce w 2018 r.

Rural areas in Poland in 2018

Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland
Urząd Statystyczny w Olsztynie Statistical Office in Olsztyn

Warszawa, Olsztyn 2020

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Olsztynie, Ośrodek Badań Obszarów Wiejskich
Statistical Office in Olsztyn, Research Centre for Rural Areas

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Przestrzennych i Środowiska
Statistics Poland, Spatial and Environmental Surveys Department

pod kierunkiem
supervised by

Marek Morze, Dominika Rogalińska

Zespół autorski

Editorial team

Ewa Bendowska, Monika Borawska, Łukasz Jankowski, Jarosław Kalski, Izabela Lech, Katarzyna Medolińska,
Aleksandra Pytalska, Małgorzata Stawikowska, Katarzyna Wielechowska, Maciej Zych

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Beata Brzezińska, Beata Lipińska, Paweł Luty

ISSN 2719-2652

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji – tel.: (22) 608 32 10, 608 38 10

Zam. 80/2020

Przedmowa

Przekazujemy Państwu piątą edycję publikacji „Obszary wiejskie w Polsce”. Informacje zawarte w opracowaniu dają statystyczną podstawę dla programowania rozwoju obszarów wiejskich w zmieniającym się otoczeniu oraz umożliwiają monitorowanie zmian zachodzących na tych obszarach.

Publikacja przedstawia stan obecny i przemiany zachodzące na obszarach wiejskich na poziomie krajowym oraz regionalnym w latach 2010 i 2018. Przeprowadzona analiza wskazuje na duże zróżnicowanie terytorialne obszarów wiejskich zarówno pod względem społeczno-ekonomicznym, jak i środowiskowym. Dynamika zmian została zaprezentowana również w odniesieniu do sytuacji w miastach. Zamieszczony materiał statystyczny wzbogacono ilustracjami graficznymi w postaci map i wykresów.

W opracowaniu przedstawiono analizę w zakresie cech demograficznych, sytuacji ekonomicznej ludności, infrastruktury technicznej i społecznej, działalności pozarolniczej i rolnictwa oraz środowiska naturalnego i źródeł finansowania obszarów wiejskich. Ukazanie tak szerokiego zakresu informacji w przekrojach o różnym stopniu szczegółowości możliwe jest dzięki zastosowaniu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT) oraz klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS).

W porównaniu z poprzednią edycją publikacji wprowadzono zmiany w układzie tematycznym opracowania. Ponadto poszerzono zakres prezentowanych informacji o dane dotyczące migracji ludności na pobyt czasowy, budownictwa na cele Niemieszkalne, bazy noclegowej turystyki oraz nowych form wspierania rodziny. Część danych prezentowana jest na niższych poziomach terytorialnych niż w dotychczasowych edycjach publikacji.

Pragniemy zachęcić Państwa do korzystania z pełnego zakresu danych udostępnianych na stronie internetowej GUS (<http://stat.gov.pl/publikacje/>) w postaci elektronicznych zbiorów danych, stanowiących załącznik do niniejszej analizy.

Przekazując do rąk Państwa niniejsze opracowanie, składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom i instytucjom za współpracę oraz przekazane dane, które przyczyniły się do wzbogacenia zawartości publikacji. Jednocześnie zwracamy się z prośbą o uwagi i sugestie, które będą stanowić cenną wskazówkę w dalszych pracach oraz przyczynią się do doskonalenia zarówno treści, jak i formy kolejnych publikacji dotyczących tej tematyki.

Dyrektor

Urzędu Statystycznego w Olsztynie

Marek Morze

Prezes

Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Warszawa, kwiecień 2020 r.

Preface

We present the fifth edition of publication “Rural areas in Poland”. The information contained in the publication provide a statistical basis for programming rural areas development in a changing conditions and allow monitoring the changes occurring in this areas.

The publication presents the current state and the changes occurring in rural areas at national and regional level in comparing years 2010 and 2018. The analysis shows a large territorial diversity of rural areas in both in terms of socio-economic and environmental. Dynamics of changes is also presented in relation to urban areas. The statistical information has been enriched with maps and charts.

The publication presents the analysis in the scope of demographic potential, the economic situation of population, social and technical infrastructure, non-agricultural activity and agriculture as well as the environment and the sources of rural areas financing. The usage of National Official Register of the Territorial Division of the Country (TERYT) and Classification of Territorial Units for Statistics (NUTS) enables the preparation and presentation of socio-economic phenomena in sections with a different level of accuracy.

Comparing to the previous edition of the publication, entered modifications in the thematic arrangement. Furthermore, the scope of presented information has been expanded on data about migration of population for temporary residence, non-residential construction, tourist accommodation establishments and new form of family support. Part data is presented on lower territorial level than in the previous editions of the publication.

We would like to encourage you to use the full range of data available on Statistics Poland website: (<http://stat.gov.pl/publikacje/>) in the form of electronic data files, constituting an attachment to this publication.

Presenting this publication, we would like to express our sincere gratitude to all the persons and institutions for their co-operation and transmitted data that enriched content of this publication. At the same time we would like to ask you for remarks and suggestions which will be a valuable advice in further work as well as will contribute to improvement both the content and the form of the next edition of the publication.

Director

Statistical Office in Olsztyn

Marek Morze

President

Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph. D.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis treści	5
Contents	
Spis tablic	9
List of tables	
Spis wykresów	10
List of charts	
Spis map	16
List of maps	
Objaśnienia znaków umownych	18
Symbols	
Ważniejsze skróty	19
Main abbreviations	
Synteza	21
Executive summary	24
Rozdział 1. Powierzchnia i sieć osadnicza	27
Chapter 1. Area and settlement	
Powierzchnia obszarów wiejskich	27
Rural area	
Sieć osadnicza	30
Settlement	
Rozdział 2. Potencjał demograficzny	33
Chapter 2. Demographic potential	
Stan i zmiany liczby ludności	33
Size and changes of population	
Struktura ludności według cech demograficznych	38
Population structure by demographic characteristics	
Ruch naturalny ludności	44
Vital statistics of population	
Migracje ludności na pobyt stały	51
Migration of population for permanent residence	
Rozdział 3. Gospodarstwa domowe. Infrastruktura	56
Chapter 3. Households. Infrastructure	
Dochody gospodarstw domowych	56
Household income	
Wydatki gospodarstw domowych	62
Household expenditures	
Wyposażenie gospodarstw domowych	66
Household equipment	
Zróżnicowanie sytuacji materialnej	68
Diversification of the material situation	
Świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500+”	72
Child-raising benefit with programme “Family 500+”	

Zasoby mieszkaniowe	73
Dwelling stocks	
Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą	80
Foster care provided to children and young people	
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	81
Stationary social welfare facilities	
Rozdział 4. Rynek pracy	83
Chapter 4. Labour market	
Aktywność ekonomiczna ludności (BAEL)	83
Economic activity of population (LFS)	
Pracujący	89
Employed persons	
Bezrobocie rejestrowane	92
Registered unemployment	
Rozdział 5. Gospodarka	96
Chapter 5. Economy	
Produkt krajowy brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	96
Gross domestic product in agriculture, forester and fishing	
Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	97
Gross value added in agriculture, forester and fishing	
Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	98
Investment outlays in agriculture, forester and fishing	
Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	100
Gross value of fixed assets in agriculture, forester and fishing	
Użytkowanie gruntów	101
Land use	
Gospodarstwa rolne	103
Agricultural holdings	
Powierzchnia zasiewów	105
Sown area	
Pogłowie zwierząt gospodarskich	106
Livestock	
Produkcja rolnicza	107
Agricultural output	
Wybrane środki produkcji rolniczej	111
Selected means of agricultural output	
Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON	113
Entities of the national economy recorded in the REGON register	
Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON	117
Entities of the national economy newly recorded in the REGON register	
Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON	120
Entities of the national economy deleted from the REGON register	
Budynki i mieszkania oddane do użytkowania	123
Buildings and dwellings completed	
Sieci rozdzielcze	128
Distribution networks	

Rozdział 6. Infrastruktura społeczna	131
Chapter 6. Social infrastructure	
Wychowanie przedszkolne	131
Pre-primary education	
Szkoły podstawowe i gimnazja dla dzieci i młodzieży	134
Primary schools and lower secondary schools for children and youth	
Biblioteki	138
Libraries	
Instytucje kultury	140
Cultural institutions	
Opieka zdrowotna, apteki i pomoc społeczna	142
Healthcare, pharmacies and social welfare	
Kluby sportowe	146
Sports clubs	
Baza noclegowa turystyki	146
Tourist accommodation establishments	
 Rozdział 7. Finansowanie obszarów wiejskich	 154
Chapter 7. Rural areas financing	
Dochody i wydatki gmin	155
Revenue and expenditure of gminas	
Struktura dochodów gmin	158
Structure of gminas revenue	
Struktura wydatków gmin	162
Structure of gminas expenditure	
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin	164
Financing and co-financing EU programmes and projects in budgets of gminas	
Systemy wsparcia bezpośredniego	165
Direct payment schemes	
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020)	169
Rural Development Programme for 2014–2020 (RDP 2014–2020)	
Instrumenty krajowe wspierające rozwój rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych	170
National instruments supporting development of agriculture and processing of agricultural products	
 Rozdział 8. Środowisko naturalne	 172
Chapter 8. Environment	
Grunty leśne i zalesienia	172
Forest land and afforestation	
Ochrona przyrody	173
Nature protection	
Tereny zieleni ogólnodostępnej	174
Generally accessible green areas	
Rekultywacja	175
Remediation activities	
Gospodarka ściekowa	176
Wastewater management	
Odpady	178
Waste	

Emisja zanieczyszczeń powietrza	179
Emission of air pollutants	
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej	180
Investment outlays on environmental protection and water management	
Uwagi metodologiczne	184
Methodological notes	188
1. Źródła i zakres danych	184
Sources and range of data	188
2. Typologia miejsko-wiejska według Eurostatu	185
Urban-rural typology by Eurostat	189
3. Typologia regionów według OECD	186
Typology of regions by OECD	189

Spis tablic

List of tables

Tablica 1. Miejscowości wiejskie z nadanym statusem miasta w latach 2010–2018.	28
Table 1. Rural localities with granted city status in 2010–2018	
Tablica 2. Zasoby mieszkaniowe.	74
Table 2. Dwelling stocks	
Tablica 3. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje	77
Table 3. Dwellings fitted with basic instalations	
Tablica 4. Ludność korzystająca z instalacji oraz zużycie wody i gazu z sieci w gospodarstwach domowych	78
Table 4. Population using system and consumption of water and gas from supply system in households	
Tablica 5. Budynki niemieszkalne oddane do użytkowania w 2018 r.	124
Table 5. Non-residential buildings completed in 2018	
Tablica 6. Mieszkania w budynkach mieszkalnych oddane do użytkowania w 2018 r.	128
Table 6. Dwellings in residential buildings completed in 2018	
Tablica 7. Sieć rozdzielcza	129
Table 7. Distribution network	
Tablica 8. Wychowanie przedszkolne	133
Table 8. Pre-primary education	
Tablica 9. Szkoły podstawowe i gimnazja dla dzieci i młodzieży.	135
Table 9. Primary schools and lower secondary schools for children and youth	
Tablica 10. Biblioteki publiczne (z filiami)	138
Table 10. Public libraries (with branches)	
Tablica 11. Ambulatoryjna opieka zdrowotna i apteki ogólnodostępne	142
Table 11. Out-patient health care and generally available pharmacies	
Tablica 12. Baza noclegowa turystyki	147
Table 12. Tourist accommodation establishments	
Tablica 13. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej	148
Table 13. Occupancy of tourists accommodation establishments	
Tablica 14. Realizacja PROW 2014–2020 według województw	170
Table 14. Realised of the RDP 2014–2020 by voivodships	

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Powierzchnia obszarów wiejskich i liczba miejscowości wiejskich w latach 2010–2018	29
Chart 1.	Rural areas and number of rural localities in 2010–2018	
Wykres 2.	Gminy zamieszkałe przez ludność wiejską według województw w 2018 r.	31
Chart 2.	Gminas and rural population by voivodships in 2018	
Wykres 3.	Zmiana liczby ludności obszarów wiejskich w latach 2018, 2030 i 2050 w porównaniu z 2010 r. według województw	35
Chart 3.	Rural population changes in 2018, 2030 and 2050 in comparison to 2010 by voivodships	
Wykres 4.	Mediana wieku ludności obszarów wiejskich według płci i województw w 2018 r.	38
Chart 4.	Median age of rural population by sex and voivodships in 2018	
Wykres 5.	Ludność według grup wieku, płci i miejsca zamieszkania w 2018 r.	39
Chart 5.	Population by age groups, sex and place of residence in 2018	
Wykres 6.	Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010, 2018, 2030 i 2050.	40
Chart 6.	Structure of population by economic age groups and place of residence in 2010, 2018, 2030 and 2050	
Wykres 7.	Współczynniki obciążenia demograficznego ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.	43
Chart 7.	Age dependency rates of rural population by voivodships in 2018	
Wykres 8.	Struktura ludności według edukacyjnych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010, 2018, 2030 i 2050.	44
Chart 8.	Structure of population by educational age groups and place of residence in 2010, 2018, 2030 and 2050	
Wykres 9.	Struktura nowożeńców według płci, grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018.	45
Chart 9.	Structure of newly-married couples by sex, age groups and place of residence in 2010 and 2018	
Wykres 10.	Struktura rozwodów według płci i wieku małżonków w momencie orzeczenia rozwodu oraz miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018	46
Chart 10.	Structure of divorces by sex and age of spouses at the moment of divorce adjudication as well as place of residence in 2010 and 2018	
Wykres 11.	Współczynniki reprodukcji ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.	48
Chart 11.	Reproduction rates of rural population by voivodships in 2018	
Wykres 12.	Struktura urodzeń żywych według grup wieku matek i miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018	49
Chart 12.	Structure of live births by age groups of mothers and place of residence in 2010 and 2018	
Wykres 13.	Wiek środkowy osób zmarłych na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	50
Chart 13.	Median age of the deceased in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 14.	Przeciętne dalsze trwanie życia ludności obszarów wiejskich urodzonej w 2018 r. według województw	51
Chart 14.	Life expectancy of rural population born in 2018 by voivodships	
Wykres 15.	Napływ i odpływ ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według grup wieku i płci w 2018 r.	53
Chart 15.	Inflow and outflow of population for permanent residence in rural areas by age groups and sex in 2018	

Wykres 16. Napływ i odpływ ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	54
Chart 16. Inflow and outflow of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 17. Imigracja i emigracja ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	55
Chart 17. Immigration and emigration of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 18. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018	58
Chart 18. Available income per capita in household by place of residence in 2010–2018	
Wykres 19. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według źródła utrzymania i miejsca zamieszkania w 2018 r.	59
Chart 19. Available income per capita in household by source of maintenance and place of residence in 2018	
Wykres 20. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2010–2018	60
Chart 20. Available income per capita in household by socio-economic groups in 2010–2018	
Wykres 21. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według źródła utrzymania i grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.	61
Chart 21. Available income per capita in household by source of maintenance and socio-economic groups in 2018	
Wykres 22. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018	62
Chart 22. Expenditures per capita in household by place of residence in 2010–2018	
Wykres 23. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2010–2018	63
Chart 23. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2010–2018	
Wykres 24. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018	64
Chart 24. Share of expenditures in available income per capita in household by place of residence in 2010–2018	
Wykres 25. Dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2010 i 2018 r.	64
Chart 25. Available income and expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2010 and 2018	
Wykres 26. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2018 r.	65
Chart 26. Expenditures per capita in household by place of residence in 2018	
Wykres 27. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.	66
Chart 27. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2018	
Wykres 28. Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkownika według miejsca zamieszkania w 2018 r.	67
Chart 28. Households furnished with selected durable goods by place of residence in 2018	
Wykres 29. Dostęp do Internetu na obszarach wiejskich w latach 2010–2018	68
Chart 29. Access to the Internet in rural areas in 2010–2018	
Wykres 30. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według miejsca zamieszkania i grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.	69
Chart 30. Subjective evaluation of the financial situation of households by place of residence and socio-economic groups in 2018	

Wykres 31. Współczynnik Giniego w gospodarstwach domowych w latach 2010–2018.....	70
Chart 31. Gini coefficient in households in 2010–2018	
Wykres 32. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2018 r.	71
Chart 32. At-risk-of-poverty rates by socio-economic groups of households in 2018	
Wykres 33. Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymywały świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500+” w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich według województw w 2018 r.	72
Chart 33. Monthly average number of children for which families received child-raising benefit from “Family 500+” programme in rural gminas as well as urban and rural gminas by voivodships in 2018	
Wykres 34. Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500+” na mieszkańca w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich według województw w 2018 r.	73
Chart 34. Average expenditures on child-raising benefits from “Family 500+” programme in rural gminas as well as urban and rural gminas by voivodships in 2018	
Wykres 35. Mieszkania na obszarach wiejskich na 1000 ludności według województw w latach 2010 i 2018.	75
Chart 35. Dwellings in rural areas per 1000 population by voivodships in 2010 and 2018	
Wykres 36. Podstawowe wskaźniki dotyczące mieszkań na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	76
Chart 36. Basic indicators of dwellings in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 37. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	78
Chart 37. Dwellings fitted with basic installations in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 38. Ludność korzystająca z instalacji w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.	79
Chart 38. Population using system in total number of rural population by voivodships in 2018	
Wykres 39. Współczynnik aktywności zawodowej w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)	84
Chart 39. Activity rate in 2009–2018 (average annual data)	
Wykres 40. Struktura ludności aktywnej zawodowo na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)	85
Chart 40. Structure of economically active persons in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)	
Wykres 41. Struktura biernych zawodowo na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)	85
Chart 41. Structure of economically inactive persons in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)	
Wykres 42. Wskaźnik zatrudnienia w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)	86
Chart 42. Employment rate in 2009–2018 (average annual data)	
Wykres 43. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)	87
Chart 43. Employment rate in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)	
Wykres 44. Stopa bezrobocia w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)	88
Chart 44. Unemployment rate in 2009–2018 (average annual data)	
Wykres 45. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)	88
Chart 45. Unemployment rate in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)	
Wykres 46. Zmiany liczby pracujących w latach 2010–2018 (rok poprzedni = 100)	90
Chart 46. Changes of number of employed persons in 2010–2018 (previous year = 100)	
Wykres 47. Struktura pracujących według rodzajów działalności w 2018 r.	91
Chart 47. Structure of employed persons by kind of activity in 2018	

Wykres 48. Struktura pracujących według rodzajów działalności i województw w 2018 r.	92
Chart 48. Structure of employed persons by kind of activity and voivodships in 2018	
Wykres 49. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 2010–2018 (rok poprzedni = 100)	93
Chart 49. Changes of number of unemployed persons in 2010–2018 (previous year = 100)	
Wykres 50. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wybranych kategorii w 2018 r.	94
Chart 50. Structure of registered unemployed persons by selected categories in 2018	
Wykres 51. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie bezrobotnych według wybranych kategorii i województw w 2018 r.	95
Chart 51. Share of registered unemployed persons in total number of registered unemployed persons by selected categories and voivodships in 2018	
Wykres 52. Produkt krajowy brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w latach 2010–2018 (ceny bieżące)	97
Chart 52. Gross domestic product in agriculture, forestry and fishing in 2010–2018 (current prices)	
Wykres 53. Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2017 r. (ceny bieżące)	98
Chart 53. Gross value added in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2017 (current prices)	
Wykres 54. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2018 r. (ceny bieżące)	99
Chart 54. Investment outlays in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2018 (current prices)	
Wykres 55. Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2018 r. (bieżące ceny ewidencyjne)	101
Chart 55. Gross value of fixed assets in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2018 (current book-keeping prices)	
Wykres 56. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i województw w 2018 r.	104
Chart 56. Structure of agricultural holdings by area groups of agricultural land and voivodships in 2018	
Wykres 57. Udział zasiewów głównych ziemiopłodów w powierzchni zasiewów według województw w 2018 r.	106
Chart 57. Share of sown area of main crops in sown area by voivodships in 2018	
Wykres 58. Obsada bydła i trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych według województw w 2018 r.	107
Chart 58. Cattle and pigs density per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2018	
Wykres 59. Zbiory głównych ziemiopłodów według województw w 2018 r.	110
Chart 59. Production of main crops by voivodships in 2018	
Wykres 60. Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso i mleka krowiego według województw w 2018 r.	111
Chart 60. Production of animals for slaughter in terms of meat and cows' milk by voivodships in 2018	
Wykres 61. Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2017/18.	112
Chart 61. Consumption of mineral or chemical and lime fertilizers in terms of pure ingredient per ha of agricultural land by voivodships in farming year 2017/18	
Wykres 62. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według form prawnych i województw w 2018 r.	115
Chart 62. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by legal status and voivodships in 2018	

Wykres 63. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.	116
Chart 63. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018	
Wykres 64. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.	117
Chart 64. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018	
Wykres 65. Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.	118
Chart 65. Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018	
Wykres 66. Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.	119
Chart 66. Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018	
Wykres 67. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.	121
Chart 67. Structure of entities of the national economy deleted from the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018	
Wykres 68. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.	122
Chart 68. Structure of entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018	
Wykres 69. Struktura budynków niemieszkalnych oddanych do użytkowania według rodzajów w 2018 r.	126
Chart 69. Structure of non-residential buildings by type in 2018	
Wykres 70. Sieć rozdzielcza na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	129
Chart 70. Distribution network in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 71. Zmiana liczby placówek wychowania przedszkolnego i przedszkoli w roku szkolnym 2018/19 w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11 według województw	132
Chart 71. Change of pre-primary education establishments and nursery schools in 2018/19 school year in comparison to 2010/11 school year by voivodships	
Wykres 72. Dzieci w wieku 3–6 lat w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/11 i 2018/19.	133
Chart 72. Children aged 3–6 attending pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–6 in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years	
Wykres 73. Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/2011 i 2018/19.	136
Chart 73. Number of pupils per primary school for children and youth in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years	
Wykres 74. Udział uczniów szkół podstawowych dowożonych do szkoły w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/11 i 2018/19.	137
Chart 74. Share of primary schools pupils commuting to school in total number of pupils of primary schools in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years	
Wykres 75. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych (z filiami) na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	139
Chart 75. Selected indicators of public libraries (with branches) in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 76. Wybrane wskaźniki dotyczące instytucji kultury na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	141
Chart 76. Selected indicators of cultural institutions in rural areas by voivodships in 2018	

Wykres 77. Wybrane wskaźniki dotyczące ochrony zdrowia na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	145
Chart 77. Selected indicators of health care in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 78. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	149
Chart 78. Occupancy of tourists accommodation establishments in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 79. Wybrane wskaźniki dotyczące turystycznej bazy noclegowej na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	151
Chart 79. Selected indicators of tourists accommodation establishments in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 80. Wyniki budżetów gmin według województw w 2018 r.	158
Chart 80. Budget results of gminas by voivodships in 2018	
Wykres 81. Struktura dochodów gmin w latach 2014 i 2018	159
Chart 81. Structure of revenue of gminas in 2014 and 2018	
Wykres 82. Struktura dochodów własnych gmin w latach 2014 i 2018.....	161
Chart 82. Structure of own revenue of gminas in 2014 and 2018	
Wykres 83. Struktura wydatków gmin według działów w 2018 r.	163
Chart 83. Structure of expenditure of gminas by division in 2018	
Wykres 84. Struktura złożonych wniosków i zrealizowanych płatności związanych z produkcją w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampanii 2018	168
Chart 84. Structure of submitted applications and realised area payments coupled to production in the scope of direct payment schemes in Campaign 2018	
Wykres 85. Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa według województw w 2018 r.	171
Chart 85. Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture by voivodships in 2018	
Wykres 86. Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejskich według województw w 2018 r. ...	174
Chart 86. Areas of strolling-recreational parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 87. Struktura terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich w 2018 r.	175
Chart 87. Structure of generally accessible green areas in rural areas in 2018	
Wykres 88. Zmiany powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji według województw w 2018 r. w porównaniu z 2010 r.	176
Chart 88. Changes of areas of devastated and degraded land requiring reclamation by voivodships in 2018 in comparison to 2010	
Wykres 89. Odpady komunalne na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich według województw w 2018 r. .	179
Chart 89. Municipal waste per capita in rural areas by voivodships in 2018	
Wykres 90. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania w latach 2010 i 2018	181
Chart 90. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use in 2010 and 2018	
Wykres 91. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i źródeł finansowania w 2018 r.	181
Chart 91. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and source of maintenance in 2018	
Wykres 92. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i województw w 2018 r.	182
Chart 92. Investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and voivodships in 2018	

Spis map

List of maps

Mapa 1. Powierzchnia obszarów wiejskich według województw w 2018 r.	30
Map 1. Rural areas by voivodships in 2018	
Mapa 2. Gęstość zaludnienia i średnia wielkość miejscowości wiejskiej według podregionów w 2018 r.	32
Map 2. Population density and average size of rural locality by subregions in 2018	
Mapa 3. Ludność obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.	34
Map 3. Rural population by subregions in 2018	
Mapa 4. Wskaźnik starości demograficznej ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.	37
Map 4. Old age ratio of rural population by subregions in 2018	
Mapa 5. Ludność w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	41
Map 5. Population at working age in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 6. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	47
Map 6. Natural increase in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 7. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	52
Map 7. Internal and international migration for permanent residence in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 8. Rodzinna piecza zastępcza na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	81
Map 8. Family foster care in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 9. Zakłady stacjonarnej pomocy społecznej na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.	82
Map 9. Stationary social welfare facilities in rural areas by voivodships in 2018	
Mapa 10. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według województw w 2018 r. (dane średnioroczne)	87
Map 10. Employment rate in rural areas by voivodships in 2018 (average annual data)	
Mapa 11. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według województw w 2018 r. (dane średnioroczne)	89
Map 11. Unemployment rate in rural areas by voivodships in 2018 (average annual data)	
Mapa 12. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według województw w 2018 r.	102
Map 12. Land use in agricultural holdings by voivodships in 2018	
Mapa 13. Ekologiczne gospodarstwa rolne według województw w 2018 r.	105
Map 13. Ecological farms by voivodships in 2018	
Mapa 14. Towarowa produkcja rolnicza według województw w 2017 r. (ceny stałe)	108
Map 14. Market agricultural output by voivodships in 2017 (constant prices)	
Mapa 15. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	113
Map 15. Entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 16. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	118
Map 16. Entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2018	

Mapa 17. Podmioty gospodarki narodowej wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	120
Map 17. Entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 18. Budynki mieszkalne oddane do użytkowania według podregionów w 2018 r.	124
Map 18. Residential buildings completed by subregions in 2018	
Mapa 19. Budynki niemieszkalne oddane do użytkowania według podregionów w 2018 r.	127
Map 19. Non-residential buildings completed by subregions in 2018	
Mapa 20. Miejsca noclegowe w kwaterach agroturystycznych na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.	153
Map 20. Bed places in agrotourism lodgings in rural areas by subregions in 2018	
Mapa 21. Dochody gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.	156
Map 21. Revenue of rural gminas by subregions in 2018	
Mapa 22. Wydatki gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.	157
Map 22. Expenditure of rural gminas by subregions in 2018	
Mapa 23. Dochody własne gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.	160
Map 23. Own revenue of rural gminas by subregions in 2018	
Mapa 24. Wydatki majątkowe gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.	162
Map 24. Property expenditure of rural gminas by subregions in 2018	
Mapa 25. Środki w dochodach gmin wiejskich na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych według podregionów w 2018 r.	165
Map 25. Funds in revenue of rural gminas for financing and co-financing of EU programmes and projects by subregions in 2018	
Mapa 26. Kwota zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego według podregionów w Kampanii 2018	169
Map 26. Amount of realised area payments in the scope of direct payment schemes by subregions in Campaign 2018	
Mapa 27. Lesistość i zalesienia obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.	173
Map 27. Forest cover and afforestations of rural areas by subregions in 2018	
Mapa 28. Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według województw w 2018 r.	177
Map 28. Rural population using wastewater treatment plants by voivodships in 2018	
Mapa 29. Podregiony według typologii miejsko-wiejskiej Eurostatu (NUTS 2016).....	192
Map 29. Subregions by Eurostat urban-rural typology (NUTS 2016)	

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka (.)	oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe data not available, classified data (statistical confidentiality) or providing data impossible or purposeless
Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji; ich pełne nazwy podano w części ważniejsze skróty categories of applied classification are presented in abbreviated form; their full names are given in the part of major abbreviations
„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given
Comma (,)	used in figures represents the decimal point

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Pełna nazwa Full name	Skrót Abbreviation	Pełna nazwa Full name
tys.	tysiąc	mln	milion
mld	miliard	zł	złoty
bn	billion	PLN	złoty
szt.	sztuka	wol.	wolumin
pcs	pieces	vol.	volume
kg	kilogram kilogram	dt	decytona deciton
t	tona tonne	l	litr litre
km	kilometr kilometre	km ²	kilometr kwadratowy square kilometre
m ²	metr kwadratowy square metre	m ³	metr sześcienny cubic metre
ha	hektar hectare	min	minuta minute
hm ³	hektometr sześcienny cubic hectometre	dam ³	dekametr sześcienny cubic decametre
kWh	kilowatogodzina kilowatt-hour	GWh	gigawatogodzina gigawatt-hour
r.	rok	m.	miasto
cd. cont.	ciąg dalszy continued	dok. cont.	dokończenie continued
p.proc. p.p.	punkt procentowy percentage point	Lp. No.	liczba porządkowa ordinal number
poz.	pozycja	Dz. U.	Dziennik Ustaw
art. Art.	artykuł article	nr (Nr) No.	numer number
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności Polish Classification of Activity	PROW RDP	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich Rural Development Programme
UE EU	Unia Europejska European Union	EUROSTAT	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej Statistical Office of the European Union
ARiMR ARMA	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture	OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju Organization for Economic Cooperation and Development

POLSKA KLASYFIKACJA DZIAŁALNOŚCI – PKD 2007
STATISTICAL CLASSIFICATION OF ECONOMIC ACTIVITIES
IN THE EUROPEAN COMMUNITY – NACE Rev. 2

Handel; naprawa pojazdów samochodowych	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Trade; repair of motor vehicles	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Zakwaterowanie i gastronomia	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Accommodation and catering	Accommodation and food service activities
Obsługa rynku nieruchomości	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Administrowanie i działalność wspierająca	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

Synteza

Obszary wiejskie w 2018 r. zajmowały 93% powierzchni kraju i były zamieszkiwane przez blisko 40% ludności Polski. W porównaniu z 2010 r. na terenach tych liczba mieszkańców wzrosła o ok. 243 tys. mieszkańców, tj. o 1,6% (przy spadku liczby ludności w miastach o ponad 360 tys. osób, tj. o 1,5%). Na wzrost ten wpływ miały dwa czynniki, dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji. Prognoza demograficzna wskazuje, że do 2030 r. na obszarach wiejskich nieznacznie wzrośnie liczba ludności – do poziomu 15,6 mln osób (tj. o 1,5% więcej niż w 2018 r.). Po tym okresie nastąpi stopniowy jej spadek i w 2050 r. liczba ludności wiejskiej osiągnie poziom niższy niż w 2018 r.

Analiza potencjału demograficznego wskazuje na relatywnie korzystną strukturę wiekową ludności wiejskiej. Na wsi odnotowano wyższy niż w miastach odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz niższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Na skutek zmian w ekonomicznych grupach wieku, jakie miały miejsce w ostatnich latach, tj. wzrostu liczebności osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz spadku liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym, na wsi wzrosła wartość współczynnika obciążenia demograficznego (identycznie jak w miastach). W 2018 r. na 100 mieszkańców obszarów wiejskich w wieku produkcyjnym przypadało 61 osób w wieku nieprodukcyjnym (w miastach – 68 osób).

Mieszkańcy wsi, w porównaniu do mieszkańców miast, byli młodsi – mediana wieku wyniosła 39,1 wobec 42,1. Jednak w ostatnich latach występują niekorzystne trendy demograficzne. Pierwszy z nich to starzenie się społeczeństwa. Najbardziej dotknięte tym procesem były obszary wiejskie województw: opolskiego, podlaskiego, łódzkiego, świętokrzyskiego i lubelskiego. Obszary wiejskie tych województw charakteryzowały się wysoką medianą wieku ludności, niskim przyrostem naturalnym oraz dużym udziałem osób w wieku 65 lat i więcej. Drugim znaczącym zjawiskiem był odpływ ludności z obszarów wiejskich – ubytek ludności na wsi występował głównie w województwach wschodniej Polski.

Analiza sytuacji społeczno-demograficznej wskazuje, że model życia na obszarach wiejskich coraz bardziej zbliża się do obserwowanego w miastach. Świadczy o tym m.in. wzrost liczby rozwodów, późniejszy wiek kobiet decydujących się na urodzenie pierwszego dziecka, jak również spadek liczby urodzeń oraz wzrost liczby urodzeń pozamałżeńskich.

W 2018 r. na wsi w porównaniu z 2010 r. wystąpił większy niż w miastach wzrost dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym (odpowiednio 50,3%, wobec 38,6%), jednak nadal kształtował się on na poziomie niższym niż w miastach (1433 zł wobec 1860 zł). Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi w 2018 r. były niższe niż w miastach o ok. 26% i wyniosły 980 zł (wobec 1319 zł). Co więcej gospodarstwa domowe na wsi charakteryzowały się większym zróżnicowaniem dochodów niż gospodarstwa domowe w miastach, o czym świadczy wyższa wartość współczynnika Giniego – 0,300 wobec 0,283. Należy również zauważyć, że zróżnicowanie to pogłębiło się, bowiem w odniesieniu do 2010 r. spadek wartości tego współczynnika był mniejszy na wsi niż w miastach. Spośród grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych największymi nierównościami dochodowymi w 2018 r. charakteryzowały się gospodarstwa rolników, w których jednocześnie w analizowanych latach odnotowano najniższy spadek wartości współczynnika Giniego. Także większy odsetek gospodarstw domowych na wsi niż w miastach był zagrożony ubóstwem – w 2018 r. co czwarte gospodarstwo na wsi żyło poniżej relatywnej granicy ubóstwa, podczas gdy w miastach co dziesiąte. Z pomocy społecznej na wsi korzystało 1,0 mln osób (6,6% ludności wiejskiej) co stanowiło ponad połowę beneficjentów pomocy społecznej w kraju.

Osoby aktywne zawodowo, czyli pracujące i bezrobotne, w 2018 r. stanowiły ponad połowę populacji ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej. Pozostałe 44% ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej stanowiły osoby biernie zawodowo. Status biernego zawodowo miała co druga kobieta i co trzeci mężczyzna w wieku 15 lat i więcej.

Populacja aktywnych zawodowo mieszkańców obszarów wiejskich w 2018 r. charakteryzowała się w porównaniu z populacją aktywnych zawodowo w miastach nieco niższym wskaźnikiem zatrudnienia (53,8% wobec 54,4%) i wyższą stopą bezrobocia (4,3% wobec 3,6%). Przeciętny bezrobotny mieszkaniec wsi w 2018 r. nie przekroczył 34 lat, posiadał wykształcenie zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, podstawowe lub niepełne podstawowe oraz staż pracy do 5 lat. Należy również zauważyć, że co czwarty bezrobotny na

obszarach wiejskich pozostawał bez pracy powyżej 24 miesięcy, a 84% bezrobotnych nie posiadało prawa do zasiłku, co świadczy o strukturalnym charakterze bezrobocia na wsi.

W 2018 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalność przemysłową i budowlaną, prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami, a co piąty w podmiotach zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją. Osoby pracujące w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem stanowiły 4,2% ogółu pracujących i w porównaniu z 2009 r. ich odsetek zmniejszył się.

W 2018 r. w Polsce było 1,4 mln gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 16,4 mln ha stanowiącej 56,5% powierzchni obszarów wiejskich. Spośród ogółu gospodarstw rolnych co drugie miało powierzchnię 1–5 ha. W dalszym ciągu utrzymywało się znaczne zróżnicowanie regionalne struktury obszarowej gospodarstw rolnych. Gospodarstwa najmniejsze obszarowo charakterystyczne były dla województw południowo-wschodnich (małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego), a największe dla województw zlokalizowanych w północnej i północno-zachodniej części kraju (wielkopolskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego). Natomiast w skali kraju największą produkcją rolniczą, zarówno roślinną jak i zwierzęcą, wyróżniały się województwa wielkopolskie i mazowieckie.

Od momentu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej, polska wieś, oprócz wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, korzysta również z pomocy Europejskiej Polityki Spójności oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa. W ramach stosowanych w Polsce systemów wsparcia bezpośredniego, w Kampanii 2018 Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wypłaciła producentom rolnym 9,5 mld zł. Od uruchomienia PROW 2014–2020 do końca 2018 r. ze wsparcia w ramach Programu skorzystało 935,2 tys. beneficjentów, do których przekazano płatności w kwocie 16,5 mld zł.

Pomimo wzrostu dofinansowania produkcji rolniczej w analizowanych latach odnotowano spadek udziału rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w generowaniu produktu krajowego brutto. Jednym z powodów tej sytuacji jest m.in. coraz większe znaczenie działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich wspieranej m.in. przez system wdrażania funduszy unijnych, który kładzie duży nacisk na dywersyfikację działalności i podnoszenie jakości życia na obszarach wiejskich. W 2018 r. więcej niż co czwarty podmiot wpisany do rejestru REGON zlokalizowany był na obszarach wiejskich. Nadal jednak wskaźnik przedsiębiorczości wyrażony liczbą podmiotów przypadających na 1000 mieszkańców na wsi był niższy niż w miastach – 80 wobec 136. Jednak jego wzrost w odniesieniu do 2010 r. był nieznacznie wyższy niż w miastach. Na terenach wiejskich najczęściej podmiotów zajmowało się handlem i naprawą pojazdów samochodowych oraz budownictwem.

Nadal istniały znaczące dysproporcje w dostępie do usług oraz elementów infrastruktury technicznej i społecznej między miastem a wsią. Zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich w 2018 r. stanowiły 32,5% zasobów mieszkaniowych w Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zlokalizowanego na obszarach wiejskich była większa niż w miastach (93,96 m² wobec 64,66 m²). Jednak z uwagi na fakt, że liczba osób przypadających na 1 mieszkanie na wsi była większa niż w miastach, na jedną osobę na obszarach wiejskich przypadała podobna powierzchnia użytkowa mieszkania jak w miastach. Mieszkania na obszarach wiejskich składały się także z większej liczby izb niż mieszkania w miastach.

Choć dysproporcje w wyposażeniu mieszkań pomiędzy miastami a wsią zmniejszyły się, to w dalszym ciągu mieszkania na wsi były w mniejszym stopniu wyposażone w instalacje niż mieszkania w miastach. Nadal znaczny odsetek mieszkań zamieszkałych na obszarach wiejskich podłączony był do urządzeń lokalnych, korzystał z gazu z butli (69,1% wobec 16,1% w miastach) oraz był ogrzewany przy pomocy pieców (14,7% wobec 12,3% w miastach). Najsłabiej wyposażone w większość instalacji były mieszkania na obszarach wiejskich województw Polski wschodniej, tj.: podlaskiego, świętokrzyskiego i lubelskiego. Wysoką dynamiką wzrostu wyposażenia mieszkań w instalacje, w porównaniu z 2010 r., wyróżniały się tereny wiejskie województw pomorskiego i wielkopolskiego, a niską województw opolskiego i lubuskiego.

W dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego rośnie waga dostępu do sieci telefonii komórkowej i Internetu, jednocześnie traci na znaczeniu korzystanie z telefonii stacjonarnej. W 2018 r. 95,4% gospodarstw domowych na wsi miało do dyspozycji telefon komórkowy (w miastach – 97,4%), tj. o 9,6 p.proc. więcej niż w 2010 r. (w miastach odpowiednio o 8,8 p.proc.). Wyposażenie gospodarstw domowych na wsi w komputer osobisty wzrosło z 58,6% w 2010 r. do 70,9% w 2018 r. (w miastach z 68,0% do 75,6%),

a w urządzenie z dostępem do Internetu – z 50,2% do 72,5% (w miastach – z 64,1% do 77,1%). W 2018 r. z Internetu korzystało 75,7% mieszkańców wsi między 16 a 74 rokiem życia (w miastach – 85,6%), tj. o 15,9 p.proc. więcej niż w 2010 r. (w miastach odpowiednio o 12,2 p.proc.).

Ważnym zagadnieniem w odniesieniu do obszarów wiejskich jest dostęp do usług publicznych (w tym m.in. edukacyjnych i zdrowotnych). Na wsi dostępność edukacji przedszkolnej jest znacznie niższa niż w miastach. W roku szkolnym 2018/19 liczba dzieci w wieku 3–6 lat objętych opieką w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat na wsi wyniosła 705 (wobec 1034 w miastach). Należy jednak zaznaczyć, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11 wzrost wartości wskaźnika większy był na obszarach wiejskich niż w miastach. Z kolei zmniejszająca się systematycznie populacja uczniów szkół podstawowych wpływa na zamykanie kolejnych placówek kształcących na tym poziomie. Ich liczba w roku szkolnym 2018/19 na obszarach wiejskich była mniejsza o 8,0% w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11 (tj. o 735 szkół).

Na wsi systematycznie poprawia się dostęp do usług ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, tj. przychodni i praktyk lekarskich udzielających świadczeń w ramach środków publicznych. W porównaniu z 2010 r. zwiększyła się zarówno liczba jednostek (o 2,5%), jak i liczba udzielanych w nich porad (o 4,7%).

Trudniejsza niż w miastach sytuacja finansowa gospodarstw domowych wpływa na mniejsze niż w miastach uczestnictwo ludności wiejskiej w kulturze. Mimo deklarowanej poprawy możliwości finansowych nadal przeciętne wydatki na rekreację i kulturę na osobę w 2018 r. w gospodarstwach domowych na wsi (55,41 zł) stanowiły około 72% wydatków ponoszonych na rekreację i kulturę w miastach.

Za zmianami społeczno-gospodarczymi następują także zmiany dotyczące korzystania z zasobów środowiska naturalnego. W ostatnich latach na obszarach wiejskich widoczny jest wzrost powierzchni zieleni ogólnodostępnej (w tym parków i zieleńców) – o 15,1%, typowych dla terenów miejskich. Notowany jest spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych (o 43,7%), przy jednoczesnym wzroście emisji zanieczyszczeń gazowych (o 9,8%) oraz ilości odpadów komunalnych wytworzonych na wsi – o 42,1% (w tym samym okresie w miastach nastąpił ich spadek – o 14,0%).

W latach 2014–2018 wzrosły także (o 43%) dochody budżetów gmin wiejskich. Wzrost ten był wyższy niż w gminach miejskich (bez miast na prawach powiatu). Należy jednak zauważyć, że wzrost dochodów budżetów gmin wiejskich był mniejszy niż wzrost ich wydatków, który wyniósł 49%. Wzrosła również liczba gmin wiejskich, które odnotowały ujemny wynik budżetu.

Executive summary

Rural areas covered 93% country's area and were inhabited by almost 40% population of Poland in 2018. Comparing to 2010, the number of rural population increased by about 243 thousand, i.e. 1.6% (whereas the number of urban population decreased by nearly 360 thousand, i.e. 1.5%). This was a consequence of two factors: a positive natural increase and a positive net migration. Demographic projection shows that the number of the rural population will increase slightly to the level of 15.6 million (i.e. 1.5% more than 2018) until 2030, then will decrease gradually and in 2050 reaches level lower to 2018.

Analysis of the demographic potential shows a relatively favorable age structure of the rural population. In rural areas, there were higher percentage of the pre-working age population than in urban areas and a lower share of post-working age population. As a result of changes in the economic age groups, which taken place in recent years, i.e. increase in the number of working age and post-working age population and decrease in the number of pre-working age, a value of age dependency ratio increased (the same as in urban areas). In 2018, there were 61 persons at non-working age per 100 rural population at working age (in urban areas – 68 persons).

Rural population were younger than urban population – median age accounted 39.1 compared to 42.1. However, in recent years has been observing the phenomenon of adverse demographic trends. The first is population's aging. Most affected by this process were rural areas of voivodships: opolskie, podlaskie, łódzkie, świętokrzyskie and lubelskie. The rural areas of those voivodships characterized the high median age of population, a low natural increase and a large share of persons above 65 years. The second significant phenomenon was the outflow of population from rural areas in some territories – population loss in rural areas was mainly in voivodships of the eastern Poland.

The analysis of the socio-demographic situation shows that the model of life in rural areas are getting closer to that observed in the urban areas. Example of that is an increase in the number of divorces, later age of women who decide to have a first baby as well as the decrease of number of births and the increase in the number of illegitimate births.

There was a lower increase in available income per capita in households in rural areas than in urban areas in comparable to 2010 (respectively 50.3% to 38.6%), but it was still lower than in households in urban areas (1433 PLN to 1860 PLN). The expenditure per capita in households in rural areas in 2018 were lower than in urban areas at about 26% and amounted to 980 PLN (to 1319 PLN). Moreover, households in rural areas characterized by a greater diversity of income than households in urban areas, as evidenced by the higher value of the Gini coefficient – 0.300 to 0.283. It should also be noted that this diversification has deepened in comparison to 2010, the decrease in the value of this coefficient was smaller in rural areas than in urban areas. Among the socio-economic groups of households, in 2018 the greatest inequality of income characterized farmers' household, in which simultaneously decrease of the value of Gini coefficient was the lowest in the analyzed years. A larger percentage of households in rural areas than in urban areas was at risk of poverty – in 2018 in rural areas every fourth of households was below the relative poverty line, while every tenth in urban areas. There were 1.0 mln people (6.6% of the rural population) who benefited with social assistance in rural areas, which accounted over than half of the beneficiaries of social welfare in the country.

Economically active population, i.e. employed and unemployed, in 2018 accounted for just over half of the rural population aged 15 years and more. The other 44% of the rural population aged 15 and more were economically inactive persons. Status of economically inactive person had every second woman and every third man aged 15 years and older.

The group of economically active rural population characterized by a lower the employment rate (53.8% to 54.4%) and a higher unemployment rate (4.3% to 3.6%) than the group of economically active urban population in 2018. An average unemployed person in rural areas in 2018 was 34 years and less, had a basic vocational, lower secondary, primary and incomplete primary education as well as work seniority up to 5 years. It should also be noted that every fourth unemployed person in rural areas remained without work

for more than 24 months and 84% of the unemployed persons do not have the benefit which indicates structural character of unemployment in rural areas.

The most people worked in entities conducting industrial and construction activities, almost every third was employed in entities conducting other services and almost every fifth was employed in entities conducting trade; repair of motor vehicles; transportation and storage; accommodation and catering; information and communication in 2018. The employed persons worked in entities conducting agriculture, forestry and fishing accounted for 4.2% of total number of employed persons and this percentage has decreased in comparison to 2009.

There were 1.4 million agricultural holdings with area of 16.4 million ha accounted for 56.5% total area of rural areas in Poland in 2018. Every second agricultural holdings had an area 1–5 ha. Still remained significant regional differences in area structure of agricultural holdings. Territorially the smallest agricultural holdings were typical for the south-eastern voivodships (małopolskie, podkarpackie and śląskie), and the largest for the north and north-western voivodships (wielkopolskie, warmińsko-mazurskie and zachodniopomorskie). Whereas the largest agricultural production in the country, both plant and animal, distinguished by wielkopolskie and mazowieckie voivodships.

Since the accession to the European Union, rural areas in Poland, in addition to support within the Common Agricultural Policy, also benefits from the assistance of the European Cohesion Policy and the Common Fisheries Policy. In the scope of direct payment schemes in Poland in Campaign 2018, Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture paid to agricultural producers 9.5 billion PLN. Since the start of the RDP 2014–2020 by the end of 2018, with the support of the Programme profited 935.2 thousand beneficiaries, which was submitted payment in the amount of 16.5 billion PLN.

Despite the increase in funding for agricultural production in the analyzed years the share of agriculture, forestry and fishing in the generation of gross domestic product decreased. This is related to the increasing importance of non-agricultural activities in rural areas supported among other by EU funds implementation system, which puts great emphasis on diversification of activities and improvement of life quality in rural areas. In 2018 more than every fourth entity entered in REGON register was located in the rural areas. Still, the number of entities per 1000 inhabitants in rural areas was lower than in urban areas – 80 to 136. However, the increase in the value of this indicator was higher in rural areas than in the urban areas in relation to 2010. In rural areas, most of the entities engaged in trade and repair of motor vehicles as well as construction.

There were still significant disproportions in access to services and technical and social infrastructure between urban and rural areas. The dwellings in rural areas accounted for 32.5% of dwellings in Poland in 2018. Average useful floor area of constantly inhabited dwellings situated in rural areas was higher than in urban areas (93.96 m² to 64.66 m²). However, due to the fact that the number of persons per dwelling was higher in rural areas than in urban areas, there were similar useful floor area per person in rural areas as in urban areas. Dwellings in rural areas also consisted of more rooms than dwellings in urban areas.

The differences in the level of equipment of dwellings with installations between urban and rural areas decreased, rural dwellings still was lower fitted than in urban dwellings. Still a significant share of inhabited dwellings in rural areas was connected to the local installations, use the gas cylinder (69.1% compared to 16.1% in urban areas) and was heated by furnaces (14.7% compared to 12.3% in urban areas). The least equipped with most installations were dwellings in rural areas of eastern Poland voivodships, i.e.: podlaskie, świętokrzyskie and lubelskie. High growth of dwellings equipment with installations, compared to 2010, distinguished rural areas of pomorskie and wielkopolskie voivodships and low dynamics characterized opolskie and lubuskie voivodships.

With the development of information society an importance of access to mobile networks and the Internet is growing. At the same time, the use of stationary phones becomes less important. In 2018, 95.4% of households in rural areas had a mobile phone (97.4% in urban areas), i.e. by 9.6 p.p. higher than in 2010 (respectively 8.8 p.p. in urban areas). The share of households equipped with a personal computer increased from 58.6% in 2010 to 70.9% in 2018 (in urban areas from 68.0% to 75.6%), and a device with access to the Internet from 50.2% to 72.5% (in urban areas from 64.1% to 77.1%). In 2018, the Internet was used

by 75.7% of rural population aged 16-74 years (in urban areas – 85.6%), i.e. by 15.9 p.p. higher than in 2010 (respectively 12.2 p.p. in urban areas).

An important issue is the availability of public services (including i.a. educational and health) in the rural areas. The availability of pre-primary education is much lower in the rural areas than in the urban areas. In the 2018/19 school year the number of children aged 3–6 years in pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–6 in the rural areas was 705 (to 1034 in the urban areas). It should be noted that this indicator increased more in rural areas than in urban areas in comparison to 2010/11 school year. On the other hand systematic decrease the number of primary schools' pupils affects the closing of further schools educate at this level. Their number was lower by 8.0% in the rural areas in 2018/19 school year in comparison to 2010/11 school year (i.e. by 735 schools).

In the rural areas, the access to out-patient health care, i.e. out-patient departments and medical practices providing care services in the framework of public funds, is improving systematically. In comparison to 2010, both the number of health care institutions (by 2.5%) and provided consultations (by 4.7%) increased.

More difficult financial situation of rural than urban households has the impact on lesser participating of rural population in the culture. Despite the declared improvement of financial capabilities of rural households, in 2018 the average expenditure on recreation and culture per capita (55.41 PLN) still accounted for about 72% the expenditure incurred on culture in urban areas.

The socio-economic changes are followed by changes regarding the use of natural resources. In recent years, a increase of generally accessible green space (including parks and lawns) – about 15.1%, typical for urban areas, has been observed in rural areas. There has been observed a decrease of emission of particulates pollutants – about 43.7%, while an increase of emission of gases pollutants – 9.8% as well as municipal waste in rural areas – 42.1% (with a decrease in urban areas in the same period – 14.0%).

There has been an increase (by 43%) in budget's revenue of rural gminas as well in years 2014–2018. This increase was higher than in urban gminas (excluding cities with powiat status). It should also be noted that an increase in the budget's revenue of rural gminas was higher than the increase in theirs expenditure, which amounted to 49%. The number of rural gminas with a negative result of budget increased also.

Rozdział 1

Chapter 1

Powierzchnia i sieć osadnicza

Area and settlement

Zgodnie ze stanem z dnia 31 grudnia 2018 r. powierzchnia Polski zajmowała 31,3 mln ha. W porównaniu z poprzednim rokiem obszar kraju zwiększył się o 1643 ha. Było to efektem wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowego przebiegu linii podstawowej, zewnętrznej granicy morza terytorialnego oraz zewnętrznej granicy strefy przyległej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r. poz. 183). Zgodnie z informacją Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, w wyniku obliczeń dokonanych na podstawie tego dokumentu, wzrosła o 1159 ha powierzchnia województwa pomorskiego (w jego obrębie powiatów: puckiego o 904 ha i nowodworskiego o 255 ha) oraz o 484 ha województwa zachodniopomorskiego (miasta na prawach powiatu Świnoujście).

Powierzchnia obszarów wiejskich

Rural area

W statystyce publicznej OBSZARY WIEJSKIE wyodrębnia się na podstawie podziału terytorialnego kraju przy użyciu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT).

Obszary wiejskie stanowią tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich.

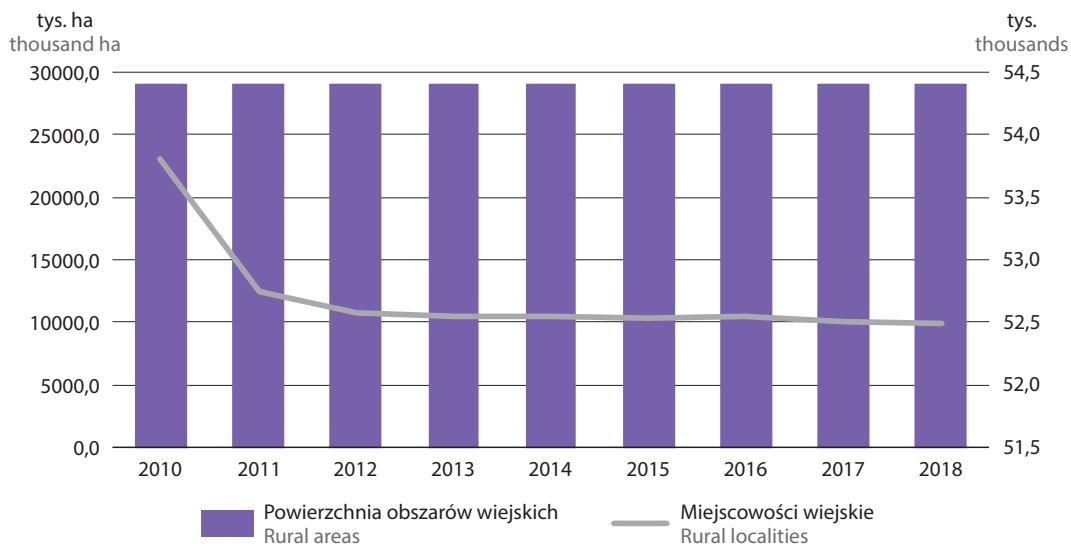
Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii w 2018 r. obszary wiejskie zajmowały 29,1 mln ha, co stanowiło 93,0% powierzchni kraju. W porównaniu z 2010 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 50,2 tys. ha, na co wpływ miała korekta granic administracyjnych miast, utworzenie czterech gmin miejsko-wiejskich z gmin miejskich (Czarna Woda w 2014 r., Władysławowo w 2015 r., Pieszyce w 2016 r. i Jastarnia w 2017 r.) oraz nadanie statusu miasta 34 miejscowościom wiejskim wymienionym w poniższej tabeli.

**Tablica 1. Miejscowości wiejskie z nadanym statusem miasta w latach 2010–2018
Stan w dniu 1 stycznia**Table 1. Rural localities with granted city status in 2010–2018
As of 1st January

Rok	Year	Miejscowości wiejskie	Rural localities
2010		Łaszczów – powiat tomaszowski, województwo lubelskie Radłów – powiat tarnowski, województwo małopolskie Kołaczyce – powiat jasielski, województwo podkarpackie Przeclaw – powiat mielecki, województwo podkarpackie Szepietowo – powiat wysokomazowiecki, województwo podlaskie Tychowo – powiat białogardzki, województwo zachodniopomorskie	
2011		Wolbórz – powiat piotrkowski, województwo łódzkie Nowe Brzesko – powiat proszowicki, województwo małopolskie Pruchnik – powiat jarosławski, województwo podkarpackie Czyżew – powiat wysokomazowiecki, województwo podlaskie Gościno – powiat kołobrzeski, województwo zachodniopomorskie	
2012		—	
2013		—	
2014		Modliborzycy – powiat janowski, województwo lubelskie Mrozy – powiat miński, województwo mazowieckie Zaklików – powiat stalowowolski, województwo podkarpackie Dobrzyca – powiat pleszewski, województwo wielkopolskie Stepnica – powiat goleniowski, województwo zachodniopomorskie	
2015		Stopnica – powiat buski, województwo świętokrzyskie Chocz – powiat pleszewski, województwo wielkopolskie	
2016		Siedliszcze – powiat chełmski, województwo lubelskie Urzędów – powiat kraśnicki, województwo lubelskie Lubycza Królewska – powiat tomaszowski, województwo lubelskie Jaraczewo – powiat jarociński, województwo wielkopolskie	
2017		Rejowiec – powiat chełmski, województwo lubelskie Jastarnia – powiat pucki, województwo pomorskie Morawica – powiat kielecki, województwo świętokrzyskim Opatówek – powiat kaliski, województwo wielkopolskie Mielno – powiat koszaliński, województwo zachodniopomorskie	
2018		Józefów nad Wisłą – powiat opolski, województwo lubelskie Otyń – powiat nowosolski, województwo lubuskie Sanniki – powiat gostyniński, województwo mazowieckie Tułowice – powiat opolski, województwo opolskie Wiślica – powiat buski, województwo świętokrzyskie Łągów – powiat kielecki, województwo świętokrzyskie Radoszyce – powiat konecki, województwo świętokrzyskie	

Największy wpływ na spadek powierzchni obszarów wiejskich miały zmiany administracyjne w województwie lubuskim, w którym powierzchnia terenów wiejskich zmalała o 23,7 tys. ha, na co przede wszystkim wpływ miało przyłączenie gminy wiejskiej Zielona Góra (22,0 tys. ha) do miasta na prawach powiatu Zielona Góra. Znaczny spadek powierzchni odnotowano również w województwie opolskim – o 8,3 tys. ha. Przyczyniło się do tego przede wszystkim włączenie do miasta na prawach powiatu Opole fragmentów gmin wiejskich z powiatu opolskiego: Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Komprachcice oraz obszaru wiejskiego gminy miejsko-wiejskiej Prószków. W rezultacie Opole powiększyło się o 5,2 tys. ha. Ponadto w wyniku korekt granic administracyjnych w gminie miejsko-wiejskiej Otmuchów do miasta o tej samej nazwie przyłączono 2,2 tys. ha z części obszaru wiejskiego tej gminy.

Wykres 1. Powierzchnia obszarów wiejskich^a i liczba miejscowości wiejskich w latach 2010–2018
 Chart 1. Rural areas^a and number of rural localities in 2010–2018

^a Według ewidencji geodezyjnej; obszar lądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych.

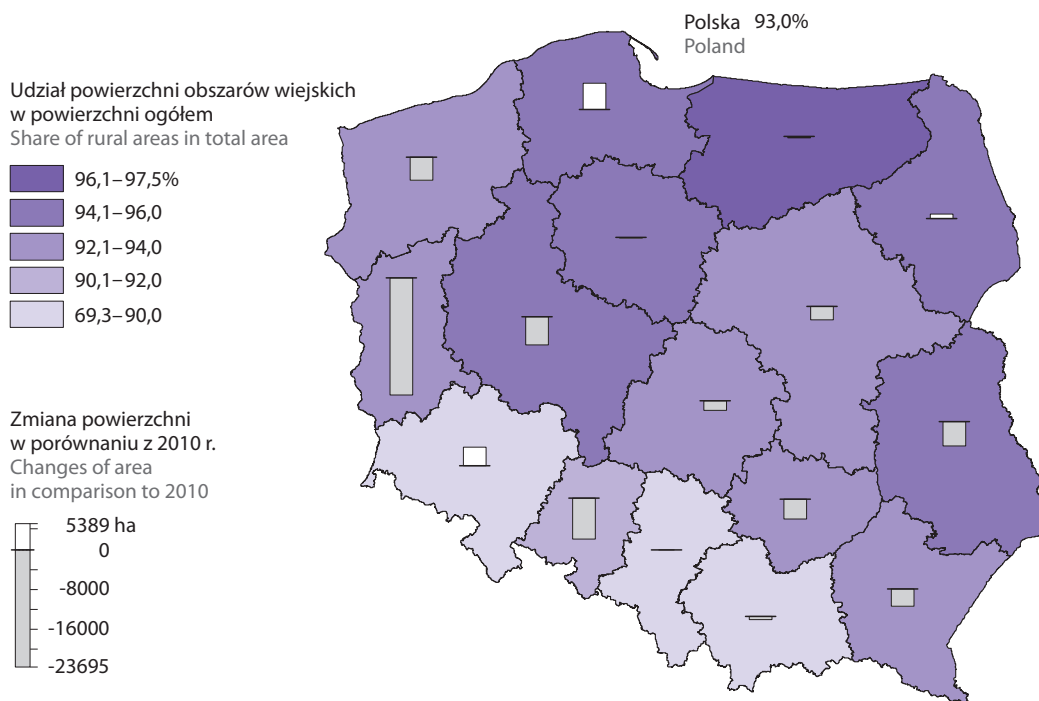
Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

^a According to geodetic register; land area (including inland waters) and part of internal waters.

Source: data of the Head Office of Geodesy and Cartography.

Udział obszarów wiejskich w powierzchni poszczególnych województw jest zróżnicowany, co w znacznym stopniu wynika z uwarunkowań historycznych. W 2018 r. ponad 90% udział terenów wiejskich zaobserwowano w 13 województwach, a wśród nich najwyższą odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (97,5%). W grupie pozostałych województw – w dolnośląskim i małopolskim wskaźnik ten wyniósł po 89,1%, a w śląskim odnotowano jego najniższą wartość, tj. 69,3%. W porównaniu z 2010 r., w powierzchni województw dolnośląskiego i pomorskiego nieznacznie wzrósł udział terenów wiejskich, w 6 województwach udział ten w obu latach utrzymał się na identycznym poziomie, a w 8 województwach zanotowano niewielki jego spadek.

Mapa 1. Powierzchnia obszarów wiejskich^a według województw w 2018 r.
 Map 1. Rural areas^a by voivodships in 2018

^a Według ewidencji geodezyjnej; obszar lądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych.
 Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

^a According to geodetic register; land area (including inland waters) and part of internal waters.
 Source: data of the Head Office of Geodesy and Cartography.

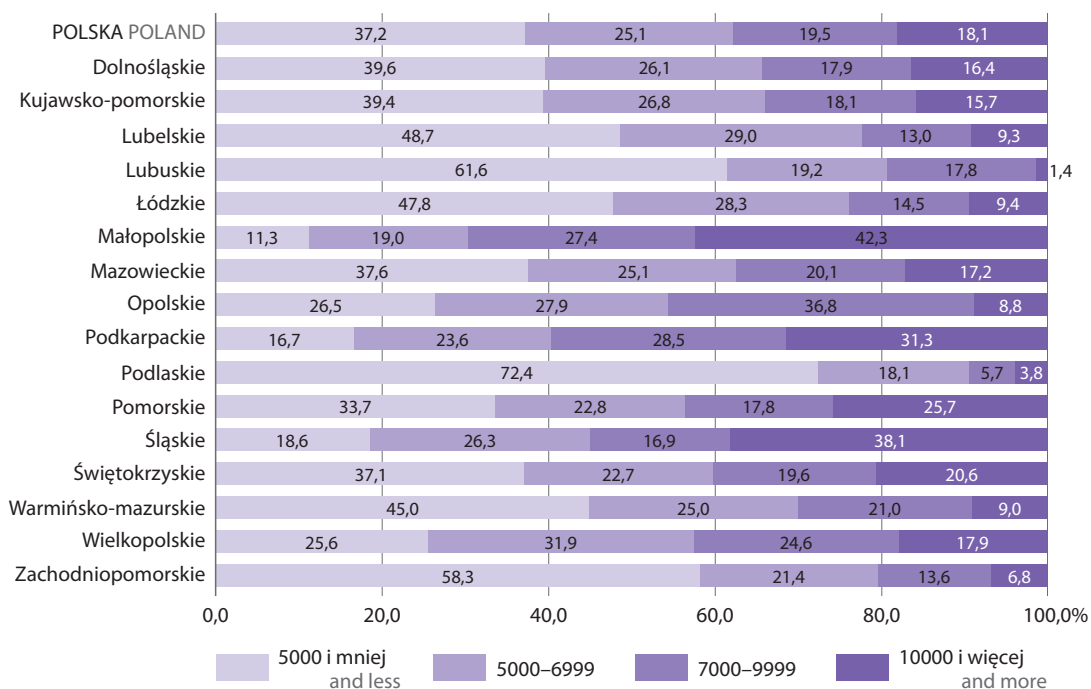
Powierzchnia obszarów wiejskich w większości podregionów stanowiła ponad 80% ich ogólnej powierzchni – z wyjątkiem 6 podregionów zlokalizowanych w województwie śląskim: bielskiego, bytomskiego, rybnickiego, gliwickiego, sosnowieckiego i tyskiego, gdzie wskaźnik ten wyniósł od 57,6% w podregionie sosnowieckim do 67,6% w podregionie bytomskim.

Sieć osadnicza Settlement

W 2018 r. w Polsce funkcjonowało 1548 gmin wiejskich i 628 gmin miejsko-wiejskich. W ich strukturze największy odsetek stanowiły gminy o liczbie ludności do 5,0 tys. osób (37,2%). Co czwarta gmina spośród ogółu gmin wiejskich i miejsko-wiejskich liczyła 5000–6999 osób, a co piąta od 7000 do 9999 osób. Z kolei udział gmin najbardziej zaludnionych, tj. o liczbie ludności powyżej 10 tys. osób, wyniósł 18,1%. Należy zauważyć, że w porównaniu z 2010 r. nastąpił wzrost liczby gmin najmniej i najbardziej zaludnionych, a spadek liczby gmin zamieszkiwanych przez 5000–6999 osób i 7000–9999.

Analizując strukturę gmin pod względem liczebności mieszkańców w układzie terytorialnym można zauważyć, że najwyższym odsetkiem gmin najmniej zaludnionych (do 5,0 tys. osób) charakteryzowało się województwo podlaskie (72,4%). Ponad 50% takim udziałem wyróżniały się również województwa lubuskie i zachodniopomorskie. Z kolei najwyższe udziały gmin najbardziej zaludnionych odnotowano w województwach: małopolskim (42,3%), śląskim (38,1%) i podkarpackim (31,3%).

Wykres 2. Gminy^a zamieszkałe przez ludność wiejską według województw w 2018 r.
 Chart 2. Gminas^a and rural population by voivodships in 2018

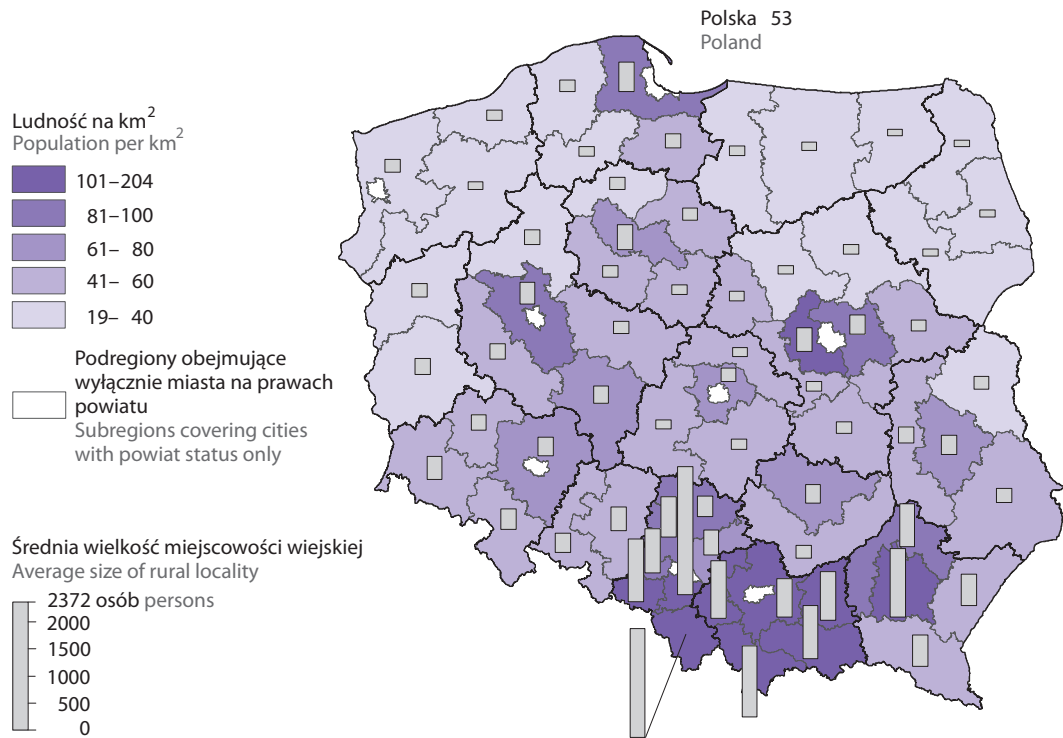

^a Wiejskie i miejsko-wiejskie.
^a Rural and urban-rural.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r., na terenach wiejskich było zlokalizowanych 52,5 tys. miejscowości wiejskich. W wyniku zmian administracyjnych, jakie miały miejsce w latach 2010–2018, ich liczba spadła o 1315. W 2018 r. przeciętna miejscowość wiejska liczyła 292 osoby tj. o 11 więcej niż w 2010 r. Miejscowości wiejskie o największej przeciętnej liczbie ludności w 2018 r. zlokalizowane były na terenach województw małopolskiego (903 osoby) i śląskiego (816) oraz jego podregionu tyskiego (2372), a najmniejszej w województwach: podlaskim (123), warmińsko-mazurskim (151), zachodniopomorskim (178) i łódzkim (185) oraz w podregionach: suwalskim województwa podlaskiego (114) i ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (121). Wzrost wartości tego wskaźnika w stosunku do 2010 r. wystąpił w większości województw – z wyjątkiem opolskiego i podlaskiego, w których odnotowano niższą jego wartość oraz warmińsko-mazurskiego, w którym wskaźnik był taki sam.

Na 1 km² terenów wiejskich w 2018 r. przypadały 53 osoby (w miastach – 1047), czyli o 1 więcej niż w 2010 r. (w miastach mniej o 42 osoby). W układzie terytorialnym wskaźnik ten najwyższe wartości przyjął na obszarach wiejskich województw małopolskiego (130 osób/km²) oraz śląskiego (124 osoby/km²) i podregionu tyskiego tego województwa (204 osoby/km²), a najniższą w województwie podlaskim (24 osoby/km²) i podregionach szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego oraz ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (po 19 osób/km²). Rozkład wartości wskaźnika gęstości zaludnienia był zbliżony do rozkładu wartości wskaźnika przeciętnej wielkości miejscowości wiejskiej.

Mapa 2. Gęstość zaludnienia i średnia wielkość miejscowości wiejskiej według podregionów w 2018 r.
 Map 2. Population density and average size of rural locality by subregions in 2018

Rozdział 2

Chapter 2

Potencjał demograficzny

Demographic potential

Punktem wyjścia do oceny uwarunkowań rozwoju danego obszaru jest stan ludności i jej zmiany w strukturze, czasie i przestrzeni. W ostatnich latach w Polsce zachodzą istotne przemiany demograficzne, w tym przede wszystkim spadek dzietności i wzrost przeciętnego trwania życia ludności. Ich skutkiem jest zmniejszenie się przyrostu naturalnego i starzenie się społeczeństwa. Rozpoznanie i znajomość cech demograficznych ma więc duże znaczenie dla kształtowania odpowiedniej polityki społecznej oraz pomaga w opracowaniu prognoz i planowaniu rozwoju gospodarki. Dzięki takim analizom można przewidzieć lub kształtować rozwój oświaty, kierunków kształcenia, budownictwa mieszkaniowego, a także gospodarki. Można też odpowiednio kształtować kapitał ludzki, jak i system zabezpieczeń emerytalnych oraz ochrony zdrowia dostosowany do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.

Stan i zmiany liczby ludności

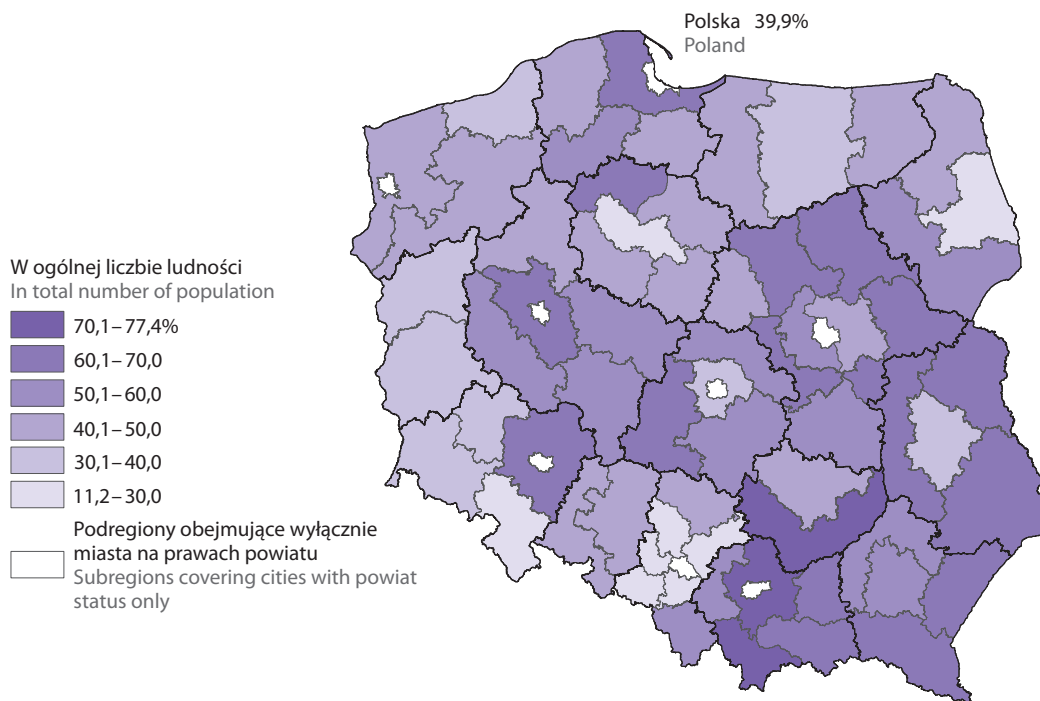
Size and changes of population

Zgodnie ze stanem z 31 grudnia 2018 r., na terenach wiejskich mieszkało 15,3 mln osób. W porównaniu z 2010 r. liczba ludności wiejskiej wzrosła o 243,1 tys. W miastach w analogicznym okresie odnotowano spadek liczby ludności o 361,9 tys. Zmiany liczby ludności wiejskiej kształtował dodatni przyrost naturalny, dodatnie saldo migracji, a w mniejszym stopniu zmiany o charakterze administracyjnym. Udział liczby ludności zamieszkującej na terenach wiejskich w ogólnej liczbie ludności kraju wzrósł o 0,7 p.proc. i w 2018 r. wyniósł 39,9%.

Udział mieszkańców wsi w populacji poszczególnych województw był bardzo zróżnicowany. Najwyższe wartości, przekraczające 50%, przyjął on w województwach południowo-wschodniej Polski: podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim i małopolskim. Najniższym udziałem charakteryzowało się najbardziej zurbanizowane województwo w kraju, tj. województwo śląskie (23,3%). Z kolei w układzie podregionów najwyższy odsetek ludności wiejskiej odnotowano w podregionach krakowskim (77,4%) i nowotarskim (71,1%) województwa małopolskiego, sandomiersko-jędrzejowskim województwa świętokrzyskiego (71,6%), a najniższy w podregionach gliwickim (11,2%) i sosnowieckim (12,1%) województwa śląskiego.

W odniesieniu do 2010 r., spadek udziału ludności wiejskiej miał miejsce w 4 województwach: lubuskim, mazowieckim, opolskim i podlaskim, natomiast w województwie lubelskim nie zmienił się. W pozostałych województwach udział ten wzrósł, a najbardziej w województwie pomorskim (o 2,2 p.proc.).

Mapa 3. Ludność obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.
 Map 3. Rural population by subregions in 2018

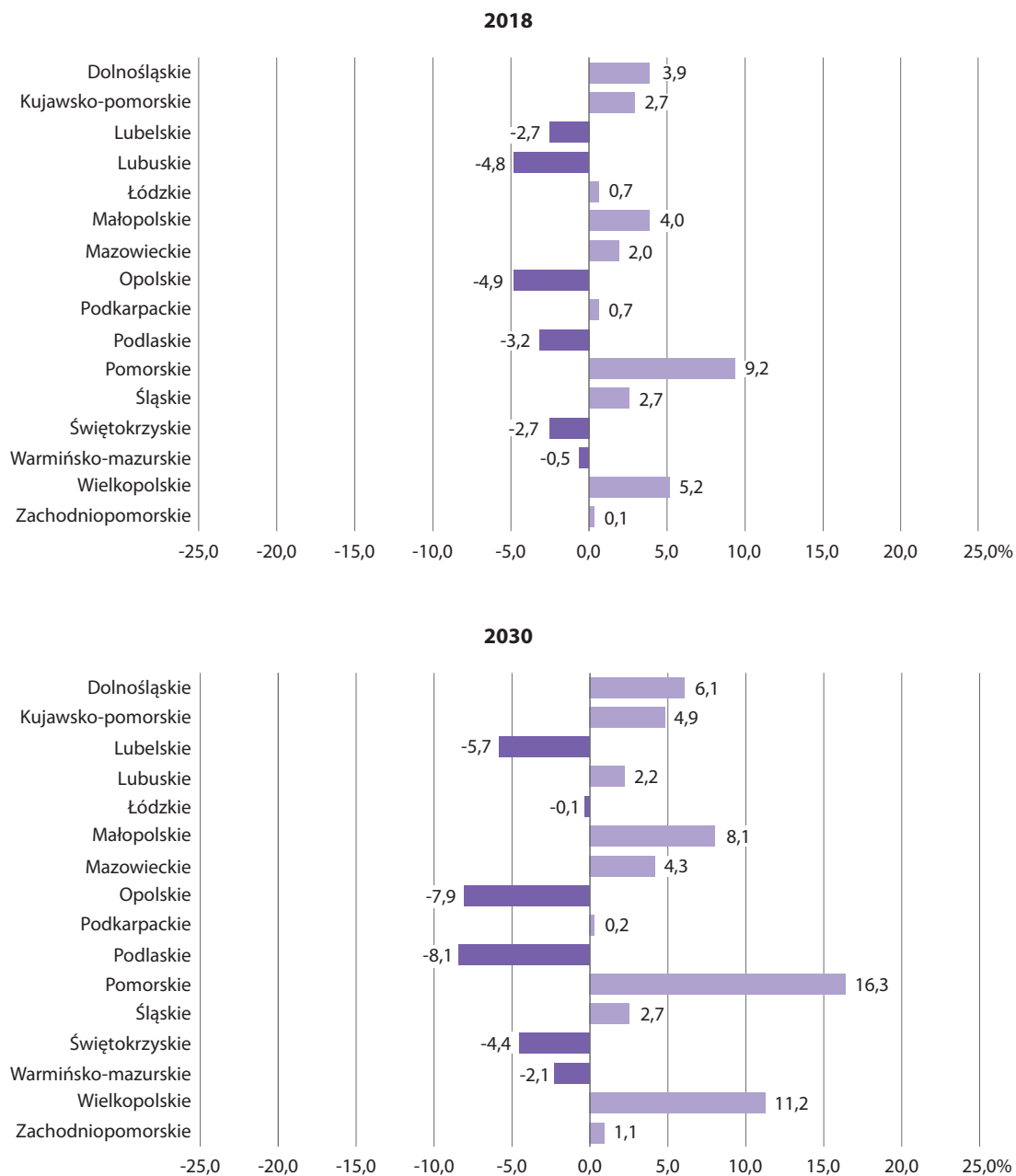

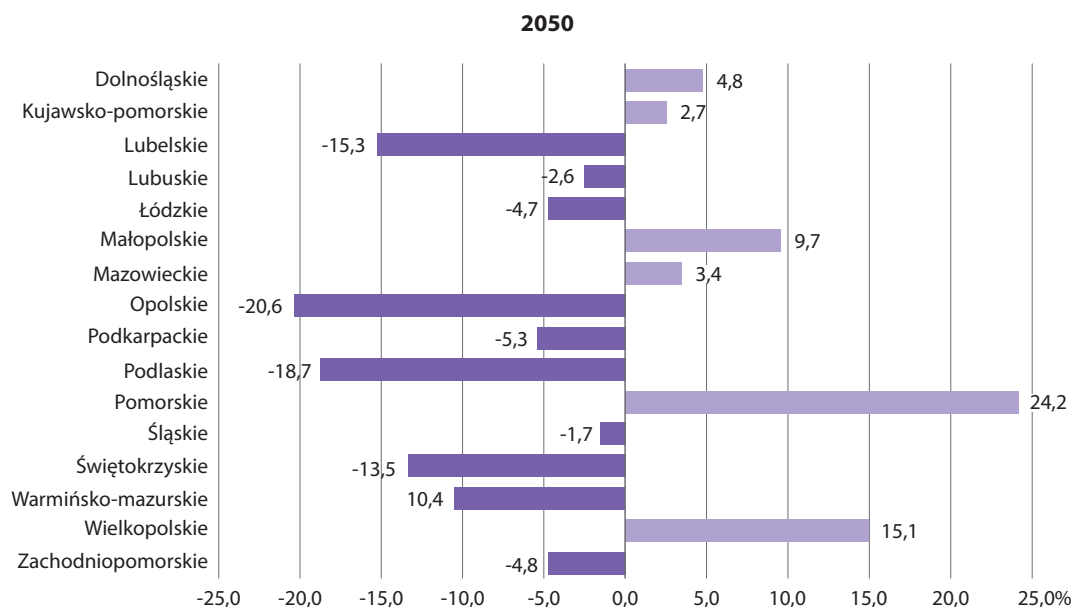
Zgodnie z prognozą demograficzną, liczba ludności Polski do 2050 r. będzie systematycznie zmniejszać się, by osiągnąć poziom 34,0 mln. Dynamika tych zmian będzie różna w zależności od miejsca zamieszkania. Tendencja wzrostowa utrzymać się będzie do 2030 r. (wzrost o 3,1% w porównaniu z 2010 r.), po czym prognozuje się spadek liczby ludności i w 2050 r. populacja obszarów wiejskich będzie większa już tylko o 0,2% niż w 2010 r.

Według prognoz, populacja mieszkańców wsi w 2050 r. w porównaniu z 2010 r. zwiększy się w 6 województwach: pomorskim (o 24,2%), wielkopolskim (o 15,1%), małopolskim (o 9,7%), dolnośląskim (o 4,8%), mazowieckim (o 3,4%) i kujawsko-pomorskim (o 2,7%). W pozostałych województwach nastąpi spadek liczby ludności, a największy w województwie opolskim (o 20,6%).

Wykres 3. Zmiana liczby ludności obszarów wiejskich w latach 2018, 2030 i 2050 w porównaniu z 2010 r. według województw

Chart 3. Rural population changes in 2018, 2030 and 2050 in comparison to 2010 by voivodships

W 2018 r., podobnie jak 8 lat wcześniej, na obszarach wiejskich na 100 mężczyzn przypadało 101 kobiet (w miastach – 111). W podziale terytorialnym obszarów wiejskich współczynnik feminizacji najwyższą wartość przyjął w województwach śląskim (104) i opolskim (103) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: gliwickim, sosnowieckim i opolskim (po 105), a także w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (106). Z kolei najniższą wartość odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (97), podlaskim, zachodniopomorskim i pomorskim (po 98) oraz podregionie ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (96).

WSKAŹNIK STAROŚCI DEMOGRAFICZNEJ – relacja liczby osób w starszym wieku (65 lat i więcej) do ogólnej liczby ludności.

WSKAŹNIK OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO OSOBAMI STARSZYMI – liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 15–64 lat.

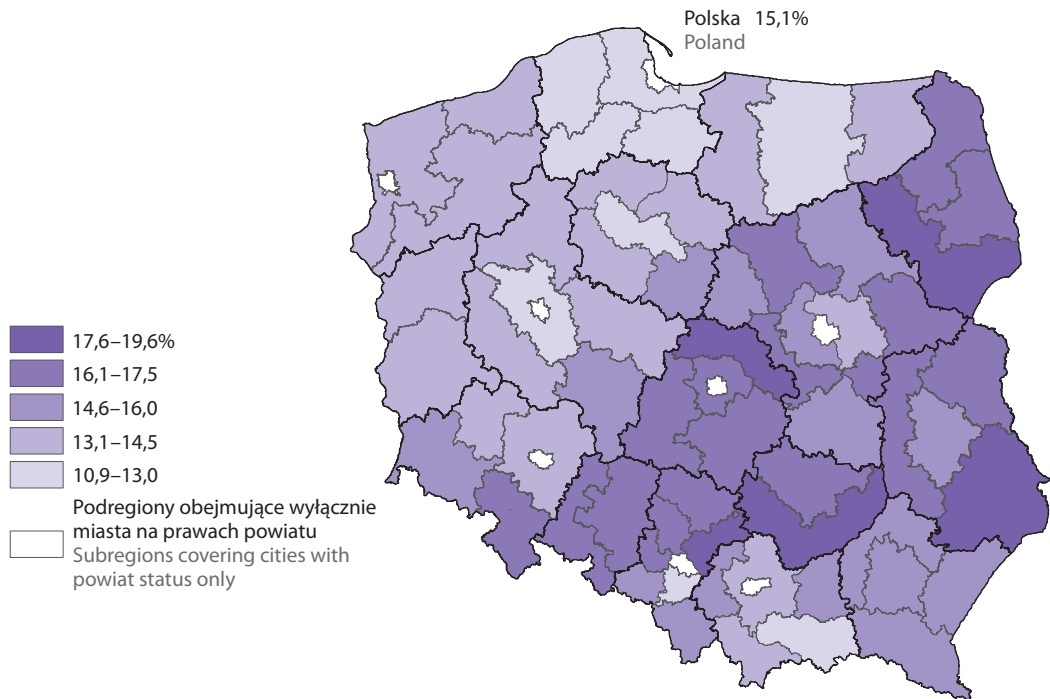
WSKAŹNIK WSPARCIA OSÓB NAJSTARSZYCH – liczba osób w wieku 85 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 50–64 lata.

INDEKS STAROŚCI – liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 0–14 lat (liczba dziadków na 100 wnuczków).

Zjawisko starzenia się ludności jest procesem demograficznym dotyczącym większość państw rozwiniętych. Także w Polsce od dekad obserwuje się ten proces. Na jego natężenie mają wpływ: niski przyrost naturalny, obniżanie się wskaźnika dzietności, wzrost wieku matek, a także dzięki poprawie jakości życia i osiągnięciom cywilizacyjnym, wyższe wartości wskaźnika dalszego trwania życia. Do pomiaru starzenia się populacji wykorzystuje się przede wszystkim mierniki oparte na relacjach pomiędzy podstawowymi grupami wieku.

Wskaźnik starości demograficznej w 2018 r. na wsi wyniósł 15,1%, czyli w czasie 8 lat wzrósł o 2,3 p.proc. W miastach zaobserwowano większy wzrost (o 5,3 p.proc.) do 19,2%. Najwyższym udziałem osób w wieku 65 lat i starszych w całej populacji charakteryzowało się województwo podlaskie (18,1%) i jego podregion łomżyński (19,6%). Z kolei najmniejszym, najbardziej korzystnym województwo pomorskie (11,7%) i jego podregion gdański (10,9%).

Mapa 4. Wskaźnik starości demograficznej ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.
 Map 4. Old age ratio of rural population by subregions in 2018

Relację między liczebnościami pokolenia osób najstarszych i najmłodszych opisuje indeks starości, który w uproszczeniu wyraża liczbę dziadków przypadających na 100 wnuczków. Wskaźnik ten na wsi był korzystniejszy (91,7) niż w miastach (132,2). Można jednak zauważyć, że od 2010 r. wartość indeksu starości znacznie wzrosła, tj. na wsi o 17,6, a w miastach 31,9. W układzie terytorialnym najmniej korzystnym indeksem starości (przekraczającym 100,0), gdzie liczba dziadków przewyższyła liczbę wnuczków, charakteryzowało się 6 województw: podlaskie (123,6), opolskie (119,8), świętokrzyskie (119,4), lubelskie (112,3), łódzkie (109,5) i śląskie (101,9), a najkorzystniejszym województwo pomorskie (60,5). W ujęciu podregionów najwyższym indeksem starości odznaczył się podregion sosnowiecki województwa śląskiego (139,7), a najniższym podregion gdański województwa pomorskiego (52,2).

Kolejnym istotnym miernikiem procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa jest relacja między populacją ludności w wieku 65 lat i więcej a liczbą osób w wieku 15–64 lata. Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2018 r. wyniósł na wsi 22,0 (28,9 w miastach) i od 2010 r. wzrósł o 3,7 (w miastach o 9,6). W układzie województw wartość omawianego wskaźnika zamykała się w granicach od 16,9 w województwie pomorskim do 27,0 w województwie podlaskim.

W celu zobrazowania relacji pomiędzy liczebnościami subpopulacji osób najstarszych (85 lat i więcej) oraz osób w wieku 50–64 lata, posłużyć się można wskaźnikiem wsparcia osób najstarszych. Z uwagi na zwiększający się odsetek osób najstarszych w populacji, to dość istotny wskaźnik, który mówi o ewentualnej możliwości wsparcia starszej części populacji przez ich dzieci, na które z reguły spada obowiązek opieki nad swoimi bliskimi. W 2018 r. na terenach wsi wskaźnik ten wyniósł 9,9, czyli o 2,4 więcej niż w 2010 r. (w miastach 10,8, więcej o 5,1). Wartość wskaźnika miała dużą rozpiętość terytorialną, od 6,4 w województwie pomorskim do 16,2 w podlaskim. Wśród podregionów najkorzystniejszym wskaźnikiem wyróżnił się podregion tyski województwa śląskiego (5,6), a najmniej korzystnym podregion łomżyński województwa podlaskiego (18,3).

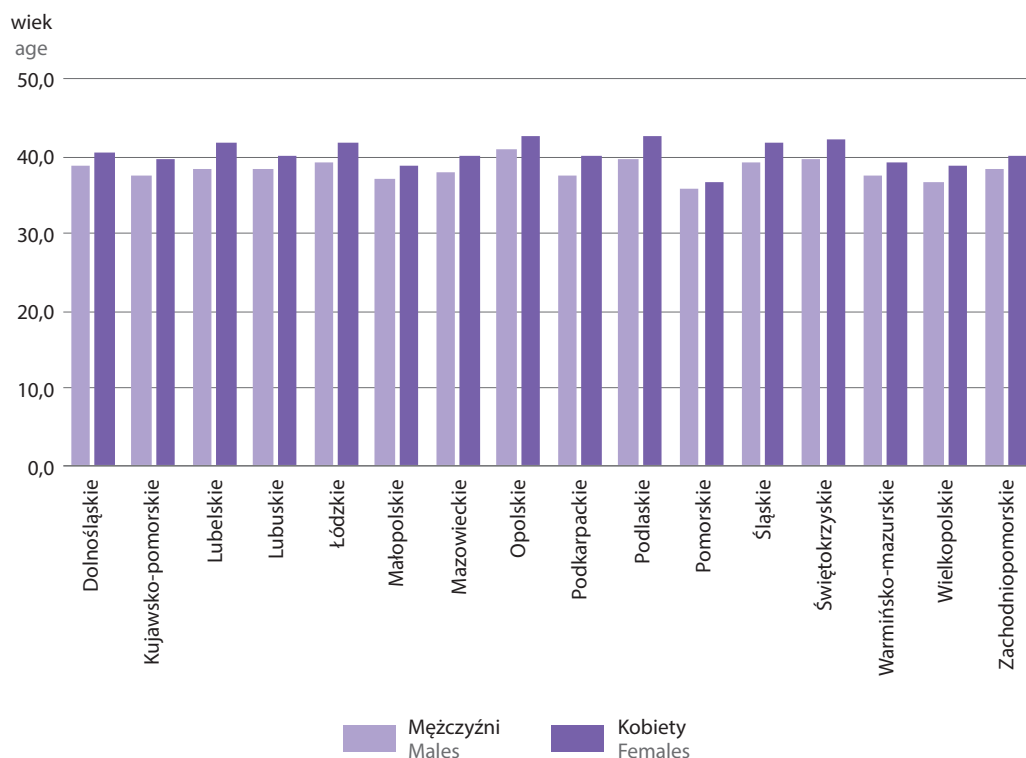
MEDIANA WIEKU (wiek środkowy) ludności jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa ludności już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

Mediana wieku mężczyzn mieszkających na wsi w 2018 r. wynosiła 38,1 lat i w porównaniu z 2010 r. była wyższa o 2,9 roku. Mężczyźni mieszkający na wsi byli średnio o 2 lata młodszy od mężczyzn z miast. Także mieszkanki wsi były młodsze od mieszkanek miast. Mediana wieku kobiet mieszkających na wsi w 2018 r. wyniosła 40,2 lata, podczas gdy kobiet mieszkających w miastach 44,1 lat. Podobnie jak w przypadku mężczyzn, średni wiek mieszkanek wsi również wzrósł w stosunku do 2010 r. (o 2,8 lata).

W układzie terytorialnym najniższą medianą wieku, zarówno mężczyzn jak i kobiet, odznaczało się województwo pomorskie (35,7 mężczyźni i 36,8 kobiety), natomiast najwyższą województwo opolskie (40,8 mężczyźni i 42,8 kobiety). W ujęciu podregionów rozpiętość mediany wieku mężczyzn wynosiła 6,7 lat, kobiet była jeszcze większa i wyniosła 8,6 lat.

Wykres 4. Mediana wieku ludności obszarów wiejskich według płci i województw w 2018 r.

Chart 4. Median age of rural population by sex and voivodships in 2018

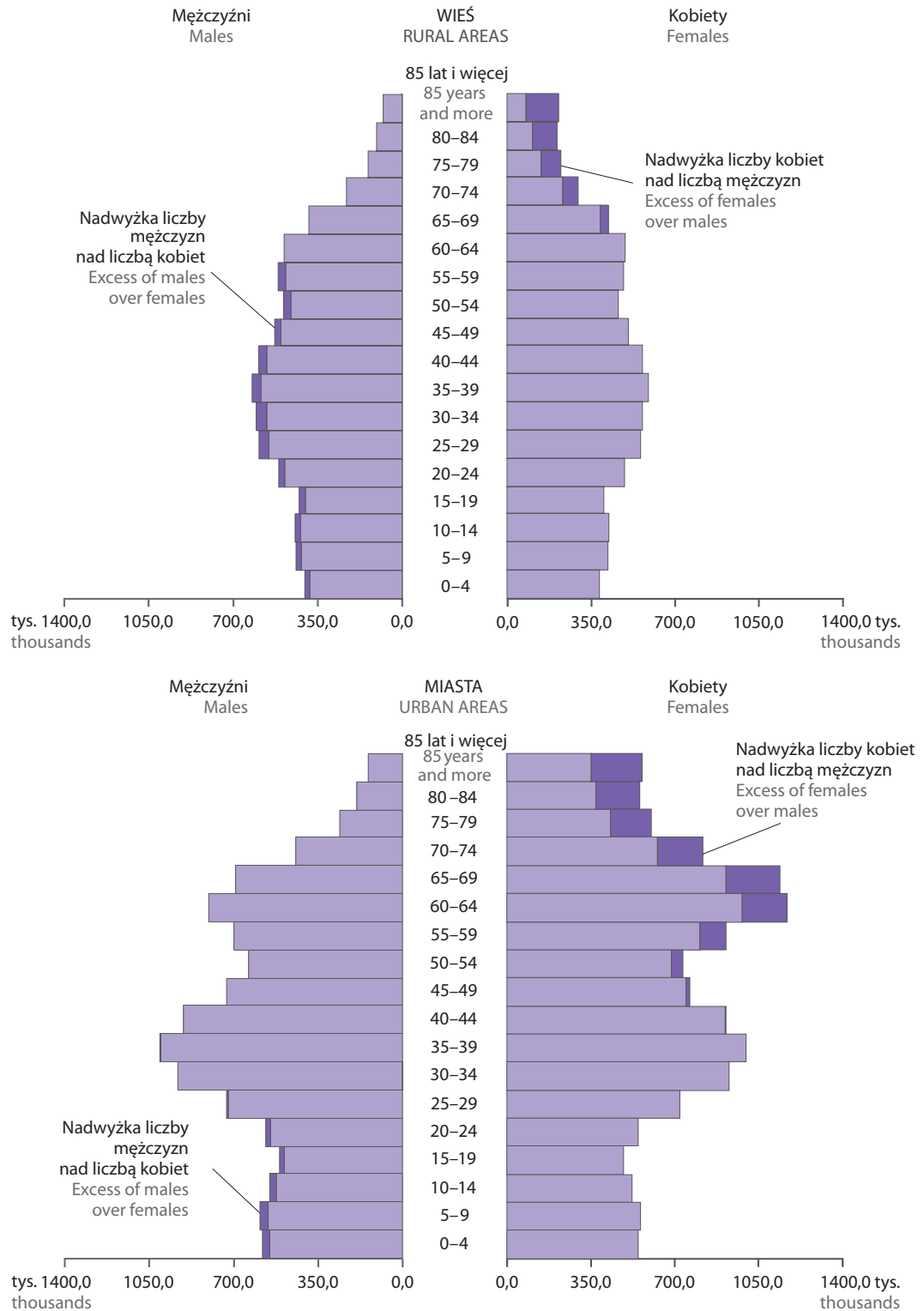
Struktura ludności według cech demograficznych

Population structure by demographic characteristics

Wielu ważnych informacji o stanie i kondycji populacji dostarcza struktura ludności według wieku i płci. W 2018 r. na wsi najczęściej osób było w wieku 35–44 lata. Ich odsetek wyniósł 15,5% (w miastach – 16,5%) i był wyższy o 1,8 p.proc. w porównaniu z 2010 r. (w miastach o 3,4 p.proc.). Następny pod względem liczebności przedział skupiał osoby w wieku 25–34 lat, oraz 65 lat i więcej (po 15,1%). W porównaniu z 2010 r., w młodszym z omawianych przedziałów wieku, zaobserwowano spadek udziału o 0,7 p.proc. Odsetek najstarszych mieszkańców wsi wzrósł o 2,3 p.proc. Ten przedział wieku był najliczniej reprezentowany przez mieszkańców miast. Ich odsetek w 2018 r. wyniósł 19,2%, tj. o 5,3 p.proc. więcej niż w 2010 r. Na terenach wsi zaobserwowano zmniejszenie się odsetka osób młodych w wieku 0–24 lat. Ich łączny udział na wsi w 2018 r. wyniósł 28,4% i w porównaniu z 2010 r. był niższy o 3,9 p.proc. Zmniejszenie się odsetka osób młodych zaobserwowano również w miastach w przedziałach wieku 0–4 lata oraz 15–24 lata. Z kolei na przestrzeni 8 lat w miastach wzrósł odsetek osób z przedziału 5–14 lat (o 0,9 p.proc.) Zarówno na wsi jak i w miastach spadł udział osób w wieku 45–54 lat (kolejno o 0,8 i 2,1 p.proc.). W analizowanym okresie

na wsi wzrósł natomiast udział osób w grupie wieku 55–64 lata (o 1,4 p.proc.), który zmalał w miastach (o 0,7 p.proc.).

Wykres 5. Ludność według grup wieku, płci i miejsca zamieszkania w 2018 r.
Chart 5. Population by age groups, sex and place of residence in 2018

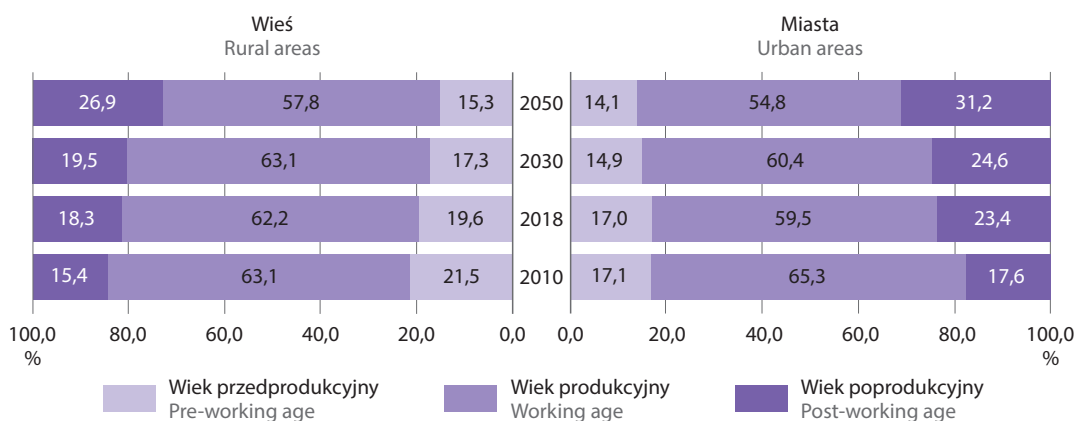
Aby przedstawić obraz ludności nie tylko w ujęciu demograficznym, ale i ekonomicznym, niezbędne jest przeprowadzenie analizy populacji według ekonomicznych grup wieku.

Przez ludność w WIEKU PRODUKCYJNYM rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet – 18–59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku MOBILNYM, tj. w wieku 18–44 lata i NIEMOBILNYM, tj. mężczyźni – 45–64 lata, kobiety – 45–59 lat. Przez ludność w WIEKU NIEPRODUKCYJNYM rozumie się ludność w WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM, tj. do 17 lat oraz w WIEKU POPRODUKCYJNYM, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

W 2018 r. prawie co piąty mieszkaniec obszarów wiejskich był w wieku przedprodukcyjnym (w miastach – 17,0%). W porównaniu z 2010 r. udział ludności w tym wieku zmniejszył się o 1,9 p.proc. (w miastach o 0,1 p.proc.). Najliczniej reprezentowana była natomiast populacja osób w wieku produkcyjnym, której odsetek wśród mieszkańców wsi wyniósł 62,2% (w miastach – 59,5%) i był mniejszy o 0,9 p.proc. niż w 2010 r. (w miastach o 5,8 p.proc.). W konsekwencji opisanych zmian na terenach wiejskich zwiększył się udział osób w wieku poprodukcyjnym o 2,9 p.proc. (w miastach o 5,8 p.proc.) i w 2018 r. wyniósł 18,3% (w miastach – 23,4%). Obserwowane obecnie zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku znajdują odzwierciedlenie w prognozach do 2050 r. Przewiduje się, że w kolejnych dekadach, zarówno na wsi jak i w miastach, stale będzie zmniejszać się udział osób posiadających największe, ekonomiczne znaczenie dla rynku pracy. W 2050 r. na obszarach wiejskich odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym będzie o 4,3 p.proc. mniejszy niż w 2018 r. (w miastach o 2,9 p.proc.), a udział osób w wieku produkcyjnym zmaleje o 4,4 p.proc. (w miastach o 4,7 p.proc.). W rezultacie znacznie zwiększy się udział osób, które opuszczą rynek pracy. W porównaniu z 2018 r. udział ludności w wieku poprodukcyjnym wzrośnie na wsi o 8,6 p.proc., a w miastach o 7,8 p.proc.

Wykres 6. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010, 2018, 2030 i 2050

Chart 6. Structure of population by economic age groups and place of residence in 2010, 2018, 2030 and 2050

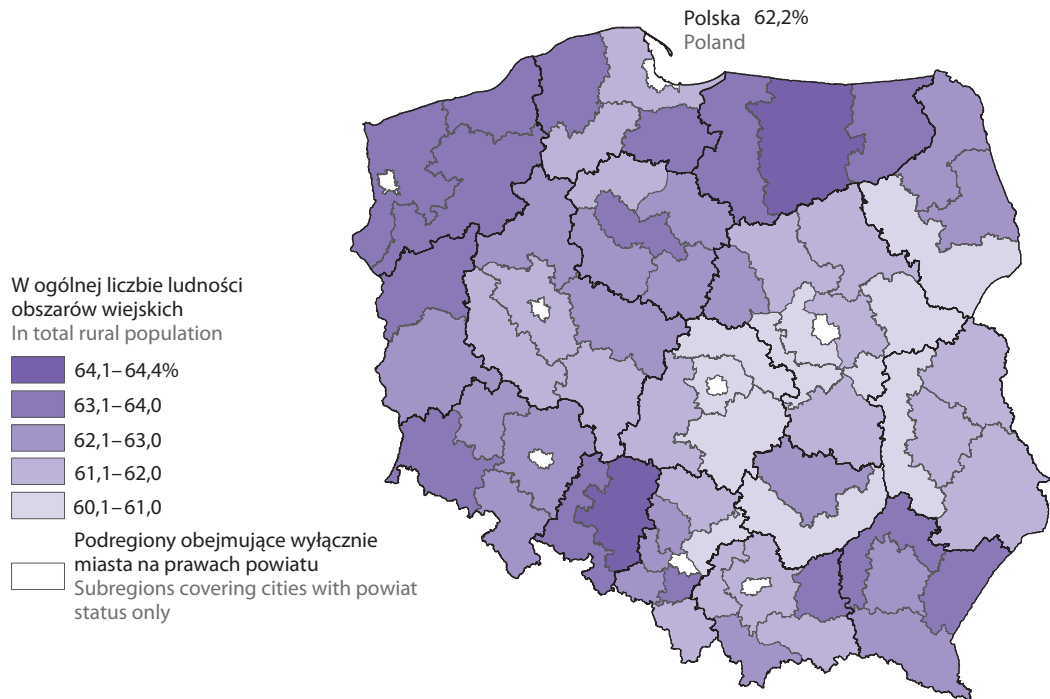

W ujęciu regionalnym największym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym w 2018 r. charakteryzowały się obszary wiejskie województwa pomorskiego (22,8%) oraz zlokalizowanego na jego terenie podregionu gdańskiego (24,4%). Na tle kraju wysokim odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym wyróżniały się także podregiony poznański województwa wielkopolskiego (23,4%) oraz nowosądecki województwa małopolskiego (23,1%). Najmniejszy udział osób w wieku przedprodukcyjnym odnotowano w województwie opolskim (16,4%) i jego podregionie opolskim (16,0%).

Największym udziałem osób w wieku produkcyjnym odznaczały się województwa: opolskie (63,9%), warmińsko-mazurskie (63,8%), zachodniopomorskie (63,5%) i lubuskie (63,1%) oraz ich podregiony olsztyński (64,4%) i opolski (64,3%). Z kolei udział osób w wieku poprodukcyjnym zamykał się w granicach od 14,7% w województwie pomorskim i 13,6% w jego podregionie gdańskim do 21,0% w województwie podlaskim i 23,3% w podregionie sosnowieckim województwa śląskiego.

Spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w porównaniu z 2010 r. miał miejsce we wszystkich województwach. Prawie we wszystkich województwach zmniejszył się również odsetek osób w wieku produkcyjnym (z wyjątkiem: lubelskiego, podkarpackiego i podlaskiego). Z kolei we wszystkich województwach nastąpił wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym.

Mapa 5. Ludność w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.
Map 5. Population at working age in rural areas by subregions in 2018

Wśród osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, zarówno na wsi jak i w miastach, dominowali mężczyźni. Kobiety przeważały w populacji osób w wieku poprodukcyjnym (66,2% na wsi i 68,1% w miastach).

W 2018 r. wartość współczynnika obciążenia demograficznego, wyrażającego liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniosła 61 (w miastach – 68), tj. o 2 osoby więcej niż w 2010 r. (w miastach o 15 osób więcej). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich rozkład wartości tego wskaźnika był skorelowany z rozkładem odsetka osób w wieku produkcyjnym. Najwyższy współczynnik obciążenia demograficznego odnotowano w województwie i podregionie o najmniejszym udziale osób w wieku produkcyjnym, tj. w województwie łódzkim (64) i podregionie sosnowieckim województwa śląskiego (66), a najniższy w województwach i podregionach o najwyższym udziale osób w wieku produkcyjnym – opolskim (56) oraz warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim (po 57) i w ich podregionach olsztyńskim (55) oraz opolskim (56).

Zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku, które zaobserwowano od 2010 r., miały wpływ nie tylko na wartość współczynnika obciążenia demograficznego, ale także na wskaźniki częstkowe opisujące liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym przypadające na 100 osób w wieku produkcyjnym. W porównaniu z 2010 r., na wsi o 2 osoby zmniejszyła się liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (z 34 do 32). W miastach wskaźnik ten wzrósł o 3 osoby i wyniósł w 2018 r. 29. Zarówno na wsi jak i w miastach zwiększyła się liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2018 r. wskaźnik ten osiągnął na wsi wartość 29 (więcej o 5 osób niż w 2010 r.), a w miastach 39 (więcej o 12 osób). Dynamika zmian wartości obu opisanych wskaźników w analizowanych latach oznacza zmniejszającą się liczbę osób wchodzących na rynek pracy w relacji do zwiększającej się populacji osób osiągniętych wiek emerytalny.

Biorąc po uwagę rozkład terytorialny cząstkowych wskaźników obciążenia demograficznego odnotowano, że w 2018 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w województwie pomorskim (37) i jego podregionie gdańskim (40) oraz w podregionach poznańskim województwa wielkopolskiego (38) i nowosądeckim województwa małopolskiego (37). Co za tym idzie, w województwie pomorskim i podregionie gdańskim na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało najmniej osób w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio 24 i 22). Województwo pomorskie charakteryzowało się więc najkorzystniejszą strukturą wieku ludności. Z kolei najmniej osób w wieku przedprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym zaobserwowano w województwie opolskim (26) i jego podregionie opolskim (25).

Wyraźne zróżnicowanie wartości opisanych wskaźników można zauważyć biorąc pod uwagę płeć. Dla mężczyzn mieszkających na obszarach wiejskich, wartość współczynnika obciążenia demograficznego wyniosła 48 (w miastach – 52), dla kobiet była zdecydowanie wyższa i wyniosła 76 (w miastach – 86). Z kolei na 100 mężczyzn w wieku produkcyjnym przypadało 30 mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym (w miastach – 28). W przypadku kobiet, wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 33 (w miastach – 29). Większe różnice wystąpiły w przypadku liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym – dla mężczyzn wartość tego wskaźnika wyniosła 18, a dla kobiet – 42 (w miastach 24 wobec 56).

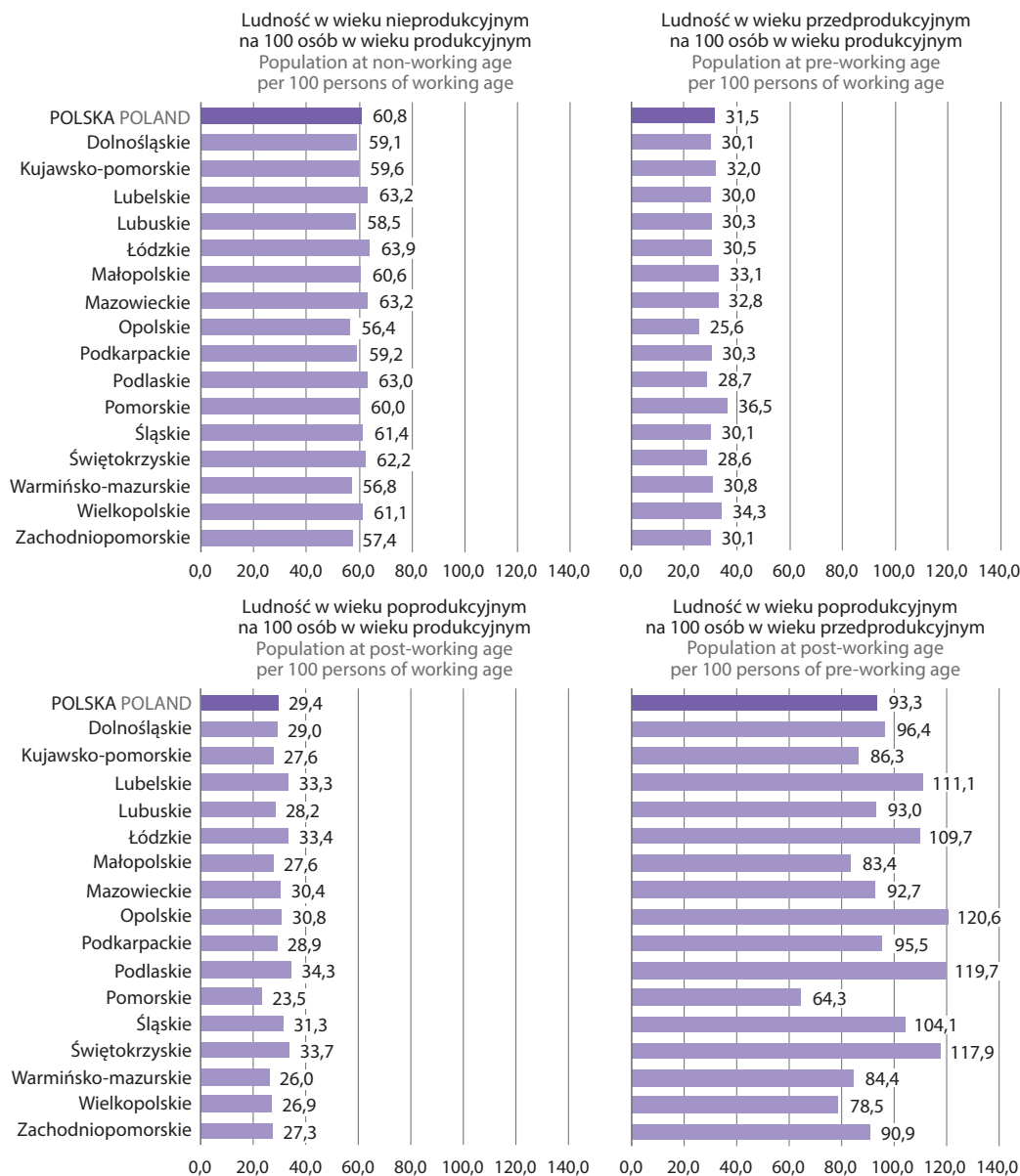
O kondycji populacji, w ujęciu ekonomicznych grup wieku, świadczy również relacja osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku przedprodukcyjnym stanowiących zasoby ludności, które w przyszłości zasilą rynek pracy. Od lat w starzejącej się demograficznie populacji ludności Polski obserwuje się zwiększanie liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2010 r. na obszarach wiejskich wskaźnik ten wyniósł 72 (w miastach – 103), ale już 8 lat później wzrósł do 93 (w miastach do 138).

W 2018 r. w ujęciu terytorialnym najbardziej niekorzystnym, tj. najwyższym, takim wskaźnikiem odznaczyły się województwa opolskie (121) i podlaskie (120) oraz podregion sosnowiecki województwa śląskiego (140). Najkorzystniejszy, czyli najniższy taki wskaźnik charakteryzował województwo pomorskie (64) i jego podregion gdański (56).

Bardzo duże różnice w wartości omawianego wskaźnika można zauważyć biorąc pod uwagę płeć oraz miejsce zamieszkania. W 2018 r. na obszarach wiejskich na 100 mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym przypadało 61 mężczyzn w wieku poprodukcyjnym (w miastach – 85). Wśród kobiet omawiany wskaźnik był zdecydowanie wyższy i wyniósł 127 (w miastach – 192), na co wpływ miał m.in. niższy wiek emerytalny oraz dłuższe trwanie życia.

Wykres 7. Współczynniki obciążenia demograficznego ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 7. Age dependency rates of rural population by voivodships in 2018

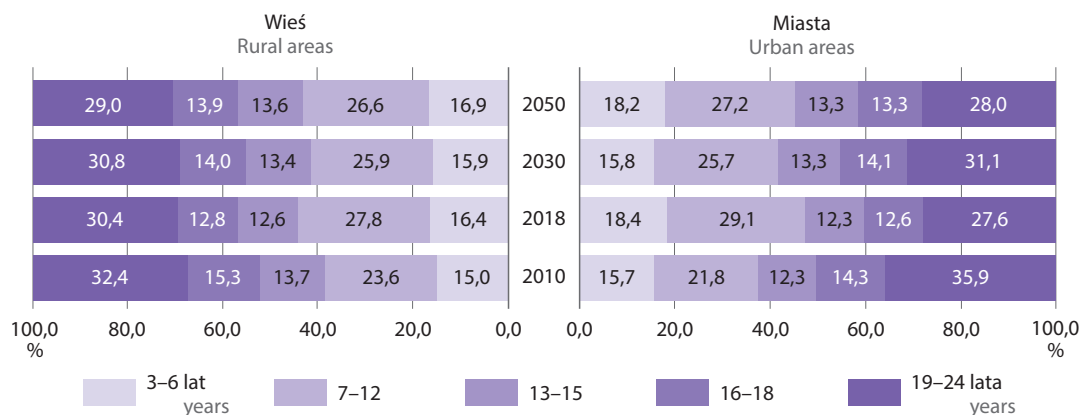
Ważnych informacji na temat potencjału demograficznego danego obszaru dostarcza analiza ludności według edukacyjnych grup wieku, które obejmują populację w wieku 3–24 lata. Spośród 3,9 mln mieszkańców wsi będących w wieku edukacyjnym, 16,4% (w miastach – 18,4%) stanowiły dzieci w wieku przedszkolnym (3–6 lat), odsetek dzieci w wieku 7–12 lat wyniósł 27,8% (w miastach – 29,1%), młodzieży w wieku 13–15 lat – 12,6% (w miastach – 12,3%), a w wieku licealnym 16–18 lat – 12,8% (w miastach – 12,6%). Najwyższy odsetek w strukturze populacji według edukacyjnych grup wieku mieli kształcący się na poziomie wyższym (19–24 lata), który wyniósł 30,4% (w miastach – 27,6%). W porównaniu z 2010 r. odsetek dzieci w wieku przedszkolnym zwiększył się o 1,4 p.proc. (w miastach o 2,7 p.proc.), podobnie jak dzieci w wieku 7–12 lat (wzrost o 4,2 p.proc. na wsi i 7,3 p.proc. w miastach). Udział młodzieży w wieku 13–15 lat zmniejszył się o 1,1 p.proc. (w miastach nie zmienił się), podobnie jak odsetek młodzieży w wieku licealnym 16–18 lat – na wsi zmalał o 2,5 p.proc., a w miastach o 1,7 p.proc. oraz osób kształcących się na poziomie wyższym (spadek

na wsi o 2,0 p.proc., w miastach o 8,3 p.proc.). Należy również zaznaczyć, że we wszystkich edukacyjnych grupach wieku, zarówno na wsi jak i w miastach, przeważali mężczyźni.

W porównaniu z 2018 r., według prognoz demograficznych, do 2050 r. struktura ludności według edukacyjnych grup wieku nie ulegnie dużym zmianom. Przewiduje się, że spadek udziału nastąpi w grupie wieku 7–12 lat (o 1,2 p.proc.) i w najstarszej grupie wieku (o 1,4 p.proc.), w pozostałych wzrośnie, a najbardziej w grupie wieku 16–18 lat (o 1,1 p.proc.).

Wykres 8. Struktura ludności według edukacyjnych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010, 2018, 2030 i 2050

Chart 8. Structure of population by educational age groups and place of residence in 2010, 2018, 2030 and 2050

Ruch naturalny ludności

Vital statistics of population

Dane o RUCHU NATURALNYM ludności w podziale terytorialnym opracowano w zakresie:

- 1) małżeństw – według miejsca zamieszkania męża przed ślubem, a jeśli mąż mieszkał na stałe za granicą – według miejsca zamieszkania żony w Polsce przed zawarciem związku małżeńskiego,
- 2) rozwodów – według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo,
- 3) urodzeń – według miejsca zamieszkania na pobyt stały matki noworodka,
- 4) zgonów – według miejsca zamieszkania osoby zmarłej.

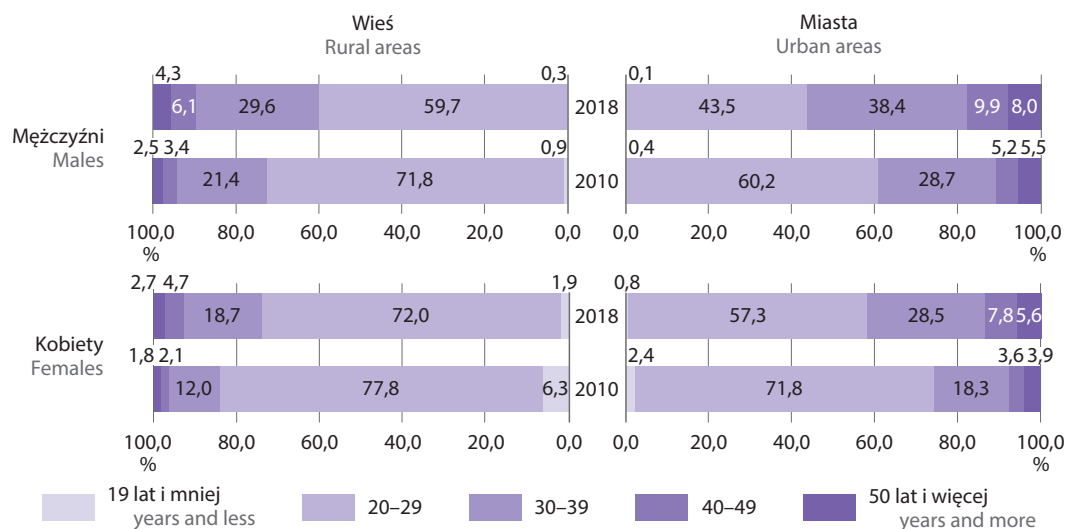
W 2018 r. na obszarach wiejskich zawarto 77,6 tys. małżeństw, co stanowiło 40,3% ich ogólnej liczby w kraju. W omawianym roku na wsi zawarto o 14,8% mniej związków małżeńskich niż w 2010 r. (w miastach o 16,3%). Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało 5,1 zawartych małżeństw (6,0 w 2010 r.), dla porównania w miastach – 5,0 (5,9 w 2010 r.). Najwięcej zawartych małżeństw przypadających na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich w 2018 r. odnotowano w województwach małopolskim i pomorskim (po 5,5) oraz w podregionie nowosądeckim (6,3). Z kolei najniższy taki wskaźnik zaobserwowano w województwie zachodniopomorskim (4,6) oraz podregionie bytomskim województwa śląskiego i łódzkiego województwa łódzkiego (po 4,3).

W 2018 r. na obszarach wiejskich wśród zawartych związków małżeńskich, wyznaniowe stanowiły 70,2% (w miastach – 56,2%). Należy zauważyć, że odsetek ten w porównaniu z 2010 r. zmniejszył się o 5,0 p.proc. (w miastach o 7,2 p.proc.). Spośród małżeństw wyznaniowych, 99,3% zawarto w obrządku katolickim (w miastach – 98,8%). Najwyższym odsetkiem małżeństw wyznaniowych zawartych na obszarach wiejskich wyróżniło się województwo małopolskie (79,0%) z podregionem nowosądeckim (83,5%), a najniższym województwo zachodniopomorskie (50,0%) i jego podregion szczeciński (48,1%).

Biorąc pod uwagę wiek nowożeńców można zauważyć, że zarówno kobiety jak i mężczyźni na zawarcie małżeństwa decydują się coraz później. Wiek środkowy mężczyzn mieszkających na wsi, wstępujących w związki małżeńskie w 2018 r. wyniósł 28,7 lat (w miastach – 31,0 lat) i był o 1,5 roku wyższy niż w 2010 r. (w miastach o 2,4 lata). Podobnie wiek środkowy mieszkanki wsi wstępujących w związki małżeńskie (26,6 lat) i był wyższy w 2018 r. od notowanego 8 lat wcześniej (25,0 lat), z kolei w miastach wyniósł 28,8 lat wobec 26,7 lat w 2010 r.

Na obszarach wiejskich w grupie mężczyzn, którzy w 2018 r. wstąpili w związki małżeńskie, przeważali nowożeńcy w wieku do 29 lat – 60,0% (w miastach – 43,6%). Taka sama sytuacja miała miejsce w populacji kobiet, gdzie aż 73,9% kobiet wychodzących za mąż było w tej grupie wiekowej (w miastach – 58,1%). W porównaniu z 2010 r., zarówno w przypadku mężczyzn jak i kobiet, zmniejszył się odsetek nowożeńców w omawianej grupie na korzyść przedziału wieku 30–39 lat. Na terenach wiejskich w 2018 r. w tym wieku było 29,6% mężczyzn zawierających związek małżeński (w miastach – 38,4%) i 18,7% kobiet (w miastach – 28,5%). W odniesieniu do 2010 r. odsetek mężczyzn w wieku 30–39 lat wzrósł o 8,2 p.proc. (w miastach o 9,7 p.proc.), natomiast kobiet o 6,7 p.proc. (w miastach o 10,2 p.proc.).

Wykres 9. Struktura nowożeńców według płci, grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018
Chart 9. Structure of newly-married couples by sex, age groups and place of residence in 2010 and 2018

W 2018 r. na obszarach wiejskich 78,4 tys. związków małżeńskich uległo rozwiązaniu poprzez śmierć małżonka lub rozwód (w miastach – 144,9 tys.), co w przeliczeniu na 1000 istniejących małżeństw dało 21,4 rozwiązanych małżeństw (w miastach – 27,7). W porównaniu z 2010 r. na wsi odnotowano większą o 2,8% liczbę małżeństw rozwiązanych (w miastach o 0,7%).

Najczęstszym powodem rozwiązania małżeństwa była śmierć małżonka, która przyczyniła się do zakończenia 78,8% wszystkich rozwiązanych małżeństw na obszarach wiejskich (w miastach – 68,8%). Pozostałe 16,7 tys. rozwiązanych małżeństw (21,2%) zakończyło się w wyniku rozwodu (w miastach – 31,2%). Na uwagę zasługuje fakt, że o ile liczba prawomocnie orzeczonych rozwodów na wsi w odniesieniu do 2010 r. wzrosła o 24,1%, to w miastach spadła o 4,7%. Najczęściej rozwody orzekano z powodztwa kobiet (67,7% orzeczonych rozwodów na wsi i 66,2% w miastach). Należy jednak zaznaczyć, że odsetek ten w relacji do 2010 r. zmalał o 0,5 p.proc. na wsi i 1,4 p.proc. w miastach.

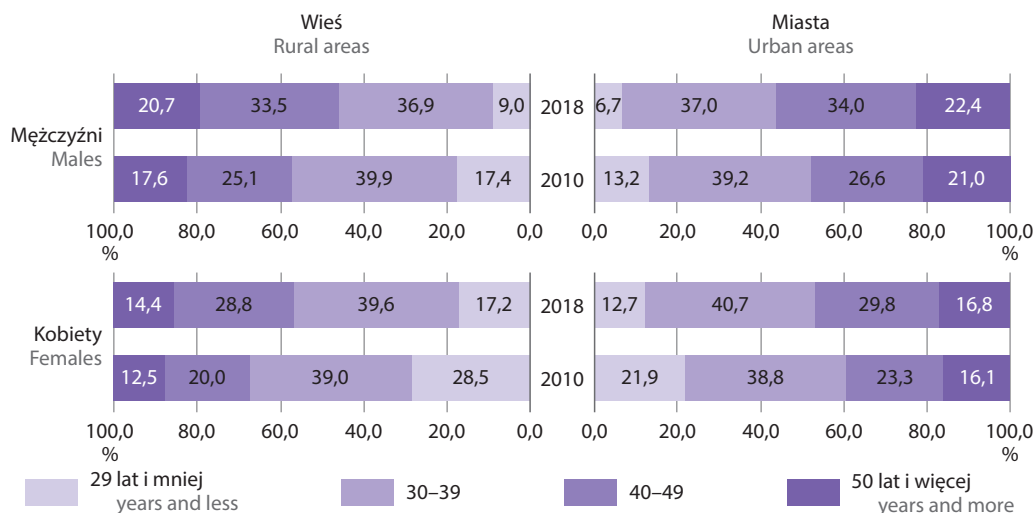
Analizując obszary wiejskie w podziale terytorialnym odnotowano, że w omawianym roku tylko w województwach kujawsko-pomorskim i lubuskim liczba rozwodów była mniejsza niż w 2010 r. W pozostałych województwach zwiększyła się, a najbardziej w województwie pomorskim (o 50,1%).

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wsi przypadało 1,1 rozwodów (w miastach – 2,0). W przekroju województw liczba rozwodów na 1000 ludności obszarów wiejskich zamykała się w granicach od 0,8 w województwach małopolskim i podkarpackim do 1,5 w województwie zachodniopomorskim.

Osoby rozwodzące się najczęściej były w wieku 30–39 lat. Rozwodzący się mężczyźni w tym wieku w 2018 r. na wsi stanowili 36,9% (w miastach – 37,0%), a kobiety – 39,6% (w miastach – 40,7%). Kolejna pod względem liczebności grupa rozwodzących się należała do przedziału wieku 40–49 lat, stanowiąca wśród mężczyzn odsetek 33,5% (w miastach – 34,0%), a wśród kobiet – 28,8% (w miastach – 29,8%). W tym przedziale wieku w porównaniu z 2010 r. wzrósł odsetek zarówno w grupie mężczyzn, jak i kobiet.

Wykres 10. Struktura rozwodów według płci i wieku małżonków w momencie orzeczenia rozvodu oraz miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018

Chart 10. Structure of divorces by sex and age of spouses at the moment of divorce adjudication as well as place of residence in 2010 and 2018

Ponad 38% rozwiedzionych małżeństw ze wsi nie posiadało dzieci (w miastach – 43,5%). W porównaniu z 2010 r. odsetek ten wzrósł o 3,4 p.proc. (w miastach o 1,2 p.proc.). W podziale terytorialnym obszarów wiejskich udział ten wahał się od 34,5% w województwie warmińsko-mazurskim do 42,5% w województwie zachodniopomorskim. We wszystkich województwach, w stosunku do 2010 r., odnotowano wzrost wartości tego odsetka.

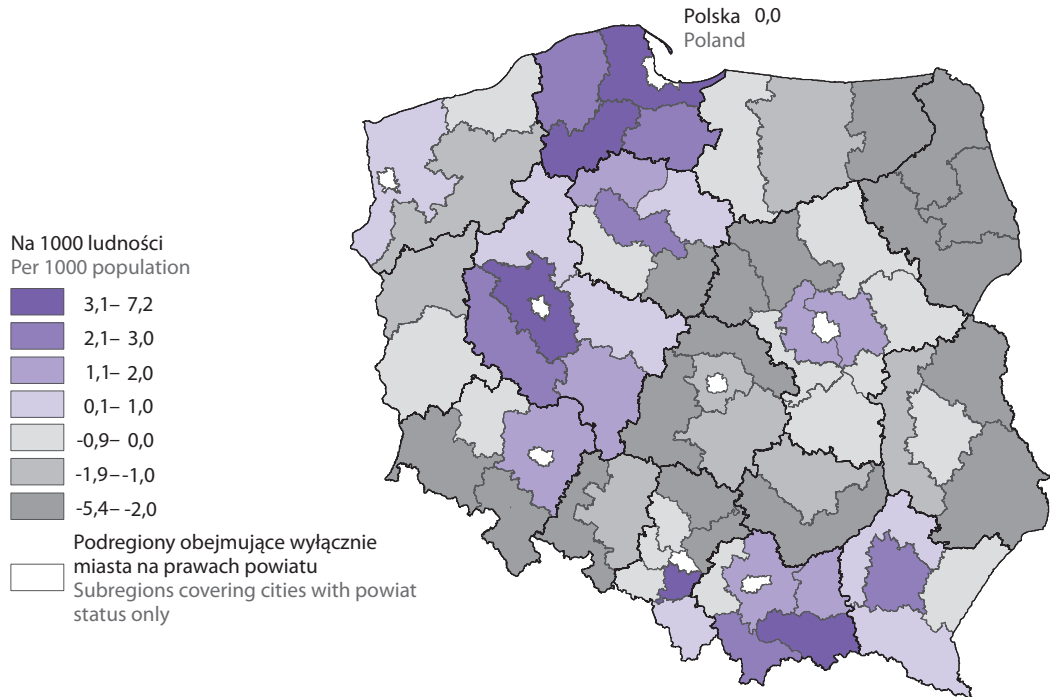
Ponad 10,0 tysięcy małżeństw z obszarów wiejskich rozwiedzionych w 2018 r. posiadało dzieci. Najwięcej spośród nich miało jedno dziecko – 56,3% (w miastach – 62,3%), a kolejne 35,1% dwoje (w miastach – 32,3%). Przeciętnie w 2018 r. na 1 rozwiedzione małżeństwo na wsi przypadało 1,6 dziecka (w miastach – 1,4).

W 2018 r. na obszarach wiejskich odnotowano 159,5 tys. urodzeń żywych, tj. o 7,0% mniej niż w 2010 r. W miastach w tym okresie odnotowano spadek liczby urodzeń żywych o 5,5%. Urodzenia żywe z obszarów wiejskich stanowiły w 2018 r. 41,1% ogółu urodzeń w kraju. Mimo iż zdecydowana większość dzieci na terenach wiejskich przyszła na świat w związkach małżeńskich – 78,0% (w miastach – 70,5%), to odsetek dzieci urodzonych poza formalnymi związkami w stosunku do 2010 r. wzrósł o 5,0 p.proc. (w miastach o 6,4 p.proc.) z 17,0% do 22,0% (w miastach z 23,1% do 29,5%). W układzie terytorialnym obszarów wiejskich udział urodzeń pozamałżeńskich w 2018 r. był bardzo zróżnicowany i zamykał się w granicach od 11,1% w województwie małopolskim i 9,6% w jego podregionie nowosądeckim do 45,9% w województwie zachodniopomorskim i podregionie szczecińsko-pyrzyckim (48,8%) tego województwa (co odpowiadało rozkładowi odsetka udziału małżeństw wyznaniowych).

Wskaźnikiem wyraźnie różnicującym obszary wiejskie od miejskich jest przyrost naturalny. W 2018 r. na wsi był on minimalnie dodatni, co oznacza, że liczba urodzeń żywych przewyższyła liczbę zgonów (o 544 osoby), podczas gdy w miastach był ujemny i osiągnął wartość minus 26,6 tys. osób. Zarówno na wsi

jak i w miastach wartość wskaźnika w przeliczeniu na 1000 ludności spadła w porównaniu z 2010 r. (na wsi o 1,4, w miastach o 1,8).

Mapa 6. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.
Map 6. Natural increase in rural areas by subregions in 2018

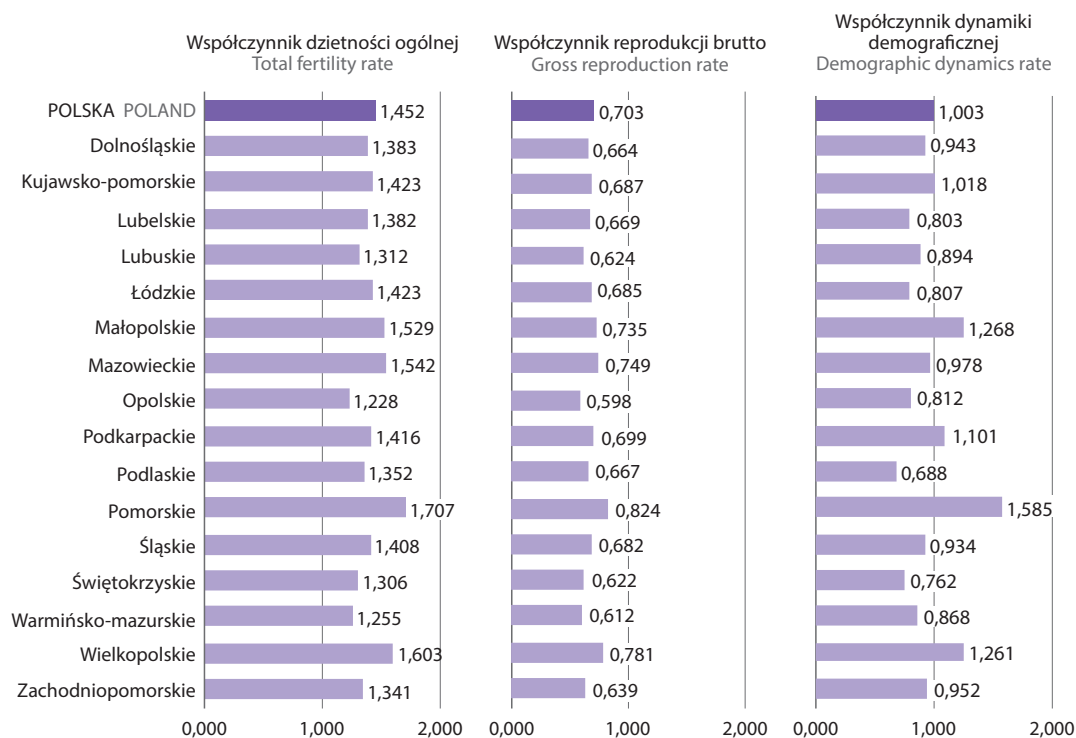

W 2018 r. ujemny przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowano na obszarach wiejskich 11 województw: podlaskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego, łódzkiego, opolskiego, warmińsko-mazurskiego, lubuskiego, śląskiego, dolnośląskiego, zachodniopomorskiego i mazowieckiego oraz 40 podregionów. W pozostałych województwach i podregionach przyjął on wartości dodatnie, a najwyższe w województwie pomorskim (4,7) z podregionem gdańskim (7,1).

Obok przyrostu naturalnego, kolejnym miernikiem procesu reprodukcji ludności jest współczynnik dynamiki demograficznej. Współczynnik ten wyraża stosunek liczby urodzeń żywych zarejestrowanych w badanym okresie na danym terytorium do liczby zgonów w tym samym czasie. W odróżnieniu od przyrostu naturalnego, który wskazuje na różnicę między liczbą urodzeń a zgonów, wskaźnik ten odzwierciedla wzajemne proporcje między tymi zjawiskami.

Wartość współczynnika dynamiki demograficznej, podobnie jak wartość przyrostu naturalnego, w omawianym czasie na obszarach wiejskich zmalała z 1,135 w 2010 r. do 1,003 w 2018 r. (w miastach z 1,064 do 0,896), co oznacza że na wsi liczba urodzeń w obu latach kompensowała liczbę zgonów. W podziale terytorialnym obszarów wiejskich najwyższym takim współczynnikiem odznaczyło się województwo pomorskie (1,585) oraz podregion gdański (2,028), który jako jedyny przekroczył wartość 2,0. Najniższym omawianym wskaźnikiem odznaczyło się województwo podlaskie (0,688) oraz podregion sosnowiecki województwa śląskiego (0,597). Oprócz województwa podlaskiego, współczynnik ten wartości 1,0 nie osiągnął jeszcze w 10 województwach, tych o ujemnym przyroście naturalnym. W odniesieniu do 2010 r., wartość tego współczynnika zmalała we wszystkich województwach.

Wykres 11. Współczynniki reprodukcji ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.
 Chart 11. Reproduction rates of rural population by voivodships in 2018

W 2018 r. na terenach wiejskich, podobnie jak w miastach, niemal co druga kobieta była w wieku rozrodczym (15–49 lat). Na 1000 kobiet będących w tym wieku w 2018 r. na wsi przypadało 43,5 urodzeń żywych (w miastach – 42,7), tj. o 2,2 mniej niż w 2010 r. (w miastach więcej o 0,6). W układzie terytorialnym omawiany wskaźnik płodności oscylował w granicach od 36,7 w województwie opolskim oraz podregionie sosnowieckim województwa śląskiego (32,7) do 51,3 w województwie pomorskim i jego podregionie gdańskim (56,1).

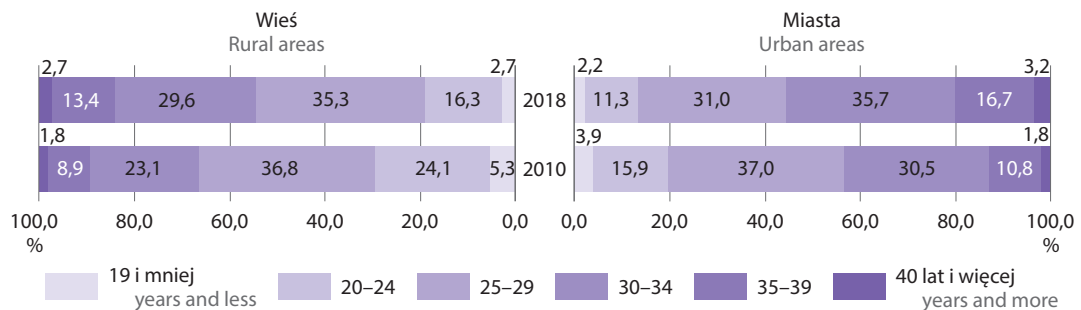
Podobnie jak wskaźnik płodności, tak i współczynnik dzietności ogólnej, wyrażający liczbę dzieci urodzonych przez jedną kobietę w wieku rozrodczym, osiągnął wyższą wartość na obszarach wiejskich (1,452) niż w miastach (1,416). Wartość wskaźnika na tym poziomie oznacza brak prostej zastępowalności pokoleń zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach. Należy również zaznaczyć, że w porównaniu z 2010 r. omawiany współczynnik zmalał na wsi, podczas gdy w miastach wzrósł. W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich był on bardzo zróżnicowany i zamykał się w granicach od 1,228 w województwie opolskim do 1,707 w województwie pomorskim. W porównaniu z 2010 r. spadek jego wartości zanotowano w większości województw z wyjątkiem opolskiego i podkarpackiego, w których nastąpił wzrost.

Współczynnik reprodukcji brutto na obszarach wiejskich w 2018 r. kształtował się na poziomie 0,703 (w miastach – 0,688), tak więc średnio na 1000 kobiet w wieku rozrodczym przypadały 703 żywo urodzone córki. Wynika z tego, że generacja matek zostanie zastąpiona przez mniej liczną o 29,7% populację córek (w miastach o 32,2%). Analogicznie jak w przypadku współczynnika dzietności ogólnej, wartość współczynnika reprodukcji brutto na wsi w 2018 r. była niższa niż w 2010 r. (w miastach wyższa). W układzie terytorialnym jego wartość kształtowała się od 0,598 w województwie opolskim do 0,824 w województwie pomorskim. Zatem w województwie opolskim generacja matek będzie zastąpiona przez populację córek średnio o 41,2% mniej liczną niż w przypadku matek, a w województwie pomorskim o 17,6%. W porównaniu z 2010 r. wartość współczynnika dynamiki demograficznej zmalała w 9 województwach, w 5 wzrosła: mazowieckim, opolskim, podkarpackim, podlaskim i wielkopolskim, a w województwach małopolskim oraz śląskim nie zmieniła się.

Przemiany demograficzne, świadomość społeczna, chęć osiągnięcia w pierwszej kolejności wykształcenia i stabilizacji materialnej powodują, że kobiety coraz później decydują się na urodzenie dziecka. W 2018 r. na wsi wiek środkowy matek wyniósł 29,4 lata (w miastach – 30,7), czyli o 1,7 lat więcej niż w 2010 r. (w miastach więcej o 1,6 lat). W przekroju terytorialnym najwyższy wiek środkowy matek odnotowano w województwach: dolnośląskim, podkarpackim i śląskim (po 29,7 lat) i w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (31,1 lat), a najniższy w województwie warmińsko-mazurskim (28,6 lat) i w podregionie starogardzkim województwa pomorskiego (28,1 lat).

Analiza struktury wieku matek potwierdziła również, że coraz więcej kobiet podejmowało decyzję o macierzyństwie później, niż miało to miejsce w 2010 r. Spośród 159,5 tys. matek zamieszkujących w 2018 r. tereny wiejskie, 35,3% było w wieku 25–29 lat. Także w 2010 r. ten przedział wiekowy był najliczniej reprezentowany. W miastach najwięcej matek było w wieku 30–34 lata (35,7%). Przedział ten był drugim pod względem liczebności na wsi, gdzie stanowił 29,6%, czyli o 6,5 p.proc. więcej niż w 2010 r.

Wykres 12. Struktura urodzeń żywych według grup wieku matek i miejsca zamieszkania w latach 2010 i 2018
Chart 12. Structure of live births by age groups of mothers and place of residence in 2010 and 2018

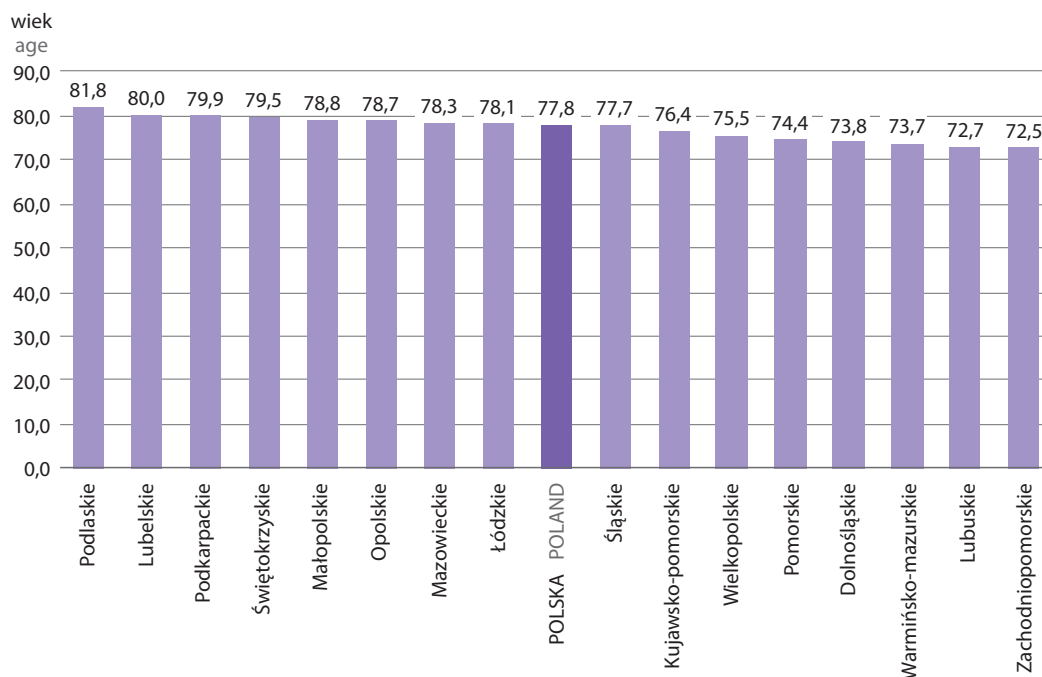
W 2018 r. na wsi odnotowano 158,9 tys. zgonów (w tym 53,0% stanowili mężczyźni), tj. o 5,2% więcej niż w 2010 r. W miastach liczba zgonów w badanych latach wzrosła o 12,2% i osiągnęła wartość 255,3 tys. osób (50,7% mężczyzn). W przeliczeniu na 1000 ludności, liczba zgonów na wsi w porównaniu z 2010 r. wzrosła z 10,0 do 10,4 (w miastach z 9,7 do 11,1). Najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął na obszarach wiejskich województwa podlaskiego (13,3 zgony na 1000 ludności) i w jego podregionie łomżyńskim (14,4), najniższą zaś w województwie pomorskim (8,0) i jego podregionie gdańskim (7,0).

W 2018 r. na obszarach wiejskich odnotowano 671 zgonów niemowląt, tj. o 188 mniej niż w 2010 r. Współczynnik umieralności niemowląt określający liczbę zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych, wyniósł 4,2 (w miastach – 3,6) i był niższy o 0,8 w porównaniu z 2010 r. (w miastach o 1,4). W układzie terytorialnym w 2018 r. na terenach wiejskich wartość tego współczynnika była bardzo zróżnicowana. Najniższa wartość charakteryzowała województwo małopolskie (3,1) oraz podregion żyrardowski województwa mazowieckiego (1,3), najwyższa zaś województwo lubuskie (5,1) i podregion skierniewicki województwa łódzkiego (9,5).

Na obszarach wiejskich w 2018 r. wiek środkowy osób zmarłych wyniósł 77,8 lat (w miastach – 76,9 lat). W podziale terytorialnym obszarów wiejskich wskaźnik ten charakteryzował się znaczną rozpiętością od 72,5 roku w województwie zachodniopomorskim i 71,7 w jego podregionie koszalińskim do 81,8 lat w województwie podlaskim i 82,2 w jego podregionie łomżyńskim. Porównanie struktury wieku osób zmarłych w 2010 r. i 2018 r. potwierdza, że zwiększa się długość życia ludności zarówno na wsi jak i w miastach. W 2010 r. na wsi udział osób, które zmarły w wieku 80 lat i więcej wyniósł 40,7%, a w 2018 r. – 44,8% (w miastach wzrósł z 35,5% do 42,5%).

Analizując przyczyny zgonów można zauważyć, że niezmiennie najczęstszym powodem śmierci są choroby układu krążenia. Na obszarach wiejskich w 2018 r. na 10 tys. ludności przypadały 44,3 zgony z tej przyczyny, w miastach nieco mniej – 42,9. Drugą co do częstości występowania przyczyną zgonów są nowotwory złośliwe. W przeliczeniu na 10 tys. ludności wskaźnik ten na wsi przyjął niższe wartości niż w miastach i wyniósł 22,7 wobec 28,0. W dalszej kolejności znalazły się choroby układu oddechowego – 6,5 (w miastach – 7,0) oraz zewnętrzne przyczyny zgonów – 5,6 (w miastach – 4,6).

Wykres 13. Wiek średkowy osób zmarłych^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.
 Chart 13. Median age of the deceased^a in rural areas by voivodships in 2018

^a Mediana wieku (wiek średkowy) osób zmarłych jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa osób zmarłych już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

a Median age of the deceased is a parameter determining the exact age, which half of the deceased has already exceeded and second half has not reached yet.

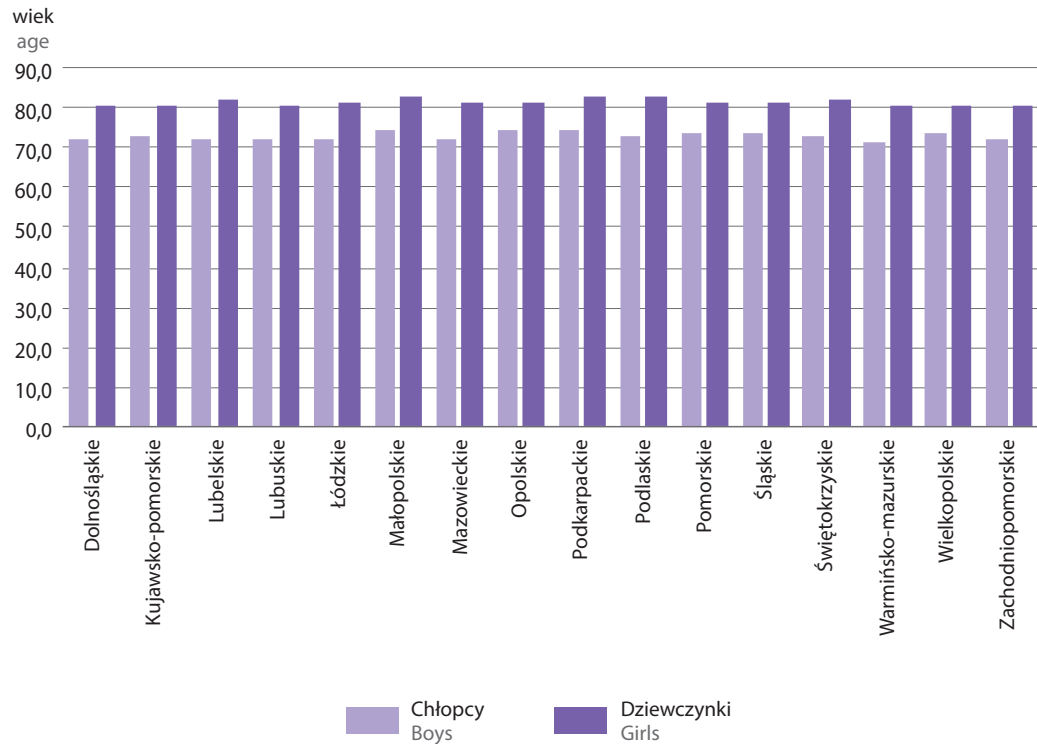
Biorąc pod uwagę podział terytorialny obszarów wiejskich można zauważyć, że najwięcej zgonów na 10 tys. ludności, których powodem były choroby układu krążenia, zanotowano w województwie podlaskim (61,5) i jego podregionie łomżyńskim (69,8), a najmniej w województwie wielkopolskim (32,8) i podregionie bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego (22,4). Wskaźnik ten odnoszący się do chorób nowotworowych, najwyższą wartość osiągnął w województwie dolnośląskim (26,0) i podregionie ciechanowskim województwa mazowieckiego (29,4), najniższą zaś w województwie podkarpackim (19,4) i podregionie nowotarskim województwa małopolskiego (16,7).

PRZECIĘTNE DALSZE TRWANIE ŻYCIA wyraża średnią liczbę lat, jaką ma do przeżycia noworodek urodzony w danym roku, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

W ostatnich latach w Polsce obserwuje się wydłużanie przeciętnego dalszego trwania życia ludności. Dla chłopców urodzonych w 2018 r. przeciętną długość życia ustalono na 73,2 lata (w miastach – 74,2), a dla dziewczynek – 81,6 lat zarówno na wsi jak i w miastach. W porównaniu z 2010 r. było to kolejno o 1,8 i 0,9 lat więcej (w miastach o 1,6 i 1,0). W układzie terytorialnym najwyższą wartość przeciętnej długości dalszego trwania życia charakteryzowały się województwa małopolskie i podkarpackie. W odniesieniu do chłopców mieszkających na obszarach wiejskich czas ten wyniósł po 74,8 lat w obu województwach, natomiast w przypadku dziewczynek – w województwie podkarpackim 83,0 lata, a małopolskim 82,8 lata. Z kolei najniższą wartość tego wskaźnika dla chłopców odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (71,1 lat), a dla dziewczynek w województwie lubuskim (80,3).

Wykres 14. Przeciętne dalsze trwanie życia ludności obszarów wiejskich urodzonej w 2018 r. według województw

Chart 14. Life expectancy of rural population born in 2018 by voivodships

Migracje ludności na pobyt stały

Migration of population for permanent residence

MIGRACJE WEWNĘTRZNE LUDNOŚCI na pobyt stały są to zmiany miejsca stałego pobytu, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się na stałe oraz przemeldowanie z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości, jeżeli poprzednie miejsce pobytu stałego znajdowało się w innej gminie. W przypadku gminy miejsko-wiejskiej migracją jest również zmiana miejsca zamieszkania między terenami miejskimi i wiejskimi gminy. Migracje wewnętrzne ludności nie uwzględniają zmian adresu w granicach tej samej jednostki, gdyż takie przemieszczenie nie powoduje zmiany w liczbie i strukturze ludności tej jednostki.

MIGRACJE ZAGRANICZNE LUDNOŚCI to przemieszczenia ludności związane ze zmianą kraju zamieszkania. W publikacji prezentowane są dane o migracjach zagranicznych na pobyt stały na okres co najmniej 12 miesięcy.

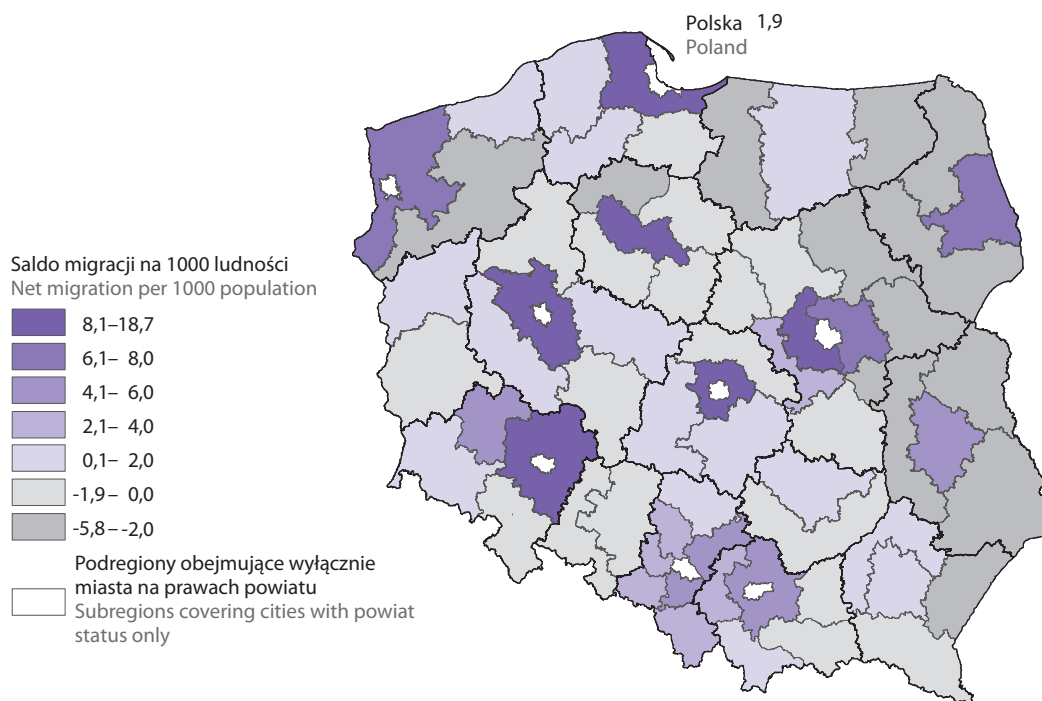
SALDO MIGRACJI dla obszarów wiejskich jest to różnica między napływem ludności na wieś z miast i z zagranicy a odpływem ludności ze wsi do miast i za granicę.

W 2018 r. w Polsce odnotowano dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, które wyniosło 3,6 tys. osób, co oznacza że w omawianym roku do kraju przyjechało na stałe więcej osób niż z niego wyjechało. Wpływ na to miało dodatnie saldo migracji na obszarach wiejskich (29,7 tys. osób), które przewyższyło ujemne saldo w miastach (minus 26,1 tys. osób). W przeliczeniu na 1000 ludności saldo migracji na wsi wyniosło 1,9, podczas gdy w miastach minus 1,1. W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich najniższe, ujemne wartość tego wskaźnika zaobserwowano w województwach Polski wschodniej

(lubelskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim) oraz w województwie opolskim. W pozostałych województwach omawiany wskaźnik przyjął wartość dodatnią, a najwyższą w województwie dolnośląskim (5,8). Na poziomie podregionów jego wartość wahała się od minus 5,8 w podregionie szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego do 18,7 w podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego.

Mapa 7. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.

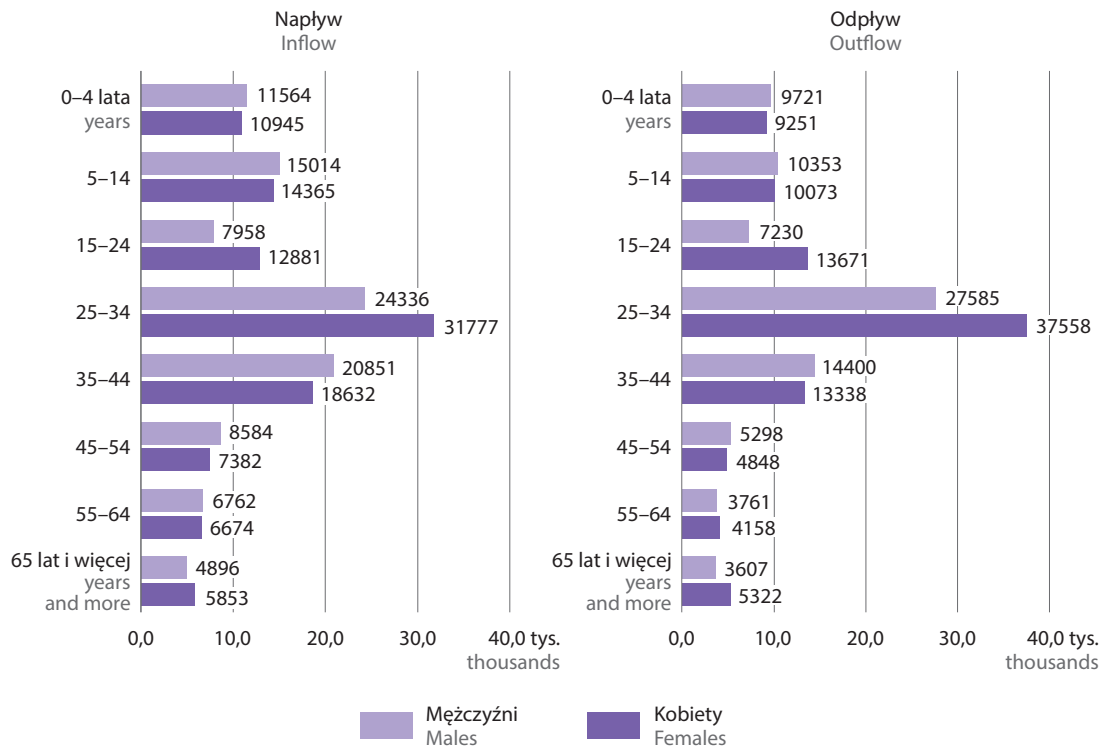
Map 7. Internal and international migration for permanent residence in rural areas by subregions in 2018

Saldo migracji wewnętrznych w 2018 r. na obszarach wiejskich było dodatnie i wyniosło 28,3 tys. osób. Z miast na tereny wiejskie napłynęło 208,5 tys. osób (o 3,0% więcej niż w 2010 r.), a ze wsi do miast wyemigrowało 180,2 tys. osób (o 15,2% więcej niż w 2010 r.). Wśród ludności migrującej na tereny wiejskie przeważały kobiety (52,0%) i osoby w wieku produkcyjnym (66,1%), a wśród nich najczęściej na osiedlenie się na wsi zdecydowali się młodzi ludzie w wieku 25–34 lat i to wraz z całymi rodzinami, o czym może świadczyć duży udział osób w wieku 14 lat i mniej.

Wykres 15. Napływ^a i odpływ^b ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według grup wieku i płci w 2018 r.

Chart 15. Inflow^a and outflow^b of population for permanent residence in rural areas by age groups and sex in 2018

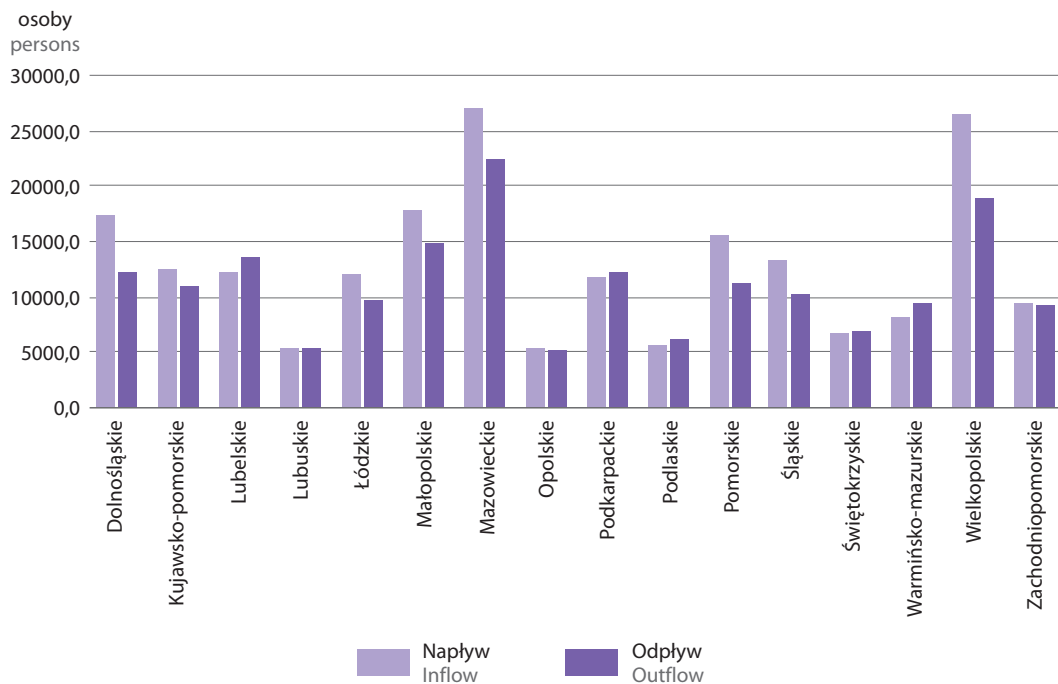
a Zameldowania na pobyt stały. b Wymeldowania z pobytu stałego.
a Registrations for permanent residence. b Deregistrations from permanent residence.

W 2018 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych cechowało obszary wiejskie większości województw, a najwyższe zanotowano w województwie wielkopolskim (7,4 tys. osób). Ujemną wartość saldo migracji wewnętrznych przyjęło w województwach Polski wschodniej (lubelskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim). Największy napływ ludności na obszary wiejskie odnotowano w województwie mazowieckim (27,2 tys. osób), a najmniejszy w województwie opolskim (5,4 tys.).

Z kolei saldo migracji zagranicznych, zarówno na wsi jak i w miastach, osiągnęło wartości dodatnie wynoszące kolejno 1,4 tys. i 2,2 tys. osób. Należy zaznaczyć, że 8 lat wcześniej na wsi saldo to wynosiło 59 osób, podczas gdy w miastach było ujemne (minus 2,2 tys. osób). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich, ujemne saldo migracji zagranicznych wystąpiło w województwach opolskim (minus 427) i śląskim (minus 58). W pozostałych województwach było dodatnie, a najwyższe w mazowieckim (381 osób).

Wykres 16. Napływ^a i odpływ^b ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 16. Inflow^a and outflow^b of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2018

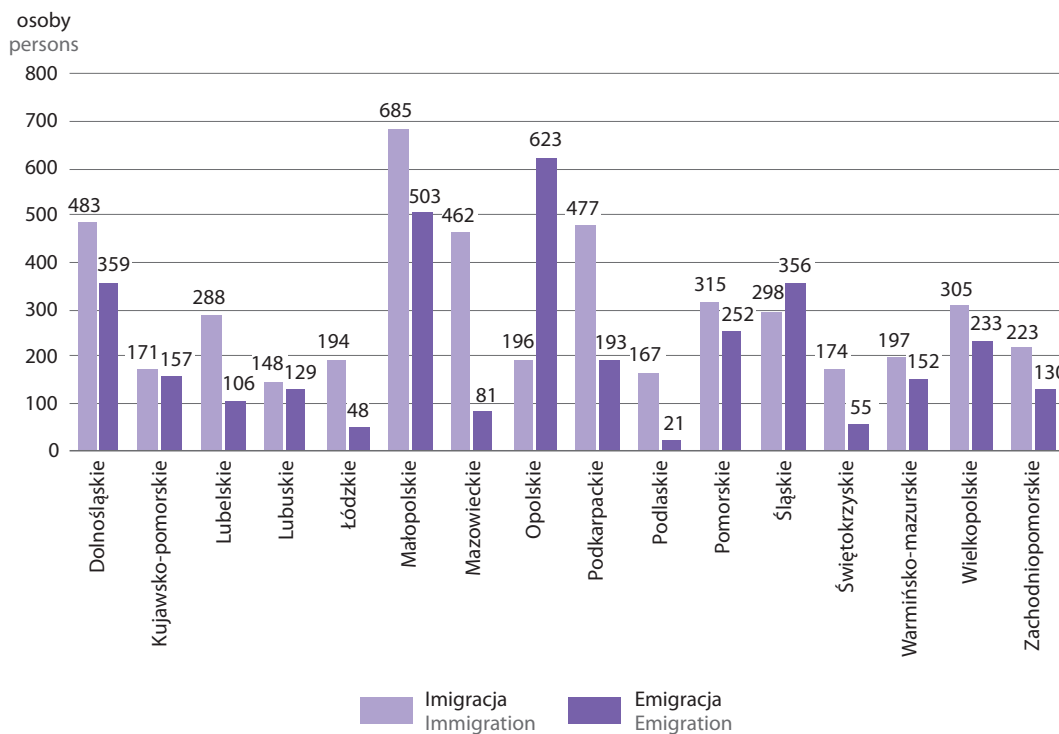

a Zameldowania na pobyt stały. b Wymeldowania z pobytu stałego.
a Registrations for permanent residence. b Deregistrations from permanent residence.

Z populacji 15,5 tys. imigrantów, którzy w 2018 r. osiedlili się na stałe w Polsce, 30,9% przybyło na obszary wiejskie. Większość z nich (44,1%) zamieszkało na terenach wiejskich 4 województw: małopolskiego (685 osób), dolnośląskiego (483 osoby), podkarpackiego (477 osób) i mazowieckiego (462 osoby). Z kolei z grupy 11,9 tys. emigrantów, blisko co trzeci pochodził z obszarów wiejskich. Najwięcej z nich wyemigrowało z terenów wiejskich województw południowo-zachodniej Polski, tj.: opolskiego (18,3%), małopolskiego (14,8%), dolnośląskiego (10,6%) i śląskiego (10,5%). Należy także zaznaczyć, że emigranci z samego podregionu opolskiego stanowili 14,6%.

Wykres 17. Imigracja i emigracja ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 17. Immigration and emigration of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2018

Rozdział 3

Chapter 3

Gospodarstwa domowe. Infrastruktura

Households. Infrastructure

Gospodarstwo domowe jako jednostka różni się od pozostałych gospodarujących podmiotów, jego najważniejszym celem jest bowiem zaspokojenie potrzeb swoich członków oraz zapewnienie im odpowiednich warunków życia. Głównym tego wyznacznikiem jest poziom osiąganego przez nie dochodu, a co za tym idzie ustalony schemat wydatków, jak również preferowany styl życia. W związku z tym, w poniższej analizie zaprezentowano dane dotyczące osiąganych przez gospodarstwa domowe dochodów, ponoszonych przez nie wydatków oraz ich wyposażenia w wybrane przedmioty trwałego użytkowania oraz dostęp do Internetu. W tym kontekście ważne jest nie tylko określenie sytuacji materialnej gospodarstw domowych, ale także poznanie samooceny ich sytuacji materialnej, jak i stopnia zagrożenia ich ubóstwem. Co za tym idzie w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia mieszkańców ważne jest rozpoznanie instrumentów wsparcia osób i rodzin oraz ich skali.

Duże znaczenie dla jakości życia mieszkańców mają również warunki mieszkaniowe oraz dostęp do sieci rozdzielczych. W tym zakresie przedstawiono dane dotyczące zasobów mieszkaniowych, wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje, odsetka ludności korzystającej z tej instalacji oraz liczby użytkowników Internetu.

Dochody gospodarstw domowych

Household income

W 2018 r. w relacji do 2010 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się. Osiągały one wyższe dochody i choć równocześnie więcej wydawały, wzrosła także nadwyżka dochodów nad wydatkami. Były również lepiej wyposażone w dobra trwałego użytkowania nowej generacji.

DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY obejmuje bieżące dochody pieniężne i niepieniężne (w tym wartość spożycia naturalnego, tj. wartość towarów i usług konsumpcyjnych pobranych na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności gospodarczej na własny rachunek – rolniczej i pozarolniczej oraz wartość towarów i usług otrzymanych bezpłatnie), bez zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych płaconych z tytułu dochodów (z pracy najemnej, ze świadczeń społecznych – z ubezpieczeń społecznych i pozostałych świadczeń społecznych), bez składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płacone przez ubezpieczonego pracownika oraz bez podatków płaconych przez osoby pracujące na własny rachunek.

W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi:

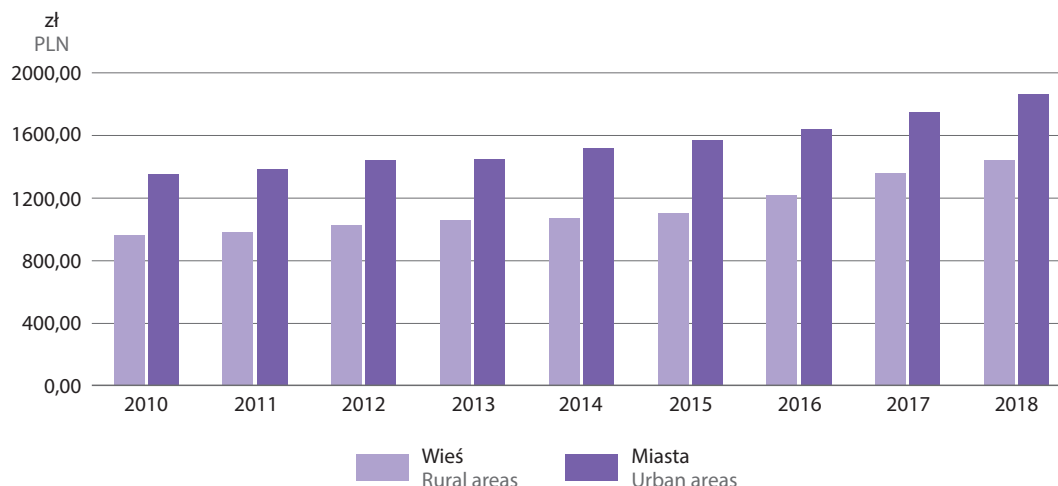
- 1) dochód z pracy najemnej – uzyskany we wszystkich miejscach pracy danego członka gospodarstwa domowego, niezależnie od długości trwania okresu pracy i rodzaju umowy o pracę – który obejmuje wszystkie dochody uzyskiwane z tytułu pracy najemnej, w tym: wynagrodzenia, wypłaty niezaliczone do wynagrodzeń (np. dodatek za rozłąkę, ekwiwalent pieniężny za używanie własnej odzieży zamiast roboczej, kwoty uzyskane z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych), zasiłki chorobowe (pobrane w czasie trwania stosunku pracy), wyrównawcze, opiekuńcze, dochody w formie niepieniężnej (opłacone przez pracodawcę);
- 2) dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie, który stanowi różnicę między wartością produkcji rolniczej (łącznie ze spożyciem naturalnym) a poniesionymi na nią bieżącymi nakładami (tj. zakup produktów i usług, wynagrodzenie i składki na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne pracowników najemnych). Dochód ten jest pomniejszony o podatki związane z prowadzeniem gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie oraz od 2004 r. powiększony o dopłaty dla rolnictwa;
- 3) dochód z pracy na własny rachunek, który stanowi część dochodu uzyskanego z prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek (poza gospodarstwem indywidualnym w rolnictwie) oraz dochód z wykonywania wolnego zawodu, jaki został przeznaczony na pozyskanie towarów i usług konsumpcyjnych na potrzeby gospodarstwa domowego oraz na inwestycje o charakterze mieszkaniowym (zakup, budowa, remont lub modernizacja mieszkania lub domu mieszkalnego);
- 4) dochód z własności (odsetki, udziały w zyskach z działalności gospodarczej, dywidendy, nadwyżka bilansowa w spółdzielniach) i dochód z wynajmu nieruchomości – budynków, gruntów – niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą (tj. przychody minus nakłady);
- 5) dochód ze świadczeń społecznych, tj.:
 - a) dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych, który obejmuje: emerytury, renty, zasiłki (w tym chorobowy – po ustaniu stosunku pracy), świadczenia rehabilitacyjne i jednorazowe odszkodowania powypadkowe oraz od 2005 r. renty strukturalne dla rolników indywidualnych,
 - b) dochód z pozostałych świadczeń społecznych, który obejmuje m.in.: zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki i świadczenia przedemerytalne, świadczenia rodzinne, świadczenie wychowawcze „Rodzina 500+” – od II kwartału 2016 r., rentę socjalną, świadczenia pieniężne i niepieniężne udzielane na podstawie ustawy o pomocy społecznej, stypendia oraz pomoc od instytucji niekomercyjnych (w tym dary);
- 6) pozostały dochód, które obejmuje m.in. dary od osób prywatnych (w tym alimenty), odszkodowania z tytułu ubezpieczeń w instytucjach ubezpieczeniowych, wygrane w grach hazardowych i loteryjnych.

Dochód rozporządzalny przeznaczony jest na wydatki oraz przyrost oszczędności.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego w kraju w 2018 r., w zaokrągleniu do 1 zł, ukształtował się na poziomie 4740 zł i był o 1365 zł wyższy niż w 2010 r. Czynnikiem istotnie różnicującym poziom, dynamikę oraz strukturę dochodów gospodarstw domowych jest ich miejsce zamieszkania. W 2018 r. dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych na wsi wynosił 1433 zł i był o 23,0% niższy niż w miastach. Różnica ta w głównej mierze determinowana była większą liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw domowych zamieszkujących wieś – 3,03 osób wobec 2,35 w gospodarstwach domowych w miastach. Jednak to w przypadku gospodarstw domowych na wsi w porównaniu z 2010 r. odnotowano większą dynamikę wzrostu przeciętnych dochodów przypadających na 1 osobę niż w miastach (50,3% wobec 38,6%).

Wykres 18. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018

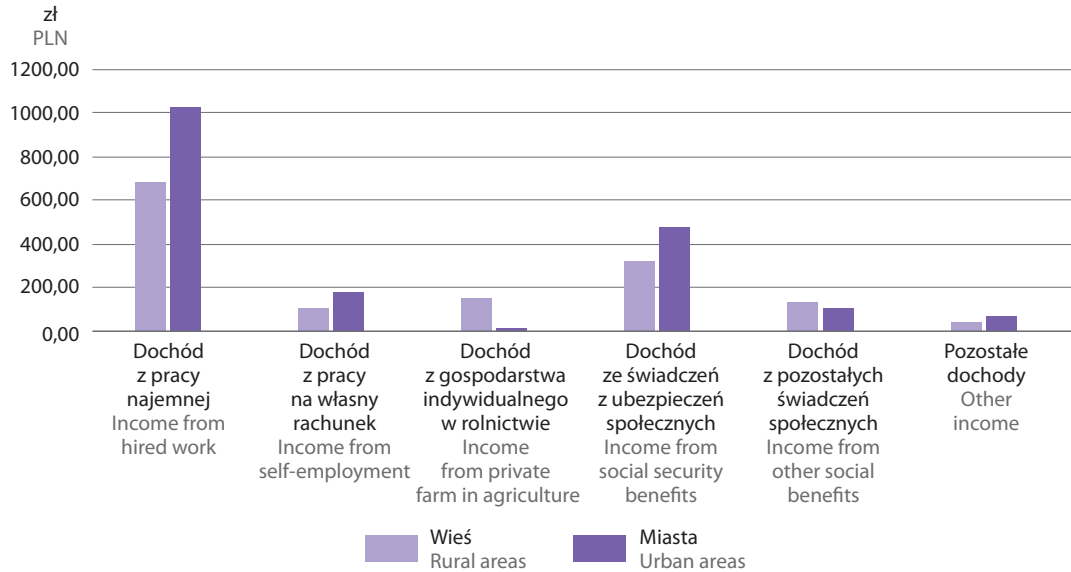
Chart 18. Available income per capita in household by place of residence in 2010–2018

Dochody rozporządzalne wiejskich gospodarstw domowych w 2018 r. w głównej mierze składały się z dochodów z pracy najemnej (47,7%, w miastach – 55,3%). Znaczny odsetek stanowiły również dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (22,4%, w miastach – 25,6%) oraz dochody z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (10,6%, w miastach – 0,4%). W stosunku do 2010 r. dla każdej z tych grup odnotowano wzrost przeciętnych dochodów na osobę, a największy – ponad trzykrotny – w przypadku dochodów z pozostałych świadczeń społecznych, tj. świadczeń finansowanych z budżetu państwa bądź gmin, ze specjalnych funduszy, jak również towarów i usług otrzymanych od instytucji niekomercyjnych. Są to przede wszystkim zasiłki rodzinne, dodatki do zasiłków rodzinnych, świadczenie wychowawcze „Rodzina 500+”, świadczenie pielęgnacyjne, zasiłki pielęgnacyjne, dodatki mieszkaniowe, świadczenia pieniężne i niepieniężne udzielone na podstawie ustawy o pomocy społecznej, renty socjalne, stypendia, jak również zasiłki dla bezrobotnych i inne świadczenia z Funduszu Pracy oraz zasiłki i świadczenia przedemerytalne.

Wykres 19. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według źródła utrzymania^a i miejsca zamieszkania w 2018 r.

Chart 19. Available income per capita in household by source of maintenance^a and place of residence in 2018

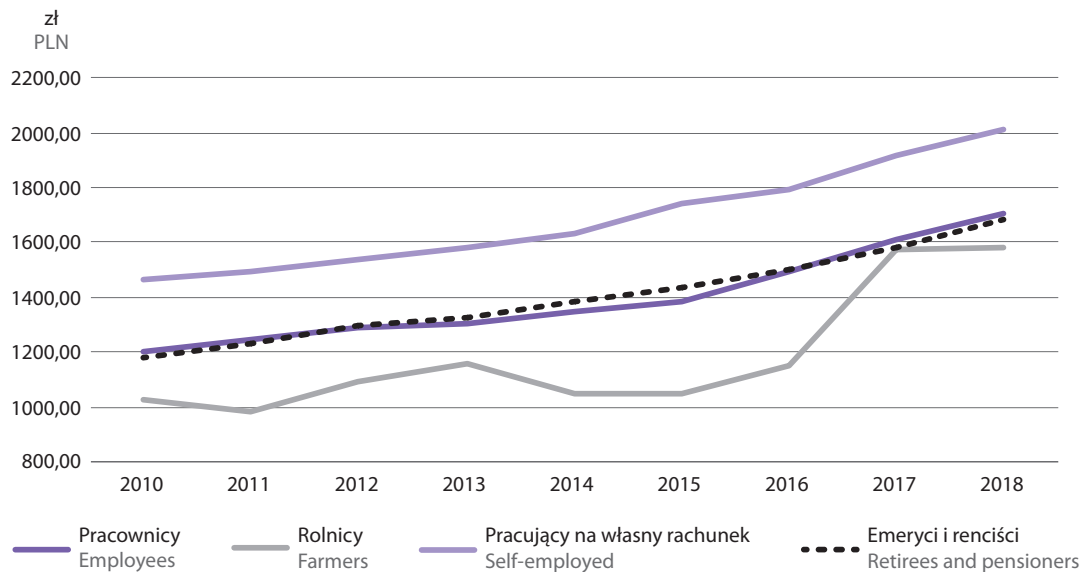

a Wyłącznie lub głównego.
a Exclusive or main.

Relatywnie duże zróżnicowanie przeciętnych miesięcznych dochodów i wydatków odnotowano w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. W 2018 r. najwyższy przeciętny dochód osiągały gospodarstwa domowe pracujących na własny rachunek (6865 zł), a w następnej kolejności rolników (6787 zł). W przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym najwyższy dochód przypadł w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek (2012 zł). Z kolei gospodarstwa rolników, pomimo tego, że osiągały wysokie dochody na 1 gospodarstwo domowe, miały najniższe dochody rozporządzalne przypadające na 1 osobę w gospodarstwie domowym (1579 zł) – niższe o 6,8% od średniej krajowej. Spowodowane jest to, podobnie jak w przypadku gospodarstw domowych zamieszkujących obszary wiejskie, większą liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw domowych rolników – w 2018 r. przeciętne gospodarstwo domowe rolników liczyło 3,82 osoby, podczas gdy gospodarstwo domowe w kraju – 2,64. Należy jednak zauważyć, że w przypadku gospodarstw domowych rolników, w 2018 r. w odniesieniu do 2010 r., odnotowano najwyższy wzrost dochodów rozporządzalnych na 1 osobę. Jednak tylko w przypadku tej grupy gospodarstw domowych w analizowanym okresie, tj. w latach 2011, 2014 i 2015, odnotowano spadki wysokości dochodów przypadających na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

Wykres 20. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2010–2018

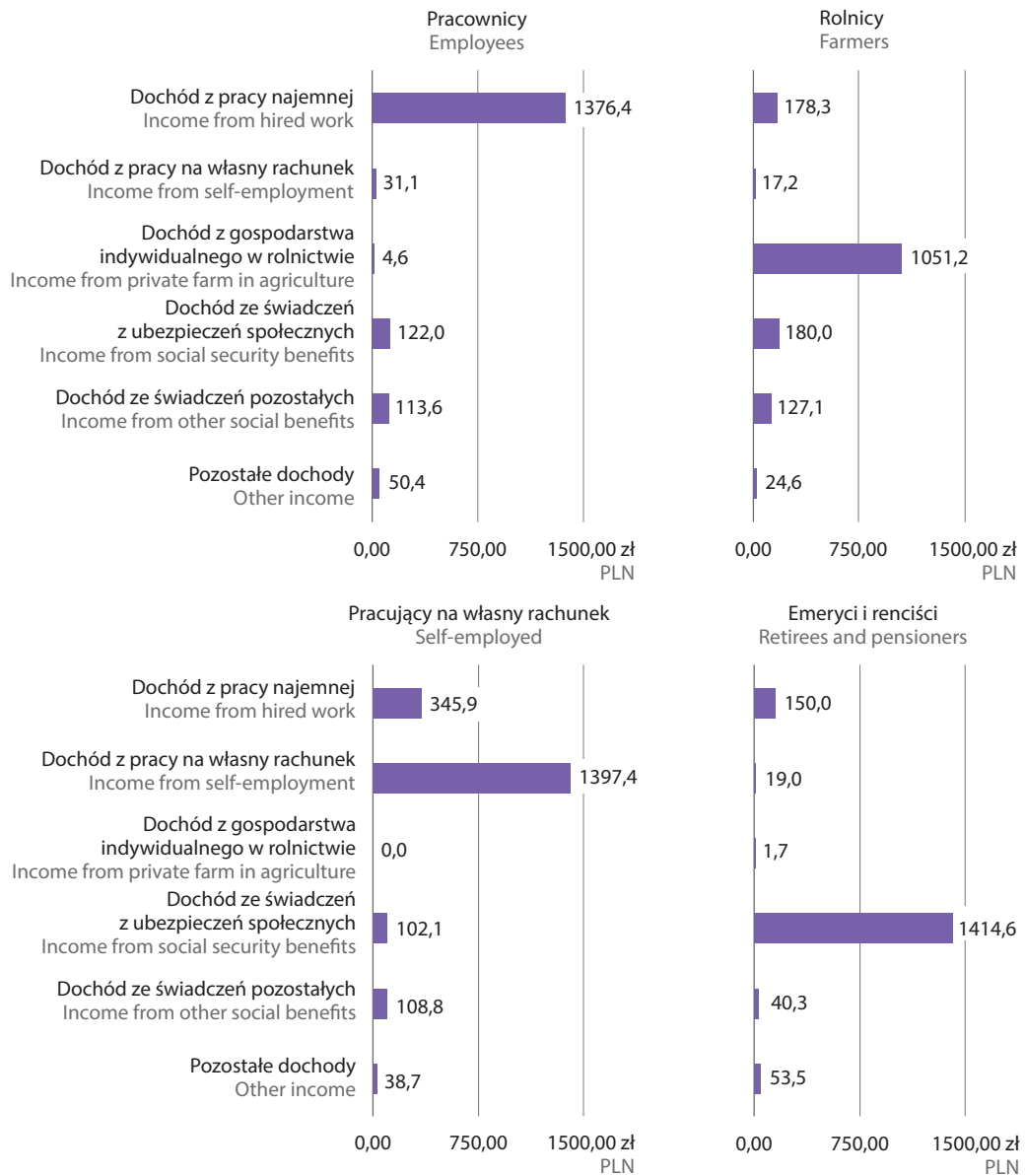
Chart 20. Available income per capita in household by socio-economic groups in 2010–2018

Głównymi składnikami dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych rolników był dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (66,4%), dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (11,4%) oraz dochód z pracy najemnej (11,3%). Dla każdej z tym grup odnotowano wzrost dochodów w porównaniu z 2010 r.

Wykres 21. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według źródła utrzymania^a i grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.

Chart 21. Available income per capita in household by source of maintenance^a and socio-economic groups in 2018

Wydatki gospodarstw domowych

Household expenditures

WYDATKI obejmują wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki.

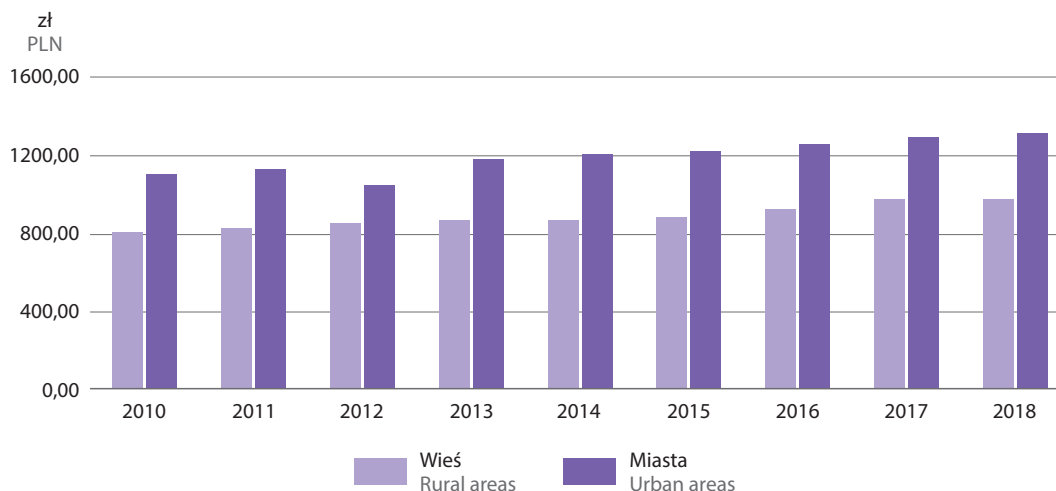
WYDATKI NA TOWARY I USŁUGI KONSUMPCYJNE przeznaczone są na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego. Obejmują wydatki na towary i usługi zakupione za gotówkę, jak również przy użyciu karty płatniczej lub kredytowej i na kredyt, wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego. Towary konsumpcyjne obejmują dobra nietrwałego użytkowania (np. żywność, napoje, artykuły farmaceutyczne), półtrwałego użytkowania (np. odzież, książki, zabawki) i trwałego użytkowania (np. samochody, pralki, lodówki, telewizory). Do wydatków nie zalicza się funduszu remontowego.

POZOSTAŁE WYDATKI obejmują m.in. kwoty przekazane innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym, w tym dary; koszty zakwaterowania młodzieży i studentów uczących się poza domem; alimenty od osób prywatnych; niektóre podatki, np.: od nieruchomości, od spadków i darowizn, od dochodów z własności, z wynajmu i sprzedaży nieruchomości; straty pieniężne.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych jest czynnikiem wyraźnie różnicującym poziom i strukturę wydatków gospodarstw domowych. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania odnotowano, że w 2018 r. wydatki ponoszone na 1 osobę przez gospodarstwa domowe z obszarów wiejskich były o około 26% niższe niż gospodarstw domowych z miast i wynosiły 980 zł. Wzrost dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych w latach 2010–2018 przełożył się na wzrost ponoszonych przez nie wydatków, a wzrost ten był wyższy w przypadku wiejskich gospodarstw domowych niż zamieszkałych w miastach i wyniósł 21,7% wobec 19,1%.

Wykres 22. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018

Chart 22. Expenditures per capita in household by place of residence in 2010–2018

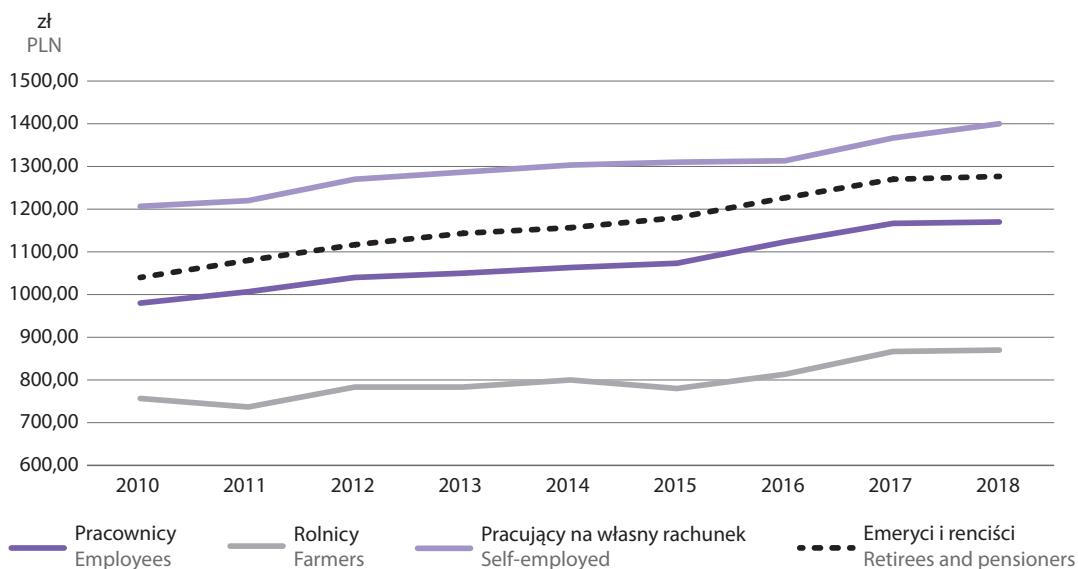

Z kolei w przypadku wydatków ponoszonych przez poszczególne grupy społeczno-ekonomiczne, najwyższe miesięczne wydatki na 1 gospodarstwo domowe ponosiły gospodarstwa pracujących na własny rachunek (4776 zł), następnie pracowników (3842 zł) i rolników (3749 zł). Natomiast najwyższe wydatki na 1 osobę ponoszone były w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (1400 zł), a najniższe w gospodarstwach domowych rolników (872 zł). Wydatki ponoszone na 1 osobę w gospodarstwach domowych rolników były o 26,5% niższe od przeciętnej dla gospodarstw domowych w Polsce. W porównaniu z 2010 r. we wszystkich gospodarstwach domowych w podziale na grupy społeczno-ekonomiczne odnotowano realny wzrost wydatków na 1 gospodarstwo domowe (od 14,2% w gospodarstwach domowych

rolników do 18,0% w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów) i na 1 osobę w gospodarstwie domowym (od 15,2% w gospodarstwach domowych rolników do 22,6% w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów). Podobnie jak w przypadku dochodu rozporządzalnego, tylko w przypadku gospodarstw domowych rolników w analizowanym okresie odnotowano spadki wysokości wydatków ponoszonych na 1 członka, tj. w 2011 r. i 2015 r.

Wykres 23. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2010–2018

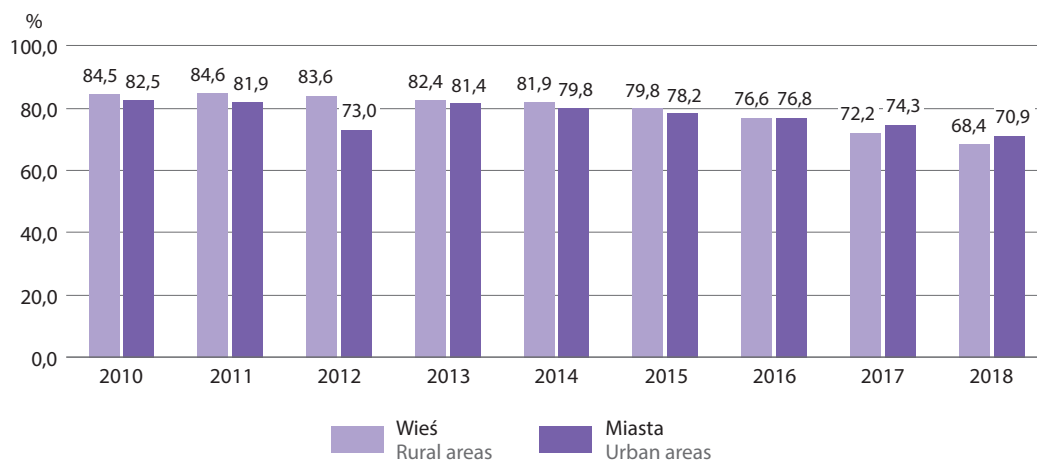
Chart 23. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2010–2018

Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w kraju w 2018 r. wyniósł 70,1% i był niższy o 13,0 p.proc. w porównaniu z 2010 r. Podobne tendencje odnotowano w przypadku gospodarstw domowych zamieszkałych na wsi jak i w miastach, a spadek ten był większy na wsi niż w miastach i wyniósł 16,1 p.proc. wobec 11,6 p.proc. Na początku analizowanego okresu udział ten dla gospodarstw domowych zamieszkujących obszary wiejskie wyniósł 84,5% i był wyższy o 2,0 p.proc. niż w miastach. W 2011 r. na wsi odnotowano jego nieznaczny wzrost (o 0,1 p.proc.), podczas gdy w miastach miał miejsce jego spadek (o 0,6 p.proc.). Jednak już po 2011 r. notowany był systematyczny spadek wartości wskaźnika na wsi do poziomu 68,4% w 2018 r. Z kolei w miastach po spadkach w latach 2011 i 2012, w 2013 r. wystąpił jego wzrost o 7,4 p.proc., po czym podobnie jak na wsi miał miejsce jego ciągły spadek do 70,9% w 2018 r. Na uwagę zasługuje fakt, że większym udziałem wydatków w dochodach w latach 2010–2015 charakteryzowały się gospodarstwa domowe na wsi, a od 2016 r. udział ten jest większy w miastach.

Wykres 24. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w latach 2010–2018

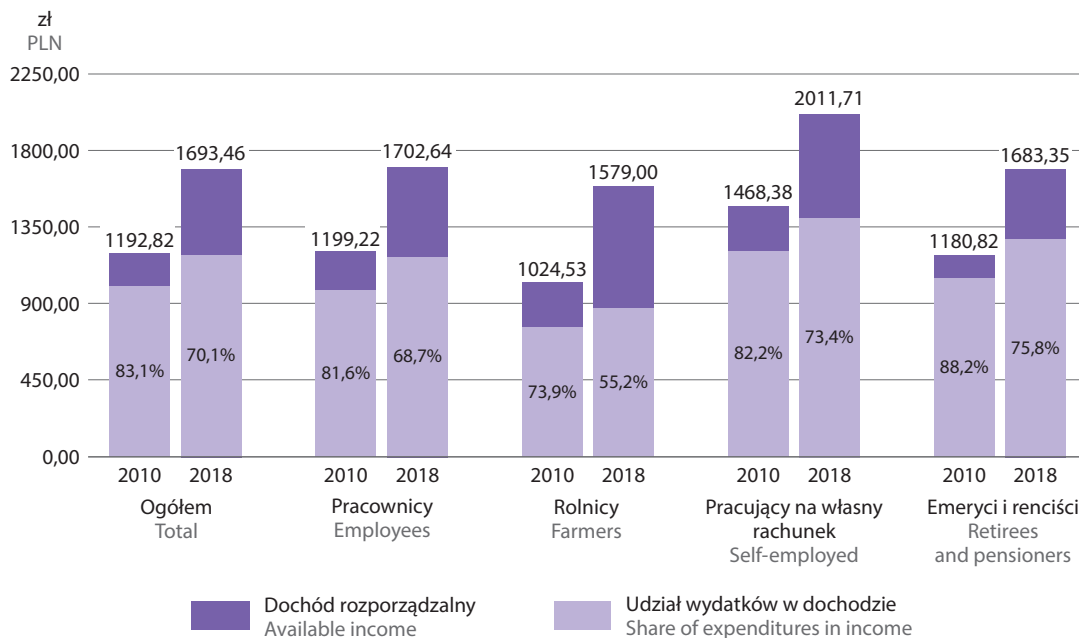
Chart 24. Share of expenditures in available income per capita in household by place of residence in 2010–2018

Znaczne zróżnicowanie udziału wydatków w dochodach odnotowano w zależności od typu gospodarstwa domowego. W 2018 r. wahał się on od 55,2% w gospodarstwach domowych rolników do 75,8% w gospodarstwach emerytów i rencistów. W odniesieniu do 2010 r. odnotowano spadek wartości wskaźnika we wszystkich typach gospodarstw domowych, a największy miał miejsce w przypadku gospodarstw domowych rolników (o 18,7 p.proc.).

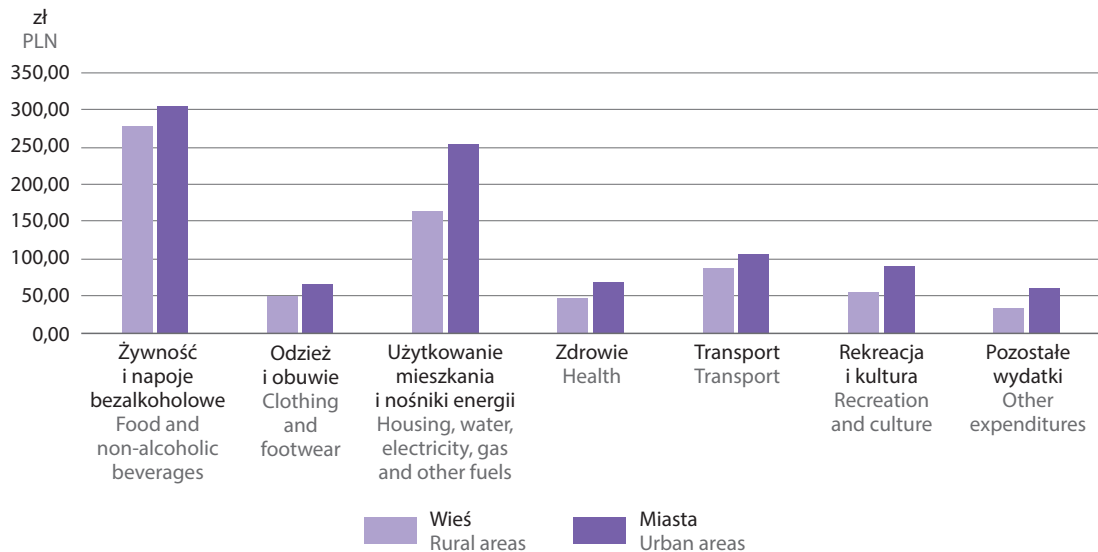
Wykres 25. Dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2010 i 2018 r.

Chart 25. Available income and expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2010 and 2018

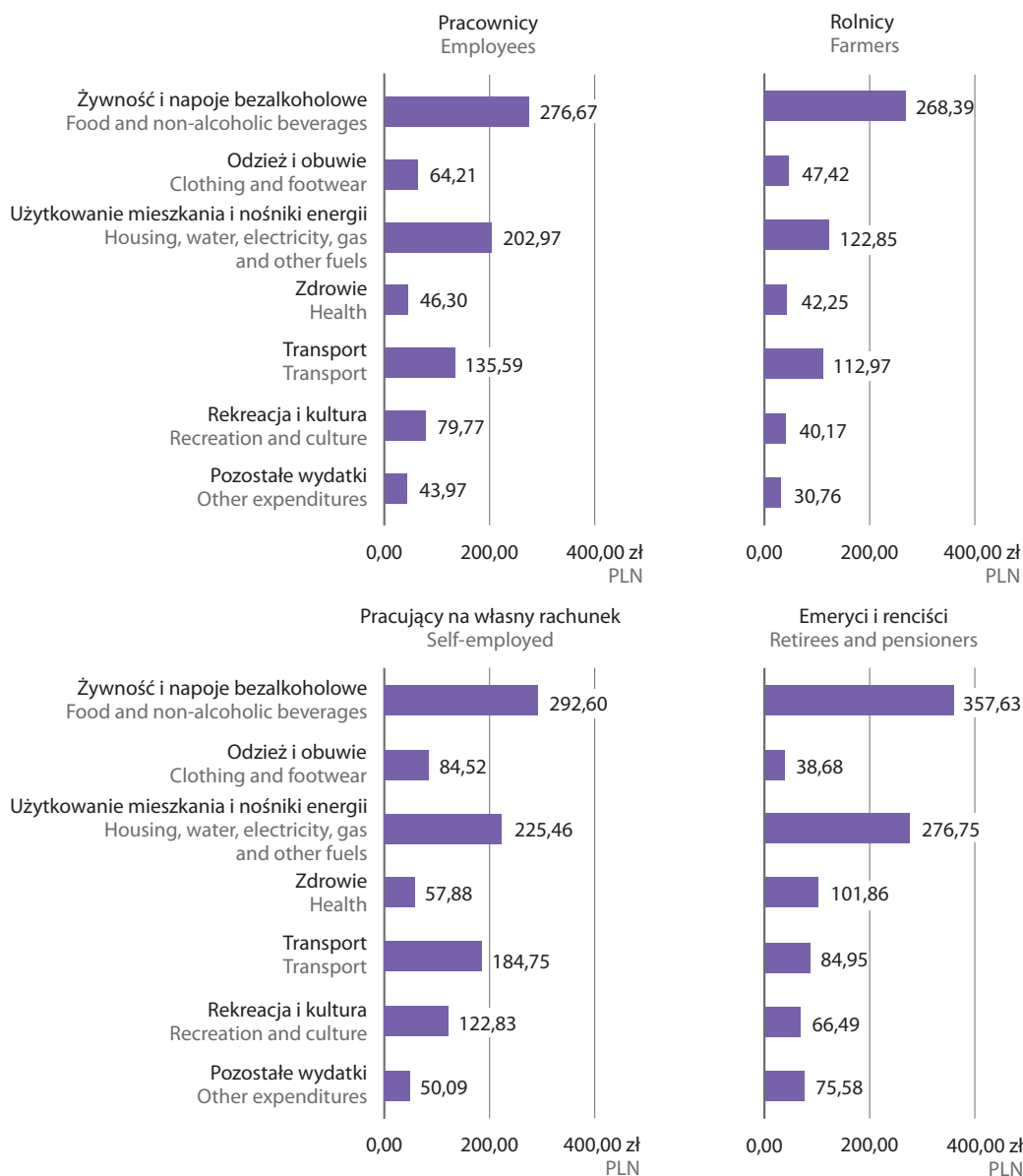
Najwyższe wydatki wiejskie gospodarstwa domowe ponosiły na towary i usługi konsumpcyjne – 946 zł na osobę (w miastach – 1258 zł). W gospodarstwach domowych rolników kwota ta wyniosła 841 zł. W analizowanym okresie kwota wydatków na towary i usługi konsumpcyjne, zarówno na wsi jak i w miastach, wzrosła odpowiednio o 22,6% i 19,4%. W przypadku gospodarstw domowych rolników wzrost ten wyniósł 16,6%.

Wykres 26. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2018 r.
 Chart 26. Expenditures per capita in household by place of residence in 2018

Spośród wydatków na towary i usługi konsumpcyjne najczęściej przeznaczano na żywność i napoje bezalkoholowe – 277 zł na osobę na wsi (w miastach – 306 zł). W porównaniu z 2010 r. gospodarstwa wiejskie na żywność i napoje bezalkoholowe wydawały przeciętnie o 19% więcej (w miastach o 20%). Dużym obciążeniem dla gospodarstw domowych były również wydatki na użytkowanie mieszkań i nośniki energii, na które gospodarstwa na wsi przeznaczały 163 zł na osobę (w miastach – 252 zł), tj. o 1,9% więcej niż w 2010 r. (w miastach o 12,3%). Kolejną istotną pozycję w wydatkach gospodarstw domowych stanowiły wydatki na transport – 88 zł (w miastach – 105 zł) – wzrost o 36,2% (w miastach – 28,4%). Wysokość wydatków ponoszonych na pozostałe grupy towarów i usług konsumpcyjnych nie przekraczała 57 zł na osobę (w miastach – 91 zł). W większości tych grup odnotowano wzrost ponoszonych wydatków na 1 osobę. Największy wzrost, ponad trzykrotny, odnotowano w grupie restauracje i hotele. Wyjątek stanowiły wydatki na edukację, gdzie wystąpił 3,0% spadek ponoszonych na nie nakładów.

Wykres 27. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.
 Chart 27. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2018

Wyposażenie gospodarstw domowych

Household equipment

Sytuacja materialna gospodarstw domowych w dużym stopniu wpływa na poziom ich wyposażenia w przedmioty trwałego użytkowania. Gospodarstwa domowe na obszarach wiejskich w 2018 r. były częściej niż w miastach wyposażone w odbiornik telewizyjny, radio lub radiomagnetofon, drukarkę, kuchenkę mikrofalową, zmywarkę do naczyń, rower (bez dziecięcego), motocykl, skuter, motorower i samochód osobowy.

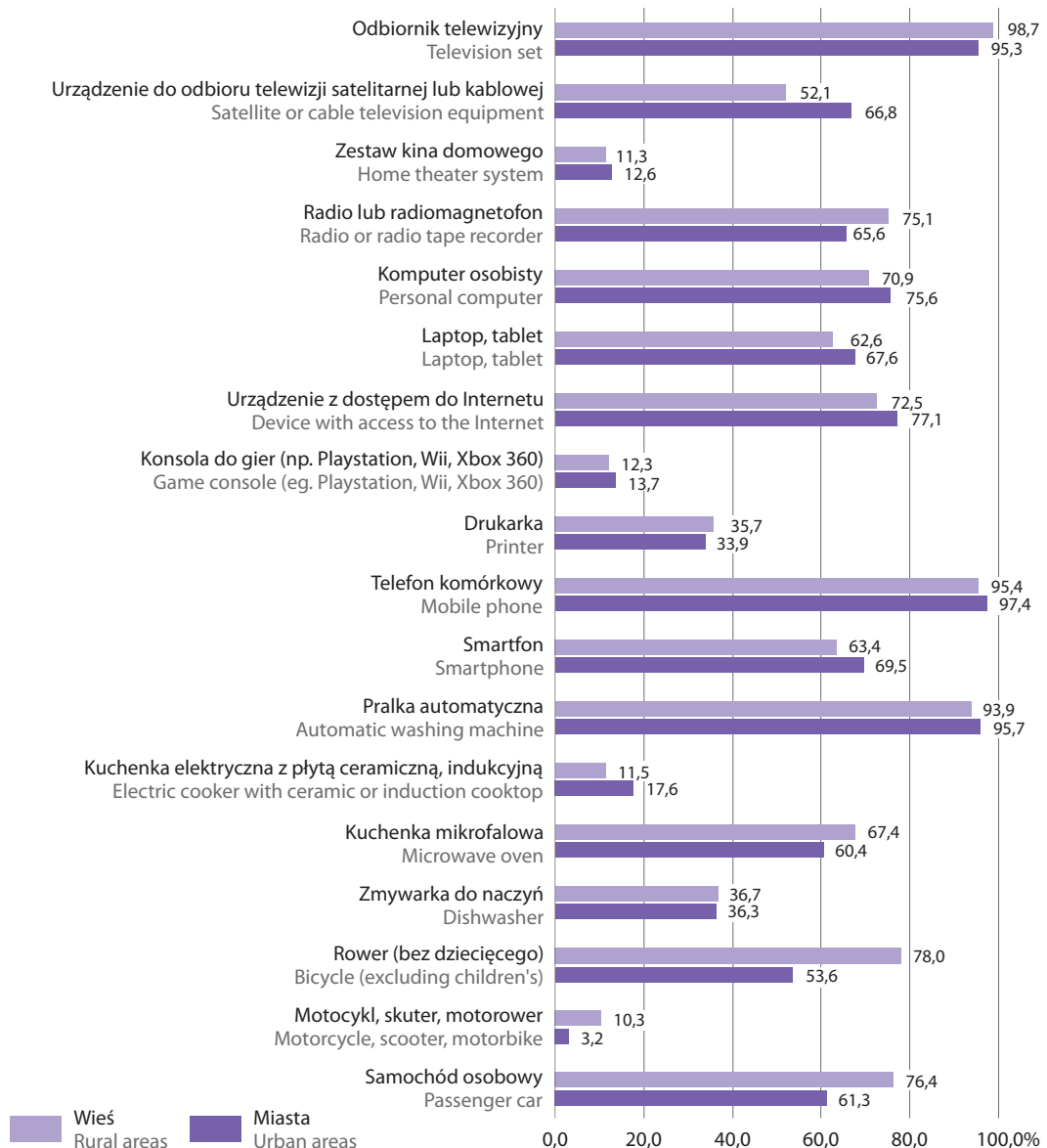
Ponad 90% wiejskich gospodarstw domowych posiadało: odbiornik telewizyjny, telefon komórkowy i pralkę automatyczną. Znaczny odsetek gospodarstw domowych, ponad 62%, wyposażony był w: rower

(bez dziecięcego), samochód osobowy, radio lub radiomagnetofon, urządzenie z dostępem do Internetu, komputer osobisty, kuchenkę mikrofalową, smartfon oraz laptop lub tablet. Więcej niż co drugie gospodarstwo domowe posiadało urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej lub kablowej, a więcej niż co trzecie zmywarkę do naczyń i drukarkę. Co najmniej co dziesiąte gospodarstwo domowe zamieszkałe na obszarach wiejskich wyposażone było w konsolę do gier (np. Playstation, Xbox 360), kuchenkę elektryczną z płytą ceramiczną, indukcyjną, zestaw kina domowego oraz motocykl, skuter, motorower.

Należy również zwrócić uwagę na fakt, że od kilku lat obserwuje się znacznie wyższą dynamikę wzrostu wyposażenia w niektóre dobra trwałego użytkownika gospodarstw domowych na wsi, niż w mieście.

Wykres 28. Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkownika^a według miejsca zamieszkania w 2018 r.

Chart 28. Households furnished with selected durable goods^a by place of residence in 2018

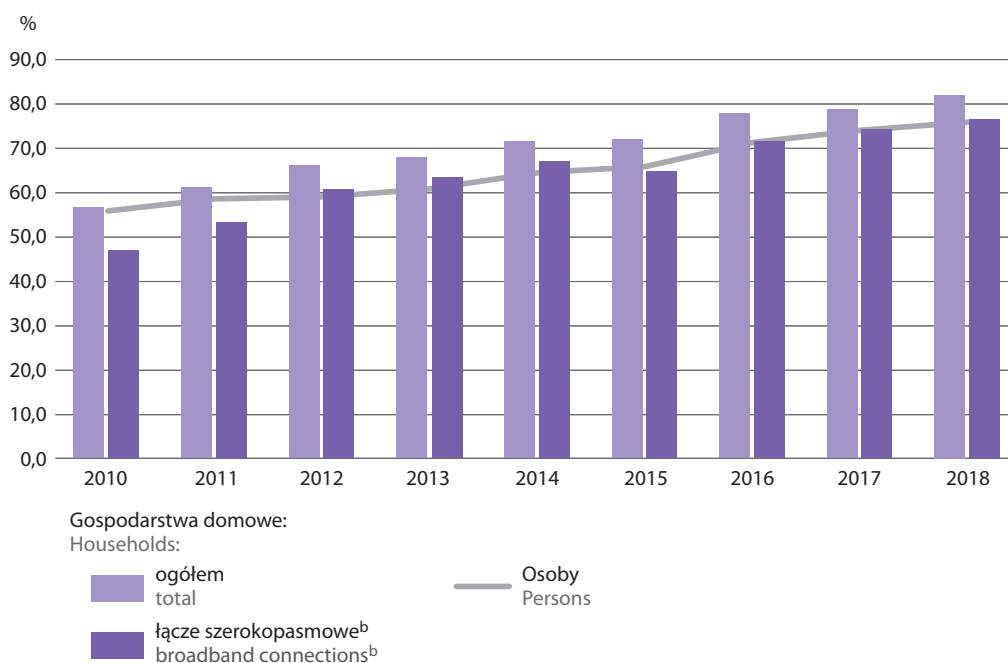
^a Opracowano na podstawie stanu w końcu poszczególnych kwartałów.
^a Compiled on the basis of data at the end of individual quarters.

W dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego rośnie waga dostępu do sieci telefonii komórkowej i Internetu. O wzrastającej roli i znaczeniu Internetu świadczy fakt, że liczba jego użytkowników dynamicznie rośnie w skali całego kraju, jak i obszarów wiejskich, bowiem o ile w 2010 r. na obszarach wiejskich z Internetu korzystało 56,2% gospodarstw domowych i 55,6% ludności w wieku 16–74 lata, to w 2018 r. było to już odpowiednio 82,0% i 75,7%. Wzrost ten był większy niż w miastach, gdzie wyniósł 18,3 p.proc. i 15,2 p.proc. w grupie osób w wieku 16–74 lata. Warto tutaj zauważyć, że w 2018 r. 76,2% gospodarstw domowych na wsi dostęp do Internetu posiadało poprzez szerokopasmowe łącze (w miastach – 80,8%). W porównaniu z 2010 r. ich odsetek wzrósł o 29,3 p.proc. (w miastach – 19,2 p.proc.).

Wśród użytkowników Internetu zamieszkujących obszary wiejskie, 71,0% osób deklaroowało, że korzystało z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy od momentu prowadzenia badania (w miastach – 81,8%). Internet najczęściej służył im do komunikowania się, co deklaroowało 60,9% korzystających z Internetu mieszkańców wsi (74,5% mieszkańców miast) oraz do dostępu do informacji – 57,5% mieszkańców wsi (68,2% mieszkańców miast).

Wykres 29. Dostęp do Internetu^a na obszarach wiejskich w latach 2010–2018

Chart 29. Access to the Internet^a in rural areas in 2010–2018

a Dane dotyczą gospodarstw domowych z co najmniej jedną osobą w wieku 16–74 lata, posiadających dostęp do Internetu w miejscu zamieszkania przez: komputery – stacjonarne, przenośne (laptopy) i podręczne (palmtopy i organizery), telefony komórkowe, konsole do gier komputerowych i inne urządzenia. b W podziale według łączny gospodarstwo domowe może być wykazane więcej niż jeden raz, jeśli korzysta z więcej niż jednego rodzaju łącza.

a Data concern households with at least one person aged 16–74, having Internet access at home by means of: computers – desktop, laptop or handheld (palmtops and organizers), mobile phones, game consoles or any other devices. b In the breakdown by types of connections one household may be reported more than once, if it uses more than one type of connection.

Zróżnicowanie sytuacji materialnej

Diversification of the material situation

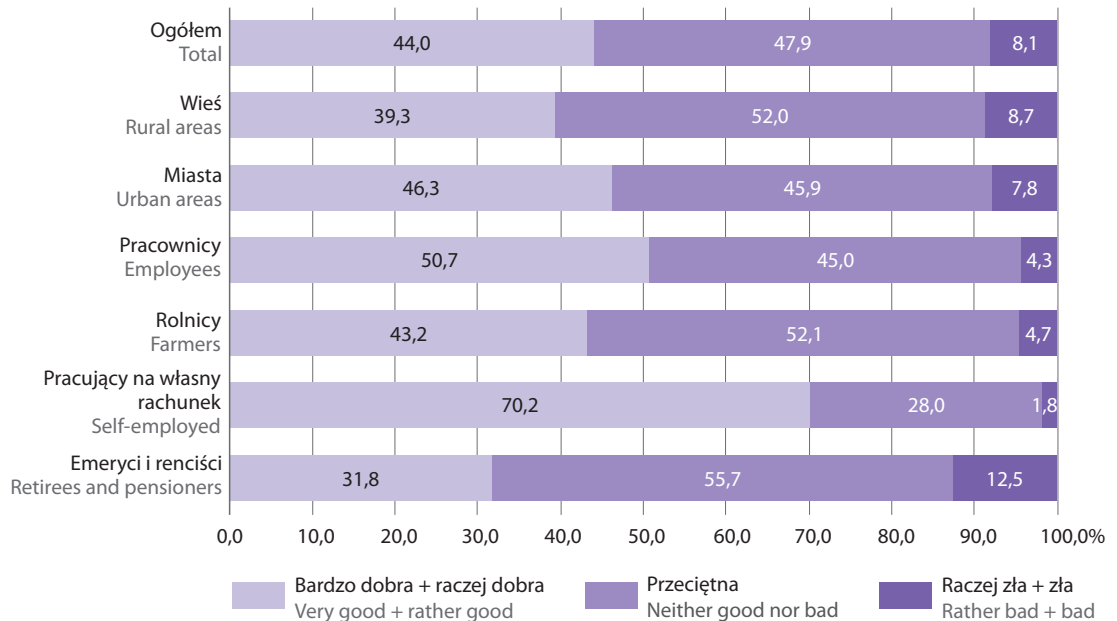
Od kilku lat systematycznie poprawia się subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych. W 2018 r. prawie połowa badanych gospodarstw domowych oceniała swoją sytuację materialną jako przeciętną, 44,0% gospodarstwo postrzegało ją jako raczej dobrą albo bardzo dobrą, a 8,1% jako raczej złą albo złą. W stosunku do 2010 r. odnotowano wzrost ocen bardzo dobrych i raczej dobrych (o 18,7 p.proc.).

Zróżnicowanie ocen zależne jest od miejsca zamieszkania gospodarstw domowych. Gorzej swoją sytuację materialną oceniali gospodarstwa domowe mieszkające na wsi. Jako bardzo dobrą lub raczej dobrą swoją sytuację materialną określiło 39,3% wiejskich gospodarstw domowych, tj. o 7,0 p.proc. mniej niż w miastach. Gospodarstwa wiejskie częściej wskazywały, że jest ona przeciętna, zła lub raczej zła. Należy jednak zaznaczyć, że w przypadku obu grup gospodarstw domowych w odniesieniu do 2010 r. wystąpił wzrost pozytywnych ocen ich sytuacji materialnej, a wzrost ten był nieznacznie większy na wsi.

Z kolei w przypadku grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych, najlepiej swoją sytuację materialną (bardzo dobrze lub raczej dobrze) oceniali gospodarstwa domowe pracujących na własny rachunek – 70,2% oraz gospodarstwa domowe pracowników – 50,7%. Na kolejnym miejscu znalazły się gospodarstwa domowe rolników, spośród których jako dobrą lub bardzo dobrą swoją sytuację materialną oceniali 43,2% gospodarstw domowych. Największy odsetek ocen złych lub raczej złych odnotowano wśród gospodarstw domowych emerytów i rencistów (12,5%). W każdej z tych grup w porównaniu z 2010 r. odnotowano wzrost ocen bardzo dobrych i raczej dobrych.

Wykres 30. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według miejsca zamieszkania i grup społeczno-ekonomicznych w 2018 r.

Chart 30. Subjective evaluation of the financial situation of households by place of residence and socio-economic groups in 2018

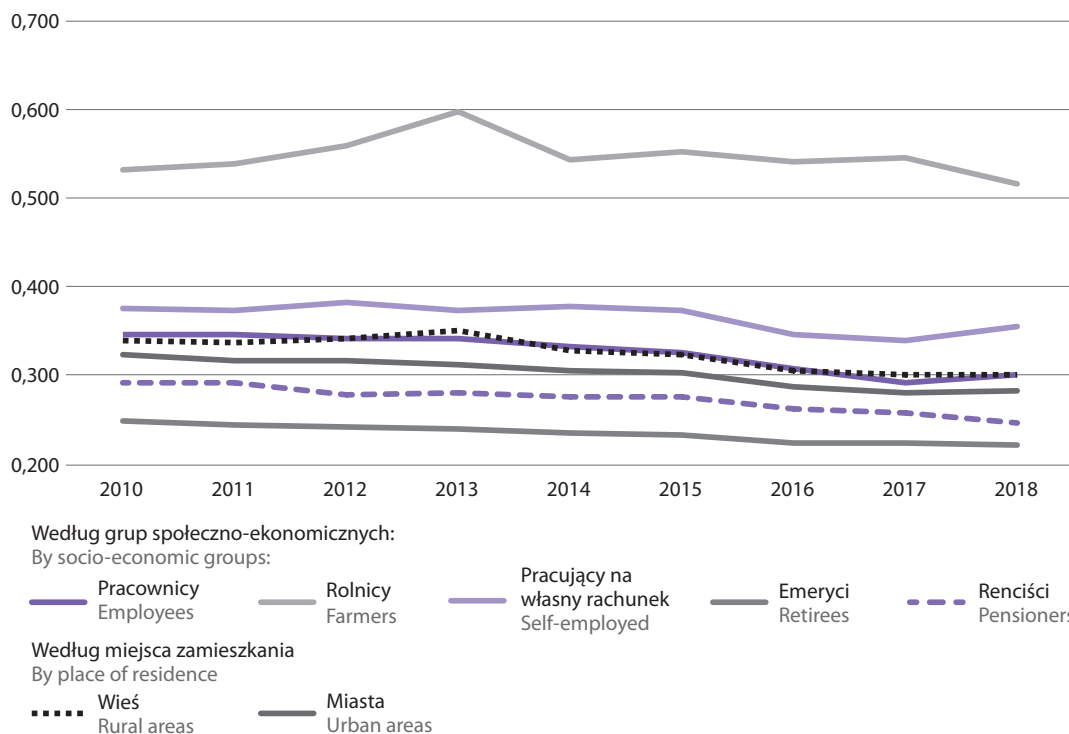
Wskaźnikiem wykorzystywanym do pomiaru nierówności dochodowych gospodarstw domowych jest współczynnik Giniego¹. Współczynnik ten dla obszarów wiejskich w 2018 r. przyjął wartość 0,300 i był wyższy od jego średniej wartości dla miast. Świadczy to o tym, że na wsi występuje większe zróżnicowanie dochodów niż w miastach. Należy również zauważyć, że we wszystkich latach okresu 2010–2018 współczynnik ten wyższe wartości przyjmował na wsi niż w miastach. W 2018 r. różnica wartości wskaźnika pomiędzy wsią a miastem wynosiła 0,017, podobnie jak na początku analizowanego okresu. Najwyższą wartość na obszarach wiejskich współczynnik Giniego przyjął w 2013 r., kiedy ukształtował się na poziomie 0,352, a więc na poziomie o 0,040 większym niż w miastach – była to jednocześnie najwyższa różnica wartości wskaźnika między wsią a miastem. Od 2014 r. obserwowane jest stopniowe zmniejszanie się zróżnicowania dochodów na osobę w gospodarstwach domowych.

¹ Jego wartość zawiera się w przedziale od 0 do 1. Im wyższa jest jego wartość tym większa jest skala nierówności danej grupy ludności, co świadczy o dużym rozwarstwieniu społecznym i materialnym wśród tej grupy. Wskaźnik ten osiągnąłby wartość zero (rozkład jednorodny), gdyby wszystkie osoby miały ten sam dochód, natomiast wartość 1, gdyby wszystkie osoby poza jedną miały dochód zerowy. We współczesnych gospodarkach waha się on od 0,250 do 0,650.

Spośród wszystkich typów gospodarstw domowych, najwyższą wartość współczynnik Giniego osiągnął w przypadku gospodarstw domowych rolników. Tendencja ta notowana była przez cały analizowany okres. W odniesieniu do 2010 r. wartość wskaźnika zmalała w przypadku wszystkich grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych, a spadek ten najniższy był w przypadku gospodarstw domowych rolników.

Wykres 31. Współczynnik Giniego^a w gospodarstwach domowych w latach 2010–2018

Chart 31. Gini coefficient^a in households in 2010–2018

^a Współczynnik liczony jest na podstawie dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym.
^a Coefficient is calculated on the base of available income per capita in household.

Zasięg ubóstwa w Polsce jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od miejsca zamieszkania, jak i grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego. W 2018 r., podobnie jak w 2010 r., zasięg ubóstwa na wsi był zdecydowanie większy niż w miastach. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa egzystowało na obszarach wiejskich 17,9% osób w gospodarstwach domowych (w miastach – 6,4%), poniżej relatywnej granicy ubóstwa – 22,7% (w miastach – 8,7%), zaś poniżej granicy ubóstwa skrajnego – 9,4% (w miastach – 2,8%). W odniesieniu do 2010 r. na wsi zmniejszył się odsetek ludności żyjącej poniżej relatywnej granicy ubóstwa (o 3,2 p.proc.) i granicy ubóstwa skrajnego (o 0,2 p.proc.), a wzrósł odsetek osób o wydatkach poniżej ustawowej granicy ubóstwa o 5,7 p.proc.

Znacznie większe zróżnicowanie poziomu ubóstwa odnotowano w przypadku grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Największy odsetek gospodarstw domowych zagrożonych każdym z trzech rodzajów ubóstwa wystąpił w przypadku gospodarstw domowych rolników. Co więcej, w porównaniu z 2010 r. tylko w przypadku gospodarstw domowych rolników odnotowano wzrost wszystkich typów ubóstwa, ustawowej granicy ubóstwa o 10,5 p.proc., ubóstwa skrajnego o 2,0 p.proc. i relatywnej granicy ubóstwa o 1,2 p.proc. W grupach gospodarstw pracowników i rencistów wzrost miał miejsce w przypadku ustawowej granicy ubóstwa – odpowiednio o 3,4 p.proc. i 2,9 p.proc. Z kolei w grupach pracujących na własny rachunek i emerytów wzrósł odsetek osób zagrożonych ubóstwem skrajnym i ustawową granicą ubóstwa, odpowiednio o 3,7 p.proc. i 1,1 p.proc. oraz 2,7 p.proc. i 0,8 p.proc. Należy więc zauważyć, że wzrosty te były najwyższe w gospodarstwach domowych rolników.

ZASIĘG UBÓSTWA – gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostało uznane za ubogie, jeżeli poziom jego wydatków (obejmujących także wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa. Dla wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich skład społeczno-demograficzny, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i ustalaniu granic ubóstwa (relatywnego oraz skrajnego), zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej, wagę 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku oraz wagę 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to np., że granica ubóstwa relatywnego dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z 2 osób dorosłych i 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

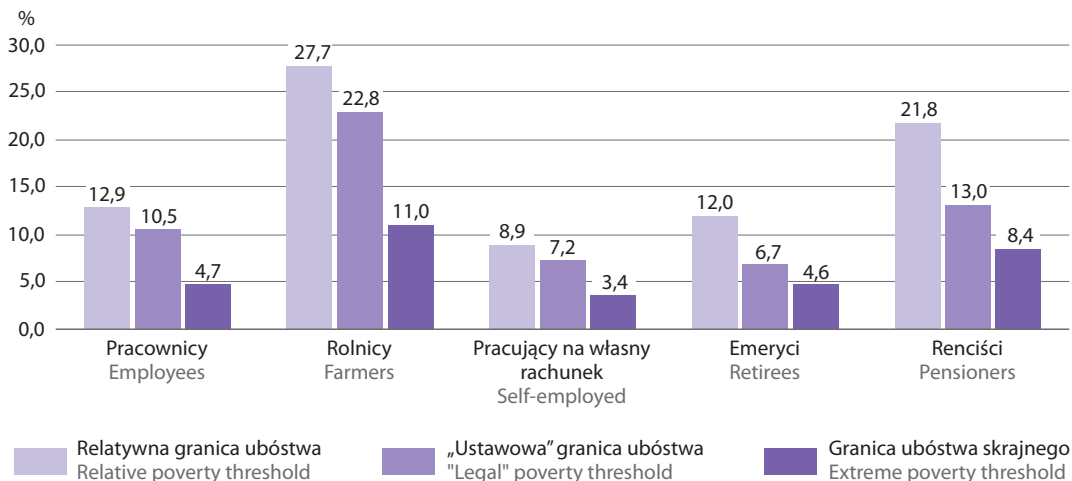
RELATYWNA GRANICA UBÓSTWA to 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. relatywna granica ubóstwa wynosiła dla gospodarstw 1-osobowych 668 zł, a 4-osobowych (2 osoby dorosłe z 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat) – 1802 zł, w IV kwartale 2017 r. było to 799 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 2157 zł dla gospodarstw 4-osobowych, natomiast w IV kwartale 2018 r. odpowiednio: 810 zł oraz 2187 zł.

„USTAWOWA” GRANICA UBÓSTWA to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1508) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. W 2010 r. obowiązywały następujące kwoty progowe – 477 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 351 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. W 2017 r. oraz od I do III kwartału 2018 r. kwoty te wynosiły 634 zł dla gospodarstw 1-osobowych i 514 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. Natomiast w IV kwartale 2018 r. obowiązywały kwoty odpowiednio: 701 zł i 528 zł.

GRANICA UBÓSTWA SKRAJNEGO ustalana jest na podstawie minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. granica ubóstwa skrajnego wynosiła dla gospodarstw 1-osobowych 466 zł, 4-osobowych (2 osoby dorosłe z 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat) – 1257 zł, w IV kwartale 2017 r. było to 582 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 1571 zł dla gospodarstw 4-osobowych, natomiast w IV kwartale 2018 r. odpowiednio: 595 zł oraz 1606 zł.

Wykres 32. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2018 r.

Chart 32. At-risk-of-poverty rates by socio-economic groups of households in 2018

Świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500+”

Child-raising benefit with programme “Family 500+”

W 2018 r. kontynuowano realizowanie zapoczątkowanego w kwietniu 2016 r. rządowego programu „Rodzina 500 plus”, będącego długofalowym wsparciem kierowanym przede wszystkim do rodzin naturalnych, ale również do rodzinnej pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

Świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł na miesiąc objęto w 2018 r. przeciętnie 1260,2 tys. dzieci do 18 lat w gminach wiejskich i 906,2 tys. w gminach miejsko-wiejskich, tym samym wsparcie skierowano do w 783,4 tys. rodzin naturalnych z gmin wiejskich i 587,0 tys. z gmin miejsko-wiejskich.

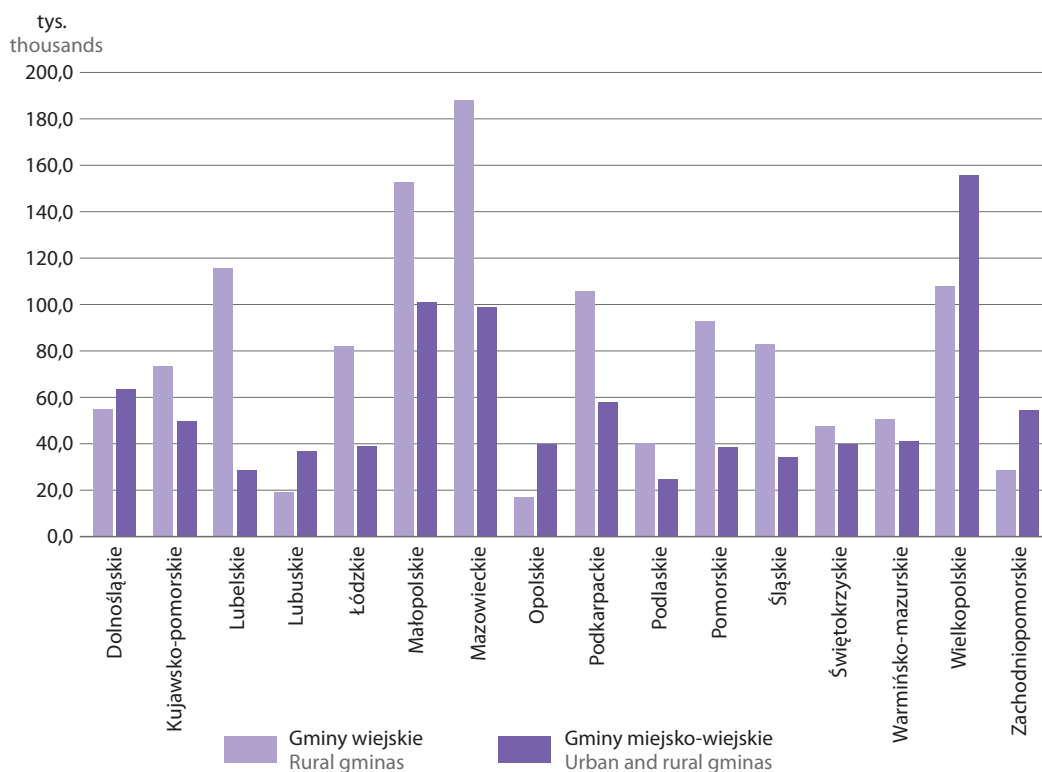
Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na którą rodziny zamieszkałe w gminach wiejskich otrzymywały świadczenie najwyższa, była w województwach mazowieckim (188,3 tys.) i małopolskim (152,9 tys.), najniższa zaś w województwie opolskim (17,3 tys.). W przypadku gmin miejsko-wiejskich wartość wskaźnika wahała się od 25,0 tys. w województwie podlaskim do 155,7 tys. w województwie wielkopolskim. Wysoką wartość przyjął on także w województwie małopolskim – 101,1 tys.

Wydatki z tytułu wypłaty świadczeń wychowawczych w gminach wiejskich wyniosły 7778,4 mln zł, a w gminach miejsko-wiejskich – 5602,2 mln zł.

Największymi wypłatami świadczenia wychowawczego w ciągu 2018 r. na 1 mieszkańca charakteryzowało się województwo pomorskie (w gminach wiejskich – 834,9 zł, w gminach miejsko-wiejskich – 749,5 zł), najniższym zaś województwo opolskie – odpowiednio 488,1 zł i 479,2 zł, a więc województwa o największej i jednej z najmniejszych dzietności i liczbie dzieci.

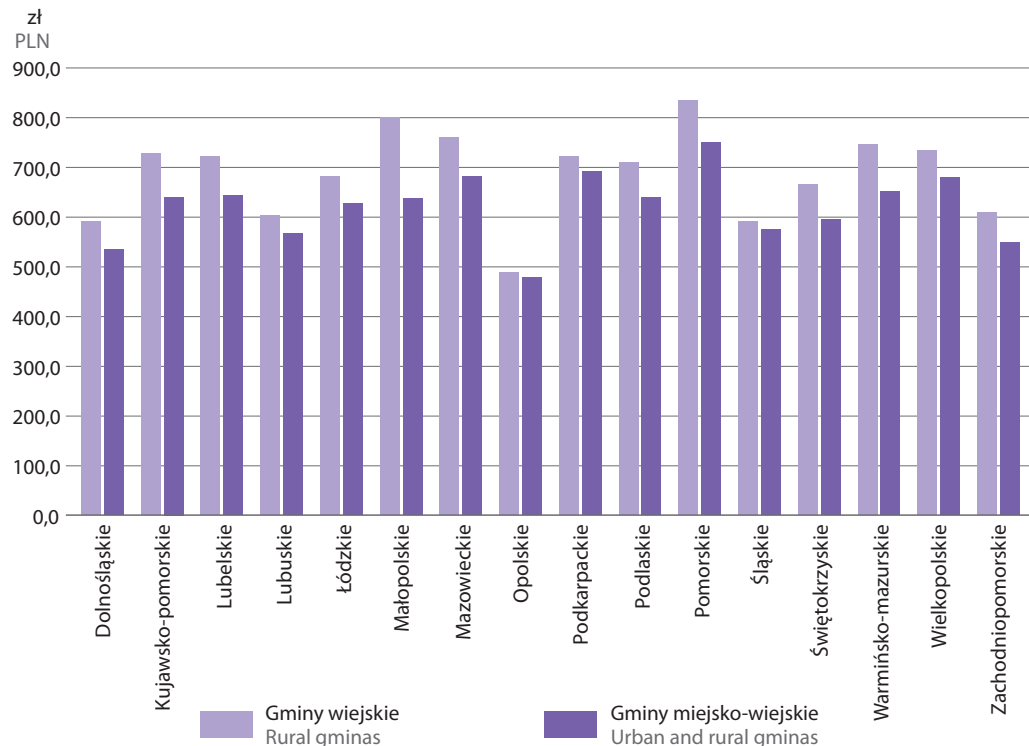
Wykres 33. Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymywały świadczenie wychowawcze z programu „Rodzina 500+” w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 33. Monthly average number of children for which families received child-raising benefit from “Family 500+” programme in rural gminas as well as urban and rural gminas by voivodships in 2018

Wykres 34. Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500+” na mieszkańca w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 34. Average expenditures on child-raising benefits from "Family 500+" programme in rural gminas as well as urban and rural gminas by voivodships in 2018

Zasoby mieszkaniowe

Dwelling stocks

Informacje o ZASOBACH MIESZKANIOWYCH dotyczą mieszkań, a także izb i powierzchni użytkowej w tych mieszkaniach, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieskalnych. Dane nie obejmują lokali zbiorowego zamieszkania (hotelu pracowniczych, domów studenckich, internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkałych (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.).

W 2018 r. zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich obejmowały 4,8 mln mieszkań składających się z 20,7 mln izb o łącznej powierzchni 446,3 mln m². Zasoby te stanowiły 32,5% ogółu mieszkań w kraju, 41,2% ich powierzchni użytkowej oraz 37,1% ogólnej liczby izb w mieszkaniach. Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało 309,6 mieszkań (w miastach – 427,7). Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wiejskiego wynosiła 93,96 m², a na jedno mieszkanie przypadało średnio 4,36 izb i 3,23 osób. Mieszkania na wsi w porównaniu z mieszkaniami w miastach były większe powierzchniowo (o 29,30 m²), składały się z większej liczby izb (o 0,80) oraz zamieszkiwane były przez większą liczbę osób (o 0,89). Jednocześnie, pomimo większego zaludnienia, w mieszkaniach wiejskich na jedną osobę przypadała większa powierzchnia (o 1,44 m²) niż w miastach.

W porównaniu z 2010 r. na wsi wzrosła zarówno liczba mieszkań o 367,7 tys. (o 8,4%), powierzchnia użytkowa – o 50,4 mln m² (o 12,7%), jak i liczba izb – o 2,0 mln (o 10,5%). W związku z tym wzrosła także przeciętna

liczba izb w mieszkaniu, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oraz przeciętna powierzchnia przypadająca na 1 mieszkańca. Zmniejszyła się natomiast przeciętna liczba osób przypadających na mieszkanie i na izbę. Dynamika przyrostu mieszkań, powierzchni użytkowej i liczby izb na wsi kształtowała się na podobnym poziomie jak w miastach. Przyrost liczby mieszkań był m.in. efektem inwestycji w budownictwie, rozbudowy i przebudowy budynków istniejących, jak również zmiany charakteru przeznaczenia powierzchni niemieszkalnych.

**Tablica. 2. Zasoby mieszkaniowe^a
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 2. Dwelling stocks^a
As of 31st December

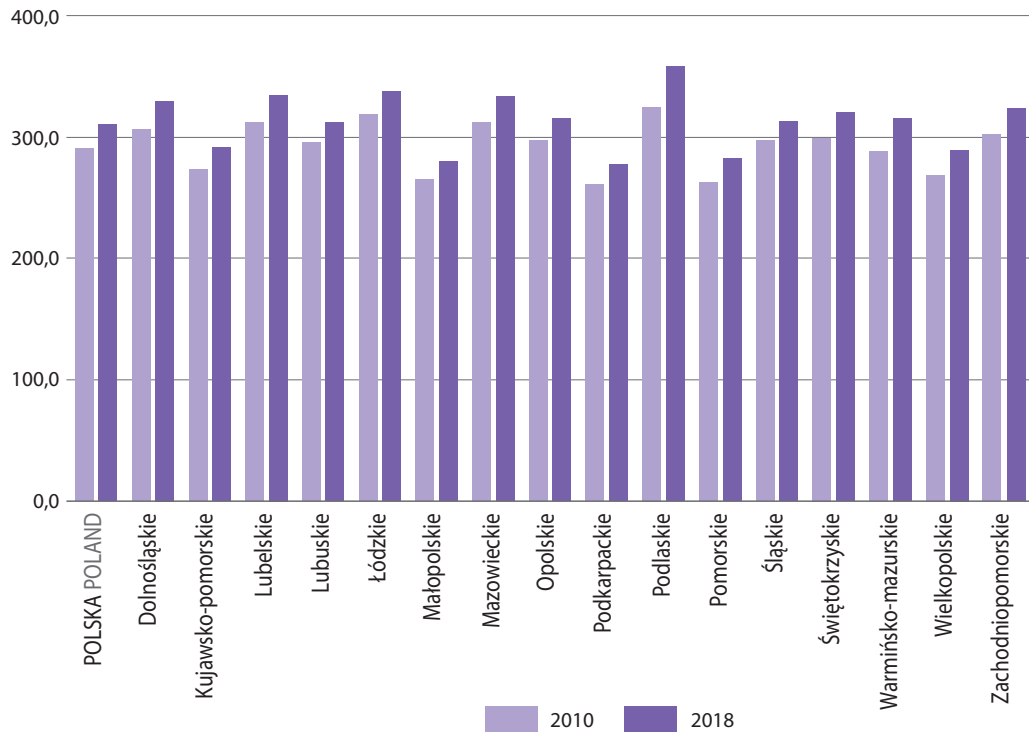
Wyszczególnienie Specification		Mieszkania Dwellings		Przeciętna Average				
		ogółem total	na 1000 ludności per 1000 population	liczba izb w miesz- kaniu number of rooms per dwelling	liczba osób na number of persons per		powierzchnia użytkowa w m ² useful floor area in m ²	
					1 mieszka- nie dwelling	1 izbę room	1 mieszka- nia per dwelling	na 1 osobę per person
Polska Poland	2010	13470428	349,6	3,81	2,86	0,75	72,30	25,28
	2018	14615112	380,5	3,82	2,63	0,69	74,18	28,23
Obszary wiejskie Rural areas	2010	4382646	290,0	4,28	3,45	0,81	90,34	26,20
	2018	4750304	309,6	4,36	3,23	0,74	93,96	29,09
Miasta Urban areas	2010	9087782	388,1	3,58	2,58	0,72	63,60	24,68
	2018	9864808	427,7	3,56	2,34	0,66	64,66	27,65

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

a Based on balance of dwelling stocks.

Rozpatrując nasycenie obszarów wiejskich mieszkaniem zanotowano, że w 2018 r. w przeliczeniu na 1000 ludności najwięcej mieszkań przypadało w województwach: podlaskim (357,8), łódzkim (337,0), lubelskim (334,7) i mazowieckim (333,8) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: białostockim (388,5), warszawskim zachodnim (372,1), łomżyńskim (361,5) i łódzkim (361,2). W województwach tych i podregionach przypadało także najmniej osób na mieszkanie. Z kolei najmniej mieszkań na 1000 ludności przypadało w województwach podkarpackim (277,0) i małopolskim (279,3) oraz podregionach: nowosądeckim (246,9) i nowotarskim (274,0) województwa małopolskiego, kaliskim (271,3) i leszczyńskim (275,3) województwa wielkopolskiego, tarnobrzeskim województwa podkarpackiego (273,2) oraz starogardzkim (274,4) i chojnickim (274,6) województwa pomorskiego. Co za tym idzie w województwach tych i podregionach na jedno mieszkanie przypadało najwięcej osób.

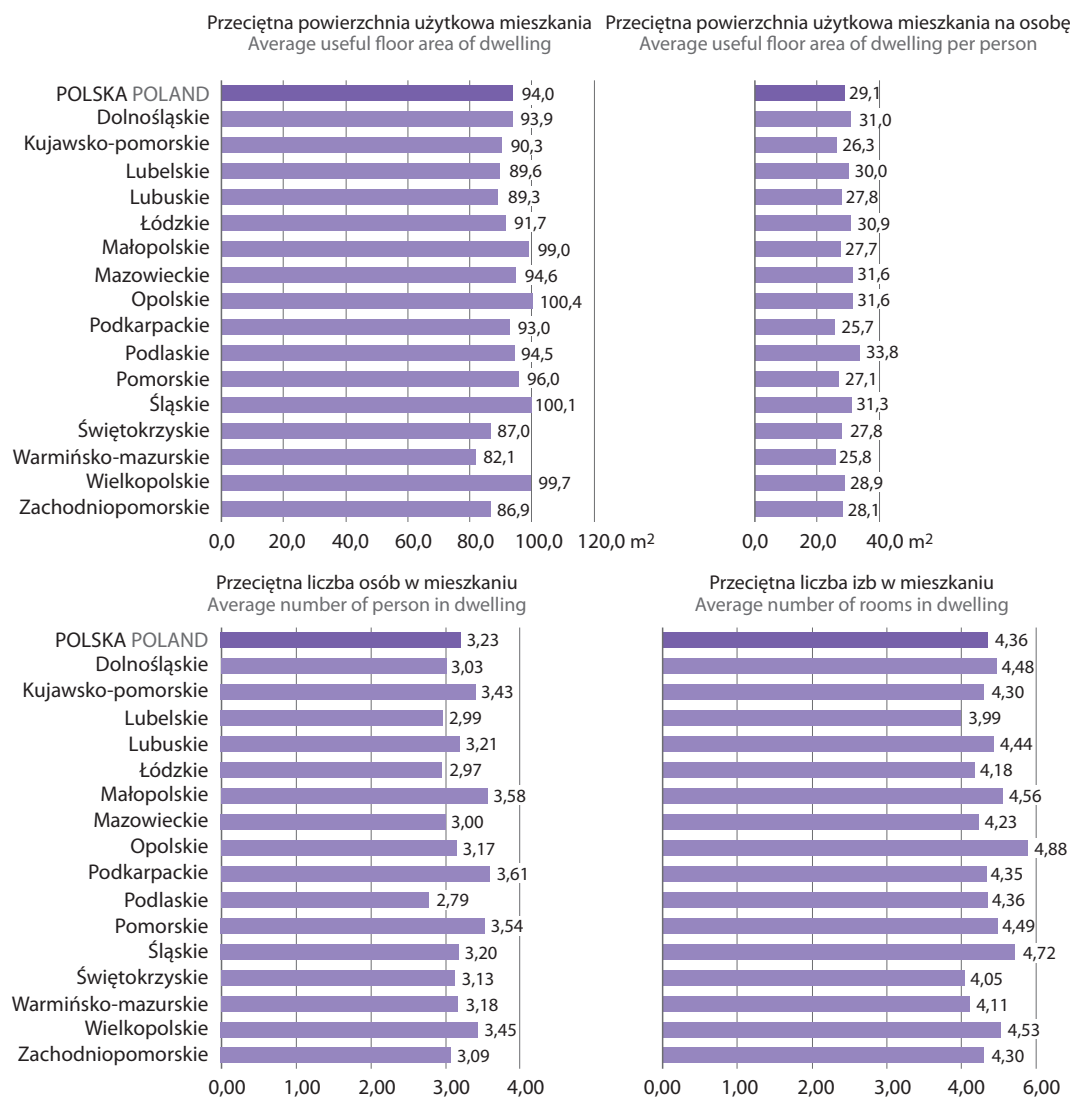
Wykres 35. Mieszkania^a na obszarach wiejskich na 1000 ludności według województw w latach 2010 i 2018
Chart 35. Dwellings^a in rural areas per 1000 population by voivodships in 2010 and 2018

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
 a Based on balance of dwelling stocks.

Mieszkania o największej powierzchni użytkowej w 2018 r. na obszarach wiejskich wystąpiły w województwach: opolskim (100,44 m²), śląskim (100,14 m²) i wielkopolskim (99,70 m²) i zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego podregionach: rybnickim (110,24 m²), tyskim (107,21 m²) i gliwickim (106,75 m²) oraz dodatkowo w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (113,09 m²). Najmniejsze powierzchniami mieszkania zlokalizowane były w województwie warmińsko-mazurskim (82,06 m²) i jego podregionach elbląskim (80,64 m²) i ełckim (80,95 m²) oraz województwie zachodniopomorskim (86,94 m²) i jego podregionie szczecińsko-pyrzyckim (77,05 m²).

Wykres 36. Podstawowe wskaźniki dotyczące mieszkań^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.
Chart 36. Basic indicators of dwellings^a in rural areas by voivodships in 2018

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
 a Based on balance of dwelling stocks.

Na 1 osobę największa powierzchnia użytkowa mieszkania przypadła w województwach podlaskim (33,81 m²) i opolskim (31,64 m²) oraz podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (42,08 m²). Najmniejszą powierzchnię użytkową na obszarach wiejskich odnotowano w województwach: podkarpackim (25,75 m²), warmińsko-mazurskim (25,82 m²) i kujawsko-pomorskim (26,34 m²) oraz podregionach: nowosądeckim województwa małopolskiego (23,38 m²), inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (24,04 m²), elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego (24,15 m²), starogardzkim województwa pomorskiego (24,21 m²) oraz szczecińsko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (24,28 m²).

W porównaniu z 2010 r., w 2018 r. we wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach – z wyjątkiem podregionów opolskiego województwa opolskiego i zielonogórskiego województwa lubuskiego – miał miejsce przyrost liczby mieszkań. Z kolei we wszystkich województwach i podregionach wystąpił wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania ogółem oraz przypadającej na 1 mieszkańca, a także spadek liczby osób w mieszkaniu i przypadających na izbę.

Wzrost nasycenia obszarów wiejskich infrastrukturą techniczną przełożył się na wzrost wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje infrastruktury technicznej oraz wzrost liczby ludności korzystającej z sieci. W 2018 r. na obszarach wiejskich 92,3% (4,4 mln) mieszkań było wyposażonych w wodociąg (wzrost o 0,7 p.proc. w porównaniu z 2010 r.), 86,6% (4,1 mln) posiadało ustęp (wzrost o 1,3 p.proc.), 83,1% (3,9 mln) dysponowało łazienką (wzrost o 1,7 p.proc.), 22,5% (1,1 mln) było podłączonych do gazu z sieci (wzrost o 1,9 p.proc.), a 72,0% (3,4 mln) posiadało centralne ogrzewanie (wzrost o 2,7 p.proc.). Jednak mieszkania wiejskie w stosunku do mieszkań w miastach nadal były słabiej wyposażone w podstawowe instalacje – o 6,8 p.proc. mniej mieszkań posiadało wodociąg, o 10,7 p.proc. ustęp, 12,5 p.proc. łazienkę, 48,9 p.proc. gaz z sieci oraz 15,7 p.proc. centralne ogrzewanie.

Tablica 3. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje^a
Stan w dniu 31 grudnia

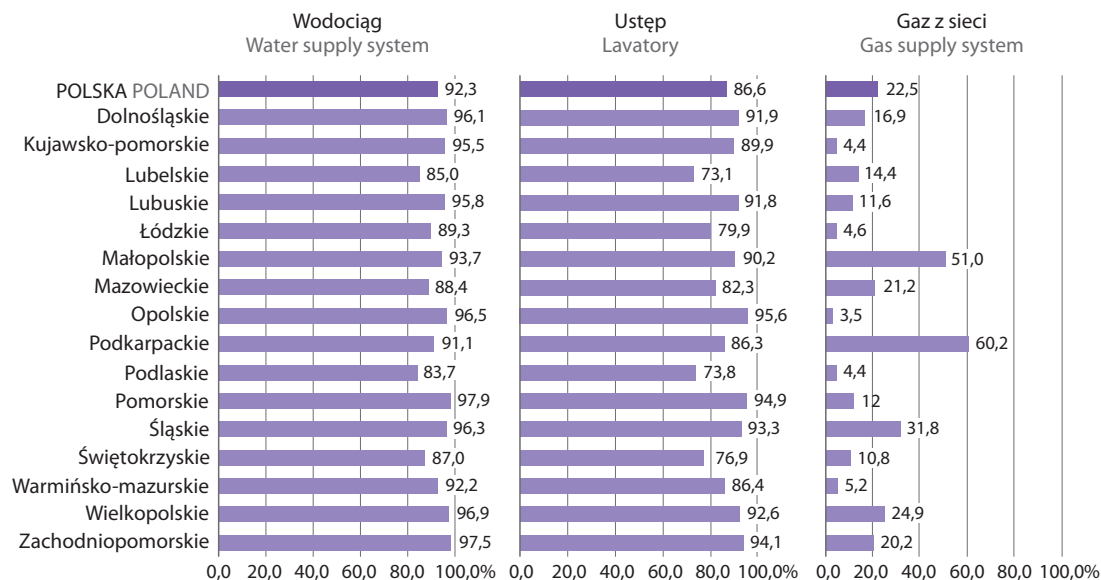
Table 3. Dwellings fitted with basic installations^a
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification		Mieszkania ogółem Dwellings total	Mieszkania – w % ogółu mieszkań – wyposażone w Dwellings – in % of total dwellings – fitted with				
			wodociąg water supply system	ustęp lavatory	łazienkę bathroom	gaz z sieci gas supply system	centralne ogrzewanie central heating
Polska	2010	13470428	96,6	93,2	90,7	56,4	80,8
Poland	2018	14615112	96,9	93,8	91,5	55,5	82,6
Obszary wiejskie	2010	4382646	91,6	85,3	81,4	20,6	69,3
Rural areas	2018	4750304	92,3	86,6	83,1	22,5	72,0
Miasta	2010	9087782	99,0	97,0	95,2	73,7	86,4
Urban areas	2018	9864808	99,1	97,3	95,6	71,4	87,7

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

a Based on balance of dwelling stocks.

Największy udział mieszkań wiejskich posiadających dostęp do wodociągu sieciowego, ustępu, łazienki i centralnego ogrzewania w 2018 r. zaobserwowano w 5 województwach: opolskim, pomorskim, śląskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim. Z kolei dostęp do gazu najczęściej mieszkań miało w województwach południowej Polski, tj. podkarpackim, małopolskim i śląskim. Najmniejszy udział mieszkań wyposażonych w wodociąg sieciowy, ustęp, łazienkę i centralne ogrzewanie zanotowano w województwach: lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i łódzkim. Dodatkowo niskim udziałem mieszkań wyposażonych w wodociąg, ustęp i łazienkę wyróżniało się województwo mazowieckie. W 5 województwach: opolskim, kujawsko-pomorskim, podlaskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim odsetek mieszkań wiejskich posiadających gaz z sieci nie przekroczył 6,0%. Poprawę stanu wyposażenia mieszkań wiejskich w podstawowe instalacje, w 2018 r. w relacji do 2010 r., odnotowano w większości województw. Wyjątek stanowiły tu województwa lubuskie i podkarpackie, gdzie zanotowano spadek odsetka mieszkań posiadających dostęp do gazu z sieci.

Wykres 37. Mieszkania^a wyposażone w podstawowe instalacje na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.
Chart 37. Dwellings^a fitted with basic installations in rural areas by voivodships in 2018

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
a Based on balance of dwelling stocks.

Z sieci wodociągowej w 2018 r. korzystało 85,3% (13,1 mln) mieszkańców wsi i było to o 11,3 p.proc. mniej niż w miastach. W stosunku do 2010 r. na obszarach wiejskich nastąpił wzrost wartości tego odsetka o 10,1 p.proc. (w miastach o 1,3 p.proc.). Wraz ze wzrostem liczby osób korzystających z wodociągu, wzrosło na wsi zużycie wody w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na mieszkańca. W 2010 r. mieszkaniec wsi zużywał średnio 25,1 m³ wody, a w 2018 r. – 30,6 m³. Wzrost zużycia wody odnotowano również w miastach, jednak był on znacznie mniejszy niż na wsi i wyniósł 0,2 m³.

Tablica 4. Ludność korzystająca z instalacji oraz zużycie wody i gazu z sieci w gospodarstwach domowych
Table 4. Population using system and consumption of water and gas from supply system in households

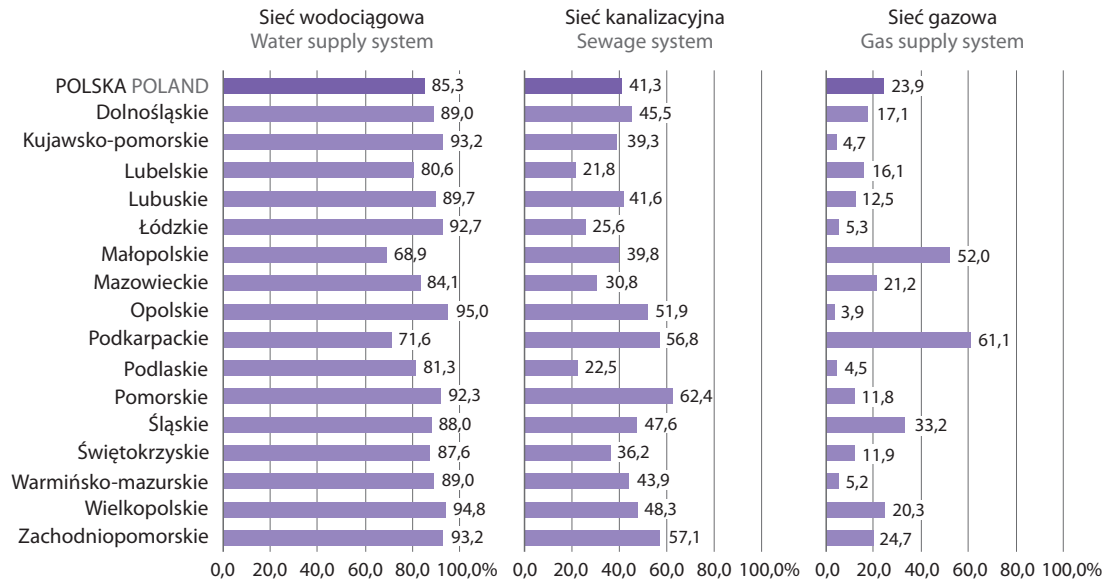
Wyszczególnienie Specification		Ludność korzystająca ^a z instalacji w % ogółu ludności Population using ^a system in % of total population			Zużycie ^b na 1 mieszkańca Consumption ^b per capita	
		wodociągu water supply system	kanalizacji sewage system	gazu gas supply system	wody z wodociągów w m ³ water from water supply system in m ³	gazu ^c z sieci w kWh gas ^c from gas supply system in kWh
		Polska	2010	87,4	62,0	52,5
Poland	2018	92,1	70,8	52,1	33,3	1221,0
Obszary wiejskie	2010	75,2	24,8	20,8	25,1	.
Rural areas	2018	85,3	41,3	23,9	30,6	720,4
Miasta	2010	95,3	86,1	72,9	35,0	.
Urban areas	2018	96,6	90,3	70,9	35,2	1553,0

a Dane szacunkowe. b W ciągu roku. c W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami.
a Estimated data. b During the year. c In natural units on the basis of which settlements with clients occur.

W 2018 r. najwyższy odsetek osób posiadających dostęp do sieci wodociągowej na obszarach wiejskich wystąpił w województwach opolskim (95,0%) i wielkopolskim (94,8%) oraz podregionach: tyskim (99,1%), gliwickim (99,0%), bytomskim (97,7%) i sosnowieckim (97,2%) województwa śląskiego, jak również legnicko-głogowski województwa dolnośląskiego (97,3%). Najmniej osób dostęp do wodociągu posiadało w województwach: małopolskim (68,9%), i podkarpackim (71,6%) oraz ich podregionach krośnieńskim (38,2%), nowotarskim (40,3%) i nowosądeckim (44,4%). We wszystkich województwach, w 2018 r. w porównaniu z 2010 r., wystąpił wzrost odsetka osób korzystających z wodociągu.

Wykres 38. Ludność korzystająca z instalacji w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 38. Population using system in total number of rural population by voivodships in 2018

Z sieci kanalizacyjnej w 2018 r. korzystało 6,3 mln mieszkańców wsi, co stanowiło 41,3% ogółu ludności tych obszarów. Liczba ludności wiejskiej mającej dostęp do kanalizacji w porównaniu z 2010 r. wzrosła o 69,1% (w miastach o 3,4%), jednak nadal jej odsetek znacznie odbiegał od średniej dla miast (90,3%).

W układzie terytorialnym, najwięcej osób z kanalizacji korzystało na obszarach wiejskich województw: pomorskiego (62,4%), zachodniopomorskiego (57,1%) i podkarpackiego (56,8%) oraz podregionu tyskiego województwa śląskiego (71,8%). Zaledwie co piąta osoba dostęp do sieci kanalizacyjnej miała w województwach lubelskim i podlaskim. Z kolei w przypadku podregionów najmniej osób dostęp do tej sieci posiadało w podregionach: skierniewickim województwa łódzkiego (13,1%), łomżyńskim województwa podlaskiego (14,5%), ciechanowskim województwa mazowieckiego (16,5%) i puławskim województwa lubelskiego (17,7%).

Dostęp do sieci gazowej w 2018 r. miało 23,9% (3,7 mln) mieszkańców wsi i było to o 47,0 p.proc. mniej niż w miastach. W odniesieniu do 2010 r. na obszarach wiejskich wystąpił wzrost udziału osób korzystających z gazu o 3,1 p.proc., podczas gdy w miastach miał miejsce spadek o 2,0 p.proc. Średnie zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca wsi w 2018 r. wyniosło 720,4 kWh (w miastach – 1553,0 kWh).

Podobnie, jak w przypadku odsetka mieszkań podłączonych do sieci gazowej, tak i w przypadku ludności korzystającej z gazu z sieci najwięcej osób dostęp do tej sieci miało w województwach: podkarpackim (61,1%), małopolskim (52,0%) i śląskim (33,2%) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: krośnieńskim (72,2%), tarnowskim (65,4%), krakowskim (63,4%) i rzeszowskim (63,3%). Z kolei najmniej osób z gazu sieciowego korzystało w województwach: opolskim (3,9%), podlaskim (4,5%), kujawsko-pomorskim (4,7%), warmińsko-mazurskim (5,2%) i łódzkim (5,3%). Wzrost odsetka osób korzystających z sieci gazowej, w 2018 r. w stosunku do 2010 r., odnotowano we wszystkich województwach.

Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą

Foster care provided to children and young people

Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży pozbawionej całkowicie lub częściowo opieki i wsparcia ze strony rodziny naturalnej, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, od 1 stycznia 2012 r. realizowana jest poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej.

Spośród ogółu dzieci objętych opieką zastępczą większość przebywała w pieczy rodzinnej. W skład rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi rodziny zastępcze (spokrewnione, niezawodowe i zawodowe) i rodzinne domy dziecka. W 2018 r. na obszarach wiejskich funkcjonowało 11,7 tys. rodzin zastępczych i 287 rodzinnych domów dziecka. Stanowiły one 32,1% rodzin zastępczych w kraju i 50,3% rodzinnych domów dziecka. W porównaniu z 2012 r. liczba rodzin zastępczych na wsi zmniejszyła się o 631, a liczba rodzinnych domów dziecka wzrosła ponad dwukrotnie.

Większość rodzin zastępczych na obszarach wiejskich stanowiły rodziny spokrewnione – 57,0% (w miastach – 67,7%). Na kolejnym miejscu znalazły się rodziny niezawodowe (34,3%) tworzone przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, a przysługuje im świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka (w miastach – 27,8%). Najmniejszy odsetek stanowiły rodziny zawodowe (8,6%) – również tworzone przez osoby nie będące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, które oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka otrzymują także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej (w miastach – 4,5%). Uwzględniając całość pieczy zastępczej stanowiły one odpowiednio – 55,7%, 33,5%, 8,4%, a rodzinne domy dziecka – 2,4%.

Najwięcej rodzin zastępczych funkcjonowało na obszarach wiejskich województw: mazowieckiego (1296), wielkopolskiego (1177) i dolnośląskiego (1050) oraz podregionów: wrocławskiego województwa dolnośląskiego (326), olsztyńskiego województwa warmińsko-mazurskiego (313) i poznańskiego województwa wielkopolskiego (302). Najmniej rodzin zastępczych odnotowano w województwie podlaskim (287) oraz podregionach trójmiejskim województwa pomorskiego (26) i gliwickim województwa śląskiego (43).

Województwa o największej liczbie rodzinnych domów dziecka to pomorskie (63) i dolnośląskie (36) wraz z podregionami: starogardzkim (16), gdańskim, słupskim, trójmiejskim i wrocławskim (po 15). W województwach: podkarpackim (2), podlaskim i świętokrzyskim (po 4) było najmniej rodzinnych domów dziecka.

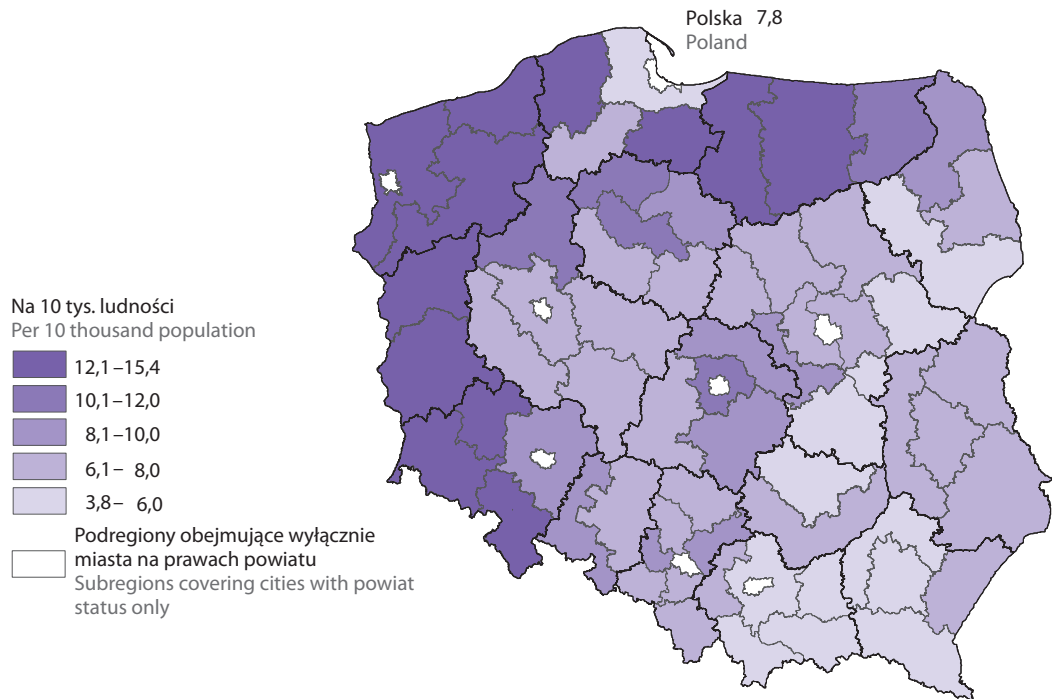
W 2018 r., na 10 tys. ludności obszarów wiejskich przypadają średnio 8 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka (w miastach – 11). Województwa i podregiony o najwyższej wartości wskaźnika (co najmniej 11,9) występowały głównie w zachodniej i północnej części kraju. Najmniej rodzin zastępczych na 10 tys. ludności (w przedziale od 3,8 do 4,9) funkcjonowało w podregionach zlokalizowanych w województwach: podkarpackim, małopolskim i podlaskim.

Zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, dziecko, którego nie ma możliwości umieszczenia w rodzinnej pieczy zastępczej, sąd umieszcza w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W 2018 r. na obszarach wiejskich funkcjonowało 275 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co stanowiło 23,9% tego typu placówek w kraju. Wśród nich działało 180 placówek socjalizacyjnych, 71 rodzinnych, 5 interwencyjnych i 19 łączących zadania trzech typów placówek – socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego).

Łączna liczba miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na obszarach wiejskich wyniosła 4,7 tys. (25,5% ich liczby w kraju), a przebywało w nich 5,4 tys. wychowanków (25,0% ogólnej ich liczby), w tym 4,1 tys. w dniu 31 grudnia 2018 r. (23,8%). Liczba wychowanków w poszczególnych typach placówek kształtowała się następująco:

- socjalizacyjne – 3127 (4175 w ciągu roku),
- rodzinne – 497 (572 w ciągu roku),
- interwencyjne – 56 (137 w ciągu roku),
- łączące zadania – 407 (551 w ciągu roku).

Mapa 8. Rodzinna piecza zastępcza na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.
 Mapa 8. Family foster care in rural areas by subregions in 2018

W układzie regionalnym najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych, a co za tym idzie miejsc, wychowanków w ostatnim dniu roku, jak i w ciągu roku odnotowano w województwie mazowieckim. Najmniej tego typu placówek, miejsc i wychowanków wystąpiło w województwie lubuskim.

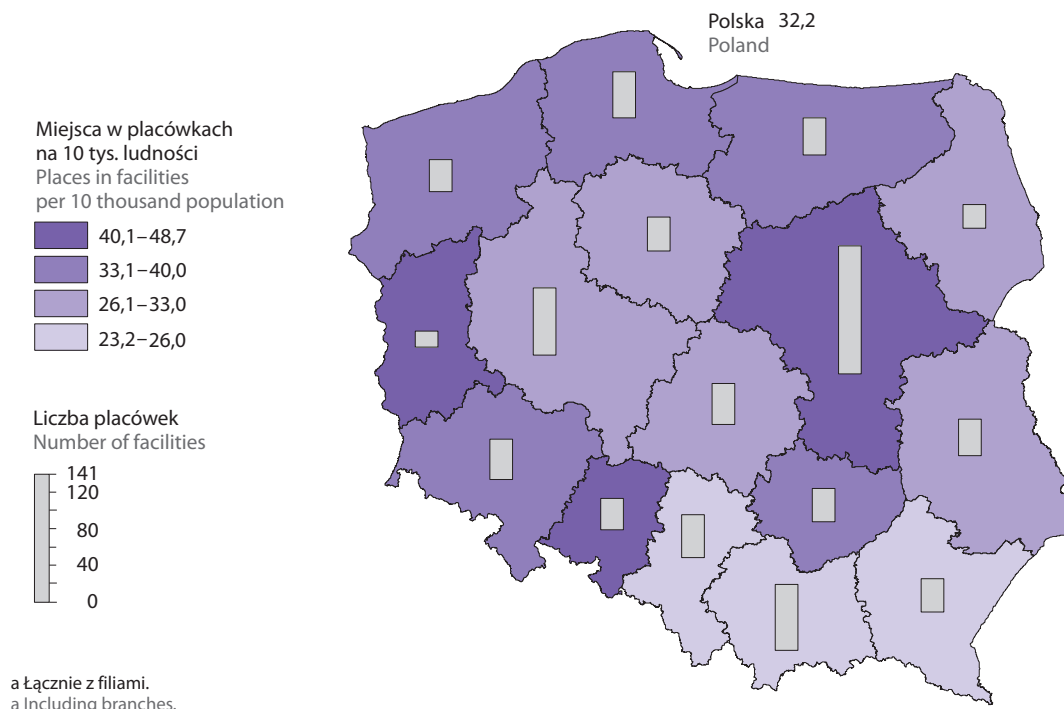
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

Stationary social welfare facilities

Osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej. Na obszarach wiejskich w 2018 r. zlokalizowanych było 780 zakładów stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami), w tym 413 domów pomocy społecznej. Zakłady te stanowiły 41,4% ogólnej ich liczby w kraju. W porównaniu z 2010 r. liczba zakładów stacjonarnej pomocy społecznej na wsi wzrosła o 35,9% (w miastach o 20,5%). Wzrost liczby zakładów odnotowano na terenach wiejskich wszystkich województw, największy w województwach: warmińsko-mazurskim (86,4%), pomorskim (59,4%) i mazowieckim (53,3%).

Placówki stacjonarnej pomocy społecznej działające na wsi dysponowały 49,5 tys. miejsc dla pensjonariuszy, co stanowiło 41,6% miejsc w placówkach tego typu w kraju. Na 10 tys. ludności wiejskiej przypadało 32,2 miejsc w zakładach stacjonarnej pomocy społecznej (w miastach – 30,1). Liczba miejsc w placówkach zlokalizowanych na obszarach wiejskich wzrosła o 20,0%, a co za tym idzie wzrosła wartość wskaźnika na 10 tys. ludności o 5,3. Spośród województw najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowało się województwo opolskie (48,7) oraz podregion nyski tego województwa (77,7), a najniższym województwo podkarpackie (23,2) i podregion grudziądzki województwa kujawsko-pomorskiego (8,4).

Mapa 9. Zakłady stacjonarnej pomocy społecznej^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.
 Mapa 9. Stationary social welfare facilities^a in rural areas by voivodships in 2018

Rozdział 4

Chapter 4

Rynek pracy

Labour market

Praca, fakt jej posiadania i wykonywania bądź poszukiwania dzieli ludność na aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) oraz biernych zawodowo. Specyfika rynku pracy na obszarach wiejskich polega na wyższym niż w miastach bezrobociu, niższej aktywności zawodowej mieszkańców, małej mobilności pracowników oraz stosunkowo dużym powiązaniu mieszkańców z rodzinnymi gospodarstwami rolnymi. Przez wiele lat znaczny odsetek mieszkańców obszarów wiejskich stanowiły osoby pracujące w rolnictwie. W ostatnim okresie stan ten ulega stopniowej zmianie, o czym świadczy stałe zwiększanie się zatrudnienia w przemyśle i usługach.

Aktywność ekonomiczna ludności (BAEL)

Economic activity of population (LFS)

Podstawowe kryterium podziału na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo stanowi praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy.

Do AKTYWNYCH ZAWODOWO zaliczono osoby pracujące i bezrobotne:

- 1) do PRACUJĄCYCH zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:
 - a) wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność poza rolnictwem albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
 - b) formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego, rodzicielskiego lub wypoczynkowego, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych), jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia;
- 2) za BEZROBOTNE uznano osoby w wieku 15–74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:
 - a) w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
 - b) w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,
 - c) były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Do BIERNYCH ZAWODOWO zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

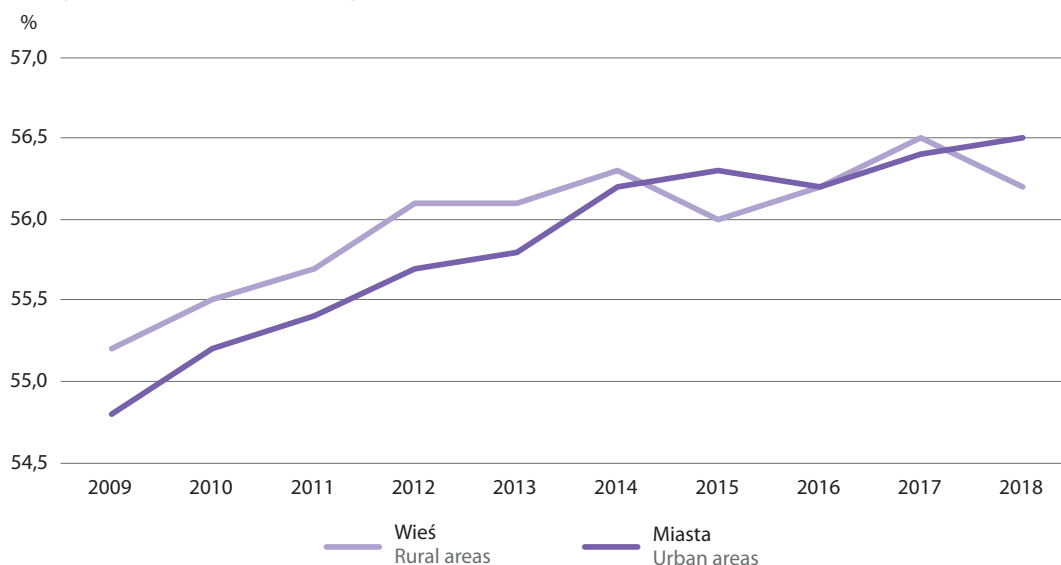
WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

STOPEŃ BEZROBOCIA obliczono jako udział bezrobotnych (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności aktywnej zawodowo (ogółem lub danej grupy).

Jedną z podstawowych miar rynku pracy jest współczynnik aktywności zawodowej, czyli procentowy udział osób aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej. W 2018 r. spośród 12,1 mln osób w wieku 15 lat i więcej zamieszkujących obszary wiejskie, nieco ponad połowę stanowiły osoby aktywne zawodowo (podobnie jak w miastach). Pozostałe 5,3 mln ludności obszarów wiejskich w wieku 15 lat i więcej (43,8%) stanowiły osoby biernie zawodowo (w miastach odsetek ten ukształtował się na zbliżonym poziomie).

Wartość współczynnika w latach 2009–2018 nieznacznie wahała się. Lata 2009–2014 to okres jego wzrostu z 55,2% do 56,3%. W 2015 r. jego wartość spadła do 56,0%, po czym w kolejnych dwóch latach rosła i w 2017 r. osiągnęła najwyższy poziom z całego analizowanego okresu – 56,5%. Z kolei w 2018 r. udział aktywnych zawodowo zmniejszył się o 0,3 p.proc. Należy również zauważyć, że wartość współczynnika przez większość lat, z wyjątkiem 2015 r., 2016 r. i 2018 r., była wyższa na wsi niż w miastach.

Wykres 39. Współczynnik aktywności zawodowej^a w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)
Chart 39. Activity rate^a in 2009–2018 (average annual data)

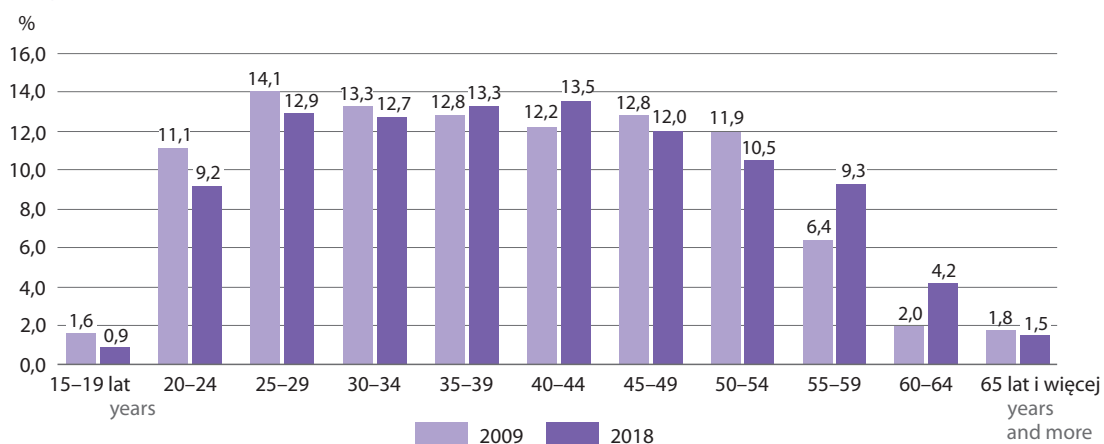
^a Według BAEL.
^a By LFS.

W strukturze ludności aktywnej zawodowo na obszarach wiejskich przeważali mężczyźni (57,7%), natomiast w grupie biernych zawodowo kobiety (61,0%). W populacji mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej osiągnął wartość 65,5%, a kobiet – 47,0%. W stosunku do 2009 r. wzrósł on zarówno wśród mężczyzn (o 1,1 p.proc.), jak i kobiet (o 0,6 p.proc.)

Osoby aktywne zawodowo to najczęściej osoby w wieku 35–44 lata. Ich udział w populacji aktywnych zawodowo na obszarach wiejskich w 2018 r. wyniósł 26,8%. Kolejne miejsca pod względem liczebności zajmowały osoby w wieku 25–34 lata – 25,6%. Udział pozostałych grup wieku nie przekroczył 12%.

Wykres 40. Struktura ludności aktywnej zawodowo^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)

Chart 40. Structure of economically active persons^a in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)

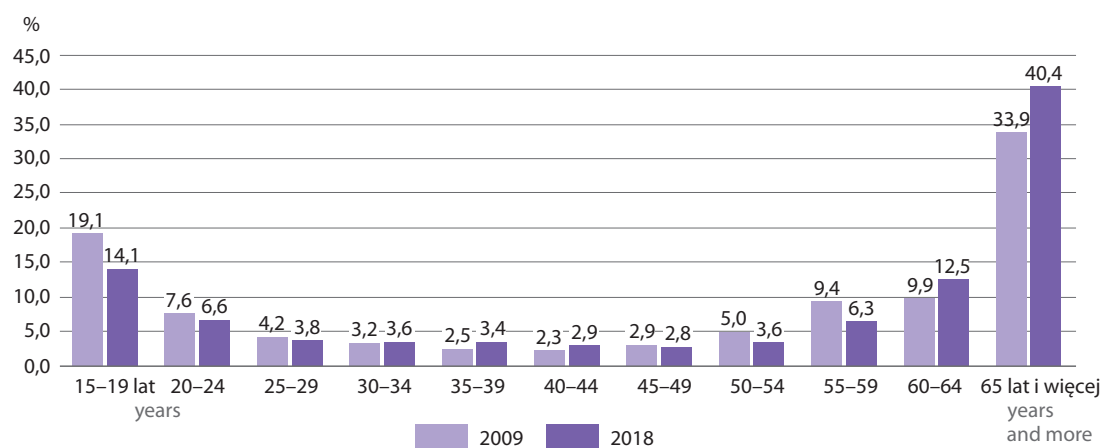

a Według BAEL.
a By LFS.

W strukturze ludności biernej zawodowo najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej, a więc osoby pozostające najczęściej poza rynkiem pracy. Ich odsetek na terenach wiejskich wyniósł 40,4%. Kolejną pod względem liczebności grupą biernych zawodowo były osoby w wieku 15-24 lata. Przyczyną wysokiego odsetka biernych zawodowo w tym przedziale wiekowym był głównie udział w tej grupie uczącej się młodzieży. Trzecią co do wielkości grupę stanowiły osoby w wieku 60-64 lata. Udział biernych zawodowych z pozostałych przedziałów wiekowych nie przekroczył 7%. Struktura ta kształtowała się podobnie jak w 2009 r.

Wykres 41. Struktura biernych zawodowo^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)

Chart 41. Structure of economically inactive persons^a in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)

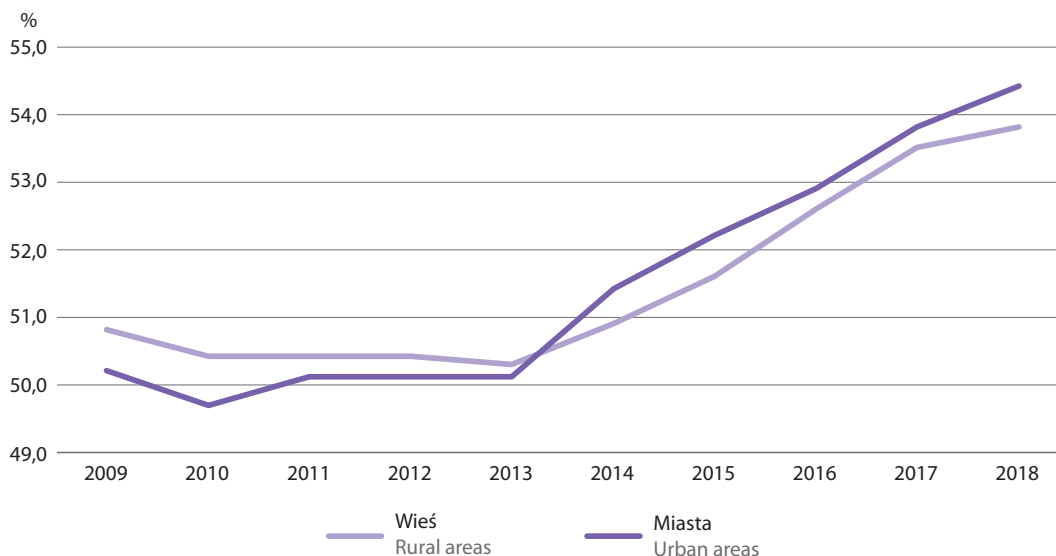
a Według BAEL.
a By LFS.

Znacznie zróżnicowanie w poszczególnych przedziałach wiekowych wykazywał także współczynnik aktywności zawodowej, którego wartość na terenach wiejskich oscylowała od 4,5% w grupie wiekowej 65 lat i więcej do 85,7% w grupie wiekowej 40–44 lata.

W układzie terytorialnym najwyższe wartości współczynnik aktywności zawodowej osiągnął na obszarach wiejskich województw łódzkiego (60,1%) i wielkopolskiego (60,0%), najniższe natomiast w województwie warmińsko-mazurskim (51,6%). Z kolei w przypadku udziału biernych zawodowo w populacji ludności w wieku 15 lat i więcej odnotowano odwrotne zależności – najwyższym odsetkiem osób biernych zawodowo charakteryzowały się województwa, gdzie współczynnik aktywności zawodowej przyjął najniższe wartości. W 11 województwach, w 2018 r. w stosunku do 2009 r., nastąpił wzrost wartości współczynnika aktywności zawodowej przy jednoczesnym spadku udziału biernych zawodowo. Spadek wartości współczynnika a wzrost odsetka osób biernych zawodowo miał miejsce w województwach: podkarpackim (o 4,2 p.proc.), świętokrzyskim (o 4,1 p.proc.), lubelskim (o 2,8 p.proc.), podlaskim (o 1,0 p.proc.) i małopolskim (o 0,5 p.proc.).

Sytuację na rynku pracy charakteryzuje także wskaźnik zatrudnienia. Wskaźnik ten określa, jaki udział w ludności w wieku 15 lat i więcej stanowią osoby pracujące. W 2018 r., co drugi mieszkaniec wsi, jak i miast, w wieku 15 lat i więcej miał pracę. Na początku analizowanego okresu wskaźnik zatrudnienia osiągnął wartość – 50,8%. W 2010 r. udział pracujących spadł do 50,4% i utrzymywał się na takim poziomie przez kolejne dwa lata, po czym w 2013 r. nastąpił kolejny spadek jego wartości. Od 2014 r. notowany był jego wzrost od 50,9% do 53,8% w 2018 r. Na uwagę zasługuje fakt, że wartość wskaźnika zatrudnienia w latach 2009–2013 była wyższa na obszarach wiejskich niż w miastach, a od 2014 r. notowana jest odwrotna tendencja.

Wykres 42. Wskaźnik zatrudnienia^a w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)
Chart 42. Employment rate^a in 2009–2018 (average annual data)

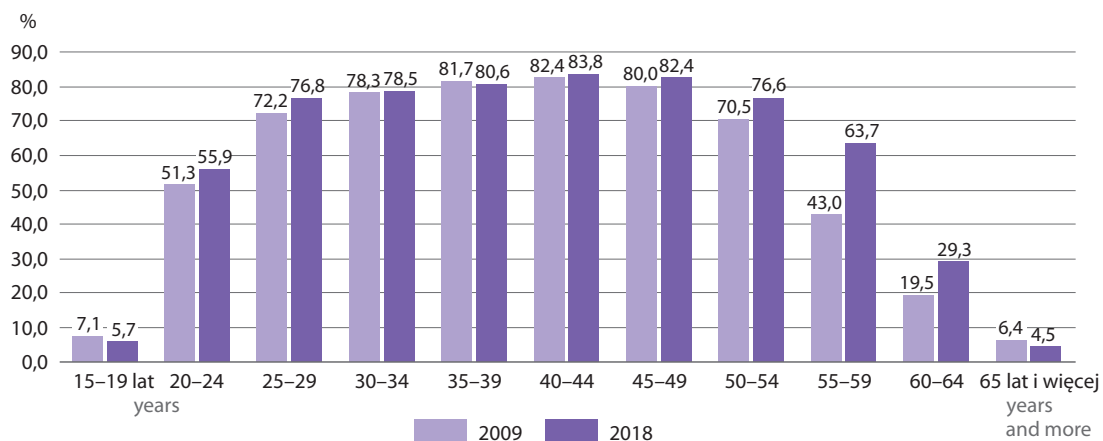

^a Według BAEL.
^a By LFS.

W analizowanym roku wskaźnik zatrudnienia wyższe wartości przyjął w populacji mężczyzn niż kobiet – 62,7% wobec 45,0%. Najwyższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano dla pracujących mieszkańców obszarów wiejskich będących w wieku 40–44 lata. Jego wysokimi wartościami charakteryzowała się również ludność wiejska w wieku 45–49 lat, 35–39 lat, oraz 30–34 lata.

Wykres 43. Wskaźnik zatrudnienia^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)

Chart 43. Employment rate^a in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)

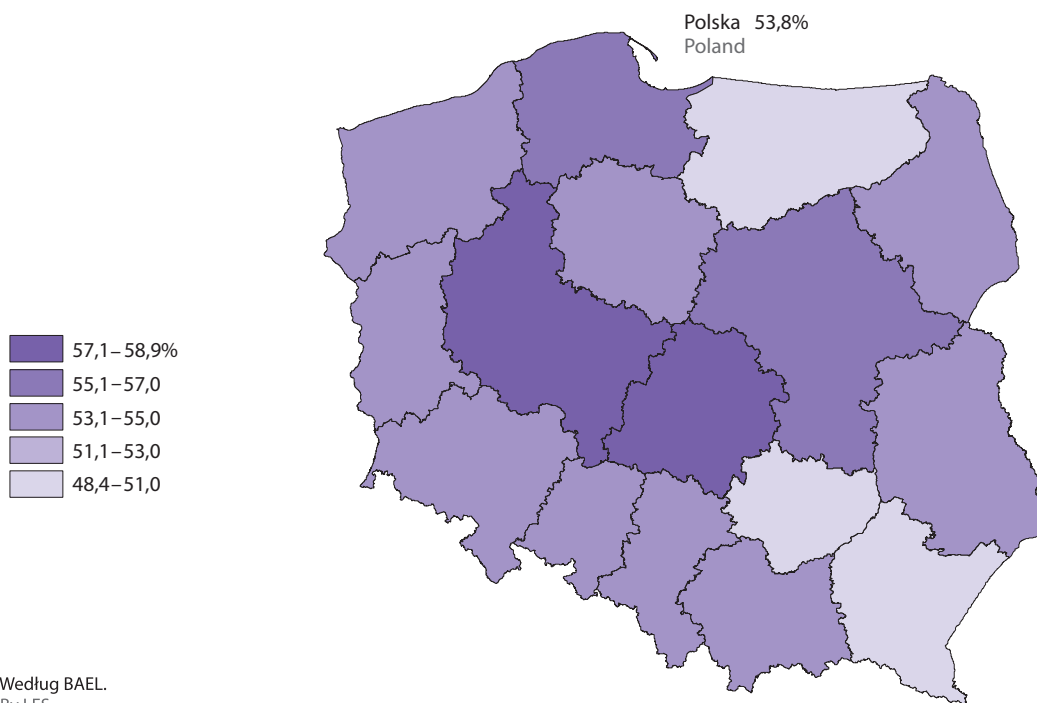

a Według BAEL.
a By LFS.

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia, podobnie jak w przypadku współczynnika aktywności zawodowej, odnotowano w województwach: wielkopolskim (58,9%) i łódzkim (57,6%). Najniższą wartość osiągnął on w województwie warmińsko-mazurskim (48,4%). Wzrost jego wartości w porównaniu z 2009 r. wystąpił w 12 województwach, spadek odnotowano w województwach: lubelskim i świętokrzyskim (spadek o 2,0 p.proc.), podkarpackim (o 1,9 p.proc.) oraz podlaskim (o 0,1 p.proc.).

Mapa 10. Wskaźnik zatrudnienia^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r. (dane średnioroczne)

Map 10. Employment rate^a in rural areas by voivodships in 2018 (average annual data)

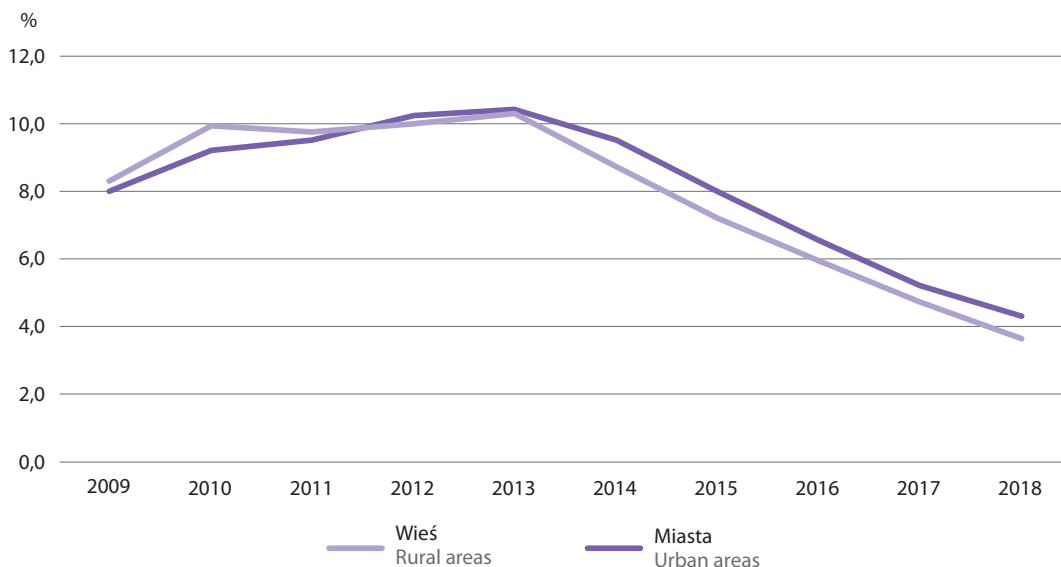

a Według BAEL.
a By LFS.

Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich w 2018 r. wyniosła 4,3% (w miastach – 3,6%) i była to najniższa wartość w całym analizowanym okresie. Jej wysokość uległa znaczącym zmianom. Lata 2009–2018 można podzielić na dwa okresy. W pierwszym, w latach 2009–2013, miał miejsce jej wzrost z poziomu 8,0% do 10,4%. W drugim okresie, wystąpił jej spadek do poziomu notowanego w 2018 r. Podobne tendencje wystąpiły w miastach.

Wykres 44. Stopa bezrobocia^a w latach 2009–2018 (dane średnioroczne)

Chart 44. Unemployment rate^a in 2009–2018 (average annual data)

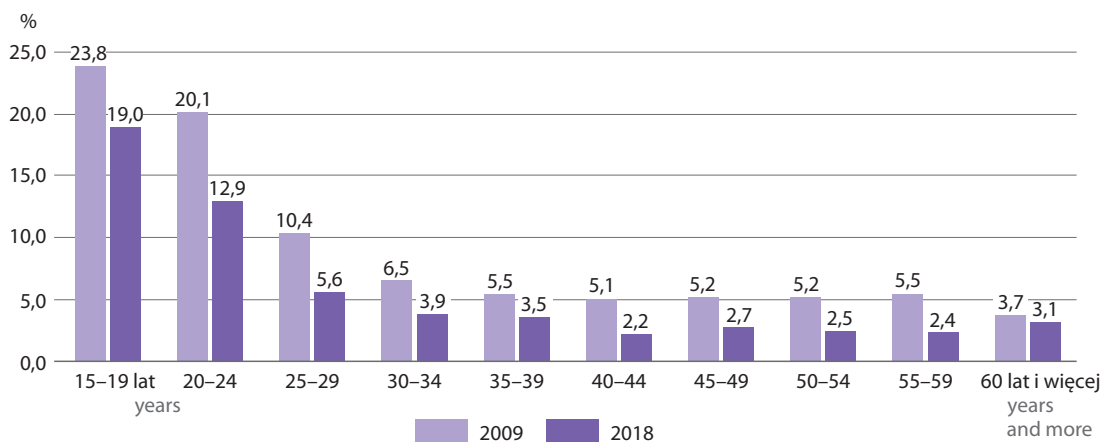

a Według BAEL.
a By LFS.

Nieznacznie wyższe wartości przyjęła ona w populacji kobiet (4,4%) niż w populacji mężczyzn (4,2%). Jej wysokość była znacznie zróżnicowana w poszczególnych grupach wieku – wahała się od 2,2% dla ludności w wieku 40–44 lata do 19,0% dla ludności w wieku 15–19 lat.

Wykres 45. Stopa bezrobocia^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2009 i 2018 (dane średnioroczne)

Chart 45. Unemployment rate^a in rural areas by age groups in 2009 and 2018 (average annual data)

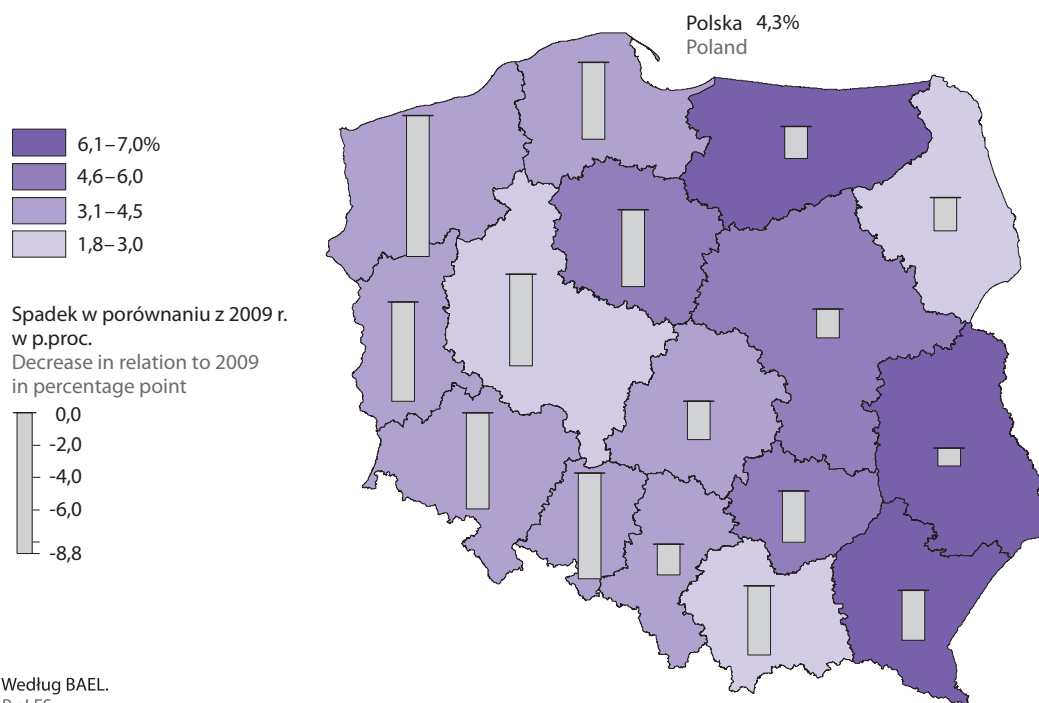

a Według BAEL.
a By LFS.

W układzie regionalnym, najwyższą stopą bezrobocia wyróżniły się obszary wiejskie województw: podkarpackiego (7,0%), warmińsko-mazurskiego (6,8%) i lubelskiego (6,7%). Najniższe wartości, poniżej 3%, przyjęła ona w województwach: wielkopolskim, podlaskim i małopolskim. We wszystkich województwach, w 2018 r. w porównaniu z 2009 r., stopa bezrobocia zmniejszyła się, a największe spadki zanotowano w województwach: wielkopolskim (o 8,8 p.proc.), opolskim (o 6,6 p.proc.) i lubuskim (o 6,2 p.proc.).

Mapa 11. Stopa bezrobocia^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r. (dane średnioroczne)

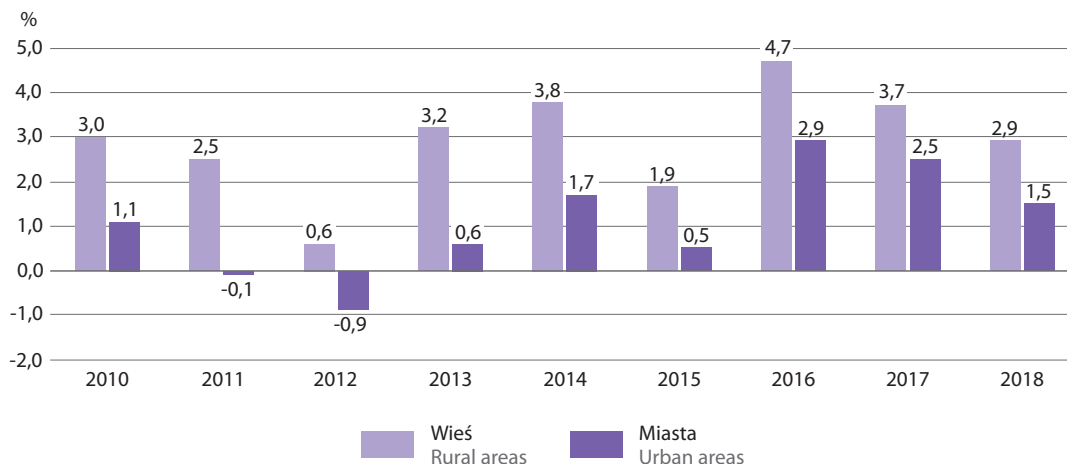
Map 11. Unemployment rate^a in rural areas by voivodships in 2018 (average annual data)

Pracujący Employed persons

Według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. w podmiotach gospodarki narodowej mających siedziby na obszarach wiejskich pracowało 1,9 mln osób, co stanowiło 19,6% pracujących w kraju. W porównaniu z 2009 r. liczba pracujących na terenach wiejskich wzrosła o 430,2 tys. osób, tj. o 29,5%. Wzrost ten był ponad dwukrotnie większy niż w miastach, gdzie wyniósł 10,2%. Liczba pracujących na obszarach wiejskich od 2009 r. systematycznie rosła, podczas gdy w miastach w 2011 i 2012 r. miał miejsce spadek populacji pracujących.

Wykres 46. Zmiany liczby pracujących^a w latach 2010–2018 (rok poprzedni = 100)
 Chart 46. Changes of number of employed persons^a in 2010–2018 (previous year = 100)

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
^a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

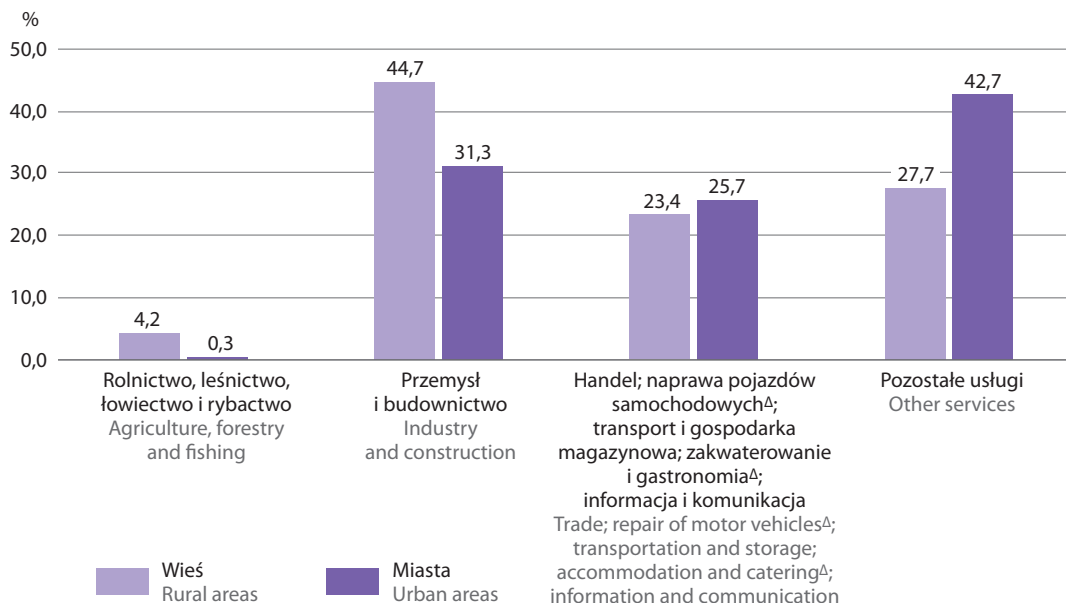
Wzrost liczby pracujących miał miejsce także na terenach wiejskich wszystkich województw, a największy odnotowano w województwach: wielkopolskim (o 40,1%), pomorskim (o 36,3%) i mazowieckim (o 35,5%).

W populacji pracujących na terenach wiejskich przeważali mężczyźni, których udział wyniósł 54,1%, podczas gdy w miastach większy odsetek stanowiły kobiety (51,0%). Struktura taka była charakterystyczna dla obszarów wiejskich wszystkich województw i większości podregionów. Należy również zauważyć, że w podregionach: tyskim województwa śląskiego, legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego, białostockim województwa podlaskiego oraz piotrkowskim województwa łódzkiego odsetek pracujących mężczyzn przekroczył 60%.

W 2018 r. na terenach wiejskich na 1000 osób przypadało 123 pracujących (w miastach – 336) i było to o 25 pracujących więcej niż w 2009 r. (w miastach o 34). W układzie terytorialnym, najwięcej pracujących na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich przypadało w województwie wielkopolskim (189 osób) oraz jego podregionie poznańskim (300), jak również w podregionach: warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (237), tyskim województwa śląskiego (226), wrocławskim województwa dolnośląskiego (209) i bytomskim województwa śląskiego (202). Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjął w województwie świętokrzyskim (81) i podregionach suwalskim województwa podlaskiego (65) i chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego (69).

Specyfika wiejskiego rynku pracy jest widoczna również w strukturze pracujących według rodzajów działalności. W 2018 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalnością przemysłową i budowlaną – ich udział wyniósł 44,7% (w miastach był niższy o 13,4 p.proc.). Prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami (w miastach udział ten był wyższy o 15,0 p.proc.), a co piąty w podmiotach zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją (w miastach o 2,3 p.proc. więcej). Osoby pracujące w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem stanowiły 4,2% (w miastach o 3,9 p.proc. mniej). W odniesieniu do 2009 r. wzrost udziału pracujących zanotowano jedynie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych; transporcie i gospodarce magazynowej; zakwaterowaniu i gastronomii; informacji i komunikacji (o 5,2 p.proc.).

Wykres 47. Struktura pracujących^a według rodzajów działalności w 2018 r.
 Chart 47. Structure of employed persons^a by kind of activity in 2018

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
^a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

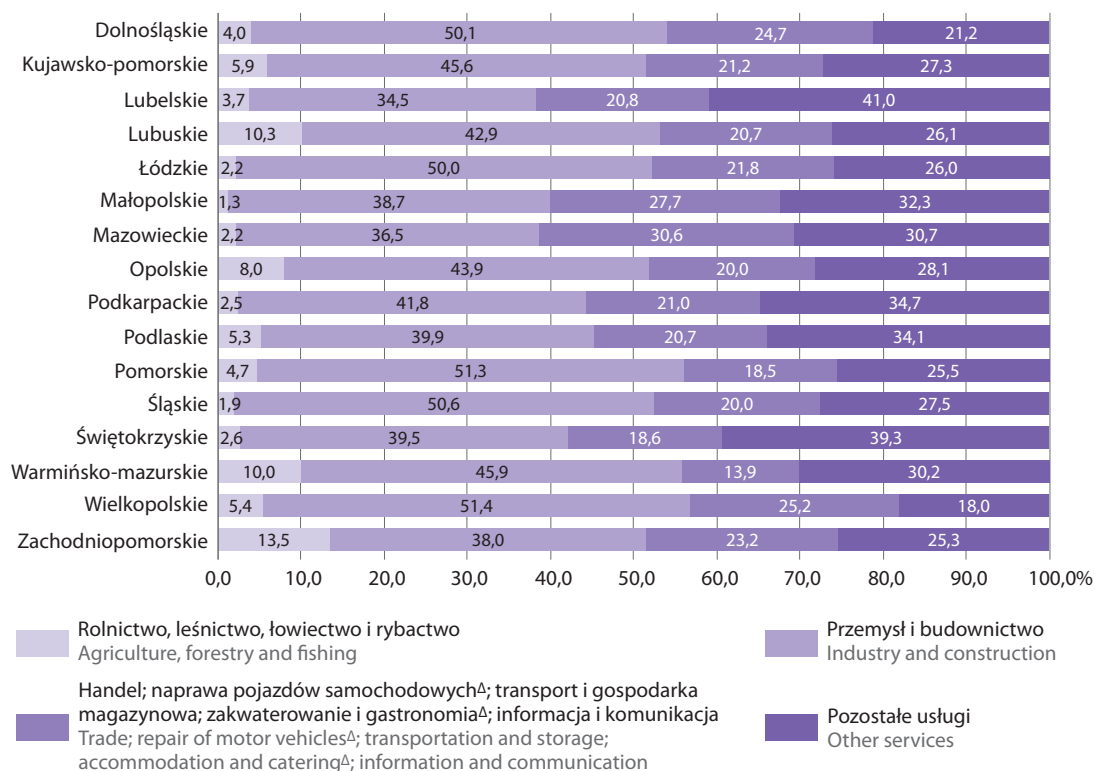
W układzie przestrzennym obszarów wiejskich struktura pracujących według rodzajów działalności wykazywała duże zróżnicowanie. Najwięcej osób w podmiotach zajmujących się przemysłem i budownictwem pracowało w województwach: wielkopolskim, pomorskim, śląskim, dolnośląskim i łódzkim – w województwach tych co drugi pracujący zajmował się tym rodzajem działalności. Udział pracujących w przemyśle i budownictwie w stosunku do 2009 r. spadł w większości województw – wzrost miał miejsce w 6 województwach, tj.: podlaskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim, lubelskim, opolskim i lubuskim.

Odsetek pracujących w podmiotach zajmujących się pozostałą działalnością usługową wahał się od 18,0% w województwie wielkopolskim do 41,0% w województwie lubelskim. W porównaniu z 2009 r. we wszystkich województwach miał miejsce spadek udziału pracujących w pozostałej działalności usługowej.

Największy odsetek pracujących w handlu; naprawie pojazdów samochodowych; transporcie i gospodarce magazynowej; zakwaterowaniu i gastronomii; informacji i komunikacji wystąpił w województwie mazowieckim, gdzie co trzeci pracujący zajmował się tymi rodzajami działalności. We wszystkich województwach w analizowanych latach wystąpił wzrost udziału osób pracujących w podmiotach prowadzących te działalności.

Znacznym odsetkiem pracujących w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie oraz rybactwie (10% i więcej) charakteryzowały się województwa: zachodniopomorskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie. W odniesieniu do 2009 r. w większości województw – z wyjątkiem: lubuskiego, świętokrzyskiego i mazowieckiego – zanotowano spadek udziału osób zajmujących się tym rodzajem działalności.

Wykres 48. Struktura pracujących^a według rodzajów działalności i województw w 2018 r.
 Chart 48. Structure of employed persons^a by kind of activity and voivodships in 2018

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
^a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

Bezrobocie rejestrowane

Registered unemployment

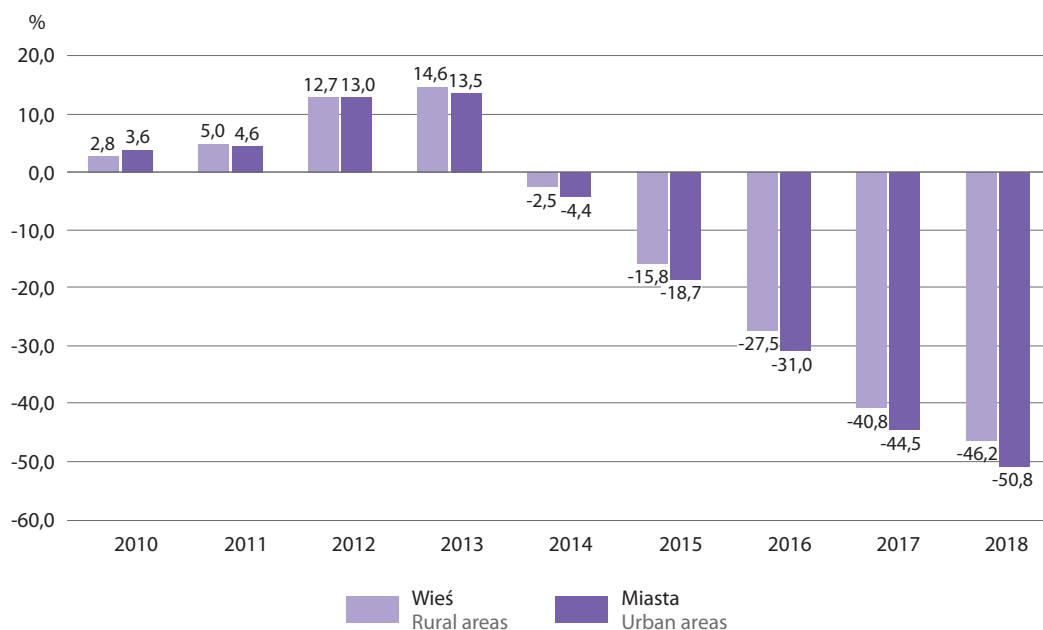
Dane o BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 czerwca 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1265, z późniejszymi zmianami) określone są jako bezrobotne.

Pod pojęciem BEZROBOTNEGO należy rozumieć osobę, która ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest osobą niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł dochodów, zapisanymi w ustawie.

W grudniu 2018 r. na obszarach wiejskich mieszkało 447,7 tys. osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, co stanowiło 46,2% ogółu bezrobotnych w kraju. Pod względem liczby bezrobotnych lata 2009–2018 dzielą się na dwa okresy. W pierwszym, w latach 2009–2013, każdego roku notowany był stopniowy wzrost ich liczby – w 2013 r. na obszarach wiejskich mieszkało 954,8 tys. osób bezrobotnych.

Od 2014 r. populacja bezrobotnych mieszkańców terenów wiejskich regularnie zmniejszała się i w efekcie w 2018 r. była prawie dwukrotnie mniejsza. Identyczne tendencje odnotowano w miastach. Spadek liczby bezrobotnych w tym okresie zanotowano także na obszarach wiejskich wszystkich województw i podregionów.

Wykres 49. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 2010–2018 (rok poprzedni = 100)
Chart 49. Changes of number of unemployed persons in 2010–2018 (previous year = 100)

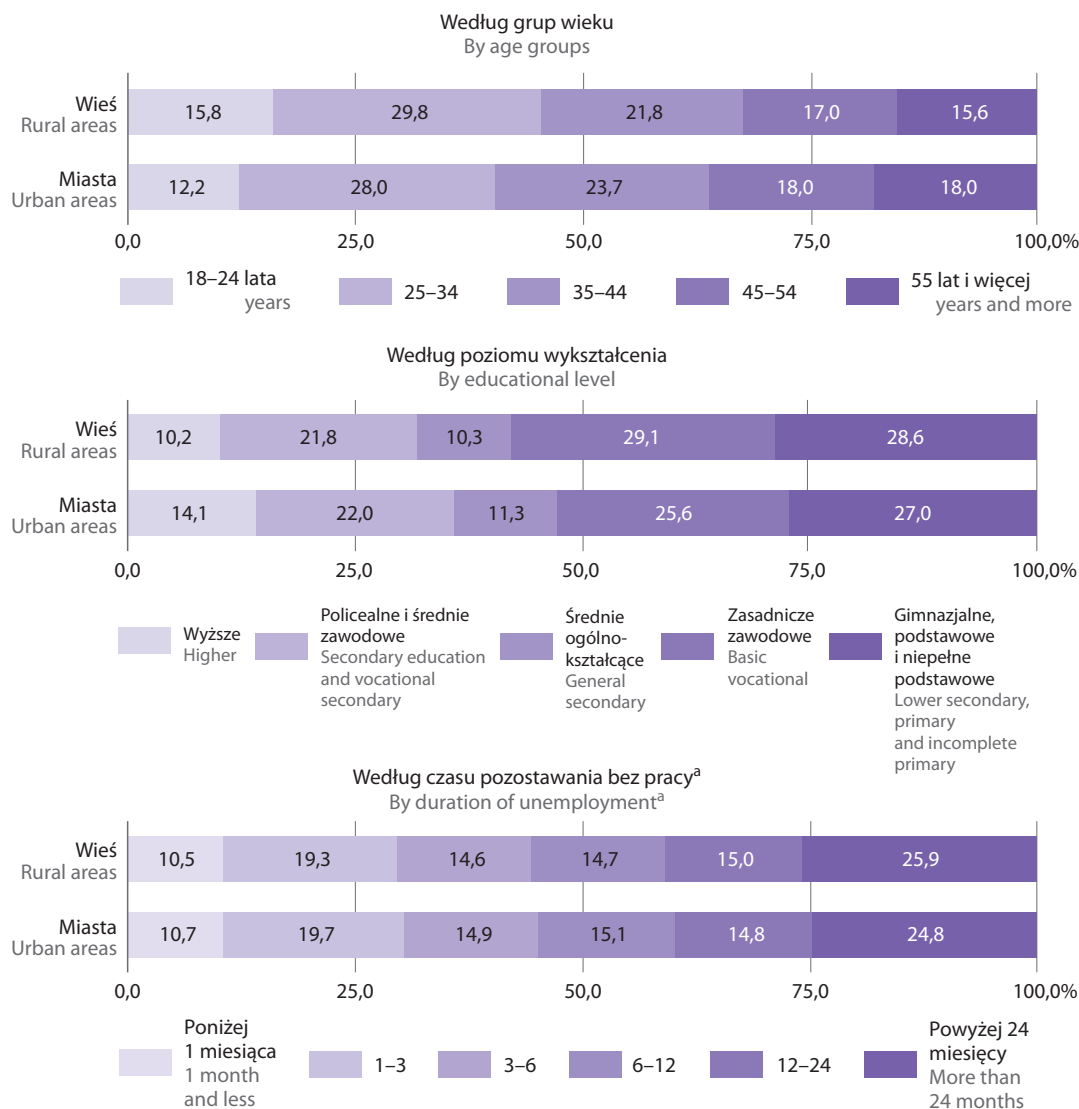
Najczęstszą formą pomocy osobom, które utraciły pracę jest zasiłek dla bezrobotnych. Spośród ogółu bezrobotnych na obszarach wiejskich w 2018 r. bez prawa do zasiłku pozostawało 376,3 tys. osób (84,0%). W miastach odsetek ten ukształtowała się na podobnym poziomie i wynosił 84,3%. Tak duży udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku świadczy o wieloletnim charakterze bezrobocia zarówno na wsi, jak i w miastach. W województwie lubelskim prawa do tego świadczenia nie posiadało ponad 90% bezrobotnych.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych w 2018 r. na terenach wiejskich ponad połowę stanowiły kobiety. W relacji do 2009 r. ich udział wzrósł o 5,7 p.proc. (w miastach o 4,3 p.proc.). Także w większości województw w populacji bezrobotnych przeważały kobiety – z wyjątkiem województwa podlaskiego.

Prawie co trzecia osoba bezrobotna na wsi w 2018 r. była w wieku 25–34 lata. Około 22% stanowiły osoby w wieku 35–44 lata, a 17% osoby w wieku 45–54 lata. Udział pozostałych grup, tj. w wieku do 24 lat, 55 lat i więcej nie przekroczył 16%. W 2018 r. w porównaniu z 2009 r. zanotowano spadki udziału bezrobotnych w wieku do 24 lat oraz 45–54 lata. W pozostałych grupach wieku udziały bezrobotnych wzrosły.

We wszystkich województwach, w strukturze bezrobotnych według grup wieku przeważali bezrobotni w wieku 25–34 lata. Z kolei największy udział najmłodszych bezrobotnych (w wieku do 24 lat), wynoszący 18% i więcej, wystąpił w województwach kujawsko-pomorskim i podlaskim, a najstarszych (w wieku 55 lat i więcej) w województwach polskim i lubuskim.

Wykres 50. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wybranych kategorii w 2018 r.
Chart 50. Structure of registered unemployed persons by selected categories in 2018

^a Od momentu rejestracji w urzędzie pracy; przedziały zostały domknięte prawostronnie, np. w przedziale 3-6 uwzględniono osoby, które pozostawały bez pracy 3 miesiące i 1 dzień do 6 miesięcy.

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

^a Since the moment of registration in a labour office; intervals were shifted upward, e.g., in the interval 3-6 persons remaining unemployed from 3 months and 1 day to 6 months were included.

Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Większość bezrobotnych rejestrujących się w powiatowych urzędach pracy to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Największy odsetek spośród nich stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym, których łączny udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2018 r. wynosił 57,7% (w miastach – 52,6%).

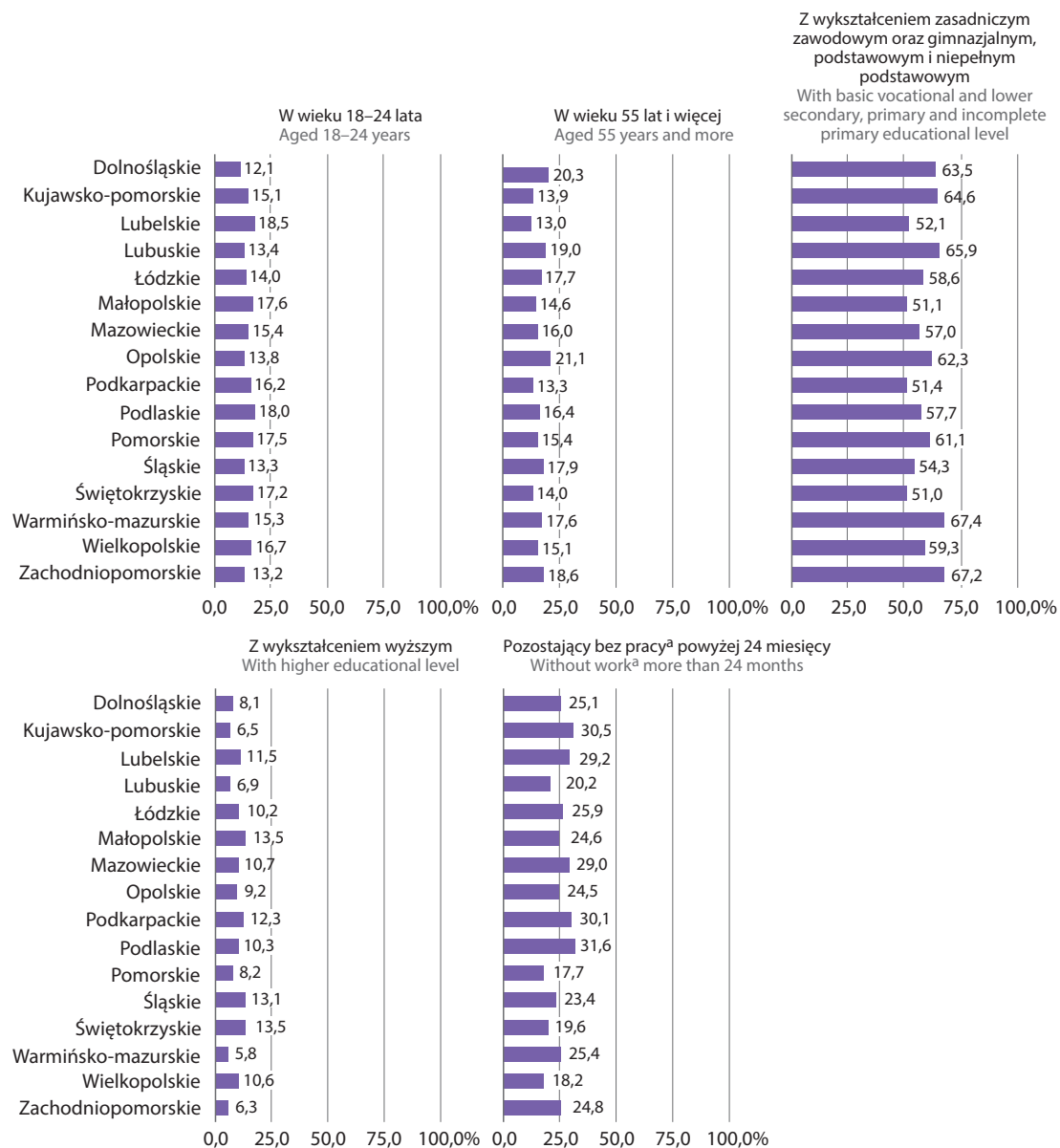
Analizując strukturę bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy odnotowano, że na obszarach wiejskich co czwarty bezrobotny bez pracy pozostawał powyżej 24 miesięcy. Kolejne miejsca pod względem liczebności zajmowali bezrobotni będący bez pracy 1-3 miesięcy oraz 12-24 miesięcy. Najwyższym odsetkiem osób nie posiadających pracy powyżej 24 miesięcy charakteryzowały się województwa: pod-

laskie, kujawsko-pomorskie i podkarpackie. W województwach tych więcej niż co trzeci bezrobotny bez pracy pozostawał powyżej 24 miesięcy.

Największe trudności ze znalezieniem pracy na obszarach wiejskich miały osoby ze stażem pracy 1–5 lat, które stanowiły 25,8% bezrobotnych. W trudnej sytuacji znajdowały się również osoby o stażu pracy poniżej jednego roku oraz bez stażu pracy.

Wykres 51. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie bezrobotnych według wybranych kategorii i województw w 2018 r.

Chart 51. Share of registered unemployed persons in total number of registered unemployed persons by selected categories and voivodships in 2018

^a Od momentu rejestracji w urzędzie pracy.

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

^a Since the moment of registration in a labour office.

Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Rozdział 5

Chapter 5

Gospodarka

Economy

Rolnictwo jako podstawowa funkcja gospodarcza na obszarach wiejskich określa możliwości ich rozwoju społecznego i ekonomicznego, daje zatrudnienie dużej grupie mieszkańców wsi oraz kształtuje strukturę przestrzenną terenów wiejskich. Funkcjonujące w Polsce gospodarstwa rolne, zajmując ponad połowę ogólnej powierzchni kraju, wyznaczają główne kierunki użytkowania ziemi oraz kształtują środowisko naturalne i krajobraz Polski. Od gospodarki rolnej zależy w znacznym stopniu czystość wód, powietrza i gleby oraz różnorodność gatunków roślin i zwierząt. Jednocześnie obserwowana w ostatnich latach modernizacja i specjalizacja produkcji rolnej, m.in. dzięki środkom z Unii Europejskiej, przynosi coraz większe korzyści ekonomiczne dla ich użytkowników i przyczynia się do poprawy warunków życia ludności. Duża część polskiego rolnictwa ma jednak nadal tradycyjny charakter. Tym samym sytuacja gospodarstw rolnych w Polsce jest znacznie zróżnicowana. Obok wysoko wyspecjalizowanych gospodarstw rolnych funkcjonują małe gospodarstwa rolne prowadzące produkcję ekstensywną.

W ostatnich latach obserwuje się spadek udziału rolnictwa w gospodarce narodowej przy jednoczesnym wzroście działalności gospodarczych słabo lub wcale nie powiązanych z rolnictwem. Coraz większe znaczenie na tych terenach mają działalności usługowe oraz działalności związane z produkcją pozarolniczą. Również w ramach instrumentów wsparcia obszarów wiejskich w Polsce, m.in. w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, wypłacane są środki na pomoc w zakresie rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich w znacznej mierze jest uzależniony od poziomu rozwoju infrastruktury technicznej. Obszary o dobrej dostępności transportowej i do infrastruktury komunalnej są bardziej atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów, a co za tym idzie mają większe szanse na przyciąganie kapitału oraz aktywizację gospodarczą. Stosunkowo słabo rozwinięta infrastruktura techniczna obszarów wiejskich, szczególnie oddalonych od ośrodków miejskich, stanowi obecnie jedno z najważniejszych ograniczeń ich rozwoju. Poprawa wyposażenia obszarów wiejskich w elementy infrastruktury technicznej ma także duże znaczenie dla jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjności danego terenu do zamieszkania. Te czynniki przekładają się także na rozwój budownictwa mieszkaniowego i niemieszkaniowego na tych terenach.

Produkt krajowy brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

Gross domestic product in agriculture, forester and fishing

PRODUKT KRAJOWY BRUTTO obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wszystkich sektorów własności albo wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub sumie wartości dodanej brutto wszystkich sekcji i działów powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.

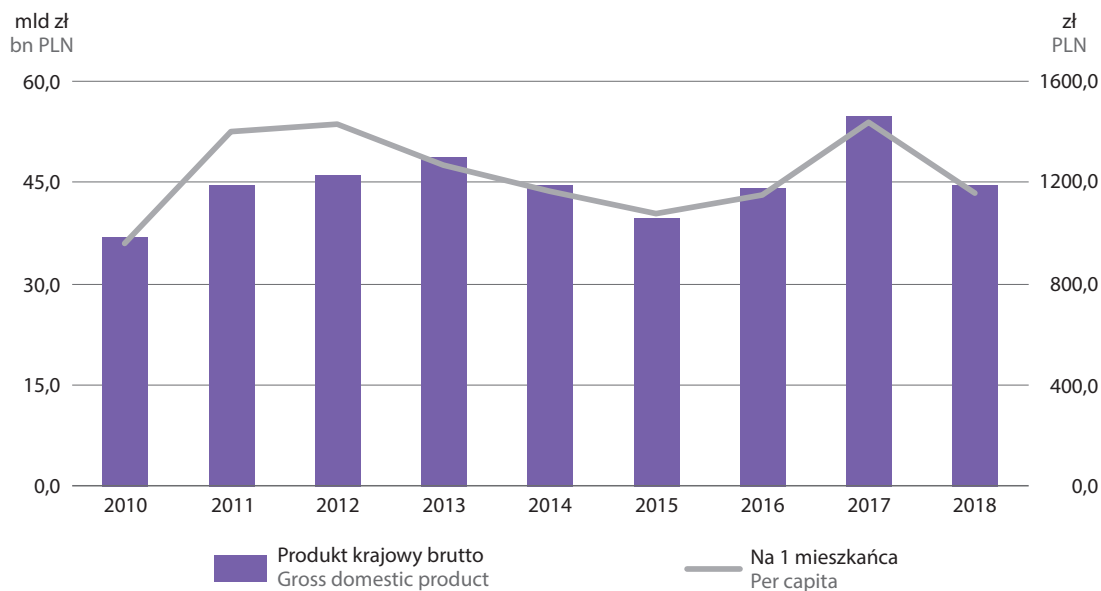
Istotnym miernikiem określającym znaczenie rolnictwa w gospodarce jest jego udział w tworzeniu produktu krajowego brutto. Udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w tworzeniu PKB w latach 2010–2018 utrzymywał się na bardzo zbliżonym poziomie. Najwyższe wartości (2,9%) osiągnął on w 2011 i 2013 roku. Z kolei w 2018 r. ukształtował się na najniższym poziomie z całego analizowanego okresu i wyniósł 2,1%.

Świadczy to o malejącym znaczeniu dochodotwórczym rolnictwa w gospodarce narodowej. Zmniejszający się udział rolnictwa w tworzeniu PKB jest konsekwencją przeobrażeń strukturalnych i szybszego tempa wzrostu działów pozarolniczych w gospodarce narodowej.

Analizując wartość PKB w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie na 1 mieszkańca w latach 2010–2018 odnotowano jego wzrost w okresie 2010–2012 z 963 zł do 1430 zł, następnie nastąpił jego spadek do 1080 zł w 2015 r. Lata 2016–2017 to okres wzrostu wskaźnika do 1439 zł (najwyższa wartość wskaźnika na przestrzeni omawianych lat). Rok 2018 był kolejnym rokiem spadku jego wartości – do kwoty 1160 zł.

Wykres 52. Produkt krajowy brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w latach 2010–2018 (ceny bieżące)

Chart 52. Gross domestic product in agriculture, forestry and fishing in 2010–2018 (current prices)

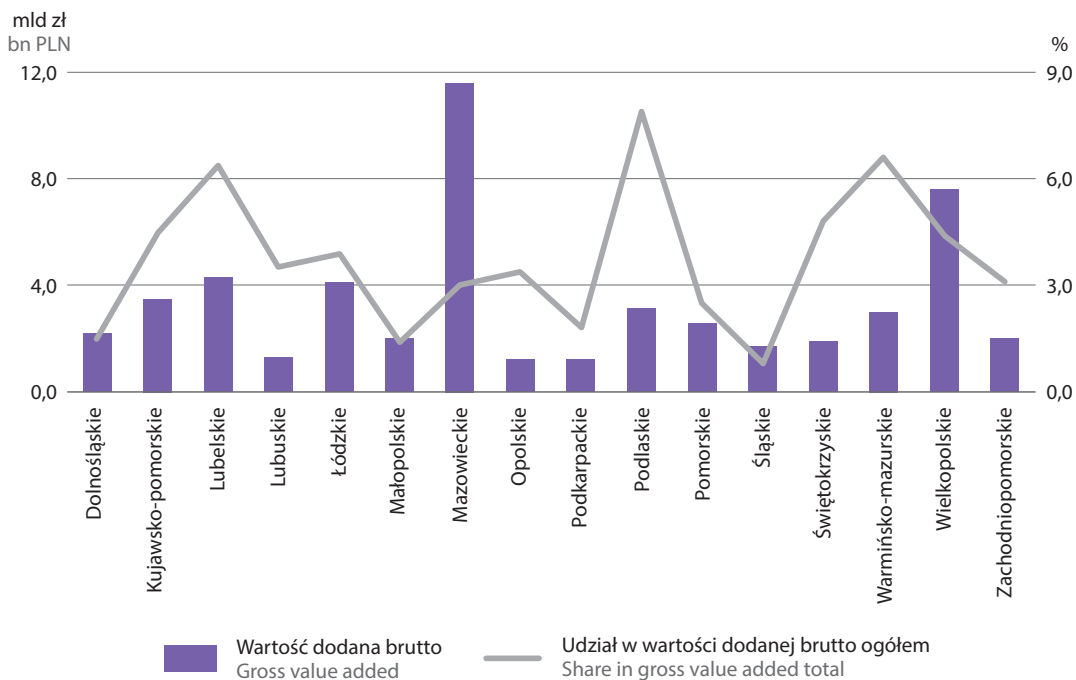
Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie Gross value added in agriculture, forestry and fishing

WARTOŚĆ DODANA BRUTTO mierzy wartość nowo wytworzoną w wyniku działalności produkcyjnej krajowych jednostek instytucjonalnych. Stanowi ona różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim, jest wyrażona w cenach bazowych.

Udział wartości dodanej brutto rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w ogólnej wartości dodanej brutto (w cenach bieżących) w 2017 r. wyniósł 3,1% (53,3 mld zł) i był o 0,2 p.proc. większy w porównaniu z 2010 r. W poszczególnych województwach udział tej sekcji był zróżnicowany i kształtował się od 0,8% w województwie śląskim do 7,9% w województwie podlaskim. Wysokie wartości przyjął on również w województwach warmińsko-mazurskim i lubelskim. Z kolei najniższe wartości nie przekraczające 2%, oprócz województwa śląskiego, osiągnął on w województwach: małopolskim, dolnośląskim i podkarpackim. W relacji do 2010 r., w większości województw nastąpił wzrost udziału rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w generowaniu wartości dodanej brutto regionu. Odwrotną tendencję odnotowano w województwach: małopolskim, opolskim i zachodniopomorskim, a w województwach dolnośląskim i lubuskim wartość udziału pozostała bez zmian. W 2017 r. w skali kraju największą wartość dodaną brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie generowały województwa mazowieckie i wielkopolskie. Łącznie wytworzyły one 36,1% krajowej wartości dodanej brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Natomiast najmniejsza wartość wytworzona została w województwach opolskim i podkarpackim (4,5%).

Wykres 53. Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2017 r. (ceny bieżące)

Chart 53. Gross value added in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2017 (current prices)

Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

Investment outlays in agriculture, forestry and fishing

NAKŁADY INWESTYCYJNE są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji. Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

NAKŁADY NA ŚRODKI TRWAŁE są to nakłady na:

- 1) budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe;
- 2) maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem);
- 3) środki transportu;
- 4) inne, tj.: melioracje wodne, poprawę walorów (ulepszenie) gruntów, inwentarz żywy (stado podstawowe) i zasadzenia wieloletnie oraz odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.

POZOSTAŁE NAKŁADY są to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

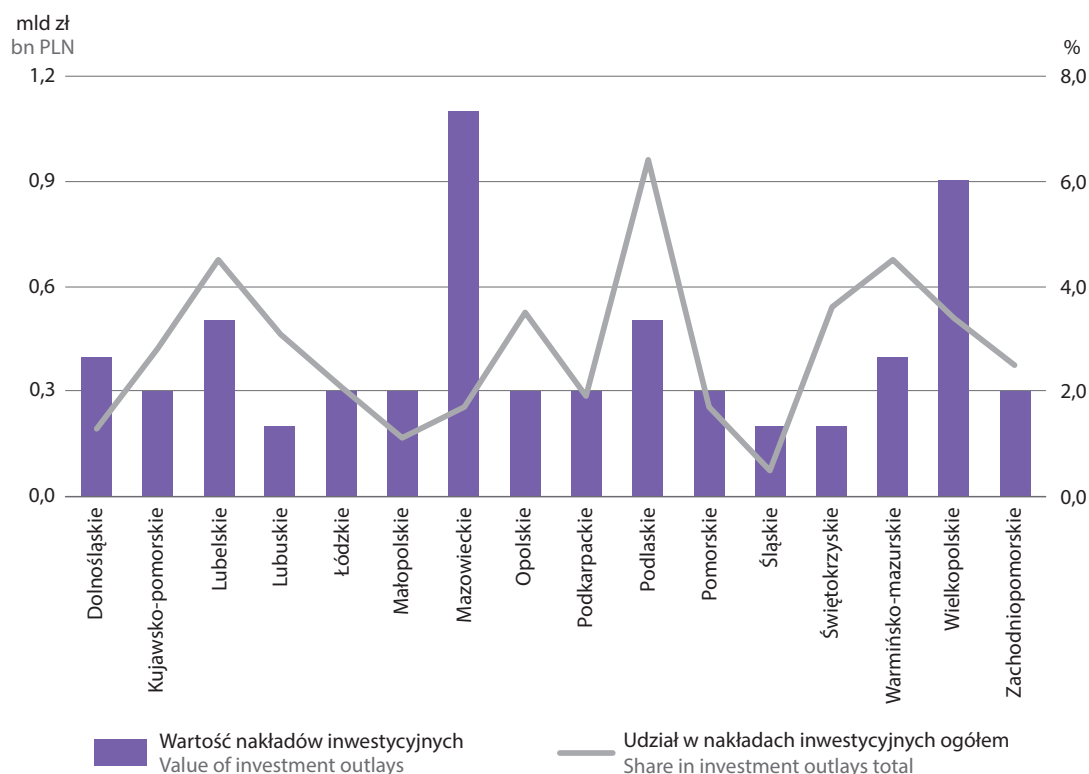
Wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w gospodarce narodowej (w cenach bieżących) w 2018 r. wyniosła 6,7 mld zł i stanowiła 2,2% ogółu nakładów inwestycyjnych w kraju. Ich wartość w porównaniu z 2010 r. wzrosła o 53,2%, natomiast udział o 0,2 p.proc. W układzie

województw udział nakładów inwestycyjnych¹ w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych w regionie w 2018 r. wahał się od 0,5% w województwie śląskim do 6,4% w województwie podlaskim. Na tle kraju wyróżniały się ponadto województwa lubelskie i warmińsko-mazurskie, w których ich odsetek wynosił po 4,5%. W porównaniu z 2010 r. udział nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wzrósł w 12 województwach, spadek miał miejsce w województwach: śląskim (o 0,2 p.proc.), małopolskim i zachodniopomorskim (po 0,1 p.proc.), a w pomorskim pozostał bez zmian.

Najwyższe nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w 2018 r. zostały poniesione w województwach mazowieckim i wielkopolskim (31,9% ogółu nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w kraju).

Wykres 54. Nakłady inwestycyjne^a w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2018 r. (ceny bieżące)

Chart 54. Investment outlays^a in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2018 (current prices)

a Podziału dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.
a The division was made on the basis of the actual location of the investment.

1 Podziału dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

Gross value of fixed assets in agriculture, forester and fishing

Do ŚRODKÓW TRWAŁYCH zalicza się kompletne i nadające się do użytku składniki majątkowe o przewidywanym okresie użytkowania dłuższym niż rok, w tym również: drogi publiczne, ulice i place łącznie z poboczami i podbudową, uzbrojenie terenu, zasadzenia wieloletnie, melioracje, budowle wodne, grunty, inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz od 1 stycznia 2002 r. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego (użytkowego).

Dane o środkach trwałych nie obejmują wartości gruntów, uznanych od 1 stycznia 1991 r. za środki trwałe, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. (Dz. U. Nr 90, poz. 529) oraz prawa użytkowania wieczystego gruntu, uznawanego od 1 stycznia 2002 r. za środki trwałe zgodnie z ustawą o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (tekst jednolity Dz. U. 2019, poz. 351, z późniejszymi zmianami).

WARTOŚĆ BRUTTO ŚRODKÓW TRWAŁYCH jest to wartość równa nakładom poniesionym na ich zakup lub wytworzenie, bez potrącenia wartości zużycia (umorzenia).

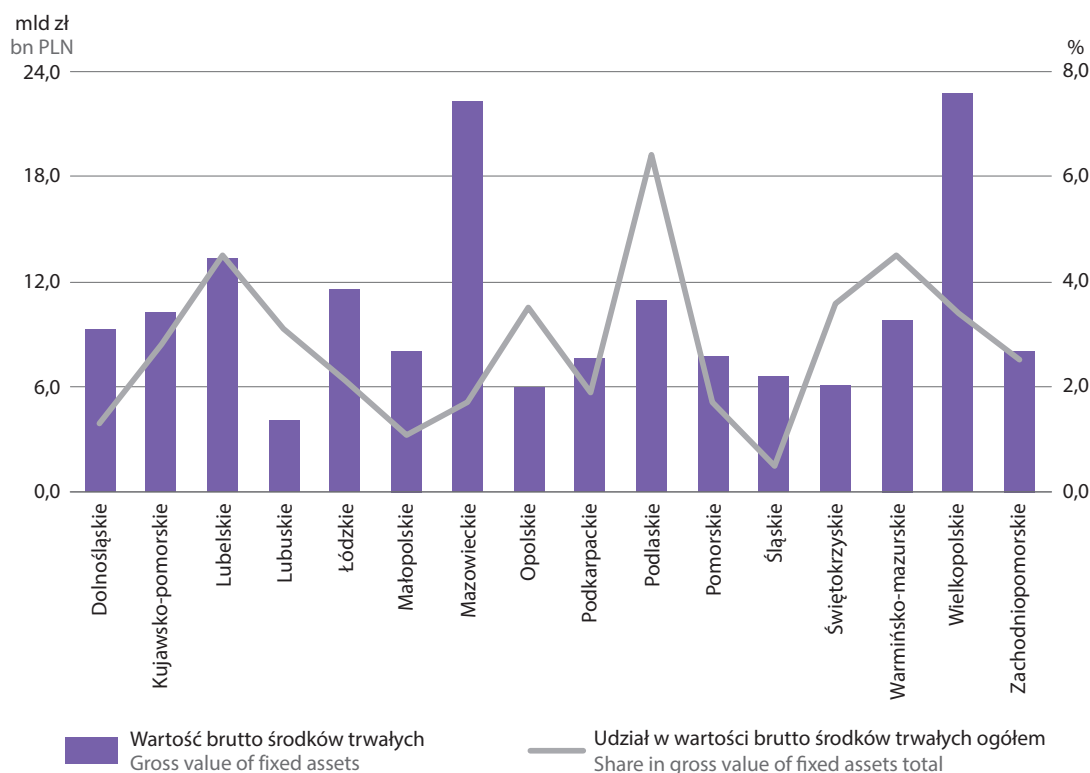
Według stanu w dniu 31 grudnia 2018 r. wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w gospodarce narodowej (w bieżących cenach ewidencyjnych) wynosiła 164,4 mld zł i stanowiła 4,1% ogólnej wartości brutto środków trwałych². W porównaniu z 2010 r. było to o 1,1 p.proc. mniej. Ponad 27% z ich ogólnej wartości w 2018 r. przypadało na 2 województwa tj. wielkopolskie i mazowieckie.

Udział wartości brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w ogólnej wartości brutto środków trwałych w województwie, identycznie jak w przypadku nakładów inwestycyjnych, najwyższy był w podlaskim – 6,4%, a najniższy w śląskim (0,5%). We wszystkich województwach w relacji do 2010 r. miał miejsce spadek udziału wartości brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie.

² Podziału środków trwałych według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) w układzie województw dokonano zgodnie z siedzibą jednostki lokalnej rodzaju działalności.

Wykres 55. Wartość brutto środków trwałych^a w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2018 r. (bieżące ceny ewidencyjne)

Chart 55. Gross value of fixed assets^a in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2018 (current book-keeping prices)

^a Podziału dokonano zgodnie z siedzibą jednostki lokalnej rodzaju działalności.
^a The division was made according to the abode of local kind-of-activity unit.

Użytkowanie gruntów

Land use

Od 2010 r. prezentowane są nowe lub zmienione kategorie użytków rolnych dostosowane definicyjnie do wymogów Eurostatu, które nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH obejmuje powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej i użytków rolnych pozostałych.

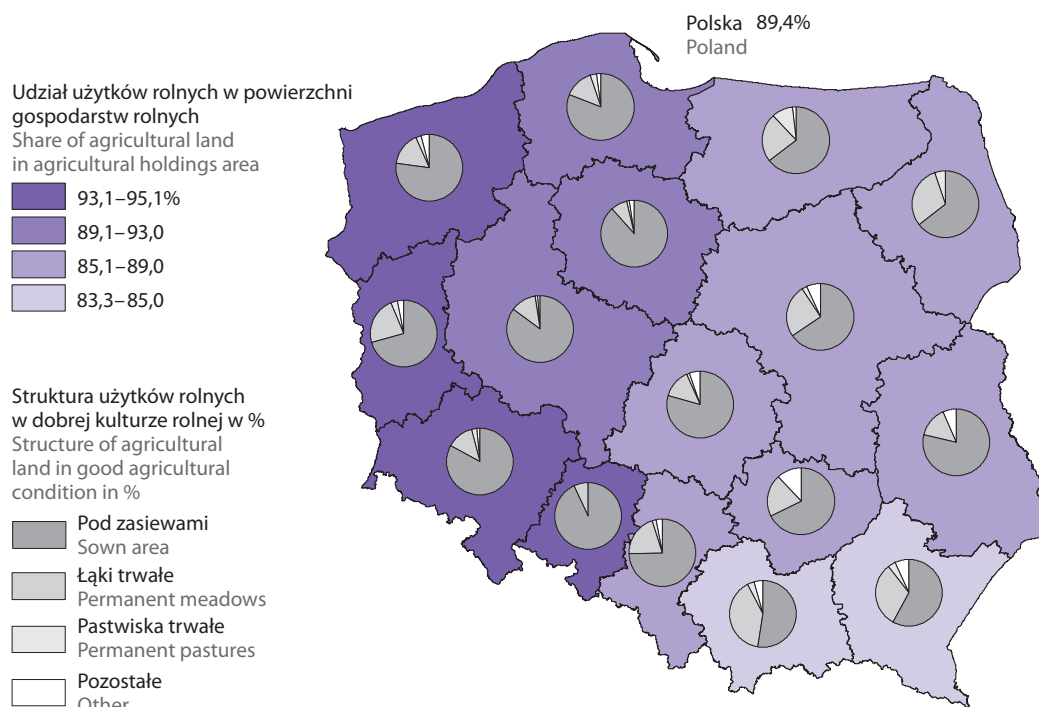
UŻYTKI ROLNE W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ – utrzymywane zgodnie z normami spełniającymi wymogi ustawy z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1551) – prezentuje się w podziale na: powierzchnię pod zasiewami, grunty ugorowane, uprawy trwałe (w tym sady), ogrody przydomowe, łąki trwałe i pastwiska trwałe.

UŻYTKI ROLNE POZOSTAŁE to użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej.

W 2018 r. powierzchnia gospodarstw rolnych zajmowała 16,4 mln ha, tj. 56,5% powierzchni obszarów wiejskich. W strukturze powierzchni gospodarstw rolnych 89,4% (14,7 mln ha) stanowiły użytki rolne, 5,7% lasy i grunty leśne (936,0 tys. ha), a 4,9% (810,5 tys. ha) pozostałe grunty. Powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze wynosiła 14,5 mln ha i stanowiła 99,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Mapa 12. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według województw w 2018 r.

Map 12. Land use in agricultural holdings by voivodships in 2018

W układzie terytorialnym udział użytków rolnych wahał się od 83,3% w województwie małopolskim do 95,1% w województwie dolnośląskim. Ponad 90% ich udziałem wyróżniały się również województwa: lubuskie, zachodniopomorskie, opolskie, kujawsko-pomorskie i wielkopolskie. Z kolei największym udziałem lasów i gruntów leśnych w powierzchni gospodarstw rolnych charakteryzowały się województwa małopolskie (10,4%) i podlaskie (9,6%), a pozostałych gruntów – województwa podkarpackie (7,4%) i warmińsko-mazurskie (7,1%).

W powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze największy areał zajmowały grunty pod zasiewami, które w 2018 r. stanowiły 74,5% (10,8 mln ha). Trwałe użytki zielone, tj. łąki i pastwiska trwałe, obejmowały powierzchnię 3,1 mln ha – 21,7% powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze, a uprawy trwałe i pozostałe grunty 482,0 tys. ha – 3,3%. Największym udziałem gruntów pod zasiewami wyróżniało się województwo opolskie (91,8%), w którym jednocześnie wystąpił najmniejszy udział trwałych użytków zielonych – 7,7%. Z kolei województwo małopolskie charakteryzowało się najmniejszym udziałem gruntów pod zasiewami – 52,4%, a największym udziałem trwałych użytków zielonych – 43,3%. Dużym udziałem łąk i pastwisk trwałych cechowały się także województwa podkarpackie i podlaskie (po 35,5%) oraz warmińsko-mazurskie (34,0%).

Od początku swojej działalności, tj. od 1992 r., Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa przejął do Zasobu 4,7 mln ha, z tego 3,4 mln ha rozdysponował trwale. W Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP) na koniec 2018 r. pozostawało prawie 1,4 mln ha, w tym ponad 1,0 mln ha było w dzierżawie, a 207,2 tys. ha czekało na rozdysponowanie.

Zdecydowana większość gruntów przejętych do ZWRSP – 3,8 mln ha (79%) – pochodziła ze zlikwidowanych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Przeważająca powierzchnia gruntów przejętych do Zasobu (65,0%, czyli 3,1 mln ha), głównie za sprawą uwarunkowań lokalizacyjnych byłych PGR, obejmowała tereny województw zachodniej i północnej Polski: zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego i pomorskiego.

Ceny ziemi zarówno w obrocie prywatnym, jak i z ZWRSP od lat wykazują tendencję wzrostową. W 2018 r. ceny gruntów ornych w obrocie prywatnym kształtowały się średnio na poziomie 44,4 tys. zł za 1 ha i były ponad dwukrotnie wyższe niż w 2010 r. Za 1 ha dobrych (pszenno-buraczanych) gruntów ornych płacono średnio 55,5 tys. zł, średnich (żytnio-ziemniaczanych) – 45,6 tys. zł, a słabych (piaszczystych) – 31,7 tys. zł. Najwyższe ceny gruntów ornych za ha w obrocie prywatnym w 2018 r. zanotowano w województwach wielkopolskim (61,0 tys. zł za 1 ha) i kujawsko-pomorskim (56,1 tys. zł).

Średnia cena sprzedaży gruntów rolnych z ZWRSP w 2018 r. wyniosła 26,4 tys. zł za 1 ha. Za 1 ha najwięcej płacono w województwach kujawsko-pomorskim – 45,1 tys. zł i pomorskim – 40,5 tys. zł, a najmniej w województwach mazowieckim – 14,4 tys. zł i świętokrzyskim – 16,1 tys. zł. Najwyższą średnią cenę sprzedaży w 2018 r. odnotowano dla grupy obszarowej 2–10 ha – 29,4 tys. zł za 1 ha, a najniższą – dla grupy obszarowej 100–299 ha – 14,9 tys. zł za 1 ha.

Gospodarstwa rolne

Agricultural holdings

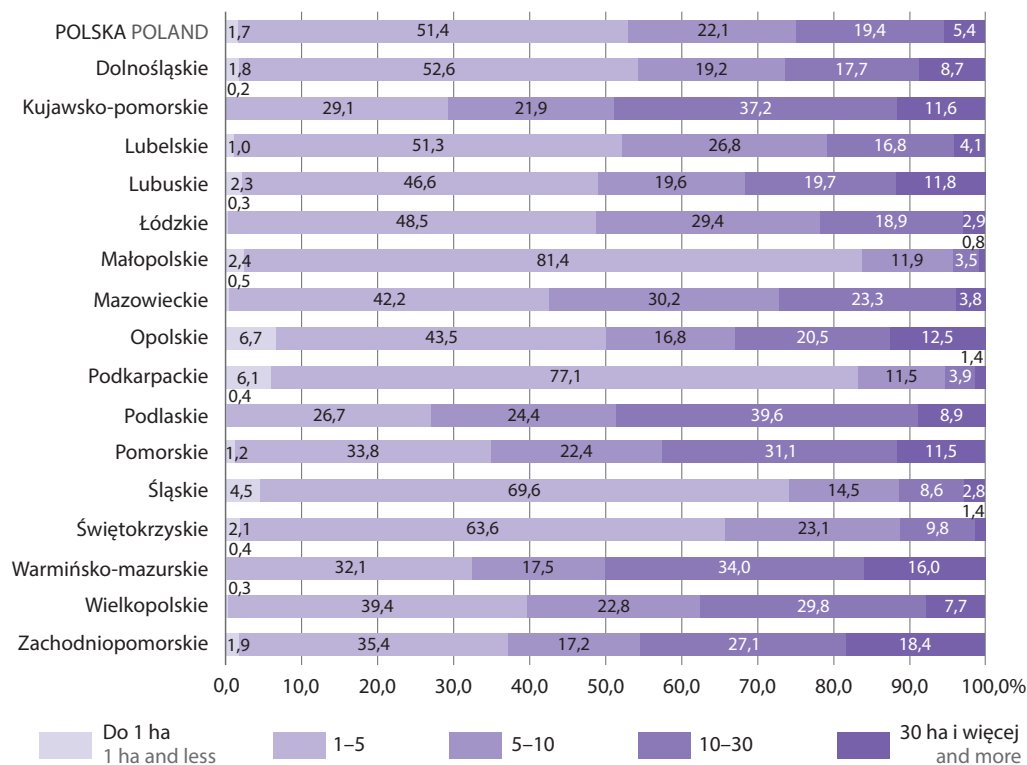
W związku z wprowadzeniem od 2010 r. stopniowych zmian metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie, a także szersze wykorzystanie źródeł administracyjnych ZMIANIE ULEGŁA DEFINICJA GOSPODARSTWA ROLNEGO. Zgodnie z obowiązującą definicją gospodarstwa rolne nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali. Konsekwencją zmiany definicji jest zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych oraz ogólnej powierzchni gospodarstw, powierzchni użytków rolnych ogółem i użytków rolnych pozostałych. Zmianie ulegają również wartości wskaźników, do których wyliczenia wykorzystywane są powyżej wymienione dane.

GOSPODARSTWO ROLNE to jednostka wyodrębniona pod względem technicznym i ekonomicznym, posiadająca odrębne kierownictwo (użytkownik lub zarządzający) i prowadząca działalność rolniczą.

W 2018 r. ogólna liczba gospodarstw rolnych w Polsce wynosiła 1,4 mln. W ich strukturze najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 1–5 ha – co drugie gospodarstwo rolne miało taką powierzchnię. Duże udziały posiadały również gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha (22,1%) oraz o powierzchni 10–30 ha (19,4%). Z kolei udział gospodarstw najmniejszych, tj., o powierzchni do 1 ha wynosił 1,7%, a największych o powierzchni powyżej 30 ha – 5,4%.

W układzie województw w 2018 r. największy udział gospodarstw o powierzchni użytków rolnych do 1 ha odnotowano w województwach opolskim (6,7%) i podkarpackim (6,1%). Gospodarstwa rolne z przedziału 1–5 ha największy odsetek stanowiły w województwach małopolskim (81,4%) i podkarpackim (77,1%). Z kolei największy udział gospodarstw rolnych z przedziału 5–10 ha odnotowano w województwach mazowieckim (30,2%) i łódzkim (29,4%), a z przedziału 10–30 ha w województwach: podlaskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i pomorskim. Gospodarstwa o powierzchni powyżej 30 ha największy odsetek stanowiły w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim.

Wykres 56. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i województw w 2018 r.
 Chart 56. Structure of agricultural holdings by area groups of agricultural land and voivodships in 2018

GOSPODARSTWO EKOLOGICZNE – gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolnej, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji rolnej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

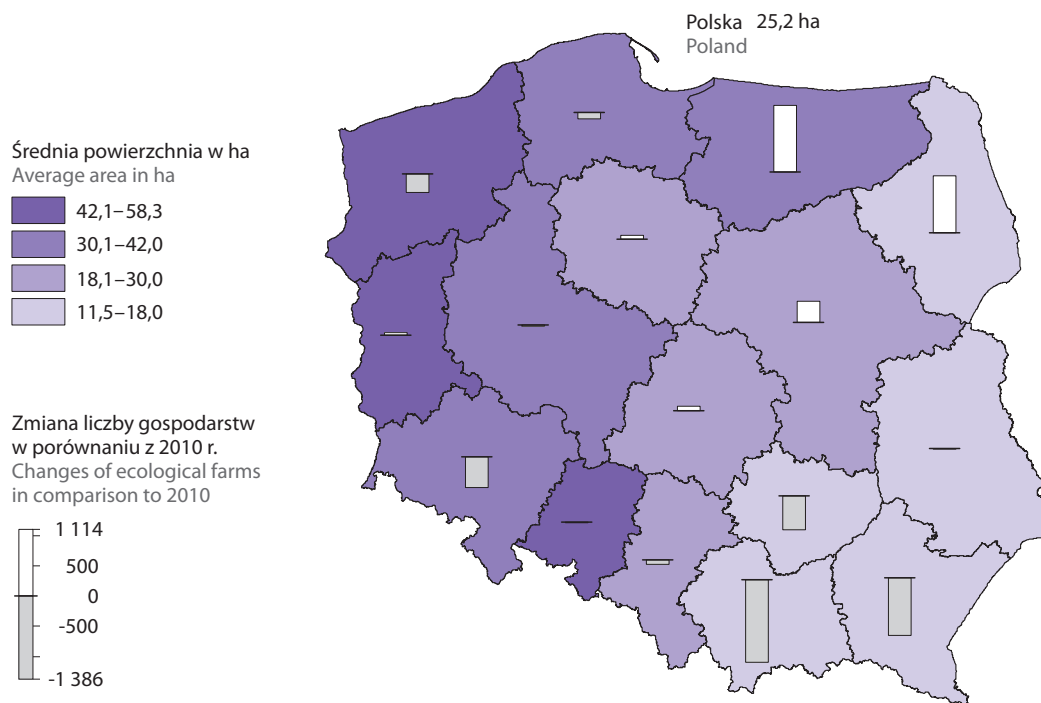
Dane o atestowanych gospodarstwach ekologicznych zostały opracowane na podstawie wykazów producentów przekazanych przez upoważnione jednostki certyfikujące Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, zgodnie z art. 9 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116, poz. 975).

Liczba gospodarstw ekologicznych w porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się, w efekcie tego w 2018 r. w Polsce funkcjonowało 19,2 tys. gospodarstw ekologicznych. Spośród nich 77,7% (14,9 tys.) posiadało certyfikat, a pozostałe 4,3 tys. znajdowało się w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną. Gospodarstwa ekologiczne w 2018 r. zajmowały powierzchnię 484,7 tys. ha, tj. o ponad 34,0 tys. mniejszą niż w 2010 r. Średnia powierzchnia jednego gospodarstwa ekologicznego wynosiła 25,2 ha i była identyczna jak w 2010 r.

W układzie województw najwięcej gospodarstw ekologicznych zlokalizowanych było w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim – łącznie 33,2% gospodarstw ekologicznych w kraju. W 10 województwach w porównaniu z 2010 r. nastąpił spadek ich liczby. Wzrost odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (o 48,9%), podlaskim (o 47,0%), kujawsko-pomorskim (o 20,8%), mazowieckim (o 18,0%), łódzkim (o 16,9%) i lubuskim (o 5,3%). Gospodarstwa ekologiczne o największej średniej powierzchni występowały w województwach opolskim (58,3 ha) i zachodniopomorskim (45,1 ha), a najmniejszej w województwach małopolskim (11,5 ha) i podkarpackim (12,1 ha).

Mapa 13. Ekologiczne gospodarstwa rolne według województw w 2018 r.

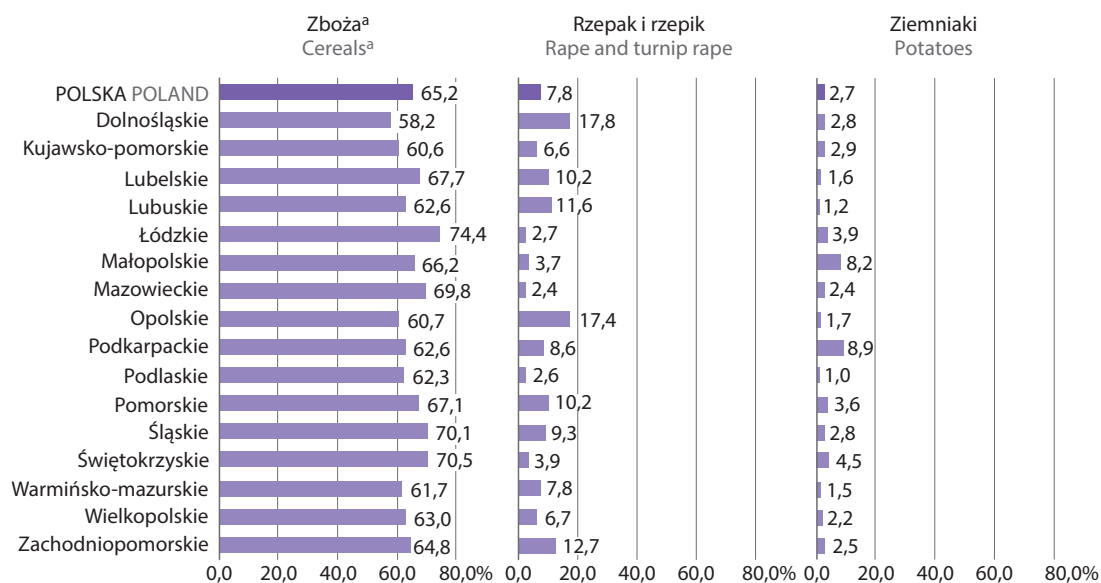
Map 13. Ecological farms by voivodships in 2018

Powierzchnia zasiewów**Sown area**

Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów rolnych w 2018 r. wynosiła 10,8 mln ha i stanowiła prawie 75% ogólnej powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze. W strukturze zasiewów przeważały zboża podstawowe z mieszankami, które zajmowały 7,1 mln ha, tj. 65,2% powierzchni zasiewów. Powierzchnia upraw rzepaku i rzepiku obejmowała 7,8% (845,1 tys. ha) powierzchni zasiewów, ziemniaków – 2,7% (297,5 tys. ha), buraków cukrowych – 2,2% (238,9 tys. ha), a warzyw gruntowych – 1,6% (176,1 tys. ha).

Wśród województw, najwyższym udziałem zasiewów zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów w regionie charakteryzowały się województwa: łódzkie (74,4%), świętokrzyskie (70,5%) i śląskie (70,1%). Uprawy rzepaku i rzepiku w strukturze zasiewów poszczególnych województw największy odsetek stanowiły w województwach dolnośląskim (17,8%) i opolskim (17,4%), a ziemniaków w województwach podkarpackim (8,9%) i małopolskim (8,2%). Z kolei powierzchnia zasiewów buraków cukrowych największe udziały posiadała w województwach: kujawsko-pomorskim (4,8%), opolskim (3,8%) i lubelskim (3,7%), natomiast warzyw gruntowych w województwach małopolskim (6,4%) i świętokrzyskim (4,0%).

Wykres 57. Udział zasiewów głównych ziemiopłodów w powierzchni zasiewów według województw w 2018 r.
Chart 57. Share of sown area of main crops in sown area by voivodships in 2018

a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi.
 a Basic cereals with cereal mixed.

Pogłowie zwierząt gospodarskich Livestock

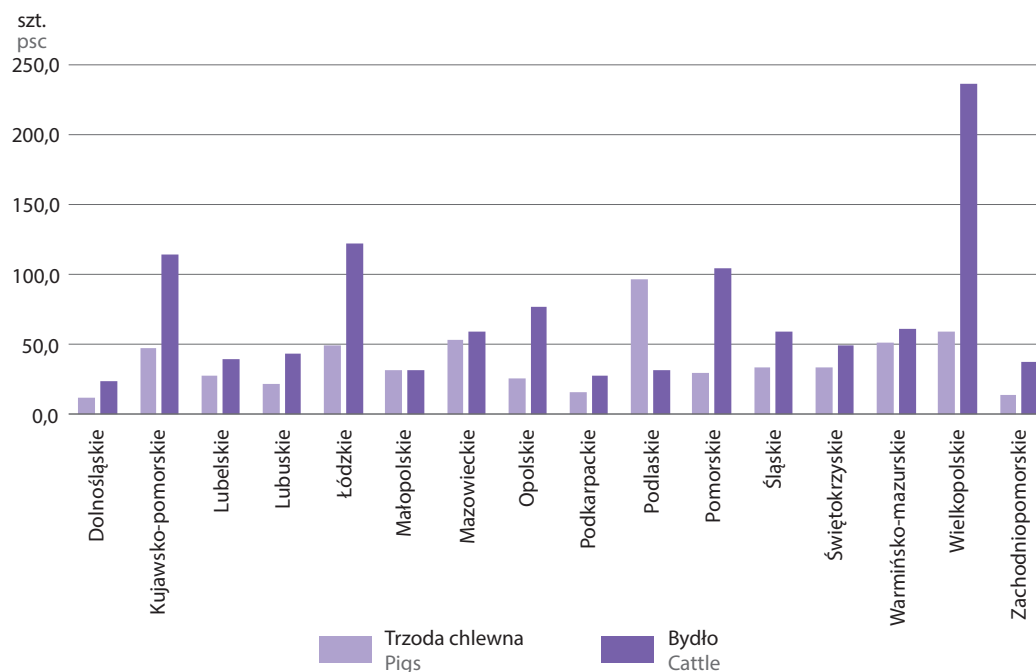
Spośród głównych zwierząt gospodarskich w 2018 r. gospodarstwa rolne utrzymywały 6,2 mln bydła (w tym 39,2% stanowiły krowy), 11,8 mln szt. trzody chlewnej i 182,2 mln szt. drobiu kurzego. W przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych przypadało 42,3 szt. bydła (16,6 szt. krów), 80,6 szt. trzody chlewnej i 1242,1 szt. drobiu kurzego.

W układzie województw najwięcej bydła hodowano w województwach: mazowieckim, wielkopolskim i podlaskim – łącznie 51,6% pogłowia bydła w kraju. W województwach tych przypadało także najwięcej sztuk bydła na 100 ha użytków rolnych – odpowiednio 53,7 szt., 59,0 szt. i 95,2 szt. W porównaniu z 2010 r. w 4 województwach zanotowano spadek pogłowia bydła – podkarpackim (o 28,1%), świętokrzyskim (o 13,2%), małopolskim (o 11,8%) i śląskim (o 5,6%).

Na tle kraju największym pogłowiem trzody chlewnej wyróżniało się województwo wielkopolskie, gdzie hodowano 34,5% ogólnej liczby trzody chlewnej w kraju. W województwie tym jednocześnie przypadało najwięcej sztuk trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych – 235,1. Duże wartości wskaźnik ten przyjął także w województwach: łódzkim, kujawsko-pomorskim i pomorskim. Pogłowie trzody chlewnej w stosunku do 2010 r. zmalało we wszystkich województwach.

Najwięcej sztuk drobiu kurzego utrzymywanych było w województwach mazowieckim i wielkopolskim – łącznie 41,1% pogłowia drobiu kurzego w kraju. Natomiast na 100 ha użytków rolnych największa obsada drobiu przypadała w województwach śląskim – 2313,6 szt. i wielkopolskim – 2080,6 szt. W porównaniu z 2010 r. w większości województw wzrosło pogłowie drobiu – najbardziej, tj. ponad trzykrotnie – w województwie podlaskim, a dwukrotnie w województwach mazowieckim i zachodniopomorskim. Spadek pogłowia drobiu zaobserwowano w województwie małopolskim.

Wykres 58. Obsada bydła i trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych według województw w 2018 r.
 Chart 58. Cattle and pigs density per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2018

Produkcja rolnicza

Agricultural output

Globalna produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w 2017 r. wyniosła 7231 zł. Najwyższą wartość wskaźnik ten przyjął w województwach wielkopolskim (10,4 tys. zł/ha) i mazowieckim (9,5 tys. zł/ha), a najniższą w województwie zachodniopomorskim (4,2 tys. zł/ha). Z kolei towarowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych kształtowała się na poziomie 5568 zł i wahała się od 2668 zł w województwie podkarpackim do 8475 zł w województwie wielkopolskim. Wysokie wartości wskaźnik ten przyjął również w województwach mazowieckim (7482 zł) i śląskim (6253 zł).

W 2017 r. w strukturze towarowej produkcji rolniczej, 59,9% przypadło na produkcję zwierzęcą, a 40,1% na produkcję roślinną. W relacji do 2010 r. wzrósł udział produkcji roślinnej (o 2,4 p.proc.) kosztem produkcji zwierzęcej. Na zmniejszenie udziału towarowej produkcji zwierzęcej wpływ miał spadek udziału towarowej produkcji żywca wieprzowego (z 18,1% w 2010 r. do 13,6% w 2017 r.). W towarowej produkcji roślinnej w 2017 r. przeważały zboża i warzywa, a w towarowej produkcji zwierzęcej – mleko krowie, żywiec drobiowy i wieprzowy. Spośród tych grup w porównaniu z 2010 r. wzrósł udział zbóż (o 0,9 p.proc.), warzyw (o 2,1 p.proc.) i żywca wieprzowego (o 2,0 p.proc.).

W ujęciu regionalnym w 2017 r. największy udział w produkcji towarowej ogółem, roślinnej i zwierzęcej miały województwa mazowieckie i wielkopolskie. W przypadku towarowej produkcji roślinnej znaczący udział posiadało również województwo lubelskie. W strukturze towarowej produkcji rolniczej produkcja roślinna przeważała w 5 województwach (dolnośląskim, lubelskim, opolskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim).

PRODUKCJĘ ROLNICZĄ w publikacji scharakteryzowano za pomocą podstawowych mierników, tj.: produkcji globalnej (w tym także końcowej i towarowej produkcji rolniczej) oraz wartości dodanej brutto, opracowanych według zasad systemu rachunków narodowych.

GLOBALNA PRODUKCJA ROLNICZA obejmuje:

- 1) produkcję roślinną, tj. surowe (nieprzetworzone) produkty pochodzenia roślinnego (zbiory danego roku);
- 2) produkcję zwierzęcą, tj. produkcję żywca rzeźnego oraz surowych (nieprzetworzonych) produktów pochodzenia zwierzęcego i przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego), do którego zaliczono: bydło, trzodę chlewną, owce, konie i drób.

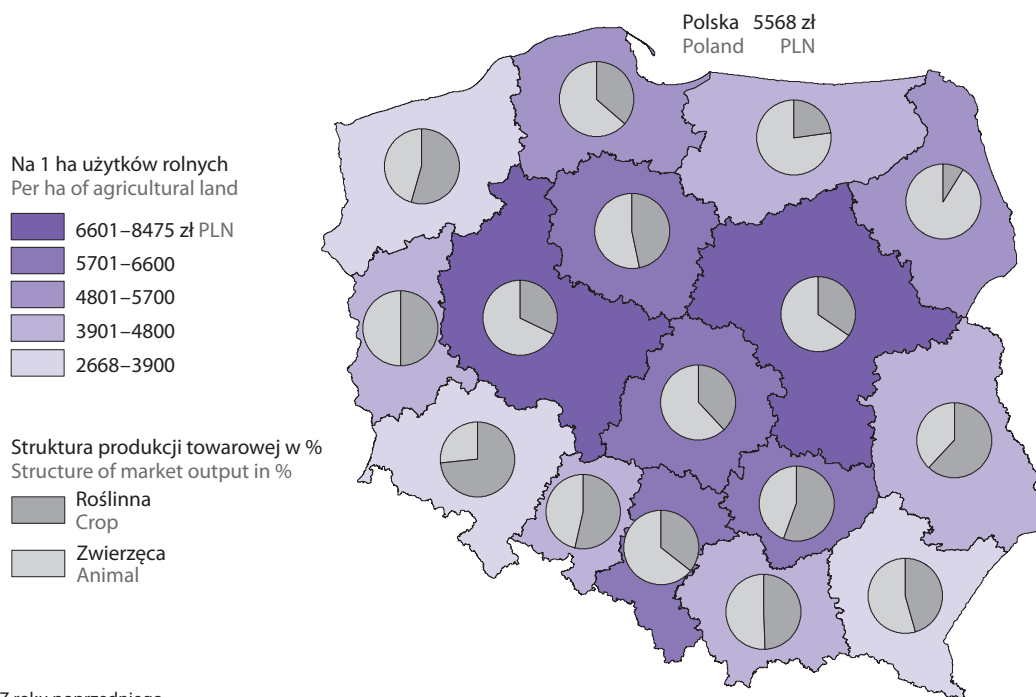
KOŃCOWA PRODUKCJA ROLNICZA stanowi sumę wartości: produkcji towarowej, spożycia naturalnego produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji, przyrostu zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych oraz przyrostu wartości pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego). Produkcja końcowa, w odróżnieniu od produkcji globalnej, nie obejmuje tych produktów pochodzących z własnej produkcji, które zostały zużyte na cele produkcyjne, np. pasz, materiału siewnego, obornika.

TOWAROWA PRODUKCJA ROLNICZA stanowi sumę sprzedaży produktów rolnych do skupu i na targowiskach.

W produkcji rolniczej (globalnej, końcowej i towarowej) prezentowane dane nie uwzględniają płatności uzupełniających do powierzchni upraw (m.in. chmielu, tytoniu, zbóż, oleistych, strączkowych i roślin przeznaczonych na nasiona oraz na paszę).

Mapa 14. Towarowa produkcja rolnicza według województw w 2017 r. (ceny stałe^a)

Map 14. Market agricultural output by voivodships in 2017 (constant prices^a)

a Z roku poprzedniego.
a From preceding year.

SKUP PRODUKTÓW ROLNYCH dotyczy ilości i wartości produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych) skupionych przez podmioty gospodarcze bezpośrednio od producentów rolnych.

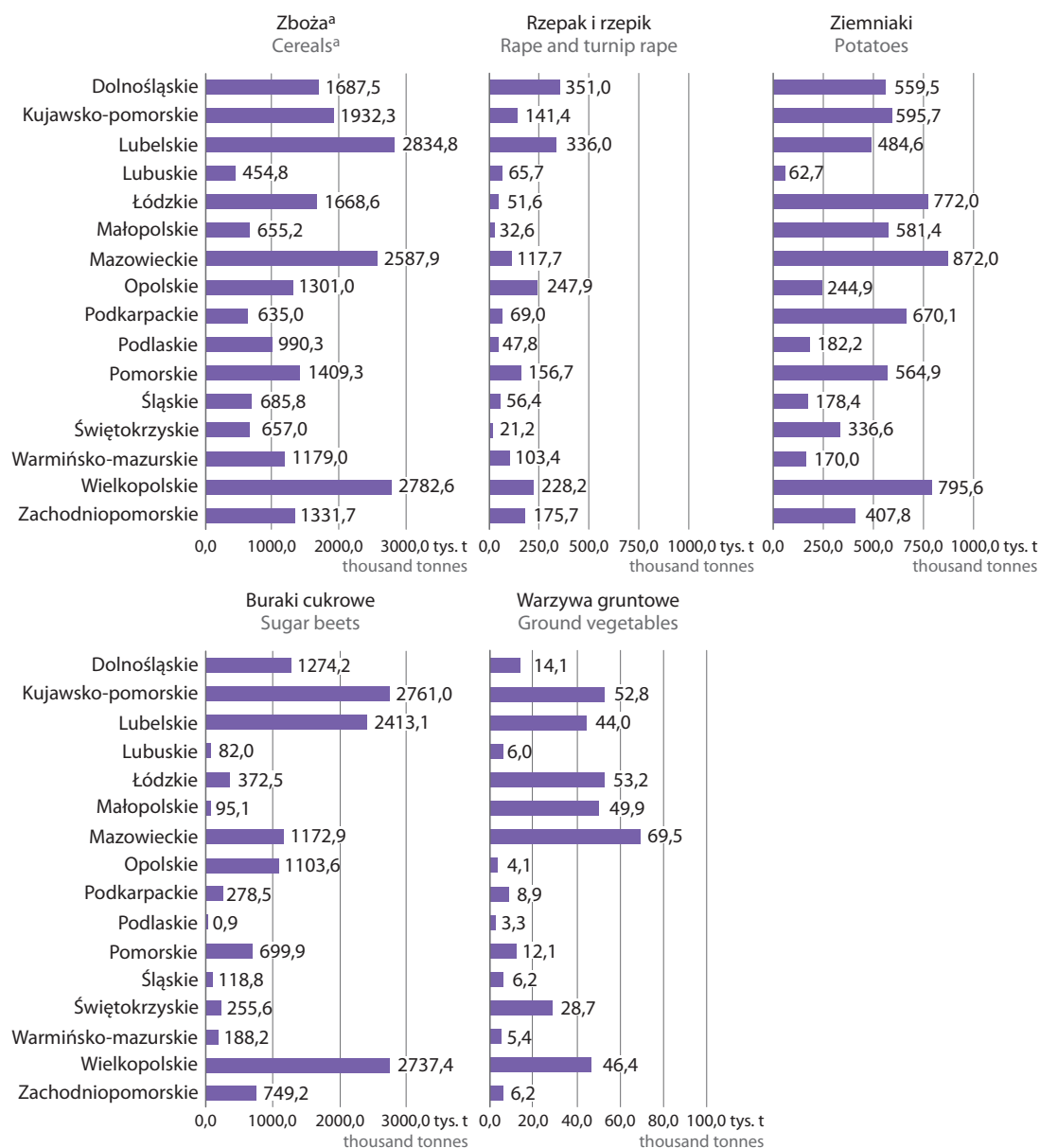
Dane o CENACH SKUPU dotyczą przeciętnych rocznych cen (obliczonych jako iloraz wartości i ilości poszczególnych produktów rolnych) płaconych przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne bezpośrednio od producentów rolnych.

Ogólna wartość produktów rolnych dostarczonych do skupu (w cenach bieżących) w 2018 r. wyniosła ponad 64 mld zł i była o 55,5% większa (o 22,9 mld zł) niż w 2010 r. Skup produktów roślinnych w 2018 r. wyniósł 19,1 mld zł, a zwierzęcych – 45,2 mld zł. W stosunku do 2010 r. wartość skupu produktów roślinnych była ponad 38% wyższa, natomiast zwierzęcych o prawie 64%. Najwyższą wartość skupu zarówno produktów roślinnych, jak i zwierzęcych odnotowano w województwie mazowieckim – odpowiednio 3,2 mld zł i 9,6 mld zł. Duże wartości skupu odnotowano także w województwie wielkopolskim – 3,0 mld zł i 8,7 mld zł.

W 2018 r. w porównaniu z 2010 r. notowany był wzrost cen wszystkich podstawowych produktów rolnych, tj. ziarna żyta (o 41,7%), ziarna pszenicy (o 21,4%), ziemniaków jadalnych (o 14,1%), żywca rzeźnego wołowego (o 44,3%) i wieprzowego (o 15,5%) oraz mleka krowiego (o 26,2%). Średnie ceny ziarna pszenicy w 2018 r. wyniosły 72,62 zł/dt, żyta – 59,67 zł/dt, ziemniaków – 58,01 zł/dt, żywca wołowego – 6,58 zł/kg, żywca wieprzowego – 4,48 zł/kg oraz mleka – 1,35 zł/l.

Zbiory głównych ziemioplodów rolnych w 2018 r. wyniosły odpowiednio: zbóż – 227,9 mln t, buraków cukrowych – 143,0 mln t, ziemniaków – 74,8 mln t, rzepaku i rzepiku – 22,0 mln t i warzyw gruntowych – 41,1 mln t. Najwyższe zbiory zbóż były w województwie lubelskim, ziemniaków i warzyw gruntowych w województwie mazowieckim, buraków cukrowych w województwie kujawsko-pomorskim, a rzepaku i rzepiku w województwie dolnośląskim.

Wykres 59. Zbiory głównych ziemiopłodów według województw w 2018 r.
Chart 59. Production of main crops by voivodships in 2018

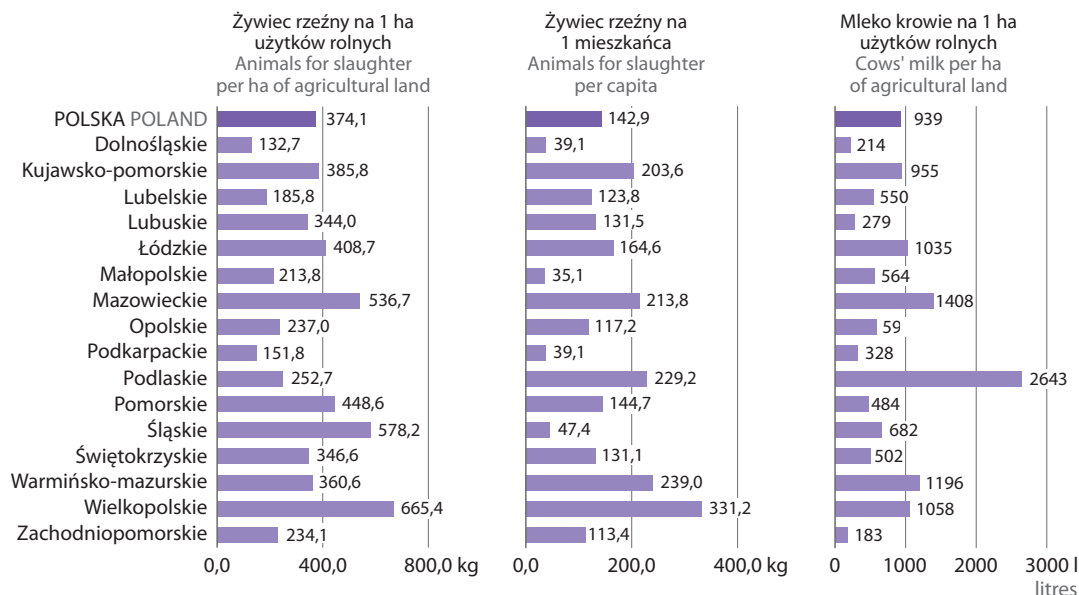

^a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi.
^a Basic cereals with cereal mixed.

W 2018 r. łączna produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna) wyniosła 5,5 mln t i była o 1,6 mln t (40,4%) wyższa niż w 2010 r. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych przypadło 374,1 kg mięsa (więcej o 122,0 kg niż w 2010 r.), a na 1 mieszkańca – 142,9 kg (więcej o 40,5 kg).

Wykres 60. Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso^a i mleka krowiego według województw w 2018 r.

Chart 60. Production of animals for slaughter in terms of meat^a and cows' milk by voivodships in 2018

a W wadze poubojowej ciepłej; łącznie z tłuszczami i podrobami; wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna.

a In post-slaughter warm weight; including fats and pluck; beef, veal, pork, mutton, horseflesh, poultry, goat, rabbit and game.

W 2018 r. 42,1% krajowej produkcji mięsa skupione było w 2 województwach, tj. wielkopolskim i mazowieckim. Także w województwach tych przypadła największa produkcja mięsa na 1 ha użytków rolnych, wynosząca w województwie wielkopolskim – 665,4 kg i mazowieckim – 536,7 kg. Dodatkowo wskaźnik ten wysoką wartością przyjął w województwie śląskim – 578,2 kg. Z kolei na 1 mieszkańca produkcja mięsa największe rozmiary przyjęła w województwach: wielkopolskim (331,2 kg), warmińsko-mazurskim (239,0 kg) i podlaskim (229,2 kg). W porównaniu z 2010 r. w 13 województwach zanotowano wzrost produkcji mięsa, spadek natomiast miał miejsce w województwach: małopolskim o 9,3 tys. kg (7,2%), opolskim o 6,5 tys. kg (5,3%) i podkarpackim o 6,3 tys. kg (7,0%).

W 2018 r. produkcja mleka krowiego wyniosła 13,8 mld l i była o 15,5% wyższa niż w 2010 r. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych dało to 939 l mleka, tj. o 170 l więcej w odniesieniu do 2010 r. Największą koncentracją produkcji mleka krowiego ogółem oraz na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się województwa mazowieckie i podlaskie.

Wybrane środki produkcji rolniczej Selected means of agricultural output

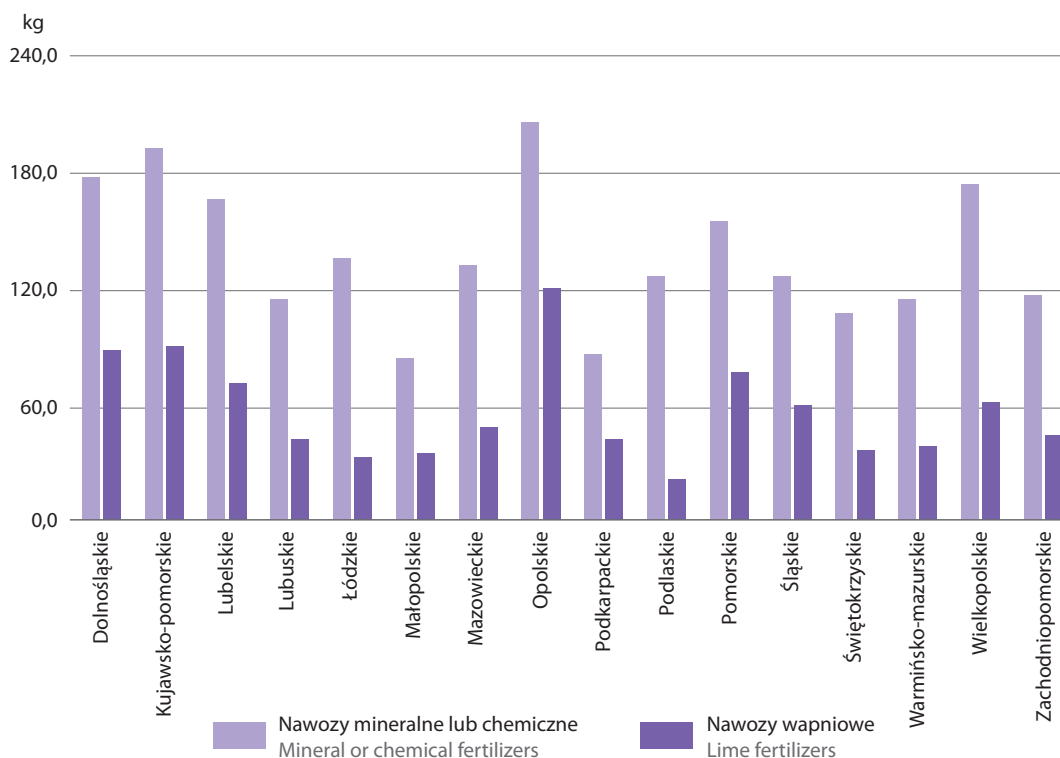
W roku gospodarczym 2017/18 zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych (NPK) wyniosło 2,1 mln t i w porównaniu z rokiem gospodarczym 2009/10 było wyższe o 305,2 tys. t (o 17,2%). Jednak w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych było wyższe o 26,9 kg i w 2018 r. wyniosło 141,6 kg. Pod zasiewy w roku gospodarczym 2017/18 na 1 ha użytków rolnych zastosowano 80,4 kg nawozów azotowych (o 14,1 kg więcej niż w 2010 r.), 23,1 kg nawozów fosforowych (o 0,3 kg więcej) i 38,1 kg nawozów potasowych (o 12,5 kg).

W analizowanym okresie zaobserwowano wzrost zużycia nawozów wapniowych. W roku gospodarczym 2017/18 gospodarstwa rolne pod zasiewy zastosowały 808,7 tys. t nawozów wapniowych, co na 1 ha użytków rolnych dało 55,1 kg i było to odpowiednio więcej o 217,8 tys. t (o 36,9%) i 17,0 kg/ha (o 44,6%) więcej niż w roku gospodarczym 2009/10.

Najwięcej nawozów mineralnych lub chemicznych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2017/18 zastosowano w województwach: opolskim, kujawsko-pomorskim, dolnośląskim i wielkopolskim a najmniej w województwach małopolskim i podkarpackim. W porównaniu z rokiem gospodarczym 2009/10 prawie we wszystkich województwach wystąpił wzrost poziomu nawożenia na 1 ha, spadek miał miejsce jedynie w województwie zachodniopomorskim.

Wykres 61. Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych^a oraz wapniowych^b w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2017/18

Chart 61. Consumption of mineral or chemical^a and lime fertilizers^b in terms of pure ingredient per ha of agricultural land by voivodships in farming year 2017/18

a łącznie z nawozami wieloskładnikowymi. b Przeważnie w postaci wapna palonego; łącznie z wapnem defekacyjnym.
a Including mixed fertilizers. b Most frequently in the form of quicklime; including defecated lime.

Poziom zużycia nawozów wapniowych był znacznie zróżnicowany terytorialnie i wahał się od 21,4 kg/ha w województwie podlaskim do 118,6 kg/ha w województwie opolskim. Wzrost nawożenia wapniowego w przeliczeniu na 1 ha wystąpił w większości województw, oprócz warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

W 2018 r. na potrzeby rolnictwa sprzedano 65,3 tys. t środków ochrony roślin w masie towarowej, tj. o 26,6% więcej niż w 2010 r. Tym samym w stosunku do 2010 r. zwiększyła się sprzedaż substancji czynnej zawartej w środkach ochrony roślin o 5,6 tys. t (o 28,9%) i wyniosła w 2018 r. 25,1 tys. t.

W strukturze sprzedaży środków ochrony roślin w masie towarowej największy udział posiadały środki chwastobójcze (58,6%), następnie środki grzybobójcze i zaprawy roślinne (24,9%), regulatory wzrostu (5,8%) i środki owadobójcze (5,7%). W porównaniu z 2010 r. wzrosła sprzedaż środków owadobójczych (o 85,1%), grzybobójczych i zapraw roślinnych (o 53,4%), chwastobójczych (o 18,6%) oraz regulatorów wzrostu (o 13,0%). Spadek sprzedaży miał miejsce w przypadku środków gryzoniobójczych (o 99,3%).

Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON

Entities of the national economy recorded in the REGON register

Prezentowane w publikacji dane dotyczą PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ wpisanych do rejestru REGON i obejmują osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zaklasyfikowane do poszczególnych sekcji PKD 2007 według przeważającego rodzaju działalności.

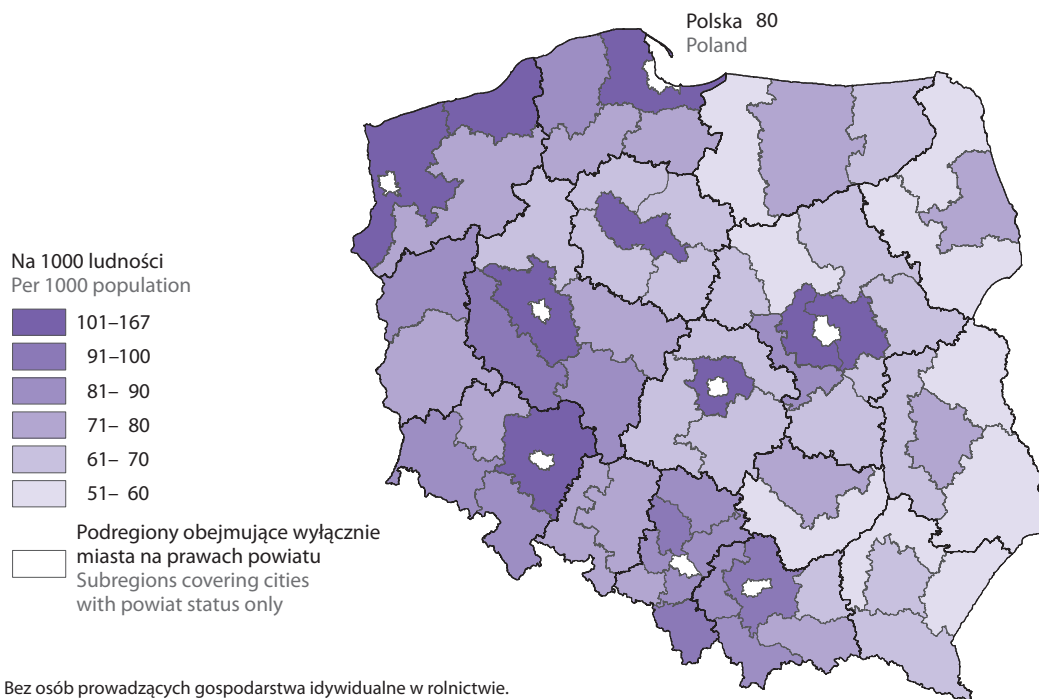
Według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. do rejestru REGON wpisanych było 4,4 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego 28,2% (1,2 mln) zlokalizowanych było na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2010 r. liczba podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich wzrosła o 23,4% (w miastach o 7,6%). Na 1000 mieszkańców terenów wiejskich w 2018 r. przypadało 80 podmiotów i było to o 56 mniej niż w miastach, gdzie wartość tego wskaźnika wynosiła 136.

W układzie województw w 2018 r. najwięcej podmiotów do rejestru REGON wpisanych było na obszarach wiejskich województw: mazowieckiego (13,7%), wielkopolskiego (12,4%) i małopolskiego (11,7%) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionów: krakowskiego (4,5%), warszawskiego zachodniego i poznańskiego (po 4,4%). Najmniej podmiotów zarejestrowanych było w województwach podlaskim (2,3%) i lubuskim (2,7%) oraz w podregionach: gliwickim województwa śląskiego (0,4%), suwalskim województwa podlaskiego (0,5%), sosnowieckim województwa śląskiego i ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (po 0,6%).

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich najwięcej podmiotów przypadało w województwie zachodniopomorskim (98) oraz podregionach warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (167) i poznańskim województwa wielkopolskiego (135), natomiast najmniej w województwach: podlaskim (60), lubelskim (61) i podkarpackim (62) a także położonych na ich terenach podregionach: suwalskim (51), łomżyńskim i przemyskim (po 55) oraz chełmsko-zamojskim (56).

Mapa 15. Podmioty gospodarki narodowej^a zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 15. Entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2018

W porównaniu z 2010 r. we wszystkich województwach wystąpił wzrost liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów przypadających na 1000 ludności.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej zlokalizowanych na obszarach wiejskich według klas wielkości największy odsetek stanowiły podmioty o deklarowanej liczbie pracujących do 9 osób – 96,5% (w miastach – 95,9%). W odniesieniu do 2010 r. ich udział wzrósł o 1,4 p.proc. (w miastach o 0,9 p.proc.), przy jednoczesnym spadku udziału pozostałych grup. Podmioty o liczbie pracujących do 9 osób przeważały również na terenach wiejskich wszystkich województw i podregionów.

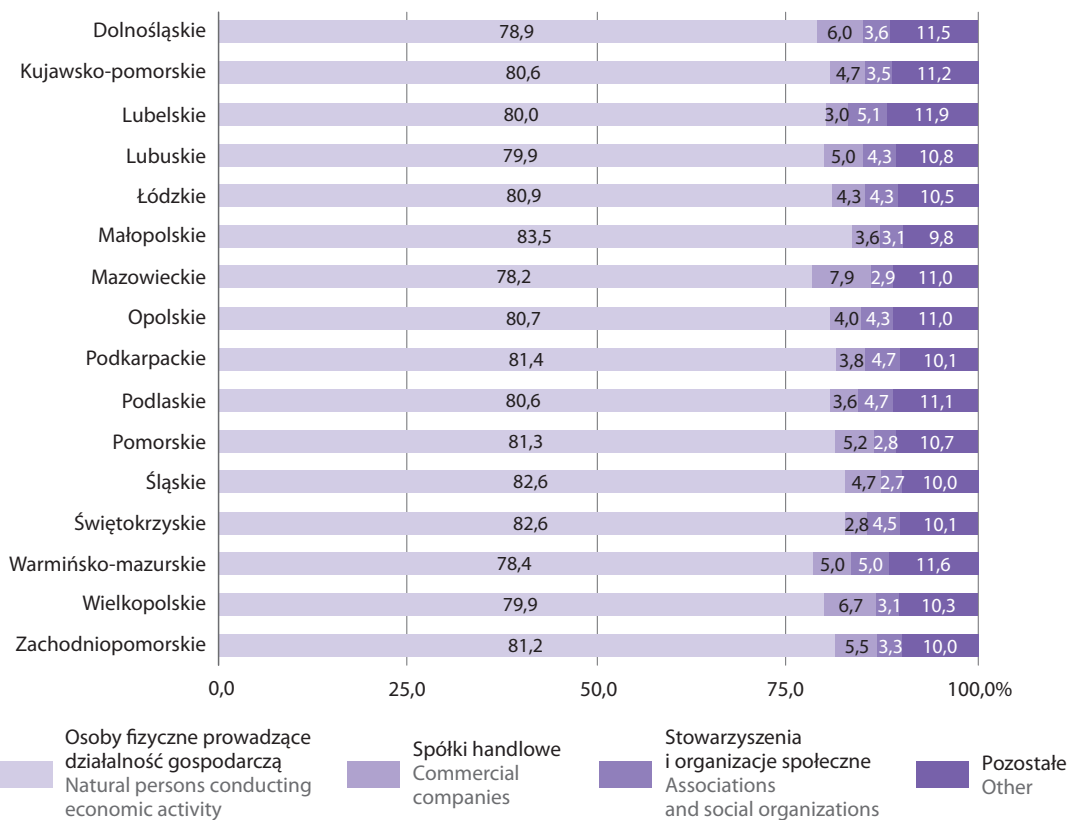
W 2018 r. na obszarach wiejskich działalność prowadziło 401 podmiotów o deklarowanej liczbie pracujących 250-999 osób (mniej o 15 niż w 2010 r.) i 47 podmiotów o liczbie pracujących powyżej 1000 osób (mniej o 12). Najwięcej z nich zlokalizowanych było na terenach wiejskich województw wielkopolskiego i mazowieckiego.

Na obszarach wiejskich największy odsetek w strukturze podmiotów gospodarki narodowej według form prawnych stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 80,6% (w miastach – 67,6%). W następnej kolejności znalazły się spółki handlowe (5,1%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,6%). W porównaniu z 2010 r. spadł udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 1,2 p.proc.) wzrósł natomiast udział spółek handlowych (o 1,1 p.proc.) oraz fundacji i stowarzyszeń i organizacji społecznych (po 0,2 p.proc.).

We wszystkich województwach i podregionach w 2018 r. na obszarach wiejskich przeważały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Pod względem udziału spółek handlowych na tle kraju wyróżniały się tereny wiejskie województwa mazowieckiego (7,9% podmiotów w regionie) oraz jego podregion warszawski zachodni (16,2%) i podregion poznański województwa wielkopolskiego (10,7%). Natomiast największym udziałem stowarzyszeń i organizacji społecznych charakteryzowało się województwo lubelskie (5,1%) i położony na jego terenie podregion bialski (5,7%) oraz dodatkowo podregion przemyski województwa podkarpackiego (5,8%) i sandomiersko-jędrzejowski województwa świętokrzyskiego (5,7%).

Wykres 62. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według form prawnych i województw w 2018 r.

Chart 62. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by legal status and voivodships in 2018

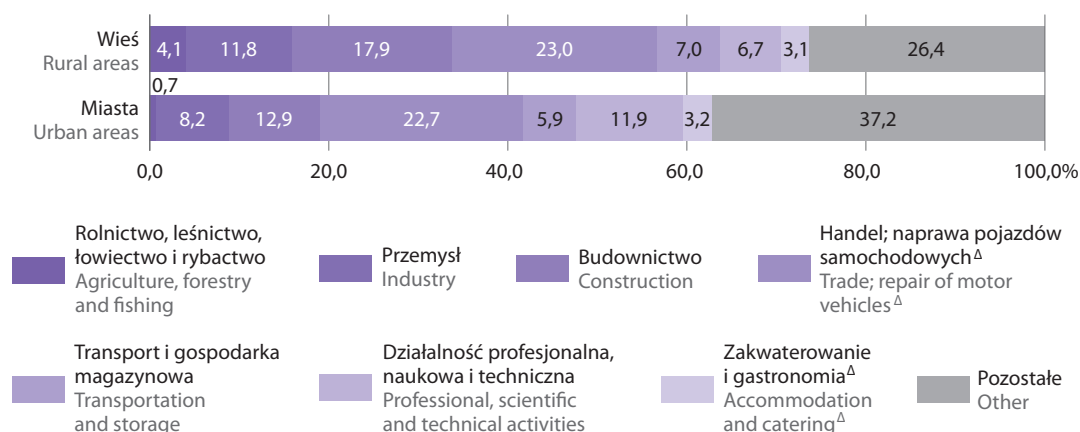

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Biorąc pod uwagę rodzaj działalności prowadzony przez podmioty gospodarki narodowej funkcjonujące na terenach wiejskich w podziale na sekcje PKD 2007 odnotowano, że w 2018 r. najwięcej podmiotów zajmowało się handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 23,0% (w miastach – 22,7%). Ich odsetek w porównaniu z 2010 r. zmalał o 4,6 p.proc. (w miastach o 5,6 p.proc.). Kolejne miejsce pod względem liczebności zajmowały podmioty prowadzące działalność budowlaną – 17,9% (wzrost o 1,7 p.proc. w stosunku do 2010 r.), przemysłową – 11,8% (spadek o 0,3 p.proc.), transportową i magazynową – 7,0% (spadek o 0,3 p.proc.) oraz profesjonalną, naukową i techniczną – 6,7% (wzrost o 1,9 p.proc.). Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 5,0%.

Wykres 63. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.

Chart 63. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

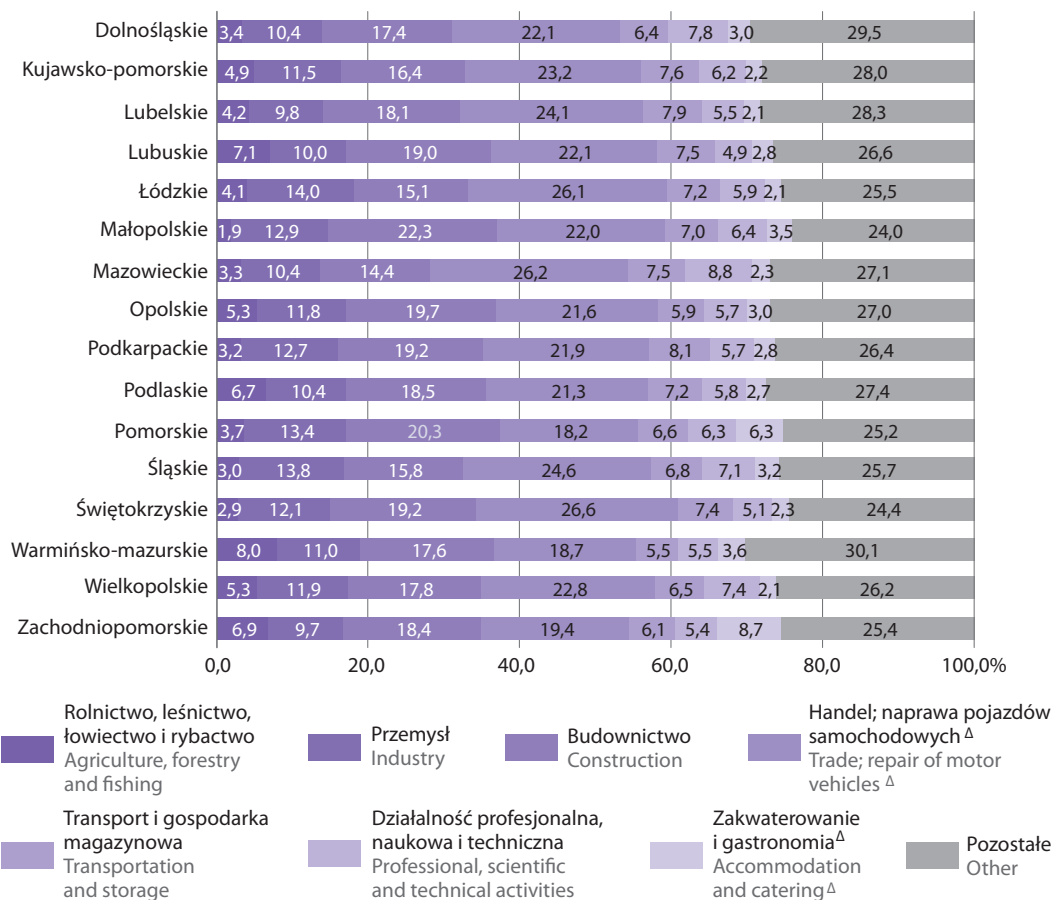
W układzie terytorialnym na terenach wiejskich większości województw i podregionów przeważały podmioty zajmujące się handlem i naprawą pojazdów samochodowych – wyjątek stanowiły tu województwo małopolskie i jego podregiony nowosądecki, nowotarski i tarnowski, województwo pomorskie z podregionami chojnickim, gdańskim i słupskim oraz podregiony: ełcki województwa warmińsko-mazurskiego, jeleniogórski województwa dolnośląskiego, koniński województwa wielkopolskiego, łomżyński województwa podlaskiego i szczecinecko-pyrzycki województwa zachodniopomorskiego, gdzie przeważały podmioty związane z budownictwem.

Odsetek podmiotów prowadzących działalność przemysłową najwyższy był w województwach: łódzkim (14,0%), śląskim (13,8%) i pomorskim (13,4%) oraz podregionach: częstochowskim województwa śląskiego (17,9%), oświęcimskim (17,5%) i nowotarskim (15,7%) województwa małopolskiego oraz piotrkowskim województwa łódzkiego (15,6%). Transportem i gospodarką magazynową najwięcej podmiotów zajmowało się w województwie podkarpackim (8,1% podmiotów w regionie) i w podregionie żyrdowski województwa mazowieckiego (11,0%). Ponadto na tle kraju dużym udziałem podmiotów zajmujących się:

- 1) rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem wyróżniały się województwo warmińsko-mazurskie (8,0%) oraz podregiony szczecinecko-pyrzycki województwa zachodniopomorskiego (11,6% podmiotów w regionie) i leszczyński województwa wielkopolskiego (11,1%);
- 2) zakwaterowaniem i gastronomią – województwo zachodniopomorskie (8,7%) oraz jego podregion koszaliński (15,8%) i podregion nowotarski województwa małopolskiego (10,1%);
- 3) działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – województwo mazowieckie (8,8%) oraz jego podregiony warszawski zachodni (13,7%) i warszawski wschodni (10,3%), a także podregiony poznański województwa wielkopolskiego (11,8%) oraz wrocławski województwa dolnośląskiego (10,6%).

Wykres 64. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.

Chart 64. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON

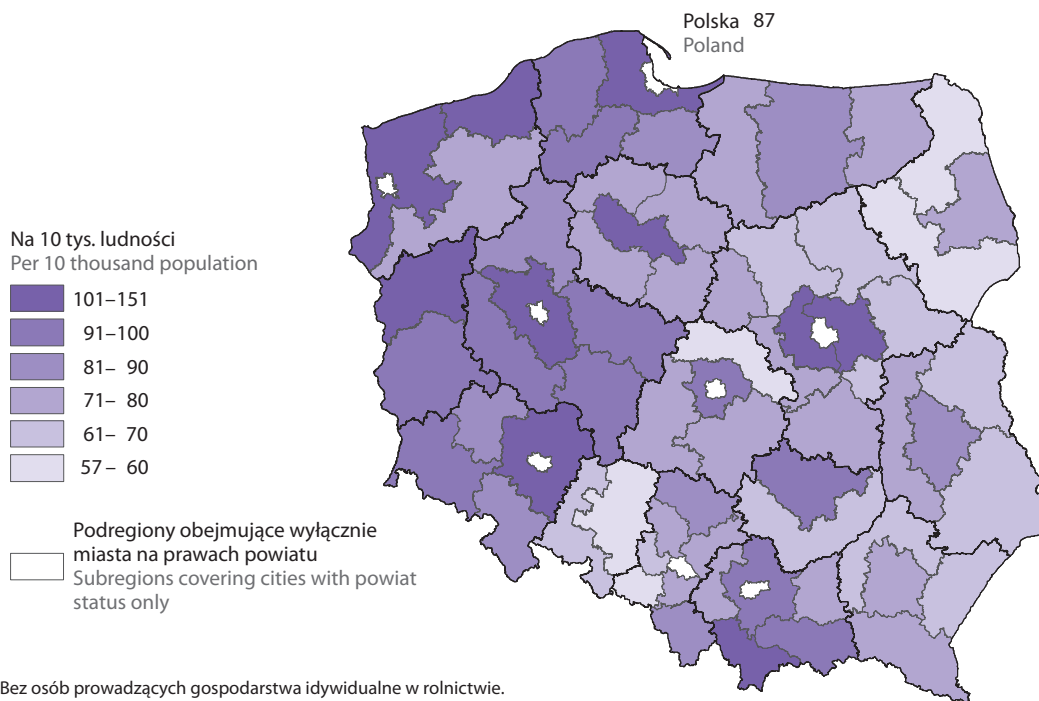
Entities of the national economy newly recorded in the REGON register

W 2018 r. w kraju do rejestru REGON wpisano 392,7 tys. podmiotów gospodarki narodowej, w tym 133,5 tys. (34,0%) podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na obszarach wiejskich. Prawie 87% nowo zarejestrowanych podmiotów na terenach wiejskich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Na 10 tys. ludności obszarów wiejskich w 2018 r. przypadało 87 nowych podmiotów (w miastach – 112). Najwyższą wartość wskaźnik ten przyjął na terenach wiejskich województw pomorskiego (114) i zachodniopomorskiego (105) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionów: gdańskiego (139), szczecińskiego (122) i koszalińskiego (116). Na tle kraju wyróżniały się również podregiony: warszawski zachodni (151), poznański (132) i wrocławski (117). Najmniej nowych podmiotów na 10 tys. osób zarejestrowano w województwach: opolskim i podlaskim (po 64) oraz w podregionach: łomżyńskim województwa podlaskiego i rybnickim województwa śląskiego (po 57), suwalskim województwa podlaskiego (58) oraz skierniewickim województwa łódzkiego (59).

Mapa 16. Podmioty gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 16. Entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2018

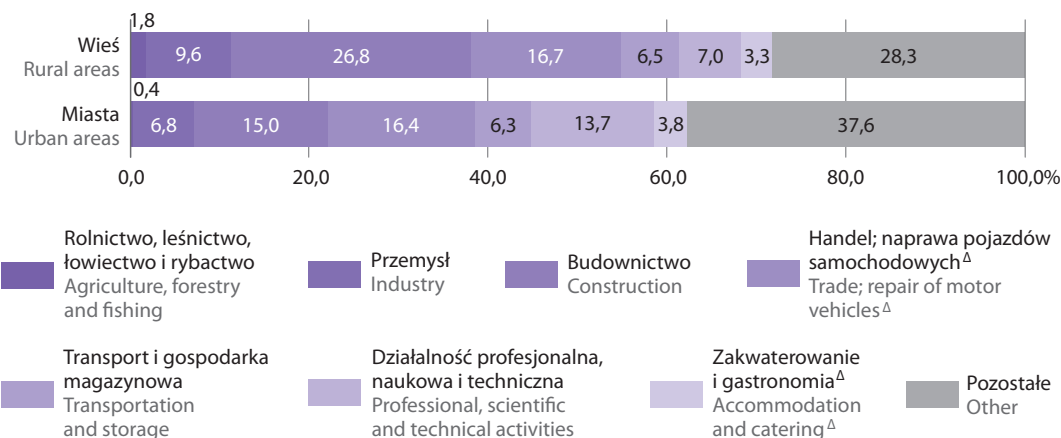

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Wśród podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na obszarach wiejskich przeważały jednostki zajmujące się budownictwem – 26,8%. Drugą, pod względem liczebności grupę stanowiły podmioty prowadzące działalność związaną z handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 16,7%. Kolejne miejsca zajmowały odpowiednio podmioty prowadzące działalność przemysłową (9,6%), profesjonalną, naukową i techniczną (7,0%) oraz transportową i magazynową (6,5%). Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 5,0%.

Wykres 65. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.

Chart 65. Structure of entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

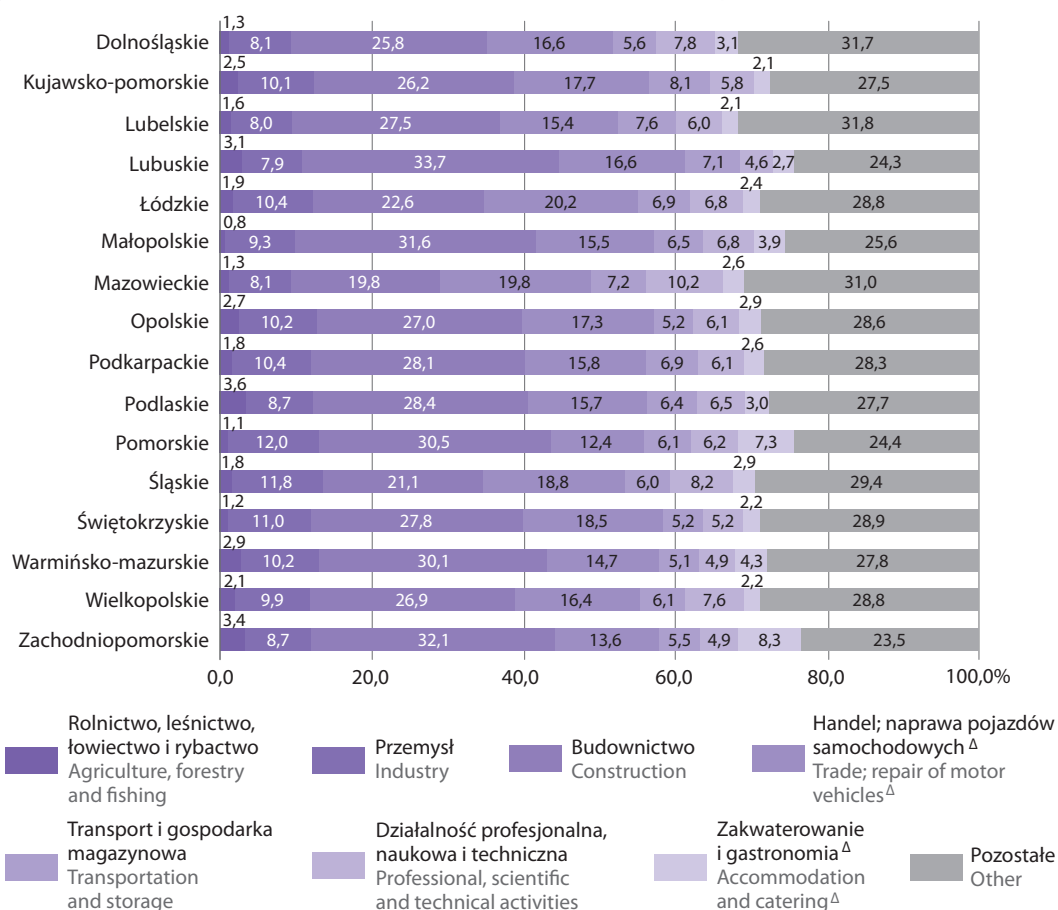
W układzie terytorialnym, wśród podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na terenach wiejskich, prawie we wszystkich województwach największy udział posiadały podmioty związane z budownictwem, jedynie w województwie mazowieckim podmioty związane z handlem i naprawą pojazdów samochodowych. Natomiast w ujęciu podregionów działalność budowlana przeważała w 57, a z handlem w 8. Dużym odsetkiem nowych podmiotów przemysłowych charakteryzowało się województwo pomorskie (12,0% podmiotów w regionie) i śląskie (11,8%) oraz podregiony: częstochowski województwa śląskiego (14,4%) i świecki województwa kujawsko-pomorskiego (14,2%).

Największym odsetkiem podmiotów rozpoczynających działalność profesjonalną, naukową i techniczną charakteryzowało się województwo mazowieckie (10,2%) oraz jego podregiony warszawski zachodni (16,1%) i warszawski wschodni (13,5%), a także podregiony poznański województwa wielkopolskiego (12,7%) oraz gliwicki województwa śląskiego (12,2%).

Działalność związaną z transportem i gospodarką magazynową najwięcej jednostek podjęło w województwie kujawsko-pomorskim (8,1%) i podregionach: nowotarskim województwa małopolskiego (11,7%), inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (11,1%) i suwalskim województwa podlaskiego (10,9%). Do rejestru REGON, najwięcej podmiotów prowadzących działalność związaną z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem wpisano w województwie podlaskim (3,6%) i jego podregionie suwalskim (5,8%) oraz w województwie zachodniopomorskim (3,4%) i jego podregionie szczecińsko-pyrzyckim (6,1%).

Wykres 66. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.

Chart 66. Structure of entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON

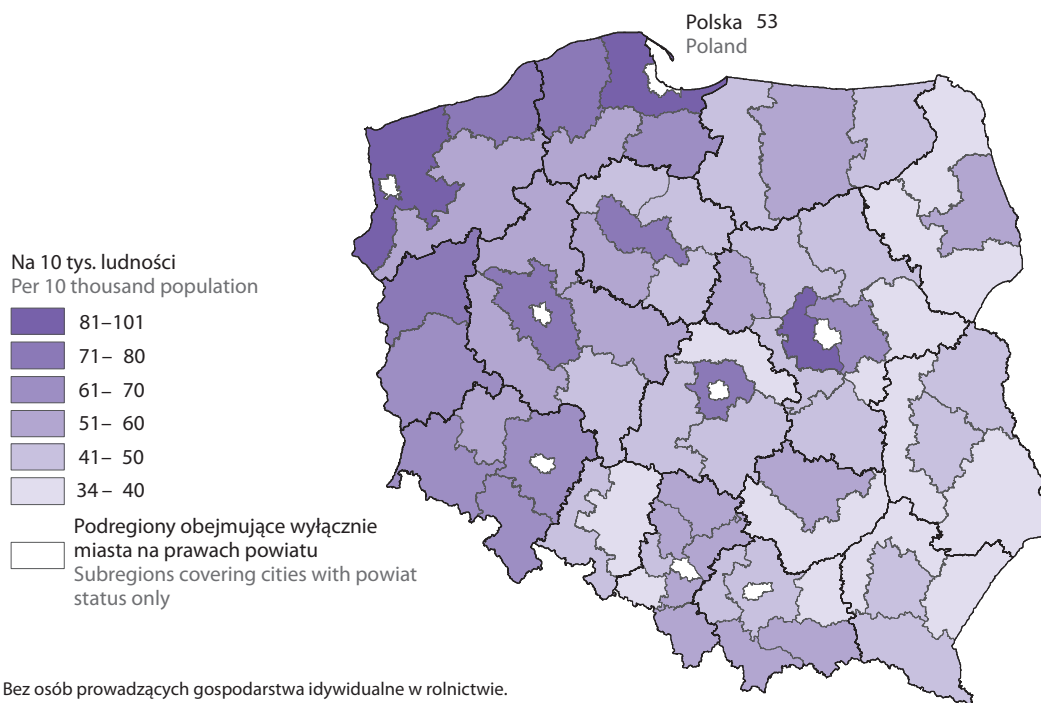
Entities of the national economy deleted from the REGON register

Z rejestru REGON w 2018 r. wyrejestrowało się 81,5 tys. podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (tj. 24,6% ogółu podmiotów wyrejestrowanych w kraju). Podobnie jak w przypadku podmiotów nowo zarejestrowanych, najliczniejszą grupę jednostek wyrejestrowujących się stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 78,7%.

W przeliczeniu na 10 tys. ludności obszarów wiejskich wyrejestrowały się 53 jednostki (w miastach – 108). Wartość tego wskaźnika była znacznie zróżnicowana terytorialnie. Najwyższe wartości przyjął on w województwie zachodniopomorskim (76) i jego podregionie szczecińskim (89), województwie pomorskim (74) z podregionem gdańskim (86) oraz dodatkowo w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (101). Na najniższym poziomie ukształtował się on w województwie podlaskim (40) i zlokalizowanych na jego terenie podregionach suwalskim (34) i łomżyńskim (38). Niską jego wartością charakteryzowały się też województwa: lubelskie (41) z podregionem puławskim (38), podkarpackie (42) z podregionem tarnobrzeskim (36), województwie opolskie (43) oraz dodatkowo podregiony skierniewicki województwa łódzkiego i tarnowski województwa małopolskiego (po 36) a także siedlecki województwa mazowieckiego (38).

Mapa 17. Podmioty gospodarki narodowej^a wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 17. Entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by subregions in 2018

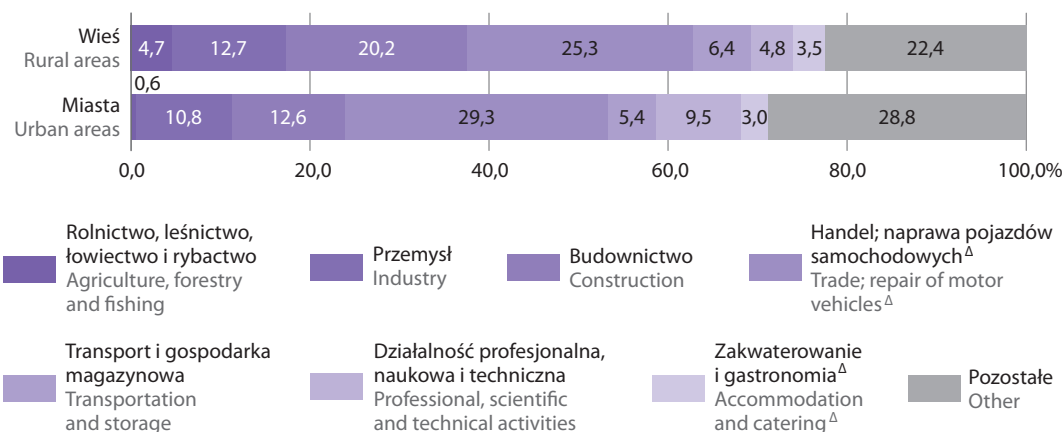

a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
a Excluding persons tending private farms in agriculture.

W strukturze wyrejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD 2007 największy udział na obszarach wiejskich posiadały podmioty prowadzące działalność związaną z handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 25,3%. Na kolejnych miejscach znalazły się podmioty zajmujące się budownictwem – 20,2%, przemysłem – 12,7%, transportem i gospodarką magazynową – 6,4%, działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – 4,8% oraz rolnictwem i leśnictwem – 4,7%. Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 4,0%.

Wykres 67. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a wyrejestrowanych z rejestru REGON według sekcji PKD 2007 w 2018 r.

Chart 67. Structure of entities of the national economy^a deleted from the REGON register by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

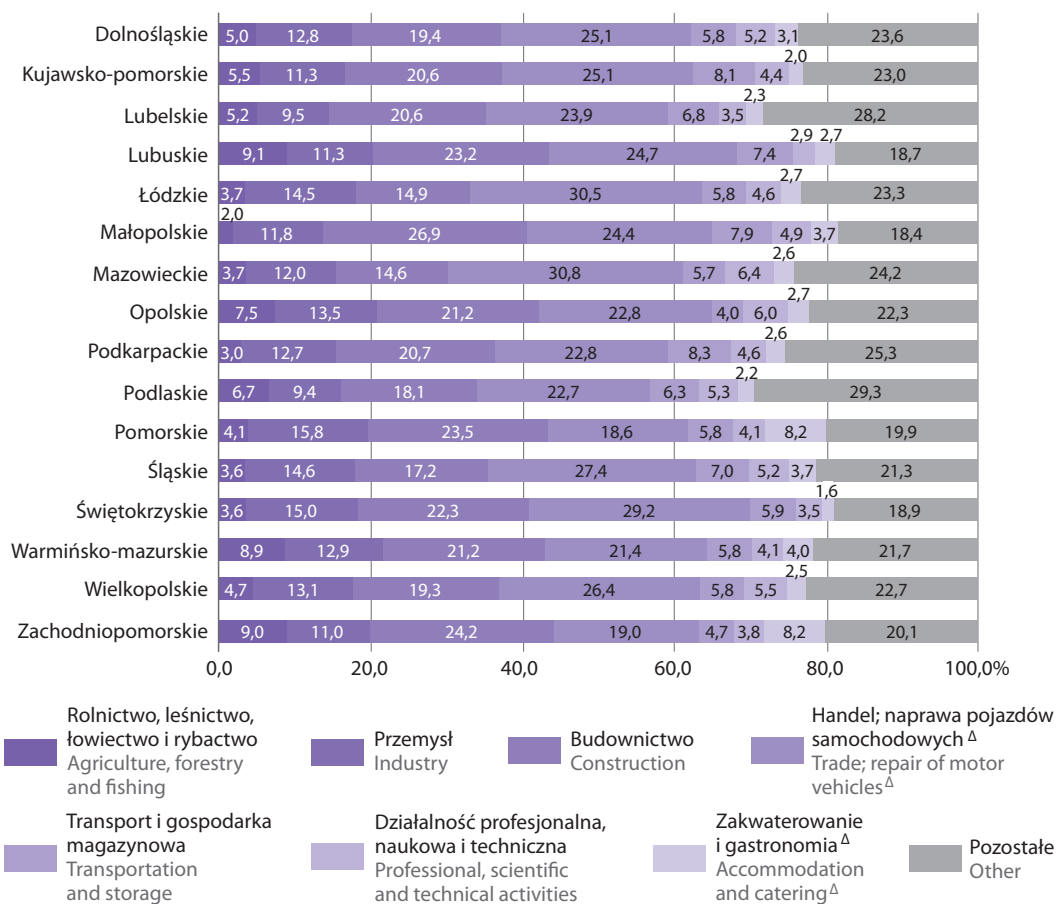
W większości województw i podregionów wśród wyrejestrowanych podmiotów w 2018 r. na terenach wiejskich przeważały jednostki związane z handlem i naprawą pojazdów samochodowych. W 3 województwach (małopolskim, pomorskim i zachodniopomorskim) oraz 17 podregionach przeważały podmioty zajmujące się budownictwem.

Najwięcej podmiotów zajmujących się przemysłem wyrejestrowało się w województwie pomorskim (15,8% podmiotów wyrejestrowanych w regionie) oraz w podregionach częstochowskim województwa śląskiego (19,9%) i łódzkim województwa łódzkiego (18,4%). Podmioty związane z transportem i gospodarką magazynową największy odsetek podmiotów wyrejestrowanych stanowiły w województwach podkarpackim (8,3%) i kujawsko-pomorskim (8,1%) oraz w podregionach nowotarskim województwa małopolskiego (18,1%) i inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (11,3%). Na tle kraju wysokim udziałem wyrejestrowanych podmiotów zajmujących się działalnością profesjonalną, naukową i techniczną wyróżniało się województwo mazowieckie (6,4%) i jego podregion warszawski zachodni (10,8%), a w przypadku podmiotów zajmujących się zakwaterowaniem i gastronomią województwo zachodniopomorskie (8,2%) z podregionem koszalińskim (17,1%) i województwo pomorskie (8,2%) z podregionem gdańskim (11,9%). Wyrejestrowane podmioty prowadzące działalność rolniczą, leśną, łowiecką lub rybacką najwyższy odsetek stanowiły w województwach: lubuskim (9,1%), zachodniopomorskim (9,0%) i warmińsko-mazurskim (8,9%) a także podregionach: szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (13,0%), suwalskim województwa podlaskiego (11,1%), gorzowskim województwa lubuskiego i elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego (po 10,4%).

Należy odnotować fakt, że w 2018 r. na obszarach wiejskich w rejestrze REGON zarejestrowano więcej jednostek niż wyrejestrowano (o 52,1 tys.). Sytuacja taka miała miejsce we wszystkich województwach i podregionach.

Wykres 68. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2018 r.

Chart 68. Structure of entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2018

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Budynki i mieszkania oddane do użytkowania

Buildings and dwellings completed

Dane o BUDYNKACH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA dotyczą:

- 1) w zakresie liczby budynków – budynków nowo wybudowanych,
- 2) w zakresie kubatury – budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (tylko w części dotyczącej rozbudowy) oddanych do użytkowania w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia.

BUDYNEK MIESZKALNY to taki, którego co najmniej połowa całkowitej powierzchni jest przeznaczona do celów mieszkalnych (z wyjątkiem budynków mieszkalno-inwentarskich lub mieszkalno-gospodarczych, które zawsze zaliczane są do budynków mieszkalnych).

BUDYNEK NIEMIESZKALNY jest to obiekt budowlany, którego co najmniej połowa całkowitej powierzchni użytkowej jest przeznaczona na cele niemieszkalne (np. na szkołę, biuro, sklep, magazyn, przychodnię lekarską, itp.).

Informacje o MIESZKANIACH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.

W 2018 r. na obszarach wiejskich do użytkowania oddano 52,2 tys. budynków mieszkalnych i 14,6 tys. budynków niemieszkalnych. Budynki mieszkalne oddane do użytkowania na wsi stanowiły 65,8% nowopowstałych budynków mieszkalnych w kraju, a niemieszkalne – 63,7%. Dodatkowo na obszarach wiejskich w 2018 r. oddano 1344 budynki nieprzystosowane do stałego zamieszkania i 15 budynków zbiorowego zamieszkania.

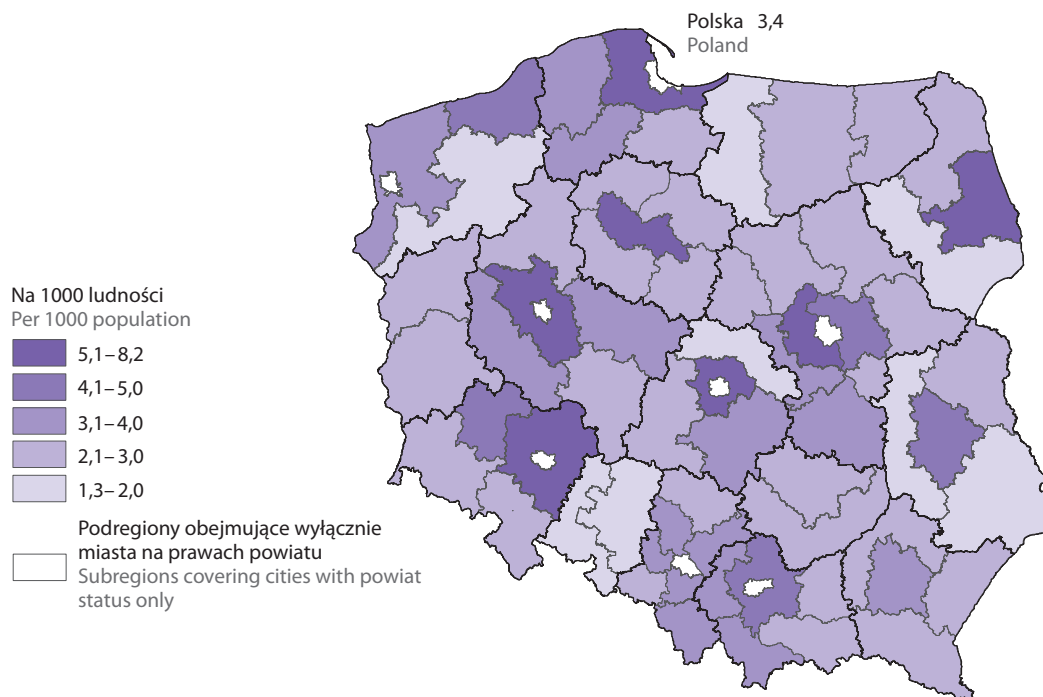
Wśród nowo powstałych budynków mieszkalnych na obszarach wiejskich 99,5% stanowiły budynki jednorodzinne, a pozostałe 0,5% wielorodzinne. W miastach w tym czasie powstało 91,1% budynków jednorodzinnych i 8,9% budynków wielorodzinnych. Przełożyło się to na wartość współczynników na 1000 ludności i 1000 zawartych małżeństw. Na obszarach wiejskich na 1000 ludności i 1000 zawartych małżeństw przypadało bowiem więcej budynków jednorodzinnych, natomiast w miastach budynków wielorodzinnych. W przeliczeniu na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało 3,4 budynków jednorodzinnych i 0,4 budynków wielorodzinnych – w miastach odpowiednio 1,2 i 4,1. Z kolei na 1000 małżeństw wynosiło to 699 budynków jednorodzinnych na wsi wobec 239 w miastach i 71 budynków wielomieszkańciowych wobec 823 w miastach.

W układzie terytorialnym na 1000 ludności najwięcej budynków mieszkalnych oddano do użytkowania na obszarach wiejskich województw: pomorskiego (4,8), dolnośląskiego (4,6) i wielkopolskiego (4,5) oraz w ich podregionach: poznańskim (8,2), wrocławskim (7,4) i gdańskim (7,0). Dużą wartością tego wskaźnika wyróżniał się również podregion bydgosko-toruński województwa kujawsko-pomorskiego (7,1). Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjął w województwie opolskim (1,8) i jego podregionach nyskim (1,7) i opolskim (1,9), a także w podregionach: szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (1,3), chełmsko-zamojskim (1,6) i puławskim (1,8) województwa lubelskiego oraz elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego (1,9). Można więc zauważyć, że rozkład wskaźnika jest ściśle związany z sytuacją demograficzną regionów – największe wartości przyjął on w województwach o najkorzystniejszych wskaźnikach demograficznych i analogicznie, najniższe wartości odnotował w województwach o najmniej korzystnych wskaźnikach demograficznych.

Należy również zauważyć, że we wszystkich województwach i podregionach w strukturze budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania przeważały budynki jednorodzinne. Co więcej na obszarach wiejskich województw małopolskiego i opolskiego nie został oddany do użytkowania ani jeden budynek mieszkalny wielorodzinny. Sytuacja taka miała miejsce również w 24 podregionach.

Mapa 18. Budynki mieszkalne oddane do użytkowania według podregionów w 2018 r.

Map 18. Residential buildings completed by subregions in 2018

Przeciętna kubatura nowego budynku niemieszkalnego oddanego do użytkowania w 2018 r. na obszarach wiejskich wynosiła 3152,6 m³ i była ponad dwukrotnie mniejsza niż w miastach. Tym samym mniejsza była również powierzchnia użytkowa budynku i wynosiła 444,4 m³ wobec 876,2 m³ w miastach.

Tablica 5. Budynki niemieszkalne oddane do użytkowania w 2018 r.

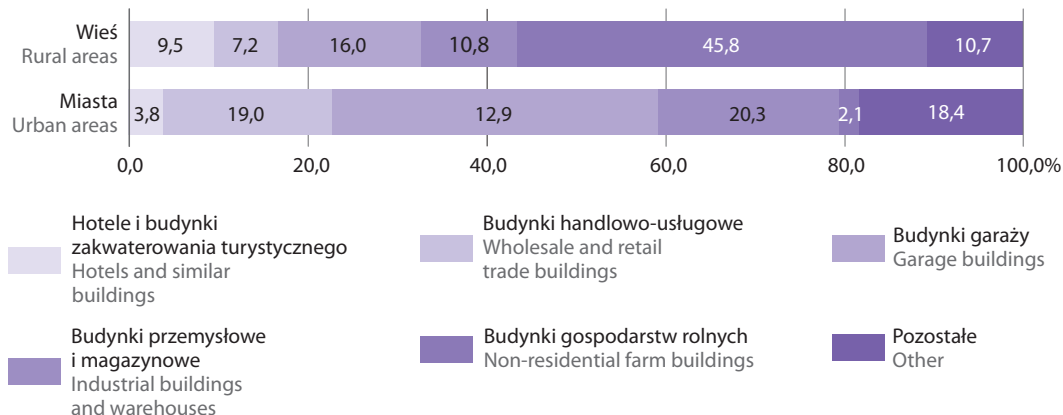
Table 5. Non-residential buildings completed in 2018

Rodzaje budynków Types of buildings	Ogółem Total		Miasto Urban areas		Wieś Rural areas	
	liczba number	po- wierzchni- nia użyt- kowa w m ² useful floor area in m ²	liczba number	po- wierzchni- nia użyt- kowa w m ² useful floor area in m ²	liczba number	po- wierzchni- nia użyt- kowa w m ² useful floor area in m ²
Budynki niemieszkalne Non-residential buildings	22917	13778543	8321	7291455	14596	6487088
Hotele i budynki zakwaterowania turystycznego Hotels and similar buildings	1704	420139	320	232379	1384	187760
budynki hoteli hotel buildings	264	309177	131	201958	133	107219
budynki zakwaterowania turystycznego, pozostałe other short-stay accommodation buildings	1440	110962	189	30421	1251	80541

Budynki biurowe Office buildings	520	1121114	359	1024892	161	96222
Budynki handlowo-usługowe Wholesale and retail trade buildings	2624	2024084	1580	1582882	1044	441202
Budynki transportu i łączności Traffic and communication buildings	5411	351987	3046	197048	2365	154939
budynki łączności, dworców i terminali communication buildings, stations and terminals	46	26588	21	14404	25	12184
budynki garaży garage buildings	5365	325399	3025	182644	2340	142755
Budynki przemysłowe i magazynowe Industrial buildings and warehouses	3265	6122885	1691	3562833	1574	2560052
budynki przemysłowe industrial buildings	1083	2470148	587	1550765	496	919383
ziorniki, silosy i budynki magazynowe reservoirs, silos and warehouses	2182	3652737	1104	2012068	1078	1640669
Ogólnodostępne obiekty kulturalne, budynki o charakterze edukacyjnym, budynki szpitali i zakładów opieki medycznej oraz budynki kultury fizycznej Buildings for public entertainment, education, hospital or institutional care buildings and sports halls	802	730894	364	482820	438	248074
ogólnodostępne obiekty kulturalne buildings for public entertainment	258	66400	63	24501	195	41899
budynki muzeów i bibliotek museums and libraries	21	28233	11	22627	10	5606
budynki szkół i instytucji badawczych school, university and research buildings	268	309505	122	170057	146	139448
budynki szpitali i zakładów opieki medycznej hospital or institutional care buildings	155	162522	99	131289	56	31233
budynki kultury fizycznej sports halls	100	164234	69	134346	31	29888
Pozostałe budynki niemieszkalne Other non-residential buildings	8591	3007440	961	208601	7630	2798839
budynki gospodarstw rolnych non-residential farm buildings	6867	2795917	178	87012	6 689	2708905
budynki przeznaczone do sprawowania kultu religijnego buildings used as places of worship and for religious activities	96	48271	54	36176	42	12095
obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków i objęte indywidualną ochroną konserwatorską oraz nieruchomości, archeologiczne dobra kultury construction works entered into the register of historical monuments and subject to individual conservatory protection and immovable archaeological cultural goods	1	45	1	45	-	-
pozostałe budynki niemieszkalne other non-residential buildings	1627	163207	728	85368	899	77839

W strukturze budynków niemieszkalnych nowo powstałych na obszarach wiejskich w 2018 r. największy odsetek stanowiły budynki gospodarstw rolnych – 45,8% (w miastach – 2,1%), następnie budynki garaży – 16,0% (w miastach – 36,4%), budynki przemysłowe i magazynowe – 10,8% (w miastach – 20,3%), hotele i budynki zakwaterowania turystycznego – 9,5% (w miastach – 3,8%) oraz budynki handlowo-usługowe – 7,2% (w miastach – 19,0%). Udział pozostałych rodzajów budynków nie przekroczył 3,5%.

Wykres 69. Struktura budynków niemieszkalnych oddanych do użytkowania według rodzajów w 2018 r.
Chart 69. Structure of non-residential buildings completed by type in 2018

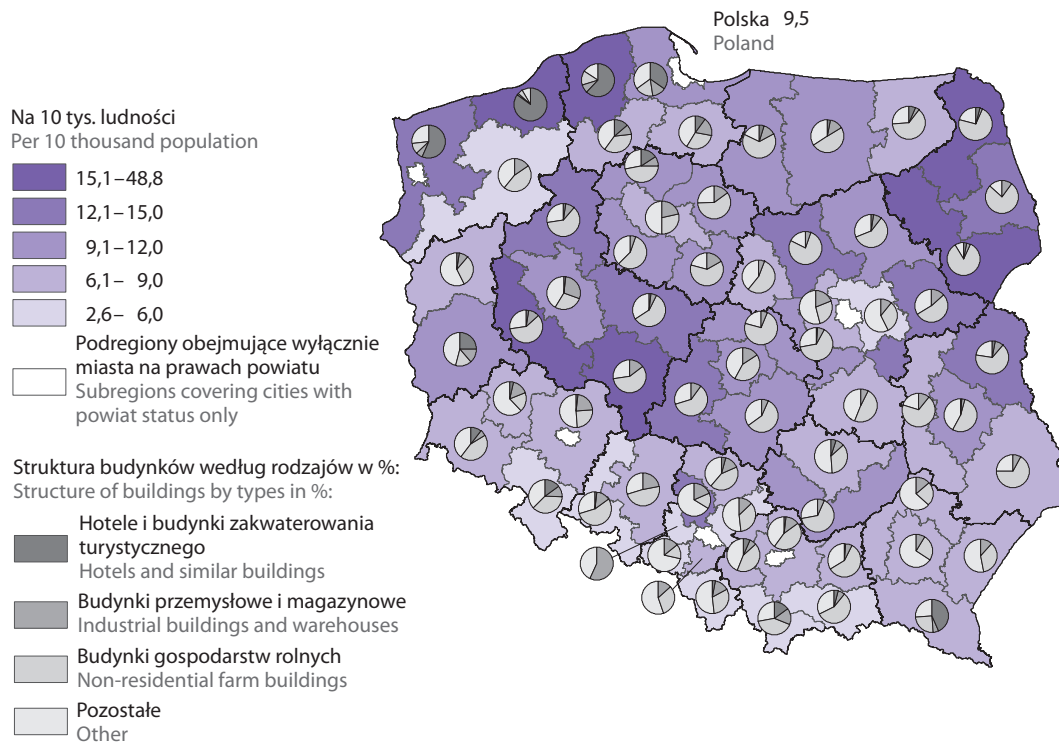

W większości województw i podregionów wśród budynków niezamieszkałych oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich w 2018 r. największy odsetek stanowiły budynki gospodarstw rolnych. Na tym tle, odsetkiem powyżej 80%, wyróżniało się województwo podlaskie i jego podregiony łomżyński, białostocki i suwalski oraz podregion ciechanowski województwa mazowieckiego. Z kolei w podregionie gliwickim nie powstał żaden taki budynek. W województwie śląskim i jego podregionach bytomskim, rybnickim i tyskim, województwie podkarpackim z podregionami rzeszowskim i tarnobrzeskim oraz w województwie lubuskim największy udział posiadały nowo oddane budynki handlowo-usługowe. Sytuacja taka miała również miejsce w podregionach legnicko-głogowskim i wrocławskim województwa dolnośląskiego. W podregionie gliwickim województwa śląskiego i podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego wśród nowych budynków niezamieszkałych najwięcej było budynków przemysłowych i magazynowych.

W strukturze nowo powstałych budynków niemieszkalnych oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich województw zachodniopomorskiego i pomorskiego przeważały hotele i budynki zakwaterowania, stanowiące odpowiednio 67,8% i 36,8%. Wysokim odsetkiem tego rodzaju budynków cechowały się również podregiony zlokalizowane na ich terenie, tj.: koszaliński (85,0%), słupski (62,1%), szczeciński (56,3%) i gdański (34,8%). Ponadto przeważały one w podregionie krośnieńskim województwa podkarpackiego (43,2%) i zielonogórskim województwa lubuskiego (24,9). Najwyższym odsetkiem nowych hoteli i budynków zakwaterowania wyróżniały się więc obszary wiejskie, w których występuje największa baza noclegowa w kraju.

Mapa 19. Budynki niemieszkalne oddane do użytkowania według podregionów w 2018 r.

Map 19. Non-residential buildings completed by subregions in 2018

Przeciętna powierzchnia mieszkania w budynkach jednorodzinnych oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich w 2018 r. wynosiła 136,4 m² i była o 0,9 m² większa niż w miastach. Nieznacznie większa była także przeciętna powierzchnia mieszkania oddanego do użytkowania w budynkach wielorodzinnych – 53,6 m² w porównaniu z 53,0 m². Mniejsza była natomiast powierzchnia jednej izby zarówno w mieszkaniach w budynkach jednorodzinnych jak i w wielorodzinnych. Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało więcej izb w budynkach jednorodzinnych niż w miastach (ponad trzykrotnie), jednak mniej w budynkach wielomieszkaniowych (1,0 na wsi, 11,0 w miastach).

Tablica 6. Mieszkania w budynkach mieszkalnych oddanych do użytkowania w 2018 r.
Table 6. Dwellings in residential buildings completed in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Grand total			Jednorodzinne Single-family buildings			Wielorodzinne Multi-family buildings		
	razem total	obszary wiejskie rural areas	miasta urban areas	razem total	obszary wiejskie rural areas	miasta urban areas	razem total	obszary wiejskie rural areas	miasta urban areas
Liczba mieszkań Number of dwellings	181612	59702	121910	81631	54226	27405	99981	5476	94505
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu Average number of rooms in a dwelling	3,9	5,2	3,2	5,3	5,4	5,2	2,7	2,8	2,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² : Average useful floor area in m ² per:									
1 mieszkania dwelling	90,4	128,8	71,5	136,1	136,4	135,5	53,0	53,6	53,0
1 izby room	23,4	24,9	22,2	25,4	25,2	26,0	20,0	19,5	20,0
Mieszkania na: Dwellings per:									
1000 ludności 1000 population	4,8	4,0	5,4	2,1	3,4	1,2	2,6	0,4	4,1
1000 zawartych mał- żeństw 1000 marriages con- tracted	962	769	1081	424	699	239	520	71	823
Izby na 1000 ludności Rooms per 1000 popu- lation	18,6	20,5	17,3	11,5	19,4	6,3	7,0	1,0	11,0

Sieci rozdzielcze Distribution networks

Łączna długość sieci wodociągowej rozdzielczej na obszarach wiejskich w 2018 r. wynosiła 237,6 tys. km i w porównaniu z 2010 r. była dłuższa o 25,7 tys. km (tj. o 12,1%; w miastach o 15,0%). Sieć wodociągowa przebiegająca przez tereny wiejskie stanowiła 77,2% ogólnej długości sieci wodociągowej w kraju, a jej średnia gęstość wynosiła 81,7 km na 100 km² i wahała się od 35,9 w województwie lubuskim do 120,4 w województwie śląskim. Wśród podregionów największą gęstością sieci wodociągowej w 2018 r. charakteryzowały się podregiony: tyski województwa śląskiego (194,9 km/100 km²), warszawski zachodni województwa mazowieckiego (187,4) i krakowski województwa małopolskiego (180,4), najmniejszą – krośnieński województwa podkarpackiego (27,6), nowotarski województwa małopolskiego (29,5), szczecinecko-pyrzycki (31,4) i szczeciński (35,5) województwa zachodniopomorskiego oraz gorzowski województwa lubuskiego (32,3).

**Tablica 7. Sieć rozdzielcza
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 7. Distribution network
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification		Sieć wodociągowa Water supply network		Sieć kanalizacyjna ^a Sewage network ^a		Sieć gazowa Gas supply network	
		w km in km	w km/100 km ² in km/100 km ²	w km in km	w km/100 km ² in km/100 km ²	w km in km	w km/100 km ² in km/100 km ²
Polska	2010	272888,0	87,3	107509,1	34,4	113774,1	36,4
Poland	2018	307690,4	98,4	160671,4	51,4	133179,3	42,6
Obszary wiejskie	2010	211884,8	72,8	55566,0	19,1	61752,8	21,2
Rural areas	2018	237557,4	81,7	94820,3	32,6	72393,8	24,9
Miasta	2010	61003,2	283,6	51943,1	241,5	52021,3	241,9
Urban areas	2018	70133,0	318,4	65851,1	299,0	60785,4	276,0

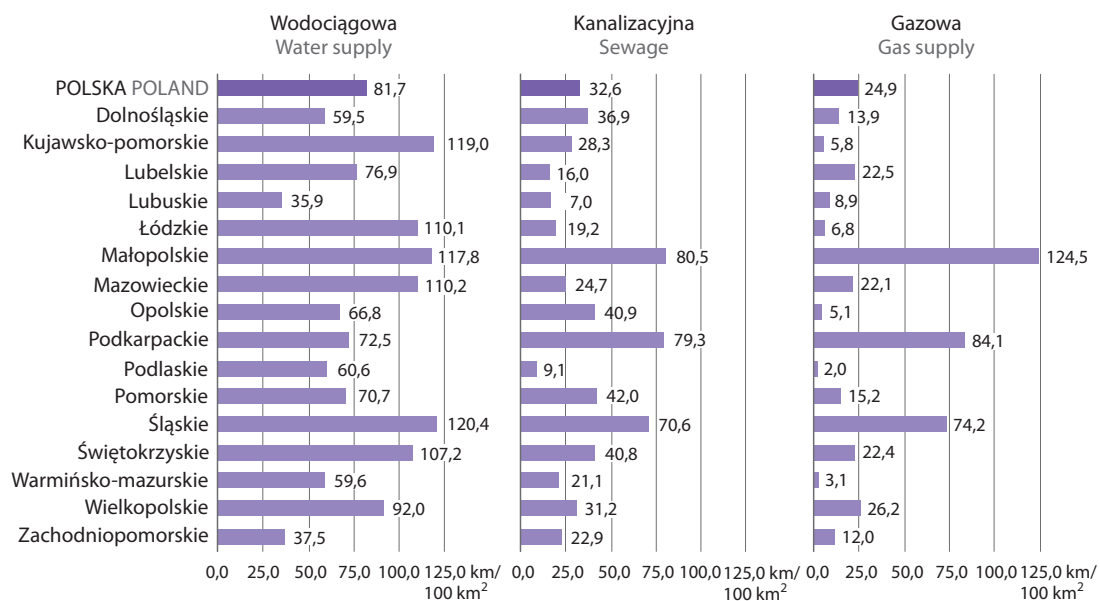
a Oraz kolektory.

a And collectors.

Wzrost gęstości sieci wodociągowej na obszarach wiejskich, w porównaniu z 2010 r., zanotowano we wszystkich województwach.

Wykres 70. Sieć rozdzielcza na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 70. Distribution network in rural areas by voivodships in 2018

Długość sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w 2018 r. na obszarach wiejskich wynosiła 94,8 tys. km i w porównaniu z 2010 r. była o 70,6% dłuższa (w miastach o 26,8%). Przez tereny wiejskie w 2018 r. przebiegało 59,0% ogólnej długości sieci kanalizacyjnej w kraju, a jej zagęszczenie wynosiło 32,6 km na 100 km² (w miastach – 299,0).

W układzie przestrzennym największym zagęszczeniem sieci kanalizacyjnej charakteryzowały się obszary wiejskie województw południowej Polski (małopolskiego, podkarpackiego, i śląskiego), a najmniejszym województwo podlaskie. Z kolei w przypadku podregionów, największą gęstość sieci kanalizacyjnej zanotowano w podregionach: tyskim (151,5 km/100 km²) i bielskim (131,6) województwa śląskiego oraz

rzeszowskim województwa podkarpackiego (122,1), najmniejszą natomiast w podregionach: łomżyńskim (6,2) i suwalskim (9,7) województwa podlaskiego oraz skierniewickim województwa łódzkiego (9,0). W 2018 r. w odniesieniu do 2010 r., we wszystkich województwach miał miejsce wzrost gęstości sieci kanalizacyjnej.

W objętym analizą okresie na obszarach wiejskich wzrosła również długość sieci gazowej rozdzielczej. W 2018 r. przez tereny wiejskie przebiegało 72,4 tys. km sieci gazowej, podczas gdy w 2010 r. było to 61,8 tys. km. Sieć gazowa z obszarów wiejskich w 2018 r. stanowiła 54,4% ogólnej długości sieci gazowej w kraju. Jej gęstość wynosiła 24,9 km/100 km² i była znacznie niższa niż w miastach, gdzie wynosiła 276,0 km/100 km².

Największe zagęszczenie sieci gazowej na obszarach wiejskich, podobnie jak w przypadku sieci kanalizacyjnej, występowało w województwach południowej Polski (małopolskim, podkarpackim i śląskim). Z kolei na 100 km² najkrótsze odcinki sieci gazowej przypadają w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim, opolskim i kujawsko-pomorskim. W przypadku podregionów, najwyższe wartości wskaźnik ten przyjął w podregionach: oświęcimskim (177,0), tarnowskim (167,4), tuskim (162,1), krakowskim (155,8), rzeszowskim (143,0) oraz bielskim (142,3) zlokalizowanych na terenach 3 wyżej wymienionych województw. Sieć gazowa o najmniejszej gęstości przebiegała przez podregiony: suwalski, łomżyński oraz ełcki. We wszystkich województwach w analizowanym okresie miał miejsce przyrost gęstości sieci gazowej.

Rozdział 6

Chapter 6

Infrastruktura społeczna

Social infrastructure

Wyposażenie infrastrukturalne obszarów wiejskich jest istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców oraz przebieg procesów gospodarczych. Budowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej i społecznej wpływa zarówno na poprawę warunków środowiskowych i zdrowotnych, jak i na wzrost atrakcyjności tych terenów dla zewnętrznych przedsiębiorców, tym samym przyczynia się do wzrostu liczby nowych mieszkańców.

Wychowanie przedszkolne

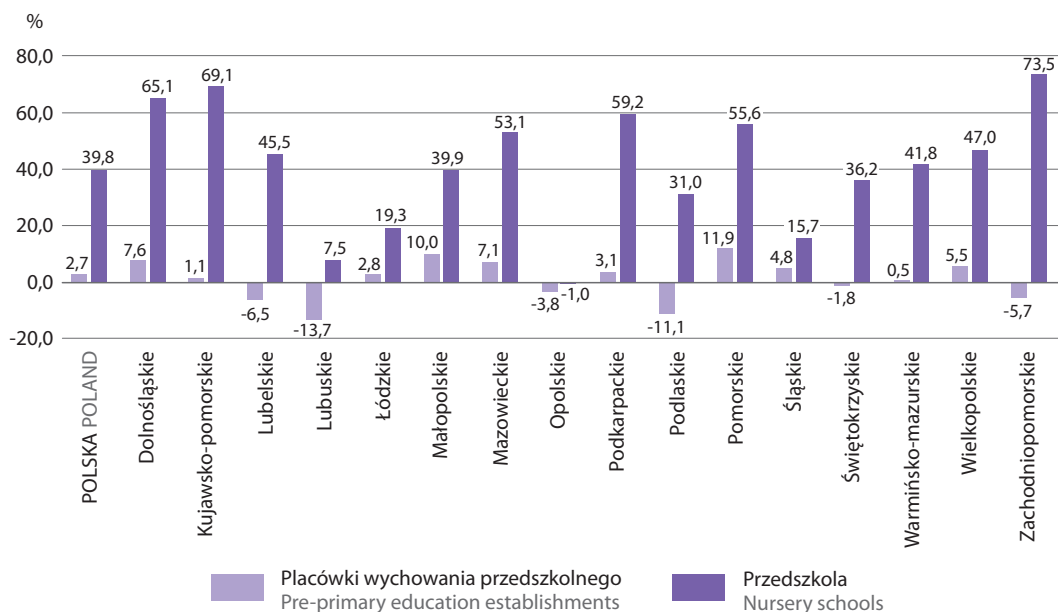
Pre-primary education

Placówki wychowania przedszkolnego obejmują przedszkola (łącznie ze specjalnymi), oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne; od roku szkolnego 2004/05 dzieci 6-letnie są objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w placówkach wychowania przedszkolnego, z wyjątkiem lat 2011/12–2015/16, w których dotyczyło to dzieci 5-letnich.

W roku szkolnym 2018/19 na obszarach wiejskich zlokalizowanych było 11,0 tys. placówek wychowania przedszkolnego (przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, zespołów wychowania przedszkolnego i punktów przedszkolnych), tj. 49,5% placówek tego typu w kraju. Wśród nich 37,0% stanowiły przedszkola (w miastach – 75,8%). W porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11, liczba placówek wychowania przedszkolnego zwiększyła się o 2,7%, a przedszkoli o 39,8%. W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego zaobserwowano w 10 województwach, który zamykał się w granicach od 0,5% w województwie warmińsko-mazurskim do 11,9% w województwie pomorskim. W pozostałych województwach: lubelskim, lubuskim, opolskim, podlaskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim nastąpił spadek liczby analizowanych placówek. Z kolei wzrost liczby przedszkoli nastąpił prawie we wszystkich województwach (oprócz opolskiego – spadek o 1,0%) i zawierał się w granicach od 7,5% w województwie lubuskim do 73,5% w zachodniopomorskim. Największy wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego odnotowano więc w województwach o najkorzystniejszych wskaźnikach demograficznych, z kolei spadki liczby tych obiektów miały miejsce w województwach o najmniej korzystnych wskaźnikach demograficznych

Wykres 71. Zmiana liczby placówek wychowania przedszkolnego^a i przedszkoli w roku szkolnym 2018/19 w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11 według województw

Chart 71. Change of pre-primary education establishments^a and nursery schools in 2018/19 school year in comparison to 2010/11 school year by voivodships

^a Przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

U w a g a. Bez wychowania przedszkolnego w zakładach opieki zdrowotnej.

Ź r ó d ł o: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

^a Nursery schools and pre-primary sections of primary schools, pre-primary education groups and pre-primary points.

N o t e. Excluding pre-primary education in health care institutions.

S o u r c e: data of the Ministry of National Education.

Do placówek wychowania przedszkolnego funkcjonujących na obszarach wiejskich, w roku szkolnym 2018/19 uczęszczało 461,4 tys. dzieci (33,1% dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w kraju), a w przeliczeniu 1000 dzieci w wieku 36 lat – 705 dzieci (w miastach – 1034).

**Tablica 8. Wychowanie przedszkolne^a
Stan w dniu 30 września****Table 8. Pre-primary education^a
As of 30th September**

Wyszczególnienie Specification		Placówki wychowania przedszkolnego Pre-primary education establishments		Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego Children attending pre-primary education establishments	
		ogółem total	w tym przedszkola of which nursery schools	ogółem total	w tym przedszkola of which nursery schools
Polska	2010/11	19090	8808	1059281	816869
Poland	2018/19	22157	12535	1392920	1111595
Obszary wiejskie	2010/11	10684	2901	326140	173746
Rural areas	2018/19	10973	4056	461363	271332
Miasta	2010/11	8406	5907	733141	643123
Urban areas	2018/19	11184	8479	931557	840263

a Przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne. Uwaga. Bez wychowania przedszkolnego w zakładach opieki zdrowotnej.

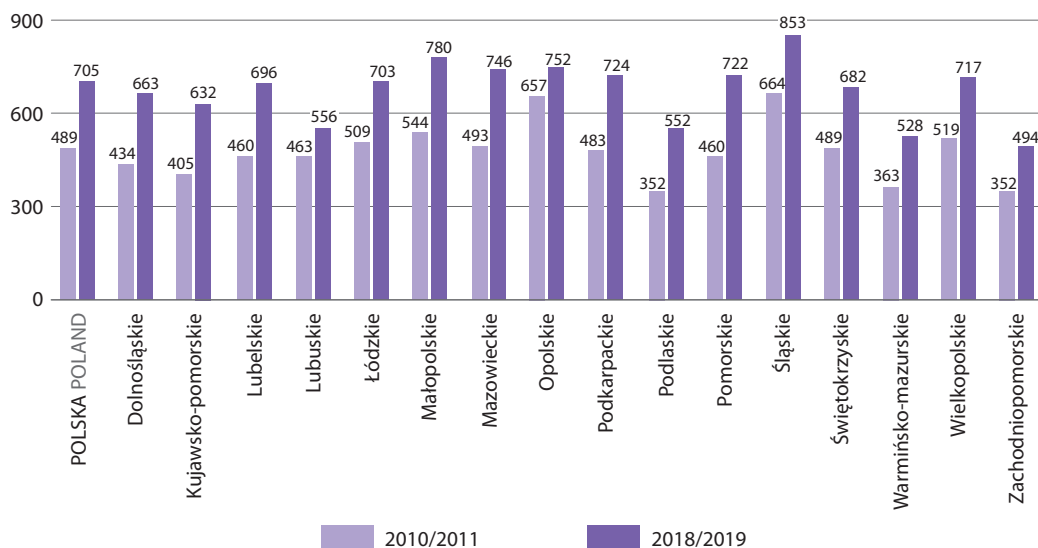
Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

a Nursery schools, pre-primary sections of primary schools, pre-primary education groups and pre-primary points.

Note. Excluding pre-primary education in health care institutions.

Source: data of the Ministry of National Education.

Najwięcej dzieci w wieku 3–6 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat przypadało na obszarach wiejskich województwa śląskiego (853 dzieci) oraz podregionu warszawskiego zachodniego województwa mazowieckiego (929), zaś najmniej na terenach województwa zachodniopomorskiego (494) i jego podregionu szczecińsko-pyrzyckiego (424).

Wykres 72. Dzieci w wieku 3–6 lat w placówkach wychowania przedszkolnego^a na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/11 i 2018/19**Chart 72. Children aged 3–6 attending pre-primary education establishments^a per 1000 children aged 3–6 in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years**

a Przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

U w a g a. Bez wychowania przedszkolnego w zakładach opieki zdrowotnej.

Ź r ó d ł o: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

a Nursery schools and pre-primary sections of primary schools, pre-primary education groups and pre-primary points.

N o t e. Excluding pre-primary education in health care institutions.

S o u r c e: data of the Ministry of National Education.

Należy podkreślić, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11 wartość omawianego wskaźnika na terenach wiejskich wzrosła o 216 dzieci (w miastach o 209). Wzrost jego wartości wystąpił także we wszystkich województwach, a największy miał miejsce w województwie pomorskim (o 262 dzieci) – z 460 do 722 dzieci. Na 100 miejsc w przedszkolach na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2018/19 przypadało 89,7 dzieci (w miastach – 92,0). Najwyższy omawiany wskaźnik odnotowano w województwie śląskim (94,5) i jego podregionie tyskim (98,6), a najniższy w województwie opolskim (84,4) i jego podregionie nyskim (78,4).

Szkoły podstawowe i gimnazja dla dzieci i młodzieży

Primary schools and lower secondary schools for children and youth

Dane o szkołach podstawowych i gimnazjach dla dzieci i młodzieży obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne.

Rok szkolny 2017/18 był początkiem obowiązywania reformy edukacji wprowadzonej ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. 2018 poz. 996 z późniejszymi zmianami). Głównym założeniem reformy była likwidacja gimnazjów i powrót do 8-letniej szkoły podstawowej. Uczniowie szkół podstawowych, którzy w roku szkolnym 2016/17 ukończyli klasę VI, w roku kolejnym rozpoczęli naukę w klasie VII i tym samym stali się uczniami 8-letniej szkoły podstawowej. Skutkowało to brakiem absolwentów z roku szkolnego 2016/17. We wrześniu 2017 r. nie odbył się nabór do klasy pierwszej gimnazjów, a oddziały na poziomie klasy II i III funkcjonowały w wygaszanych gimnazjach lub jako oddziały gimnazjalne w innych typach szkół. Zmodyfikowano także szkolnictwo zawodowe poprzez zastąpienie zasadniczych szkół zawodowych branżowymi szkołami I stopnia, a w przyszłych latach również branżowymi szkołami II stopnia. W szkołach branżowych I stopnia w roku szkolnym 2017/18 pozostali jeszcze uczniowie oddziałów zasadniczych szkół zawodowych. Celem reformy jest także wydłużenie cyklu kształcenia w liceach ogólnokształcących z trzech do czterech lat, a w technikach z czterech do pięciu lat.

Do szkół podstawowych w publikacji zalicza się szkoły:

- podstawowe,
- filialne,
- artystyczne niedające uprawnień zawodowych realizujące jednocześnie program szkoły podstawowej.

Do szkół na poziomie gimnazjalnym w publikacji zaliczono:

- gimnazja,
- gimnazja dwujęzyczne,
- gimnazja sportowe i gimnazja mistrzostwa sportowego,
- gimnazja z oddziałami przysposabiającymi do pracy.

W roku szkolnym 2018/19 na obszarach wiejskich działało 8,5 tys. szkół podstawowych, do których uczęszczało 1,1 mln uczniów (w miastach 5,1 tys. szkół, w których uczyło się 1,9 mln dzieci). W porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11, liczba szkół podstawowych na wsi zmniejszyła się o 8,0% (w miastach zwiększyła się o 28,4%), co znalazło odzwierciedlenie we wszystkich województwach. W omawianym czasie liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych na wsi wzrosła o 26,7% (w miastach o 46,6%). Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych zaobserwowano we wszystkich województwach, co było skutkiem reformy edukacji wprowadzonej ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r.

**Tablica 9. Szkoły podstawowe^a i gimnazja^a dla dzieci i młodzieży
Stan w dniu 30 września**

Table 9. Primary schools^a and lower secondary schools^a for children and youth
As of 30th September

Wyszczególnienie Specification		Szkoły Schools	Uczniowie Pupils	Liczba uczniów na 1 szkołę Number of pupils per school	Współczynnik skolaryzacji netto Net enrolment rate
Szkoły podstawowe					
Primary schools					
Polska	2010/11	13142	2167200	165	95,6
Poland	2018/19	13527	3001061	222	93,9
Obszary wiejskie	2010/11	9202	885729	96	84,5
Rural areas	2018/19	8467	1122464	133	79,2
Miasta	2010/11	3940	1281471	325	105,1
Urban areas	2018/19	5060	1878597	371	105,4
Gimnazja					
Lower secondary schools					
Polska	2010/11	6456	1231648	191	93,7
Poland	2018/19	1355	341676	252	83,3
Obszary wiejskie	2010/11	3353	443152	132	72,0
Rural areas	2018/19	539	114342	212	61,9
Miasta	2010/11	3103	788496	254	113,0
Urban areas	2018/19	816	227334	279	101,4

^a Bez szkół specjalnych.

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

^a Excluding special schools.

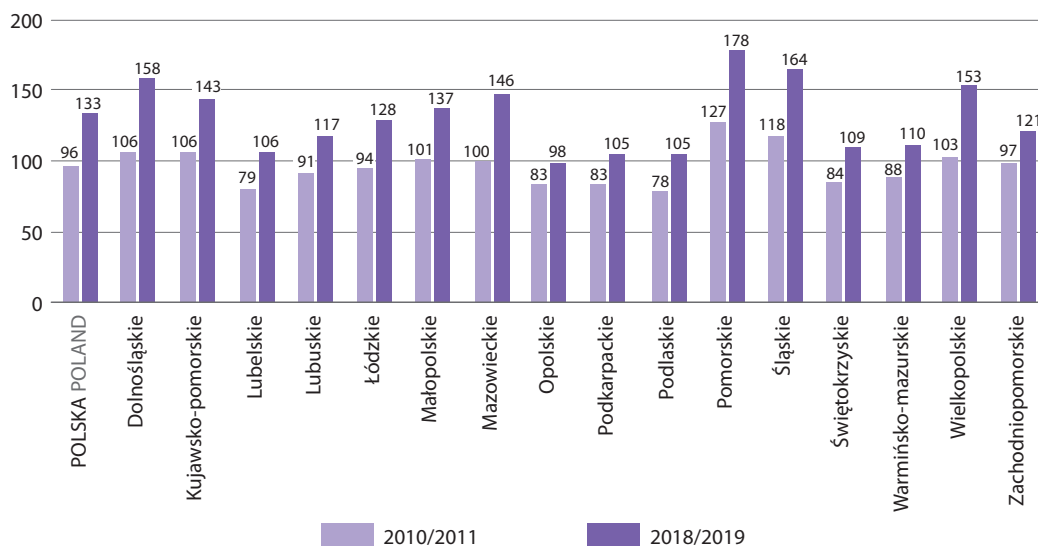
Source: data of the Ministry of National Education.

Na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2018/19 na jedną szkołę podstawową przypadało 133 uczniów, czyli o 37 uczniów więcej niż w roku szkolnym 2010/11 (w miastach – 371 uczniów, tj. o 46 więcej).

W ujęciu terytorialnym, liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową zlokalizowaną na obszarach wiejskich była bardzo zróżnicowana i zamykała się w granicach od 98 osób w województwie opolskim do 178 w województwie pomorskim, a w ujęciu regionalnym od 92 w podregionie przemyskim województwa podkarpackiego do 281 w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego.

Wykres 73. Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową^a dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/2011 i 2018/19

Chart 73. Number of pupils per primary school^a for children and youth in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years

a Bez szkół specjalnych.

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

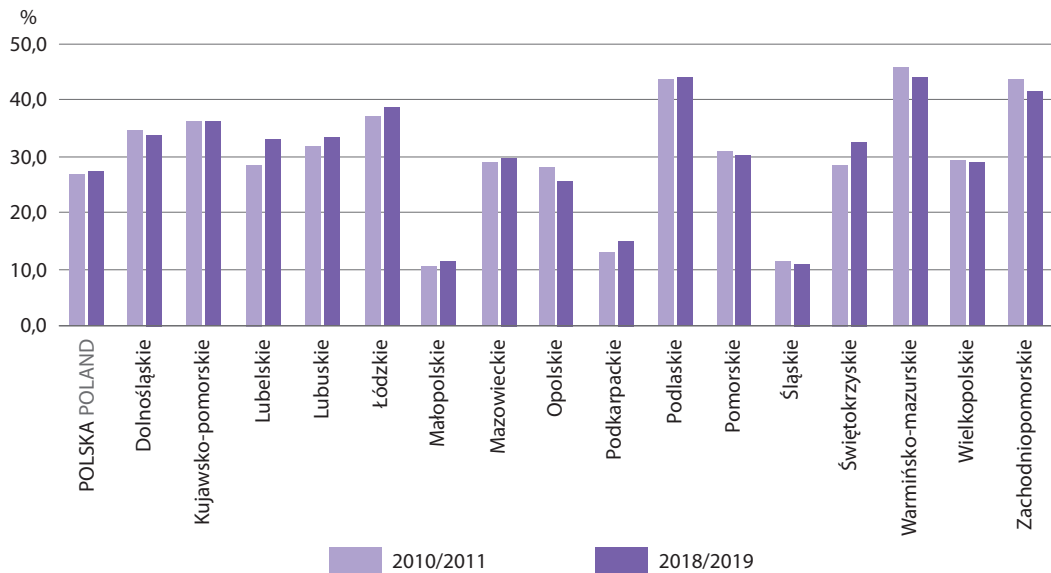
a Excluding special schools.

Source: data of the Ministry of National Education.

Ponad 27% uczniów szkół podstawowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich mieszkało w odległości powyżej 3 km od szkoły. Odsetek ten w miastach wyniósł 4,2%. W ujęciu terytorialnym można zaobserwować znaczne zróżnicowanie jego wysokości. Najwyższą wartość przyjął on na terenach wiejskich województw: podlaskiego (44,1%), warmińsko-mazurskiego (43,9%) i zachodniopomorskiego (41,4%), a najniższą w województwie śląskim (11,1%) i małopolskim (11,3%).

Wykres 74. Udział uczniów szkół podstawowych^a dowożonych^b do szkoły w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2010/11 i 2018/19

Chart 74. Share of primary schools^a pupils commuting^b to school in total number of pupils of primary schools in rural areas by voivodships in 2010/11 and 2018/19 school years

a Bez szkół specjalnych. b Powyżej 3 km.
 Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
 a Excluding special schools. b Over 3 km.
 Source: data of the Ministry of National Education.

WSPÓŁCZYNNIKI SKOLARYZACJI NETTO jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych na wsi w roku szkolnym 2018/19 wyniósł 79,2 i był znacznie niższy od współczynnika odnotowanego w miastach (105,4). Różnica ta może być spowodowana faktem, że często dzieci ze wsi dowożone były do szkół w miastach, bliżej miejsca pracy rodziców. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11, wartość omawianego współczynnika spadła na wsi (o 5,3), a wzrosła w miastach (o 0,3). W ujęciu regionalnym obszarów wiejskich, najwyższym współczynnikiem skolaryzacji netto wyróżniło się województwo śląskie (90,3) i jego podregion tyski (94,6), a najniższym województwo zachodniopomorskie (59,9) i jego podregion szczecinecko-pyrzycki (57,6).

Nauczanie języków obcych ma coraz większe znaczenie na wszystkich poziomach systemu kształcenia. W roku szkolnym 2018/19 spośród języków obcych objętych obowiązkowym programem nauczania w szkołach podstawowych dominował język angielski, którego uczyło się 80,4% dzieci na wsi (w miastach – 80,3%). Języka niemieckiego obowiązkowo uczyło się 17,6% dzieci (w miastach – 16,3%). Rozkład terytorialny uczących się obowiązkowo wymienionych języków obcych, ściśle wiąże się z położeniem geograficznym województw. Zdecydowanie większy odsetek uczących się języka niemieckiego odnotowano w województwach graniczących z Niemcami, tj.: lubuskim (37,6%), zachodniopomorskim (29,8%) i dolnośląskim (25,8%). Z kolei najwyższym odsetkiem (ponad 82%) uczących się języka angielskiego wyróżniły się województwa: lubelskie, świętokrzyskie i śląskie.

Biblioteki

Libraries

W 2018 r. na wsi działało 5,2 tys. bibliotek, co stanowiło 65,4% ogółu placówek w kraju. Z kolei większość punktów bibliotecznych zlokalizowanych było w miastach (596, tj. 55,0%). Mimo przewagi liczebnej bibliotek wiejskich, większym księgozbiorem dysponowały biblioteki miejskie. Na wsi użytkownicy bibliotek mieli do dyspozycji księgozbiór liczący 49,8 mln woluminów, a w miastach 77,7 mln. W porównaniu z 2010 r. na terenach wiejskich zmniejszyła się zarówno liczba bibliotek (o 6,0%), jak i punktów bibliotecznych (o 47,2%). W miastach natomiast spadła liczba bibliotek (o 3,0%), a wzrosła liczba punktów bibliotecznych (o 15,7%).

Tablica 10. Biblioteki publiczne (z filiami)
Stan w dniu 31 grudnia

Table 10. Public libraries (with branches)
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification		Biblioteki Libraries	Punkty biblioteczne Library service points	Księgozbiór w tys. wol. Collection in thousand vol.	Czytelnicy ^a Borrowers ^a	
					w tys. in thousands	na 1000 ludności per 1000 population
Polska	2010	8342	1437	133248,6	6501,9	169
Poland	2018	7925	1083	127493,7	5953,1	155
Obszary wiejskie	2010	5512	922	53994,7	1658,0	110
Rural areas	2018	5179	487	49794,3	1506,4	98
Miasta	2010	2830	515	79253,9	4843,9	207
Urban areas	2018	2746	596	77699,4	4446,8	193

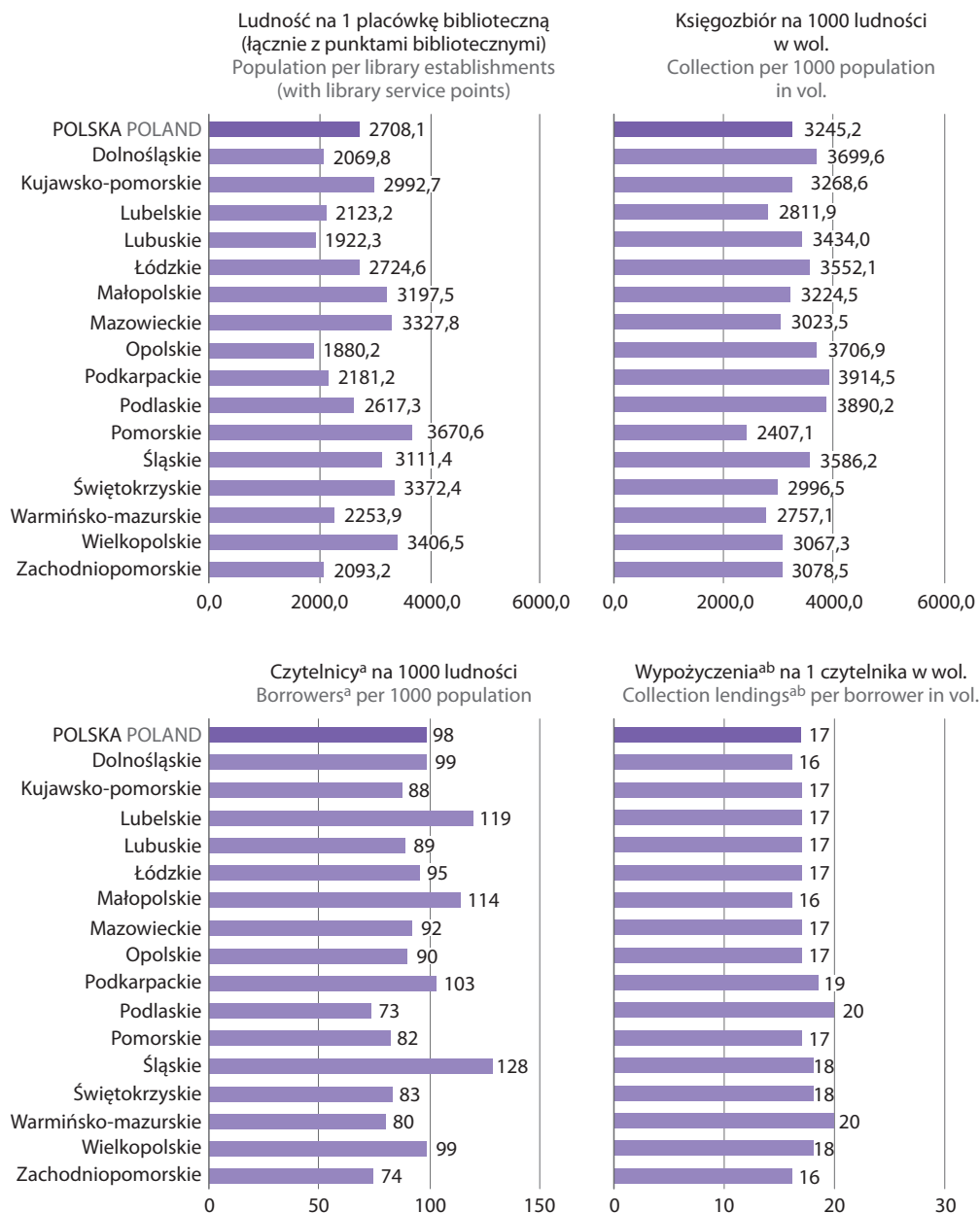
a W ciągu roku; łącznie z punktami bibliotecznymi.

a During the year; including library service points.

Czytelnictwo jest jedną z najbardziej popularnych form rozpowszechniania kultury, z której w 2018 r. korzystało 1,5 mln osób na wsi (w miastach – 4,4 mln). Analizując liczbę czytelników na 1000 ludności okazuje się, że z zasobów bibliotek korzystał co dziesiąty mieszkaniec wsi i co piąty mieszkaniec miast. Najwięcej czytelników na 1000 ludności wiejskiej odnotowano w województwie śląskim (128 osób) i jego podregionie tyskim (153), zaś najmniej w województwie podlaskim (73 osoby) i podregionie białostockim tego województwa (60). Trzeba jednak podkreślić, że w porównaniu z 2010 r. na wsi liczba czytelników spadła o 9,2% (w miastach o 8,2%). Sytuacja taka miała również miejsce na obszarach wiejskich prawie wszystkich województw, oprócz województwa małopolskiego, w którym liczba czytelników spadła o 2,0%.

Wykres 75. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych (z filiami) na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 75. Selected indicators of public libraries (with branches) in rural areas by voivodships in 2018

a W ciągu roku. b Łącznie z wypożyczeniami międzybibliotecznymi.
a During the year. b Including interlibrary lendings.

Instytucje kultury

Cultural institutions

Instytucje kultury mają ogromne znaczenie w życiu społecznym mieszkańców wsi. Poprzez swoją ofertę zachęcają do aktywnego włączania się w życie kulturalne, wzmacniają integrację społeczności lokalnej, rozwijają aktywność obywatelską. Ośrodki kultury prowadzą działalność zespołów artystycznych oraz klubów, organizują imprezy rozrywkowe m.in. popularyzujące lokalny folklor. Ich działalność zaspokaja różnicowane potrzeby społeczne, od artystycznych poprzez towarzyskie, sportowe, rozrywkowe, a także samokształcenia.

Na terenach wiejskich w 2018 r. działało 2,7 tys. instytucji kultury (centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic). W porównaniu z 2009 r. ich liczba zwiększyła się o 307. W miastach w omawianym roku funkcjonowało 1,6 tys. placówek kultury, tj. o 97 mniej niż przed 9 laty. Wśród instytucji kultury na wsi przeważały świetlice, których udział wyniósł 48,7%, w miastach natomiast ośrodki kultury (33,6%). Największą liczbę instytucji kultury odnotowano na terenach wiejskich 5 województw: małopolskiego, podkarpackiego, pomorskiego, zachodniopomorskiego i dolnośląskiego – łącznie 1331 (49,6%).

W analizowanym roku co trzecia impreza zorganizowana przez instytucje kultury odbyła się na terenach wiejskich – 80,7 tys., tj. o 28,1% więcej niż w 2009 r. Imprezy na wsi cieszyły się zainteresowaniem 8,4 mln osób stanowiących 21,3% ogółu uczestniczących w imprezach tego typu w kraju. Na 1000 ludności na wsi przypadało 549 uczestników imprez (w miastach – 1345). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowało się województwo podkarpackie (806) i podregion legnicko-głogowski województwa dolnośląskiego (1072), a najniższym województwo mazowieckie (324) oraz jego podregion radomski (142) i województwo lubuskie (342).

W 2018 r. na wsi zorganizowano 1,9 tys. różnorodnych tematycznie kursów, czyli o 5,7% mniej niż 9 lat wcześniej. Największym zainteresowaniem cieszyły się kursy nauki gry na instrumentach (24,6%), plastyczne (19,0%), języków obcych (18,2%) i tańca (13,1%).

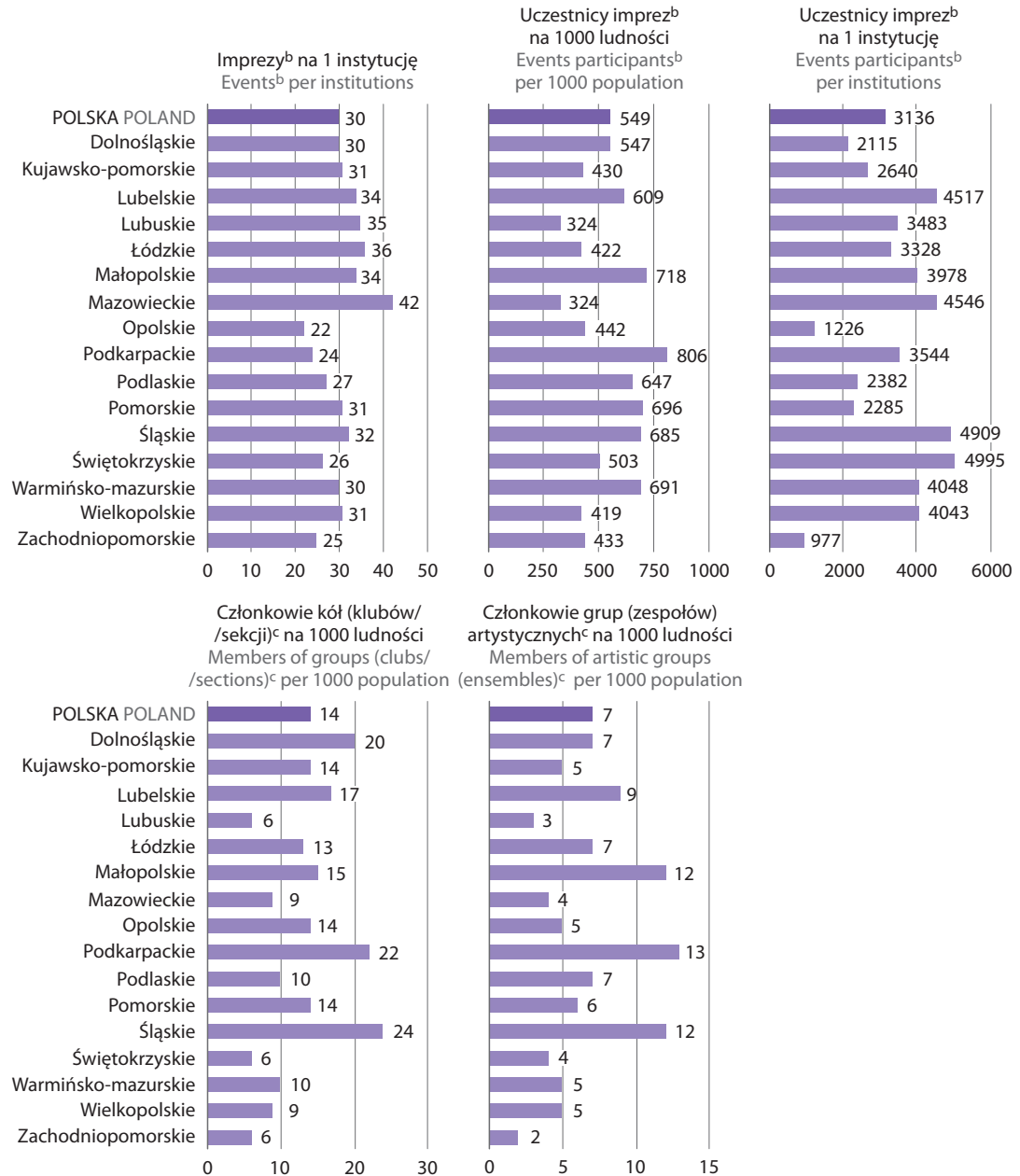
Ponadto na obszarach wiejskich w 2018 r. działało 6,8 tys. grup (zespołów) artystycznych, które stanowiły 39,5% wszystkich zespołów tego typu w kraju. Wśród nich największy udział miały zespoły folklorystyczne (27,2%). Swoje pasje i zainteresowania w grupach artystycznych rozwijało 111,4 tys. osób, czyli 7 osób na 1000 mieszkańców wsi. W porównaniu z 2009 r. liczba grup artystycznych, a także ich członków wzrosła na wsi odpowiednio o 20,8% i 29,9%. Największą liczbą grup (zespołów) artystycznych funkcjonujących na wsi wyróżniały się województwa małopolskie (1026) i podkarpackie (944), a najniższą województwo lubuskie (71).

W porównaniu z 2009 r., ponad czterokrotnie wzrosła liczba kół (klubów) rozwijających zainteresowania ludności wiejskiej. W efekcie tego w 2018 r. na obszarach wiejskich funkcjonowało 10,0 tys. kół (klubów), wśród których największy odsetek stanowiły kluby turystyczne i sportowo-rekreacyjne (8,4%) oraz kluby seniora (7,9%).

W 2018 r. do klubów działających na terenach wiejskich należało 209,0 tys. członków, co w przeliczeniu na 1000 ludności wsi dało 14 osób (4 osoby w 2009 r.). Najwięcej osób skupiały koła seniora (13,8% wszystkich członków kół) oraz turystyczne i sportowo-rekreacyjne (11,1%). Największą liczbę osób należących do kół zainteresowań przypadającą na 1000 mieszkańców zaobserwowano w województwach: śląskim (24), podkarpackim (22) i dolnośląskim (20) oraz w podregionie tarnobrzeskim województwa podkarpackiego (38), a najniższą w województwach: lubuskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim (po 6) i podregionie szczecińskim województwa zachodniopomorskiego (3).

Wykres 76. Wybrane wskaźniki dotyczące instytucji kultury^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 76. Selected indicators of cultural institutions^a in rural areas by voivodships in 2018

a Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. b W ciągu roku. c Stan w dniu 31 grudnia.

a Centres of culture, cultural establishments and centres, clubs and community centres. b During the year. c As of 31st December

Opieka zdrowotna, apteki i pomoc społeczna

Healthcare, pharmacies and social welfare

Świadczenia AMBULATORYJNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ realizowane są przez przychodnie i praktyki lekarskie. Informacje o ambulatoryjnej opiece zdrowotnej od 2012 r. prezentowane są w ujęciu zgodnym z nowymi przepisami, tj. zgodnie z ustawą z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. 2011, Nr 112, poz. 654, z późniejszymi zmianami), która zniósła ustawę o zakładach opieki zdrowotnej. Dane dotyczą wyłącznie świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, w ramach bezpośredniej umowy z NFZ.

Zgodnie z przepisami świadczeniobiorca usług medycznych ma prawo wyboru lekarza POZ, pielęgniarki POZ i położnej POZ spośród świadczeniodawców posiadających umowę z NFZ. Wybór następuje w drodze złożenia stosownej deklaracji, wskazującej na wybór konkretnego lekarza, odrębnie na konkretną pielęgniarkę i położną. Nie obowiązuje rejonizacja.

Dostępność placówek opieki zdrowotnej i usług medycznych jest bardzo istotnym elementem wpływającym na jakość życia mieszkańców wsi. W 2018 r. na terenach wiejskich funkcjonowało 4,8 tys. przychodni, co stanowiło 22,0% placówek w Polsce. Ponadto w badanym roku na wsi prowadzonych było 1,2 tys. praktyk lekarskich, czyli 25,5% z praktyk zarejestrowanych w kraju. Pacjentom na wsi udzielono 48,3 mln porad, w tym 6,3% w opiece specjalistycznej. W tym czasie w miastach udzielono 279,8 mln porad, w tym 40,5% specjalistycznych. Na 1 mieszkańca wsi przypadały 3,2 porady, podczas gdy w miastach – 12,1.

Tablica 11. Ambulatoryjna opieka zdrowotna i apteki ogólnodostępne Stan w dniu 31 grudnia

Table 11. Out-patient health care and generally available pharmacies As of 31st December

Wyszczególnienie Specification		Przychodnie Out-patients departments	Praktyki lekarskie ^a Doctor's practices ^a	Porady udzielone ^b w tys. Consultations provided ^b in thousands	Apteki ogólnodostępne Generally available pharmacies
Polska	2010	16608	6927	284787,8	11297
Poland	2018	21881	4820	328097,9	12899
Obszary wiejskie	2010	4190	1697	46162,6	1835
Rural areas	2018	4804	1230	48309,4	2094
Miasta	2010	12418	5230	238625,2	9462
Urban areas	2018	17077	3590	279788,5	10805

a Indywidualne, indywidualne specjalistyczne, grupowe; bez praktyk lekarskich finansowanych wyłącznie ze środków niepublicznych. b Dane obejmują również porady udzielone przez praktyki lekarskie, które podpisały kontrakty z NFZ lub z przychodniami; w ciągu roku.

Źródło: w 2018 r. dane Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

a Individual, individual specialistic and of a group; excluding doctor's practices financed only from non-public funds. b Data concern also consultations provided by medical practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments; during the year.

Source: in 2018 data of the Ministry of Health, the Ministry of Interior and Administration as well as Statistics Poland.

W porównaniu z 2010 r. liczba przychodni na wsi wzrosła o 14,7% (w miastach o 37,5%). Wzrost liczby przychodni zaobserwowano również na terenach wiejskich prawie wszystkich województw (z wyjątkiem województwa lubuskiego – spadek o 1,8%), który zamykał się w granicach od 1,5% w województwie świętokrzyskim do 29,3% w województwie pomorskim. W analizowanym okresie o 27,5% spadła natomiast liczba praktyk lekarskich (w miastach o 31,4%). Na uwagę zasługuje fakt, że mimo mniejszej liczby praktyk lekarskich, udzielono o 4,7% więcej porad (w miastach o 17,3%).

Rozmieszczenie przestrzenne personelu medycznego pracującego bezpośrednio z pacjentem jest jednym z najważniejszych wyzwań polityki zdrowotnej, której celem jest m.in. zapewnienie mieszkańcom optymalnej dostępności do usług medycznych. Na obszarze Polski można zaobserwować duże zróżnicowanie terytorialne w tym zakresie. Z uwagi na brak danych dla obszarów wiejskich wyodrębnionych na podstawie metodologii stosowanej przez GUS, dane o kadrze medycznej zostały przedstawione zgodnie z typologią miejsko-wiejską Eurostatu.

W 2018 r. w Polsce liczba lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem wynosiła 89,5 tys., tj. o 12,9% więcej niż w 2010 r. W przeliczeniu na 10,0 tys. mieszkańców było to 23,3 lekarzy (o 2,7 więcej niż w 2010 r.), a układzie województw wskaźnik ten zamykał się w granicach od 15,3 w województwie wielkopolskim do 27,1 w województwie mazowieckim. Na obszarach podregionów przeważająco wiejskich pracowało 21,8 tys. lekarzy. W przeliczeniu na 10,0 tys. ludności liczba lekarzy zamykała się od 7,8 w podregionie pilskim województwa wielkopolskiego do 30,1 w podregionie rzeszowskim województwa podkarpackiego. Na terenach podregionów pośrednich pracowało 29,6 tys. lekarzy. Można zauważyć bardzo duże zróżnicowanie wartości wskaźnika na 10,0 tys. mieszkańców, który oscylował w granicach od 5,1 w podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego do 61,3 w podregionie miasto Szczecin województwa zachodniopomorskiego. Wśród podregionów przeważająco miejskich najniższą wartość odnotowano w podregionie tuskim województwa śląskiego (13,2 lekarzy na 10,0 tys. mieszkańców), a najwyższą w podregionie miasto Kraków województwa małopolskiego (57,7).

W omawianym roku na terenie kraju w gabinetach stomatologicznych swoje usługi świadczyło 12,9 tys. lekarzy dentystów, o 4,9% więcej niż w 2010 r. Na 10,0 tys. ludności przypadało 3,4 stomatologów. W podziale na województwa rozpiętość wartości omawianego wskaźnika zawierała się w przedziale od 0,8 w województwie wielkopolskim do 5,8 w województwie zachodniopomorskim. Wśród podregionów przeważająco wiejskich najniższym wskaźnikiem wyróżnił się podregion pilski województwa wielkopolskiego (0,3), a najwyższym podregion rzeszowski województwa podkarpackiego (6,0). Analogicznie jak w przypadku lekarzy, duże zróżnicowanie omawianego wskaźnika zaobserwowano wśród podregionów pośrednich, tj. od 0,5 w podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego do 11,8 w podregionie miasto Szczecin województwa zachodniopomorskiego. Najniższym wskaźnikiem w układzie terytorialnym podregionów przeważająco miejskich wyróżnił się podregion miasto Poznań województwa wielkopolskiego (1,5), zaś najwyższym podregion miasto Kraków województwa małopolskiego (9,0).

W 2018 r. liczba pielęgniarek pracujących bezpośrednio z pacjentem wyniosła 193,0 tys. i w porównaniu z 2010 r. była wyższa o 4,4%. W 2010 r. 6,1% pielęgniarek miało tytuł magistra, 8 lat później odsetek ten wzrósł o 10,1 p.proc. Najwyższym odsetkiem pielęgniarek z tytułem magistra wyróżniło się województwo podlaskie (21,3%) oraz podregion lubelski województwa lubelskiego (29,5%). Na 10,0 tys. mieszkańców przypadało 50,2 pielęgniarek. W układzie województw, najniższy omawiany wskaźnik odnotowano w województwie wielkopolskim (36,5), a najwyższy w województwie świętokrzyskim (60,4). Wśród podregionów przeważająco wiejskich, najniższym wskaźnikiem wyróżnił się podregion koniński województwa wielkopolskiego (29,1), z kolei najwyższym podregion rzeszowski województwa podkarpackiego (64,6). Podobnie jak w przypadku lekarzy i lekarzy dentystów, wartości skrajne wskaźnika dotyczącego pielęgniarek wyznaczały te same podregiony pośrednie, a wśród nich podregion poznański województwa wielkopolskiego (11,9) oraz podregion miasto Szczecin województwa zachodniopomorskiego (80,7). W układzie podregionów przeważająco miejskich najniższym wskaźnikiem wyróżnił się z kolei podregion łódzki województwa łódzkiego (28,5), zaś najwyższym podregion miasto Kraków województwa małopolskiego (100,2).

Mimo zmniejszającego się wskaźnika dzietności kobiet, oraz przyrostu naturalnego, na przestrzeni 8 lat w Polsce wzrosła liczba położnych pracujących bezpośrednio z pacjentami, z 22,2 tys. w 2010 r. do 22,9 tys. w 2018 r. W tej grupie zawodowej zwiększył się również odsetek położnych z tytułem magistra. O ile w 2010 r. tytuł magistra posiadała co dwudziesta położna, to w 2018 r. już niemal co piąta. Najwyższym odsetkiem położnych z takim tytułem charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (30,6%) i podregion lubelski województwa lubelskiego (44,2%). Na 10,0 tys. kobiet w kraju przypadało 11,5 położnych, a rozpiętość wartości tego wskaźnika w układzie województwa zawierała się w granicach od 9,6 w województwie warmińsko-mazurskim do 14,1 w województwie podkarpackim. Większe zróżnicowanie można zauważyć w ujęciu podregionów. Wśród podregionów przeważająco wiejskich najniższą wartość zanotowano w podregionie nyskim województwa opolskiego (6,2), a najwyższą w podregionie rzeszowskim województwa podkarpackiego (19,3). Jeszcze większe różnice wystąpiły w układzie terytorialnym podregionów

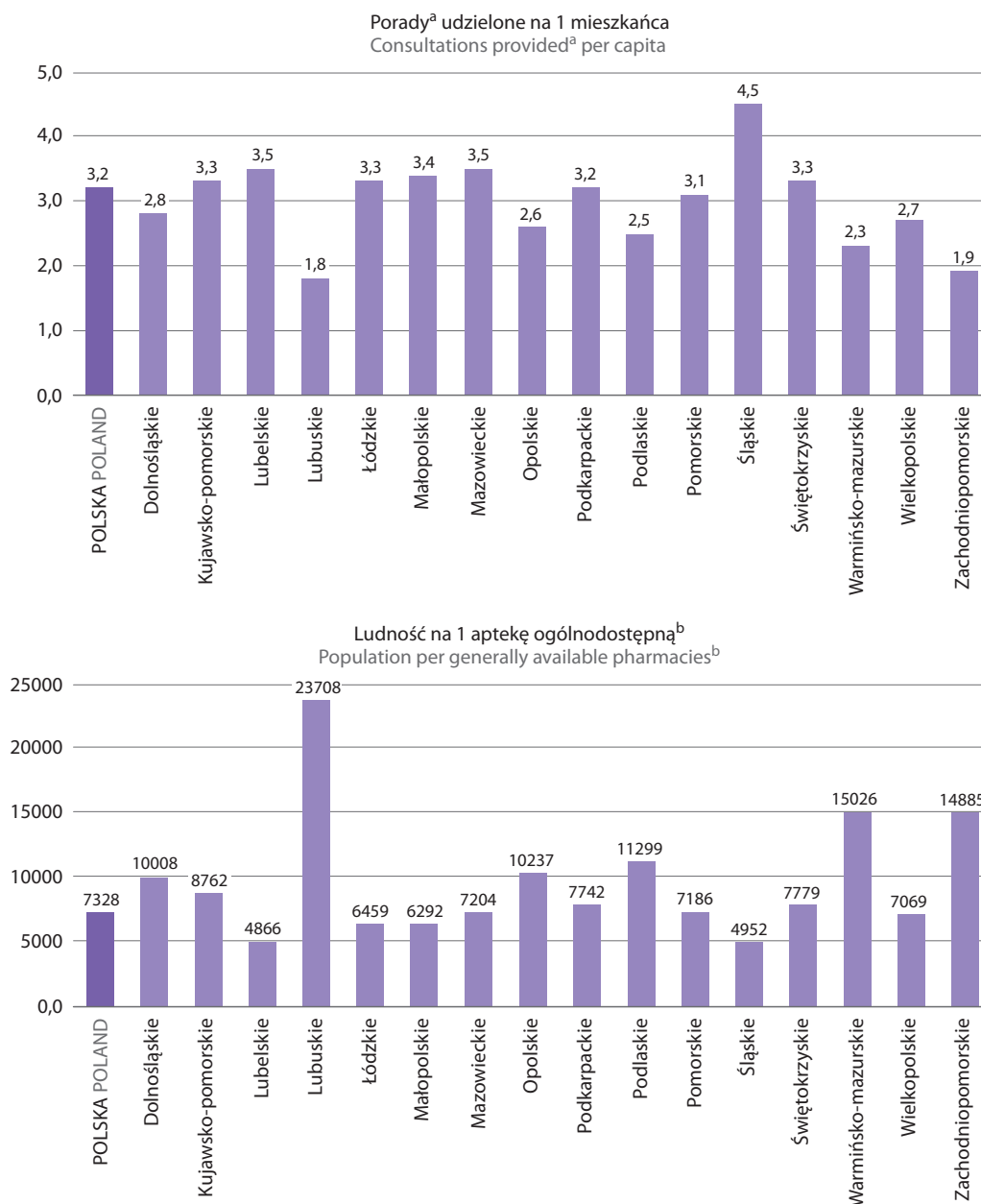
pośrednich, tj. od 3,3 w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego do 21,7 w podregionie lubelskim województwa lubelskiego. Z kolei w ujęciu podregionów przeważająco miejskich, najmniej położnych na 10,0 tys. kobiet przypadało w podregionie łódzkim województwa łódzkiego (8,0), a najwięcej w podregionie miasto Poznań województwa wielkopolskiego (34,0).

Na terenach wiejskich w 2018 r. działało 2,1 tys. aptek i 1,2 tys. punktów aptecznych, co na tle kraju stanowiło odpowiednio 16,2% oraz 98,6%. W porównaniu z 2010 r. na wsi wzrosła zarówno liczba aptek – o 14,1% (w miastach o 14,2%), jak i punktów aptecznych – o 7,0% (w miastach o 12,5%). Wzrost liczby omawianych obiektów skutkowało spadkiem liczby osób przypadających na 1 aptekę. Na wsi na 1 taki obiekt przypadało 7,3 tys. ludności, tj. o 908 osób mniej niż w 2010 r. (w miastach – 2,1 tys., tj. o 340 osób mniej).

W podziale terytorialnym obszarów wiejskich wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 aptekę był bardzo zróżnicowany i zamykał się w granicach od 4,9 tys. osób w województwie lubelskim i 4,0 tys. w podregionie częstochowskim województwa śląskiego do 23,7 tys. w województwie lubuskim i 54,3 tys. w jego podregionie zielonogórskim.

Wykres 77. Wybrane wskaźniki dotyczące ochrony zdrowia na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 77. Selected indicators of health care in rural areas by voivodships in 2018

a Dane obejmują również porady udzielone przez praktyki lekarskie, które podpisały kontrakty z NFZ lub z przychodniami; w ciągu roku.
b Stan w dniu 31 grudnia.

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

a Data concern also consultations provided by medical practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments. b As of 31st December.

Source: data of the Ministry of Health, the Ministry of the Interior and Administration as well as the Statistics Poland.

Kluby sportowe

Sports clubs

W 2018 r. na wsi działało 6,2 tys. klubów sportowych, czyli 42,0% wszystkich klubów w kraju (w miastach – 8,6 tys.). Ćwiczyło w nich 311,0 tys. osób (w miastach – 745,1 tys.). Liczba klubów sportowych na wsi w ciągu 8 lat zwiększyła o 1,9% (w miastach o 19,1%). Wzrosła również liczba ćwiczących na wsi – o 7,0% (w miastach o 30,6%).

Zarówno w miastach jak i na wsi na 10 tys. mieszkańców przypadały 4 kluby. W ujęciu przestrzennym terenów wiejskich wskaźnik ten kształtował się od 2 w województwach podlaskim i świętokrzyskim do 6 w województwach: dolnośląskim, lubuskim, opolskim i podkarpackim. Podobnie rozkładały się wartości wskaźnika liczby ćwiczących na 1000 ludności, który na wsi wyniósł 20 osób, a w miastach 32 osoby. W ujęciu terytorialnym zamykał się w granicach od 10 w województwach podlaskim i świętokrzyskim do 28 w województwach podkarpackim i śląskim.

Wśród ćwiczących w klubach sportowych na obszarach wiejskich w 2018 r. mężczyźni stanowili 80,4% (w miastach – 72,0%). Należy podkreślić, że większość ćwiczących w klubach sportowych to młodzi ludzie do 18 roku życia – 65,9% (w miastach – 73,4%).

Baza noclegowa turystyki

Tourist accommodation establishments

BAZA NOCLEGOWA TURYSTYKI dotyczy turystycznych obiektów noclegowych, tj. obejmuje obiekty hotelowe i pozostałe obiekty (od 2011 r. posiadające 10 i więcej miejsc noclegowych; do 2010 r. bez pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych).

Do obiektów hotelowych zaliczamy: hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe (np. zajazdy, gościńce). Pozostałe obiekty obejmują: domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne i pozostałe niesklasyfikowane (np. domy studenckie, internaty, ośrodki rekreacyjno-sportowe, itp.).

W informacjach o OBIEKTACH NOCLEGOWYCH turystyki nie uwzględnia się obiektów przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.

Według stanu na dzień 31 lipca 2018 r. na terenach wiejskich znajdowało się 5,1 tys. turystycznych obiektów noclegowych (45,6% ogółu takich obiektów w kraju), które dysponowały 316,5 tys. miejsc noclegowych (39,6% ogółu). W porównaniu z 2010 r. liczba turystycznych obiektów noclegowych na obszarach wiejskich wzrosła o 74,1% (w miastach o 39,9%), a liczba miejsc noclegowych o 33,8% (w miastach o 29,1%). Biorąc pod uwagę podział terytorialny obszarów wiejskich można zauważyć, że prawie we wszystkich województwach na przestrzeni 8 lat wzrosła liczba noclegowych obiektów turystycznych, a najbardziej, bo ponad dwukrotnie w województwach: pomorskim, małopolskim i podkarpackim. W omawianym okresie liczba noclegowych obiektów turystycznych zmalała tylko w województwie lubuskim.

Tablica 12. Baza noclegowa turystyki^a
Stan w dniu 31 lipca

Table 12. Tourist accommodation establishments^a
 As of 31st July

Wyszczególnienie Specification		Obiekty Facilities		Miejsca noclegowe Bed places		
		ogółem total	na 1000 km ² per 1000 km ²	ogółem total	na 1000 ludności per 1000 population	na 1 obiekt turystyczny per tourist facilities
Polska	2010	7206	23	610111	16	85
Poland	2018	11076	35	798723	21	72
Obszary wiejskie	2010	2902	10	236551	16	82
Rural areas	2018	5053	17	316507	21	63
Miasta	2010	4304	200	373560	16	87
Urban areas	2018	6023	274	482216	21	80

a W 2018 r. dotyczy obiektów posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych.

a In 2018 concern establishments possessing 10 and more bed places.

Na 1000 km² terenów wiejskich przypadało 17 turystycznych obiektów noclegowych, tj. o 7 więcej niż w 2010 r. (w miastach – 274 obiekty, tj. o 74 więcej). Analizując rozkład terytorialny wskaźnika odnotowano znaczne jego zróżnicowanie. Najwięcej obiektów turystycznych na 1000 km² przypadało w województwie małopolskim (45) i jego podregionie nowotarskim (165), zaś najmniej w województwach mazowieckim i podlaskim (po 7) oraz podregionach ciechanowskim i ostrołęckim województwa mazowieckiego (po 3).

Na 1000 ludności obszarów wiejskich i miejskich w 2018 r. przypadało po 21 miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych. W porównaniu z 2010 r. wartość tego wskaźnika wzrosła o 5 zarówno na wsi, jak i w miastach. Na uwagę zasługuje duża rozpiętość terytorialna omawianego wskaźnika wynosząca od 8 w województwie mazowieckim i 1 w podregionie rybnickim województwa śląskiego do 130 w województwie zachodniopomorskim i 280 w podregionie koszalińskim tego województwa.

Przeciętnie 1 turystyczny obiekt noclegowy zlokalizowany na wsi dysponował 63 miejscami noclegowymi (w miastach – 80) i w porównaniu z 2010 r. było to mniej o 19 (w miastach o 7). W rozkładzie terytorialnym województw wartość wskaźnika wahała się od 43 w województwie podlaskim i 31 w podregionie gliwickim województwa śląskiego do 86 w województwie zachodniopomorskim i 125 w podregionie wrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego.

W obiektach turystycznych zlokalizowanych na wsi w 2018 r. udzielono 24,4 mln noclegów (27,5% noclegów w kraju), z których skorzystało 8,1 mln turystów (23,9% ogółu). Wśród korzystających z bazy turystycznej obszarów wiejskich, goście z zagranicy stanowili 9,0%, (w miastach – 24,6%). W porównaniu z 2010 r. na wsi udzielono o 61,7% więcej noclegów (w miastach o 58,4%) i skorzystało z nich o 76,4% więcej turystów (w miastach o 62,6%). Prawie dwukrotnie wzrosła też liczba turystów spoza Polski, a w miastach o 69,0%.

Tablica 13. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej^a
 Table 13. Occupancy of tourists accommodation establishments^a

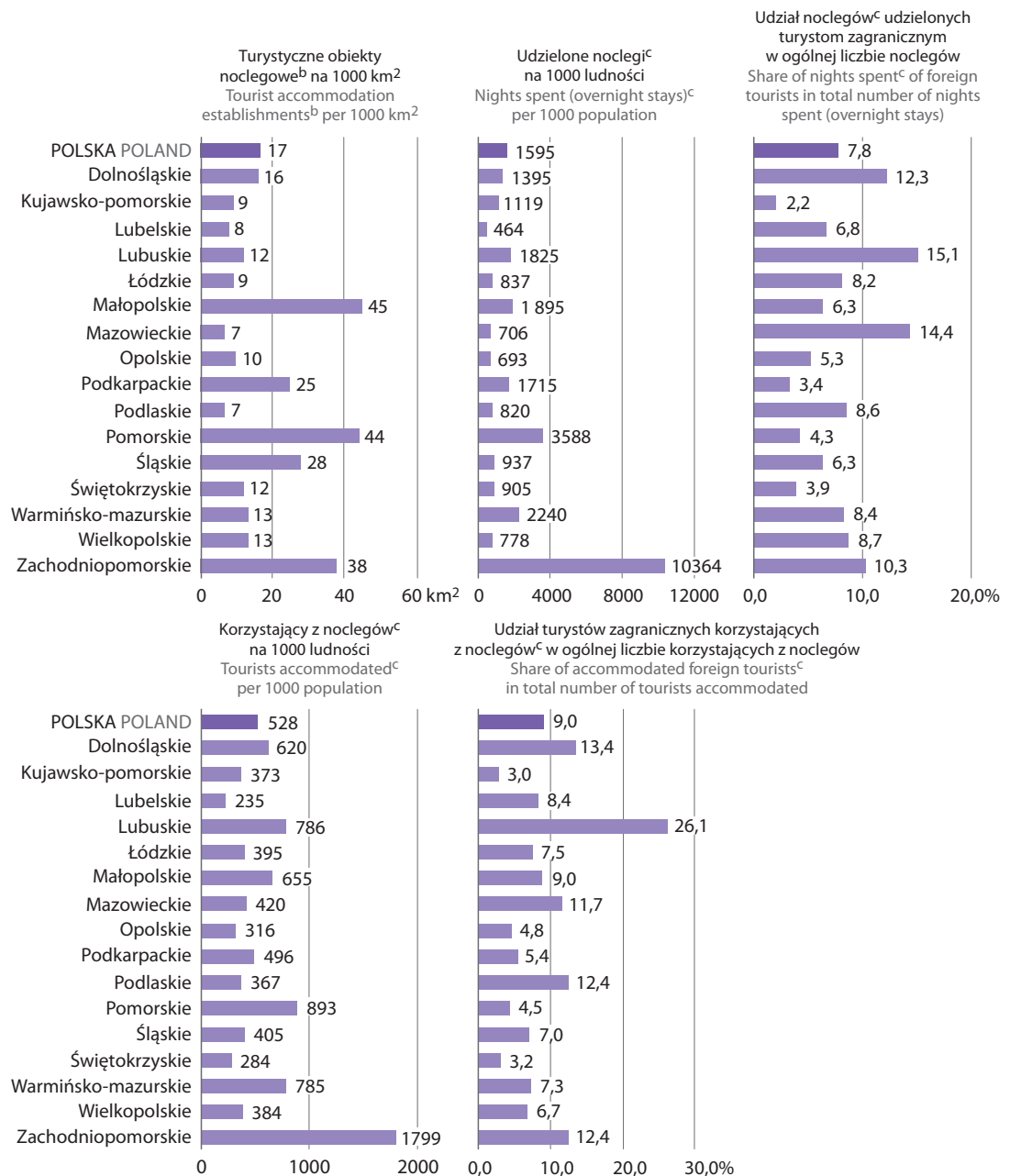
Wyszczególnienie Specification		Udzielone noclegi Night spent (overnight stays)		Korzystający z noclegów Tourists accommodated	
		ogółem total	w tym turystom zagranicznym of which foreign tourists	ogółem total	w tym turyści zagraniczni of which foreign tourists
Polska	2010	55794467	10064628	20461496	4134970
Poland	2018	88860463	17742651	33895930	7082231
Obszary wiejskie	2010	15105687	1063489	4588799	378231
Rural areas	2018	24425244	1909164	8092396	732061
Miasta	2010	40688780	9001139	15872697	3756739
Urban areas	2018	64435219	15833487	25803534	6350170

a W 2018 r. dotyczy obiektów posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych; w ciągu roku.
 a In 2018 concern establishments possessing 10 and more bed places; during the year.

Co trzeci turysta korzystający z noclegu w turystycznych obiektach noclegowych, wybierał obiekty położone na terenach wiejskich województw: małopolskiego (14,2%), zachodniopomorskiego (11,9%) i mazowieckiego (10,0%), przy czym w samym podregionie nowotarskim województwa małopolskiego – 7,1%. Z kolei najwięcej cudzoziemców skorzystało z bazy turystycznej województw: zachodniopomorskiego (16,3%), małopolskiego (14,2%), mazowieckiego (12,9%), dolnośląskiego (10,3%) i lubuskiego (10,0%), a wśród podregionów z bazy podregionu koszalińskiego województwa zachodniopomorskiego i podregionu krakowskiego województwa małopolskiego (po 8,0%).

Wykres 78. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 78. Occupancy of tourists accommodation establishments^a in rural areas by voivodships in 2018

a Dotyczy obiektów posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych. b Stan w dniu 31 lipca. c W ciągu roku.
a Concern establishments possessing 10 and more bed places. b As of 31st July. c During the year.

WSKAŹNIK FUNKCJI TURYSTYCZNEJ BARETJE'A I DEFERTA określa stosunek liczby miejsc noclegowych do liczby mieszkańców. WSKAŹNIK INTENSYWNOŚCI RUCHU TURYSTYCZNEGO SCHNEIDERA określa relacje korzystających z noclegów w ciągu roku do liczby mieszkańców.

WSKAŹNIK INTENSYWNOŚCI RUCHU TURYSTYCZNEGO CHARVATA określa relację udzielonych noclegów w ciągu roku do liczby mieszkańców.

WSKAŹNIK GĘSTOŚCI BAZY NOCLEGOWEJ określa relację liczby miejsc noclegowych do powierzchni w km².

WSKAŹNIK GĘSTOŚCI RUCHU TURYSTYCZNEGO określa stosunek korzystających z noclegów w ciągu roku do powierzchni w km².

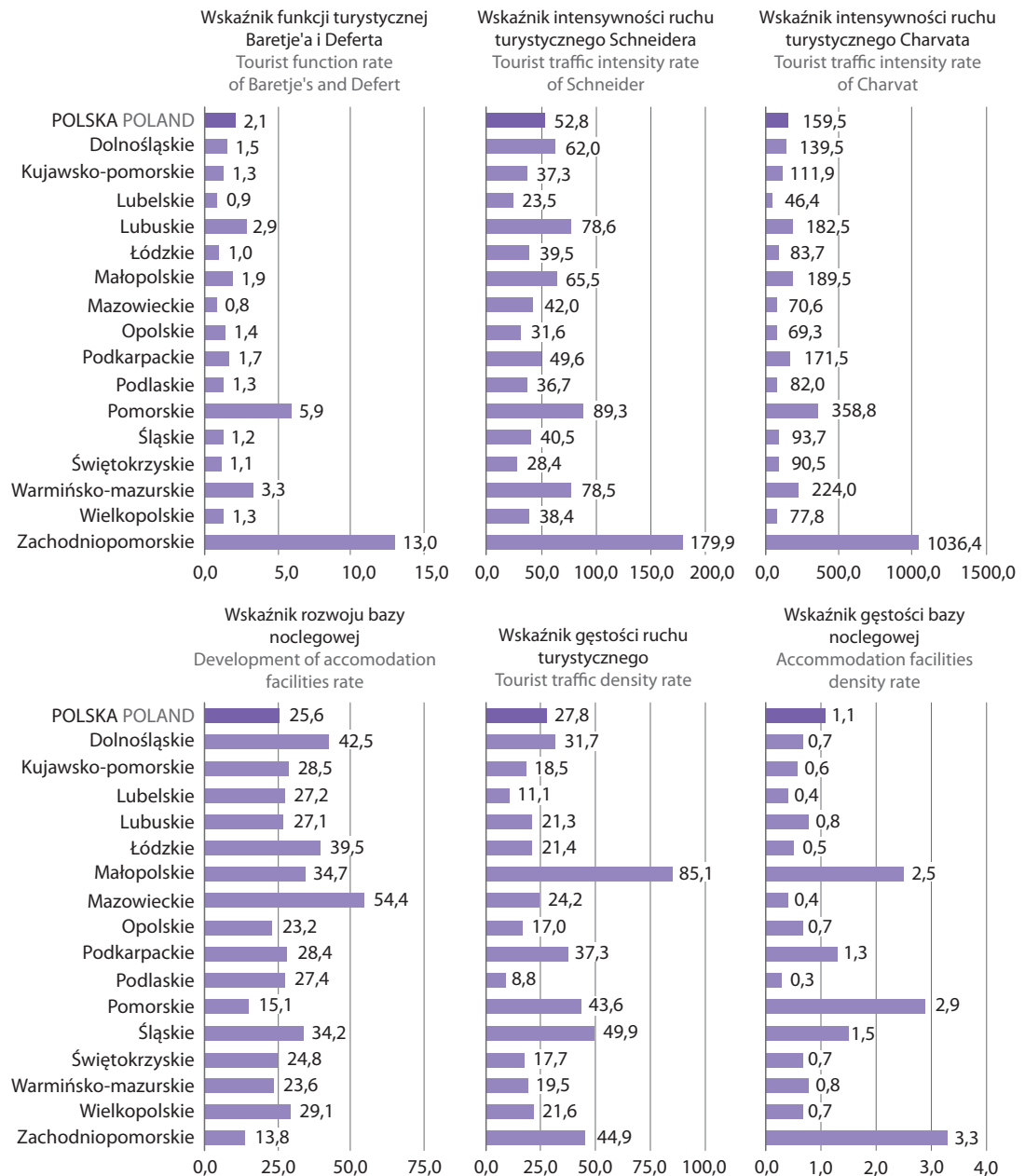
WSKAŹNIK ROZWOJU BAZY NOCLEGOWEJ określa relację korzystających z noclegów do liczby miejsc noclegowych.

Do statystycznego opisu zjawisk turystycznych oprócz charakterystyk liczbowych, wykorzystuje się również wskaźniki natężenia ruchu turystycznego odnoszące się do liczby mieszkańców lub do jednostki powierzchni.

Relację liczby miejsc noclegowych do liczby mieszkańców danej jednostki terytorialnej wyraża wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a i Deferta, który w 2018 r. dla wsi i miast był taki sam i wyniósł 2,1. Znaczne zróżnicowanie jego wartości zaobserwowano biorąc pod uwagę podział terytorialny obszarów wiejskich. Najniższą wartość tego wskaźnika odnotowano w województwie mazowieckim, gdzie na 100 mieszkańców przypadało 0,8 miejsc noclegowych, oraz podregionie rybnickim województwa śląskiego – 0,1, najwyższą z kolei – ponad sześciokrotnie wyższą niż średnia dla kraju – w województwie zachodniopomorskim (13,0) i jego podregionie koszalińskim (28,0). Województwo zachodniopomorskie, jako obszar o stosunkowo małej gęstości zaludnienia, atrakcyjnym turystycznie nadmorskim położeniu i licznych obiektach uzdrowiskowych, wyróżniało się również w przypadku pozostałych wskaźników odnoszących się do liczby mieszkańców. Pierwszym z nich jest wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata, który w 2018 r. na obszarach wiejskich tego województwa wyniósł 1036,4 i był ponad 20-krotnie wyższy niż w województwie o jego najniższej wartości, tj. województwie lubelskim (46,4). Również w województwie zachodniopomorskim odnotowano najwyższą wartość drugiego ze wskaźników intensywności ruchu turystycznego, tj. wskaźnika Schneidera (wyrażającego relację korzystających z noclegów w ciągu roku do liczby mieszkańców) – 179,9, wobec 23,5 w województwie o jego najniższym poziomie, tj. lubelskim.

Wykres 79. Wybrane wskaźniki dotyczące turystycznej bazy noclegowej^a na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 79. Selected indicators of tourists accommodation establishments^a in rural areas by voivodships in 2018

^a Dotyczy obiektów posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych.
^a Concern establishments possessing 10 and more bed places.

Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej opisujący relację liczby turystów korzystających z obiektów noclegowych w ciągu roku w przeliczeniu na miejsca noclegowe, w 2018 r. na obszarach wiejskich kształtował się na poziomie 25,6 (w miastach – 53,5) i był zróżnicowany terytorialnie. Najniższą wartość przyjął on w województwie zachodniopomorskim (13,8) oraz w podregionie słupskim województwa pomorskiego (11,0), a najwyższą w województwie mazowieckim (54,4) i jego podregionie ciechanowskim (88,2).

Miarę gęstości ruchu turystycznego wyraża relacja osób korzystających z noclegów w ciągu roku na 1 km² powierzchni. Wskaźnik ten na wsi wyniósł 27,8 (w miastach – 1171,8) i dla województw zamykał się on w granicach od 8,8 w województwie podlaskim do 85,1 w województwie małopolskim, a dla podregionów od 4,1 w podregionie szczecińsko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego do 242,9 w podregionie nowotarskim województwa małopolskiego.

Kolejną z miar stosowaną w ocenie poziomu zagospodarowania turystycznego jest wskaźnik gęstości bazy noclegowej. Określa on liczbę miejsc noclegowych przypadających na 1 km². Jego wartość dla obszarów wiejskich w 2018 r. wyniosła 1,1 (w miastach – 21,9). Najmniej miejsc noclegowych na 1 km² przypadało w województwie podlaskim (0,3) oraz podregionach: ciechanowskim i ostrołęckim województwa mazowieckiego oraz białostockim województwa podlaskiego (po 0,1). Najwięcej miejsc noclegowych na 1 km² przypadało w województwie zachodniopomorskim (3,3) i podregionie koszalińskim tego województwa (8,6).

STOPIEŃ WYKORZYSTANIA MIEJSC NOCLEGOWYCH lub pokoi jest to stosunek liczby udzielonych noclegów lub wynajętych pokoi w danym roku do nominalnej liczby miejsc noclegowych lub pokoi w danym roku. Przez nominalną liczbę miejsc noclegowych lub pokoi rozumie się sumę miejsc noclegowych lub pokoi przygotowanych dla turystów w każdym dniu działalności obiektu

W 2018 r. stopień wykorzystania zasobu turystycznych miejsc noclegowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich wyniósł 33,1% (w miastach 43,6%). Wartość omawianego wskaźnika była bardzo zróżnicowana terytorialnie i zawierała się w granicach od 23,3% w województwie wielkopolskim do 60,4% w województwie mazowieckim. Jeszcze większe jego zróżnicowanie miało miejsce w ujęciu podregionów, gdzie najniższą wartość przyjął on w podregionie puławskim województwa lubelskiego (17,7%), a najwyższą w podregionie wrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (62,9%).

Stopień wykorzystania pokoi w obiektach hotelowych usytuowanych na wsi wyniósł 38,0% (w miastach 53,1%). W układzie województw wartości omawianego wskaźnika zamykały się w granicach od 30,1% w województwie lubuskim do 47,5% w województwie zachodniopomorskim. Podobnie jak w przypadku wcześniejszego wskaźnika, jego większe zróżnicowanie można zauważyć w ujęciu podregionów – od 22,8% w podregionie suwalskim województwa podlaskiego do 55,3% w podregionie koszalińskim województwa zachodniopomorskiego.

W omawianym roku do dyspozycji turystów na obszarach wiejskich pozostawały 1003 pokoje gościnne (kwatery prywatne) w mieszkaniach, domach i innych budynkach mieszkalnych należących do osób fizycznych lub prawnych (z wyjątkiem rolników) wynajmowane turystom na noclegi za opłatą. Stanowiły one 43,8% wszystkich pokoi gościnnych w Polsce. Pokoje w kwaterach prywatnych dysponowały 26,1 tys. miejsc noclegowych (46,7% wszystkich takich miejsc w kraju). Największą liczbą miejsc noclegowych dysponowały obiekty położone w województwach najatrakcyjniejszych turystycznie: pomorskim (7,1 tys.), małopolskim (6,6 tys.) i zachodniopomorskim (6,4 tys.), w których łącznie omawiana baza turystyczna stanowiła 76,9% całego zasobu pokoi gościnnych na wsi.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, najmniejszą liczbę miejsc noclegowych w pokojach gościnnych odnotowano w województwie wielkopolskim (0,9) i jego podregionie poznańskim (0,3), najwyższą zaś w województwie zachodniopomorskim (119,4) i jego podregionie koszalińskim (262,5) oraz podregionie nowotarskim województwa małopolskiego (253,8).

Wypoczynek i turystyka w gospodarstwach agroturystycznych cieszy się rosnącą popularnością już od wielu lat. Agroturystyka ma bardzo duże znaczenie w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. Wykorzystując walory przyrodnicze, nawiązując do tradycji, folkloru, stylu życia tak odmiennego od miejskiego, stanowi bogatą i oryginalną ofertę turystyczną, a także dodatkowe źródło dochodu zwłaszcza dla małych gospodarstw rolnych. Agroturystyka wpływa bezpośrednio na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich, sprzyja nawiązywaniu kontaktów, integracji społeczności lokalnej, unowocześnianiu infrastruktury, a także tworzeniu miejsc pracy.

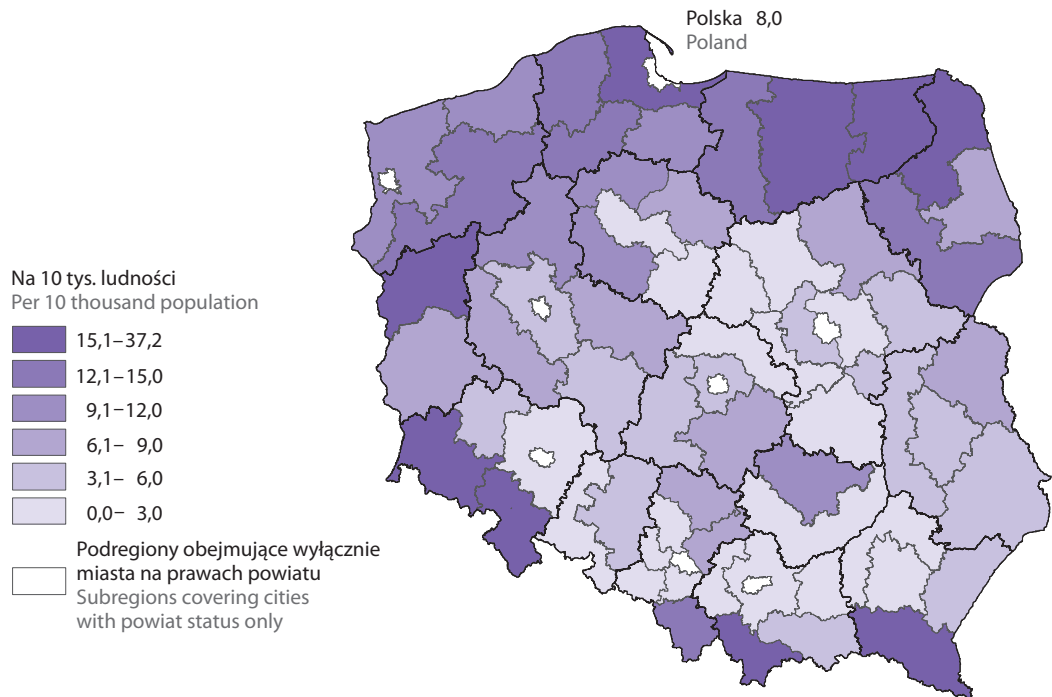
Do dyspozycji turystów odwiedzających obszary wiejskie w 2018 r. było 716 kwater agroturystycznych (94,3% wszystkich w kraju), które dysponowały 12,3 tys. miejsc noclegowych. Na przestrzeni 8 lat liczba gospodarstw agroturystycznych niemal podwoiła się. Najwięcej kwater agroturystycznych było w woje-

wództwach: małopolskim (80), warmińsko-mazurskim (73), dolnośląskim i pomorskim (po 72), które łącznie dysponowały 40,4% miejsc noclegowych spośród wszystkich takich miejsc w kraju. Najmniej kwater agroturystycznych z najmniejszą liczbą miejsc noclegowych było w województwie opolskim.

W przeliczeniu na 10 tys. ludności wiejskiej, najczęściej omawianych obiektów turystycznych było w województwie warmińsko mazurskim (1,2) i podregionach: nowotarskim województwa małopolskiego (2,2), ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (2,1) oraz wałbrzyskim województwa dolnośląskiego (1,90). Konsekwentnie w wymienionych województwach i podregionach odnotowano również największą liczbę miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych przypadających na 10 tys. ludności obszarów wiejskich.

Mapa 20. Miejsca noclegowe w kwaterach agroturystycznych na obszarach wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 20. Bed places in agrotourism lodgings in rural areas by subregions in 2018

Rozdział 7

Chapter 7

Finansowanie obszarów wiejskich

Rural areas financing

Informacje zawarte w rozdziale zostały podzielone na dwie części. Pierwsza część dotyczy budżetów gmin – ich dochodów, wydatków i wyników finansowych oraz wysokości środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych. Podstawowym celem działalności jednostek samorządu terytorialnego, w tym gmin, jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Wymaga to zapewnienia stałego dopływu środków niezbędnych do finansowania odpowiedniego poziomu dostarczania dóbr i usług publicznych oraz przedsięwzięć o charakterze rozwojowym.

W drugiej części rozdziału przedstawiono zagadnienia dotyczące programów wsparcia wsi i rolnictwa. Od momentu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej polska wieś korzysta ze wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, Europejskiej Polityki Spójności oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Działania dotyczące wspólnej polityki rolnej finansowane są z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (programy rozwoju obszarów wiejskich) i Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (interwencje w zakresie regulacji rynków rolnych, refundacje w przypadku wywozu produktów rolnych do państw trzecich i płatności bezpośrednie) oraz ze środków krajowych. W ramach Europejskiej Polityki Spójności mieszkańcy obszarów wiejskich mogą korzystać z pomocy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności.

W analizie uwzględniono informacje o środkach wypłaconych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, tj. systemu płatności bezpośrednich i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020) z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji i Europejskiego Funduszu Rolniczego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Analizą nie objęto danych z zakresu finansowania obszarów wiejskich m.in. z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rybackiego.

Dochody i wydatki gmin¹

Revenue and expenditure of gminas¹

Na DOCHODY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO składają się:

- 1) dochody własne, tj.:
 - a) udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (tj. podatek dochodowy od osób prawnych i osób fizycznych),
 - b) wpływy z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym podatek od nieruchomości, podatek rolny, leśny, podatek od środków transportowych, podatek od czynności cywilnoprawnych, opłata skarbową, opłata eksploatacyjna, opłata targowa,
 - c) dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy,
 - d) środki pozyskane z innych źródeł na dofinansowanie zadań własnych;
- 2) dotacje:
 - a) celowe z budżetu państwa na zadania: z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej,
 - b) przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych niepodlegających zwrotowi oraz płatności z budżetu środków europejskich,
 - c) otrzymane z funduszy celowych,
 - d) pozostałe dotacje, w tym realizowane na podstawie porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego;
- 3) subwencja ogólna z budżetu państwa, która składa się z części: wyrównawczej, oświatowej, rekompensującej, równoważącej i regionalnej.

WYDATKI JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO dzielą się na majątkowe (w tym inwestycyjne) i bieżące, do których zalicza się m.in.:

- 1) wydatki na wynagrodzenia (wraz z pochodnymi),
- 2) wydatki na zakup materiałów i usług,
- 3) dotacje m.in. dla jednostek organizacyjno-prawnych działających w budżetach jednostek samorządu terytorialnego,
- 4) wydatki na obsługę długu,
- 5) wydatki z tytułu udzielania poręczeń i gwarancji.

W 2018 r. dochody gmin wiejskich² wyniosły 53,0 mld zł, co stanowiło 43,7% ogółu dochodów gmin w kraju. W porównaniu z 2014 r. nominalny wzrost dochodów gmin wiejskich wyniósł 43,1% (gmin miejskich o 41,2%, miejsko-wiejskich o 45,9%). Wysokość dochodów gmin wiejskich była zróżnicowana przestrzennie i wahała się od 195,0 mln zł w podregionie sosnowieckim województwa śląskiego do 1,8 mld zł w podregionie gdańskim województwa pomorskiego. W relacji do 2014 r. nominalny wzrost dochodów gmin wiejskich odnotowano we wszystkich podregionach, a najwyższy miał miejsce w podregionach: poznańskim województwa wielkopolskiego (o 63,1%), gdańskim województwa pomorskiego (o 60,4%), warszawskim wschodnim województwa mazowieckiego (o 59,9%), wrocławskim województwa dolnośląskiego (o 59,2%) i rzeszowskim województwa podkarpackiego (o 59,1%). Najmniej wzrosły dochody gmin w podregionach zielonogórskim województwa lubuskiego (o 12,3%) i opolskim województwa opolskiego (o 17,9%).

Na 1 mieszkańca gmin wiejskich w 2018 r. przypadało przeciętnie 4857,5 zł dochodu gminy (o 1481,0 zł więcej niż w 2014 r.). Kwota ta była o 317,2 zł wyższa od dochodu gmin miejskich na 1 mieszkańca

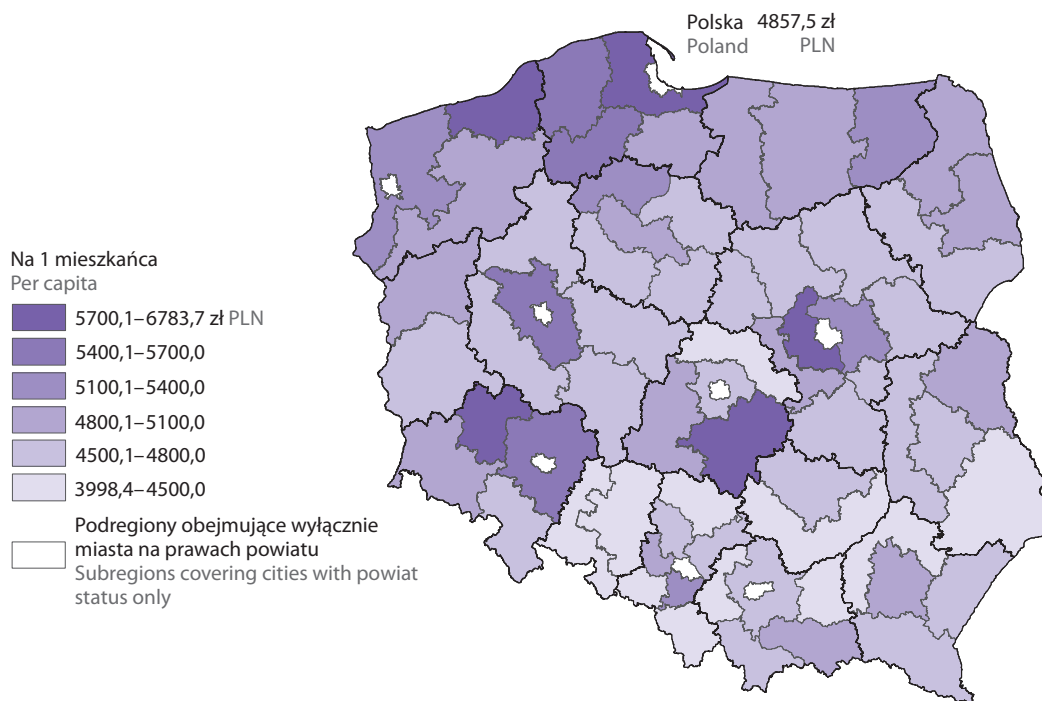
1 W odróżnieniu od pozostałych rozdziałów, analiza została przeprowadzona według statusu prawnego gminy, w podziale na gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie. Dane dla gmin dotyczą gmin bez miast na prawach powiatu. W 2018 r. funkcjonowało 66 miast na prawach powiatu.

2 W 2018 r., w porównaniu z 2014 r., liczba gmin zmniejszyła się o jedną z 2479 do 2478. W niewielkim stopniu zmieniła się także struktura zbiorowości gmin. Liczba gmin wiejskich obniżyła się o 18 jednostek (1548 w 2014 r.), gmin miejskich o 3 jednostki (302 w 2014 r.), co skutkowało wzrostem liczby gmin miejsko-wiejskich o 20 jednostek (628 w 2014 r.). Odpowiednio, przy spadku liczebności populacji o prawie 19 tys. osób, nie uległa zmianom struktura rozmieszczenia ludności. Mieszkańcy gmin wiejskich (blisko 11 mln osób) stanowili 42,3% ogółu ludności gmin (z wyłączeniem miast na prawach powiatów).

i o 236,4 zł gmin miejsko-wiejskich. Najwyższe przeciętne dochody gmin wiejskich na osobę odnotowano w podregionach: warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (6783,7 zł), legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego (5869,5 zł) i gdańskim województwa pomorskiego (5806,6 zł), z kolei najniższe w podregionach opolskim województwa opolskiego (3998,4 zł) i tarnowskim województwa małopolskiego (4165,9 zł). W stosunku do 2014 r. wzrost wartości tego wskaźnika odnotowano we wszystkich podregionach i wahał się on od 28,7% w podregionie opolskim województwa opolskiego do 57,8% w podregionie rzeszowskim województwa podkarpackiego.

Mapa 21. Dochody gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 21. Revenue of rural gminas by subregions in 2018

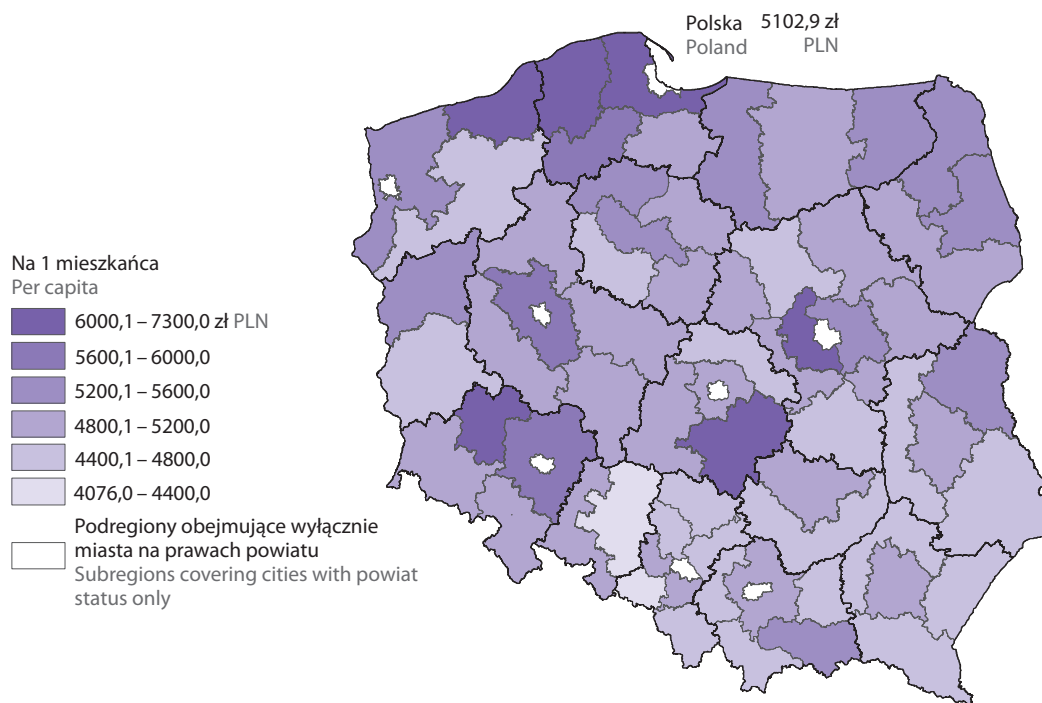

Na przestrzeni analizowanych lat, wzrostowi dochodów gmin wiejskich towarzyszył wzrost ponoszonych przez nie wydatków (o 48,8%). Wzrost wydatków był o ponad 5 p.proc. wyższy niż wzrost dochodów. Kwota wydatków gmin wiejskich w 2018 r. była więc o 5,1% większa niż kwota ich dochodów i wyniosła 55,7 mld zł. Najwyższymi wydatkami, podobnie jak w przypadku rozkładu łącznych dochodów gmin wiejskich, odznaczał się podregion gdański (1,9 mld zł), najniższymi zaś – gliwicki (198,1 mln zł) i sosnowiecki (234,2 mln zł).

Wydatki gmin wiejskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2018 r. wyniosły 5102,9 zł i były wyższe o 393,3 zł od wydatków przypadających na mieszkańca gmin miejskich i o 256,3 zł gmin miejsko-wiejskich. W układzie terytorialnym wysokość wydatków na 1 mieszkańca gminy wiejskiej wahała się od 4076,0 zł w podregionie opolskim województwa opolskiego do 7300,0 zł w podregionie warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego. Wydatki gmin wiejskich na 1 mieszkańca wzrosły we wszystkich podregionach w granicach od 27,6% w podregionie szczecińsko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego do 64,4% w podregionie rzeszowskim województwa podkarpackiego.

Mapa 22. Wydatki gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.

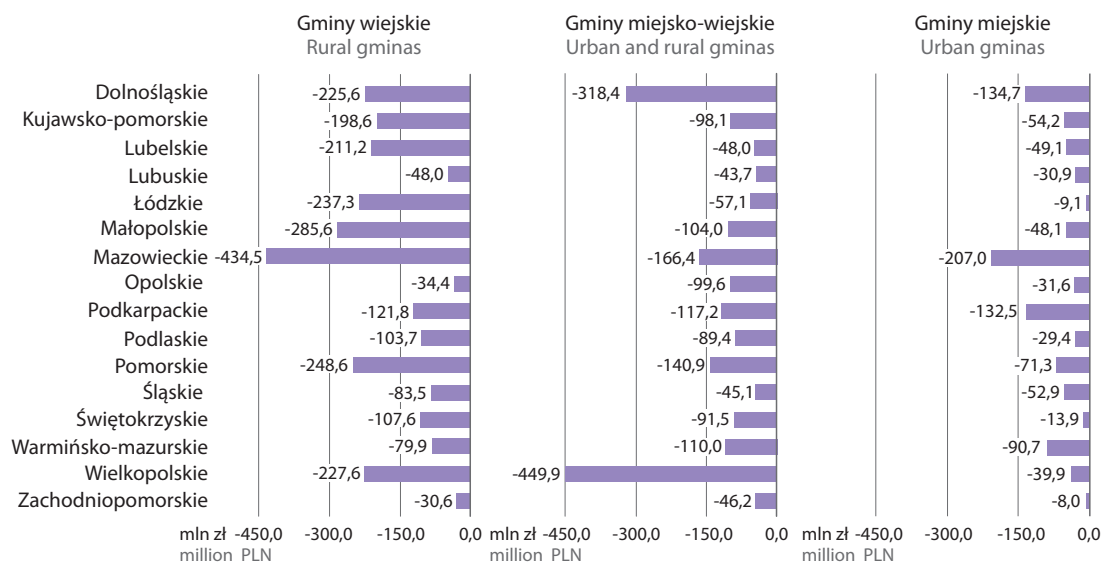
Map 22. Expenditure of rural gminas by subregions in 2018

Nadwyżka wydatków nad dochodami spowodowała, iż w 2018 r. wynik budżetów gmin wiejskich był ujemny i wyniósł minus 2,7 mld zł, co znalazło odzwierciedlenie w 62 spośród 65 podregionów³ obejmujących gminy wiejskie. Nadwyżka dochodów nad wydatkami wystąpiła w podregionach, tj.: przemyskim województwa podkarpackiego (plus 15,7 mln zł), szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (plus 13,5 mln zł) i tyskim województwa śląskiego (plus 3,8 mln zł). Z kolei najwyższy deficyt wystąpił w budżetach gmin wiejskich podregionu gdańskiego województwa pomorskiego (minus 136,0 mln zł). W 2014 r. dodatni wynik budżetów gmin wiejskich odnotowano w 19 podregionach. Należy również odnotować, że w 6 podregionach (bytomski, rybnickim i tyskim województwa śląskiego, przemyskim województwa podkarpackiego, szczecinecko-pyrzyckim i szczecińskim województwa zachodniopomorskiego) budżety gmin wiejskich odnotowały korzystniejszy wynik finansowy – mniejszy deficyt lub nadwyżkę dochodów.

³ Pozostałe 8 podregionów obejmuje wyłącznie miasta na prawach powiatu.

Wykres 80. Wyniki budżetów gmin^a według województw w 2018 r.
 Chart 80. Budget results of gminas^a by voivodships in 2018

a Gminy bez miast na prawach powiatu.
 a Gminas excluding cities with powiat status.

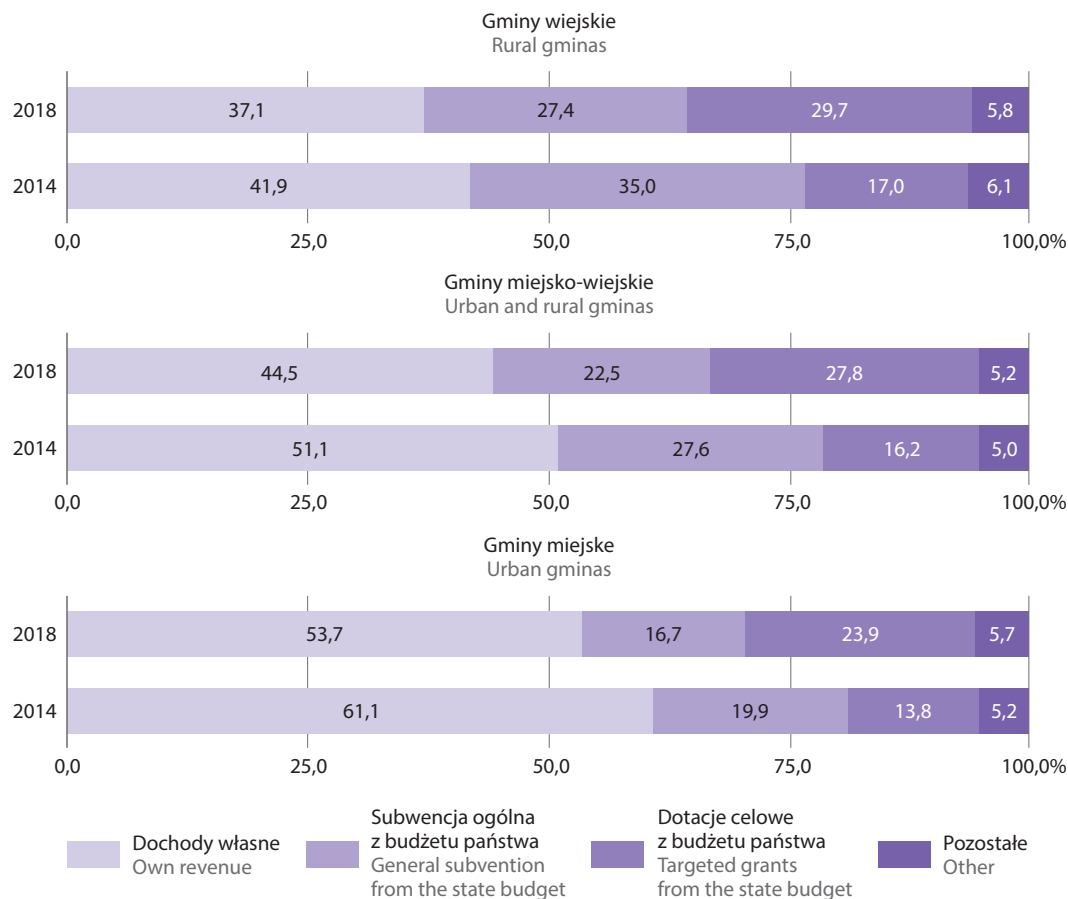
Struktura dochodów gmin

Structure of gminas revenue

W strukturze dochodów gmin wiejskich w 2018 r. największy udział miały dochody własne – 37,1% (19,6 mld zł). Dotacje celowe z budżetu państwa stanowiły 29,7% (15,7 mld zł), a subwencja ogólna z budżetu państwa – 27,4% (14,5 mld zł). Także w budżetach gmin miejsko-wiejskich i miejskich najważniejszą pozycję zajmowały dochody własne, następnie dotacje celowe z budżetu państwa i wreszcie subwencja ogólna z budżetu państwa. W porównaniu z 2014 r. udział dochodów własnych wszystkich typów gmin zmniejszył się, na co wpływ miał wzrost udziału dotacji celowych z budżetu państwa związanych przede wszystkim z pokryciem kosztów obsługi programu „Rodzina 500+”. Wzrost ten ukształtował się na bardzo podobnym poziomie w przypadku każdego rodzaju gmin – w gminach wiejskich wyniósł 12,7 p.proc., gminach miejsko-wiejskich – 11,6 p.proc., a miejskich – 10,1 p.proc.

4 Dochód własny gmin tworzą: dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych stanowiących dochód budżetu państwa; wpływy z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym m.in. podatek od nieruchomości, podatek rolny, podatek od czynności cywilnoprawnych itp.; dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy oraz środki na dofinansowanie zadań własnych z innych źródeł.

Wykres 81. Struktura dochodów gmin^a w latach 2014 i 2018
 Chart 81. Structure of revenue of gminas^a in 2014 and 2018

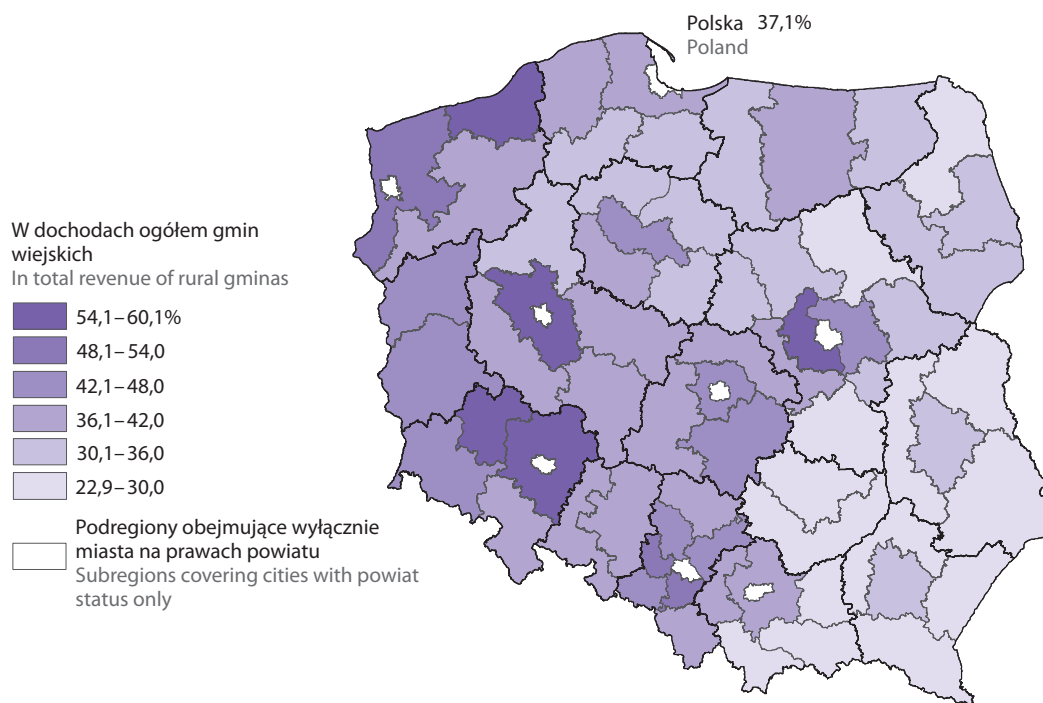

^a Gminy bez miast na prawach powiatu.
^a Gminas excluding cities with powiat status.

Najwyższe wartości udziału dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wiejskich w 2018 r., powyżej 55%, zanotowano w podregionach: warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego, legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego, koszalińskim województwa zachodniopomorskiego i poznańskim województwa wielkopolskiego. W większości podregionów (43 z 65), w strukturze dochodów gmin wiejskich, dochody własne stanowiły największy odsetek. Jednak w 19 podregionach (na 65), dochody gmin wiejskich w głównej mierze tworzone były przez dotacje celowe z budżetu państwa. Ponad 35% udziałem dotacji charakteryzowały się podregiony: nowosądecki województwa małopolskiego, elbląski województwa warmińsko-mazurskiego, świecki i wrocławski województwa kujawsko-pomorskiego oraz radomski województwa mazowieckiego. W pozostałych 3 podregionach (krośnieńskim województwa podkarpackiego, nowotarskim województwa małopolskiego i puławskim województwa lubelskiego) największą część dochodów gmin wiejskich stanowiła subwencja ogólna z budżetu państwa, a ponad 36% udziałem subwencji charakteryzował się podregion nowotarski województwa małopolskiego.

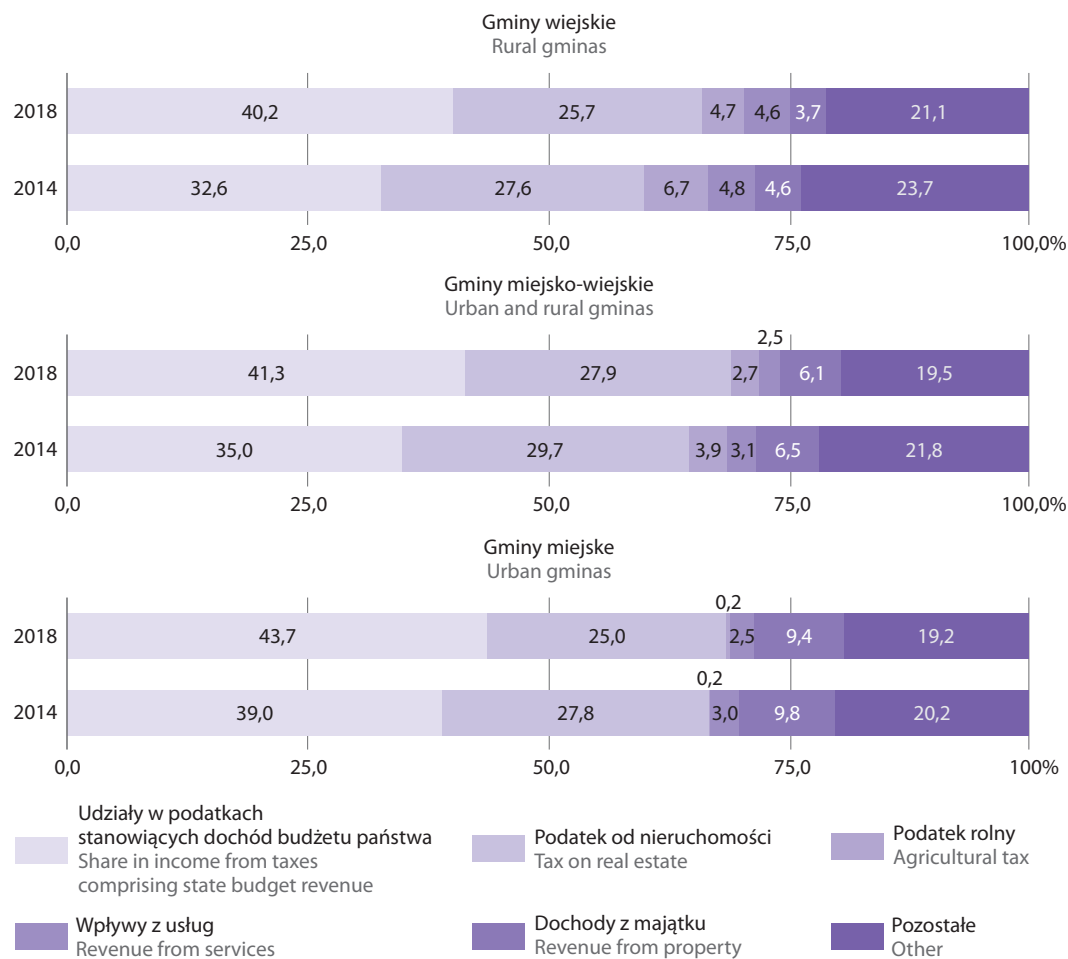
Mapa 23. Dochody własne gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 23. Own revenue of rural gminas by subregions in 2018

Dochody własne budżetów gmin wiejskich w 2018 r. tworzyły przede wszystkim dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych stanowiących dochód budżetu państwa (40,2%, tj. 7,9 mld zł), w których przeważały wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Drugim pod względem wielkości udziału był podatek od nieruchomości, który stanowił 25,7% (5,0 mld zł) dochodów własnych gmin wiejskich. W relacji do 2014 r. w strukturze dochodów własnych zmalał udział podatków od nieruchomości (o 1,9 p.proc.), a wzrósł odsetek z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych (o 7,6 p.proc.). Kolejną pozycję w dochodach własnych gmin wiejskich stanowiły dochody z tytułu podatku rolnego wynoszące w 2018 r. 4,7%, tj. 931,5 mln zł. Wpływy z usług w dochodach własnych gmin wiejskich stanowiły 4,6% (897,0 mln zł), a dochody z majątku – 3,7% (724,6 mln zł).

Wykres 82. Struktura dochodów własnych gmin^a w latach 2014 i 2018
 Chart 82. Structure of own revenue of gminas^a in 2014 and 2018

a Gminy bez miast na prawach powiatu.
 a Gminas excluding cities with powiat status.

Odsetek dochodów z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych w dochodach własnych gmin wiejskich w 2018 r. oscylował w granicach od 22,8% w podregionie koszalińskim województwa zachodniopomorskiego do 53,9% w podregionie krakowskim województwa małopolskiego. We wszystkich podregionach w budżetach gmin wiejskich, wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych przewyższały wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych. Udział podatku dochodowego od osób prawnych w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa największy był w gminach wiejskich podregionu piotrkowskiego województwa łódzkiego (9,2%) i poznańskiego województwa wielkopolskiego (8,6%). W pozostałych podregionach udział tego podatku nie przekroczył 6%.

W ujęciu regionalnym, najwyższy udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych gmin wiejskich odnotowano w podregionach koszalińskim województwa zachodniopomorskiego (45,6%) i piotrkowskim województwa łódzkiego (39,3%). Najniższym udziałem odznaczały się podregiony: puławski województwa lubelskiego (15,6%), krakowski województwa małopolskiego (15,8%) i radomski województwa mazowieckiego (16,9%). Z kolei dochody z podatku rolnego największy udział, 10% i większy, miały w podregionach: chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego, nyskim województwa opolskiego, sandomiersko-jędrzejowskim województwa świętokrzyskiego, szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego, elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego oraz grudziądzkim województwa

kujawsko-pomorskiego, a najmniejszy w podregionach: nowotarskim województwa małopolskiego, warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (po 0,6%) oraz bielskim województwa śląskiego (0,9%).

Wpływy z usług największy udział posiadały w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim województwa świętokrzyskiego (9,8%), a najmniejszy w podregionie gliwickim (0,7%).

Najwyższym udziałem dochodów z majątku odznaczały się podregiony ełcki województwa warmińsko-mazurskiego (16,0%) i rzeszowski województwa podkarpackiego (12,6%), najniższym zaś zanotowano w podregionie kieleckim województwa świętokrzyskiego (1,5%) i plockim województwa mazowieckiego (1,6%).

Struktura wydatków gmin

Structure of gminas expenditure

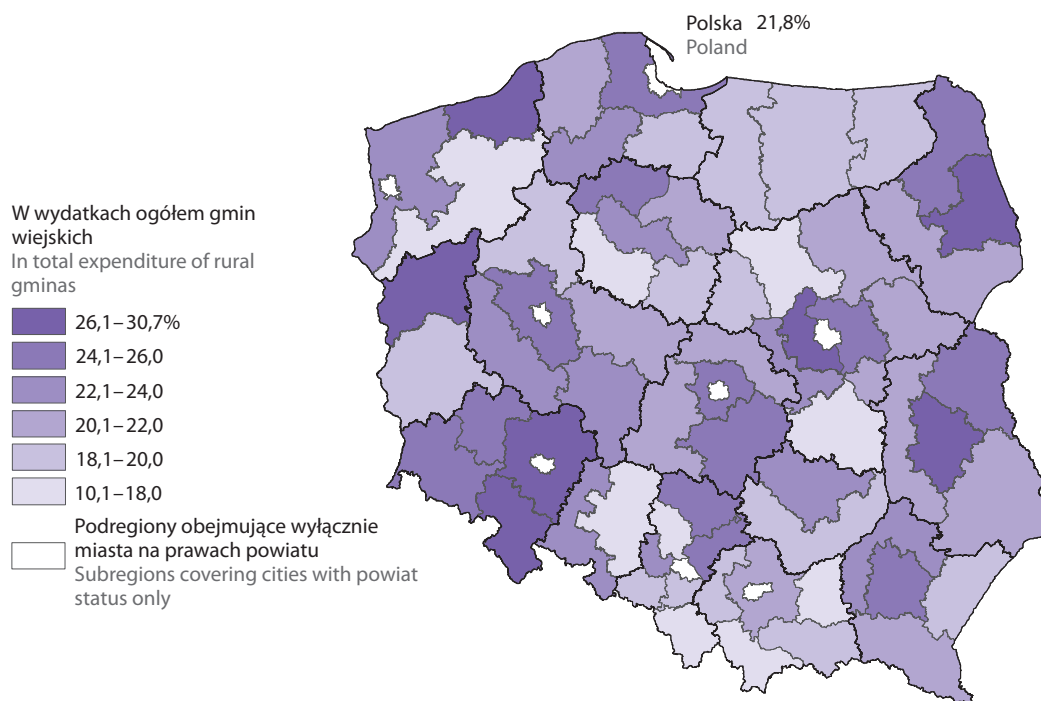
W 2018 r. wydatki gmin wiejskich stanowiły 43,8% ogółu wydatków gmin w kraju. W strukturze wydatków gmin wiejskich 78,2% (43,6 mld zł) przypadło na wydatki bieżące (80,7% w gminach miejskich, 80,0% w gminach miejsko-wiejskich), zaś pozostałe 21,8% (12,1 mld zł) na wydatki majątkowe. Wśród wydatków majątkowych największy odsetek stanowiły wydatki inwestycyjne, które w większości podregionów stanowiły ponad 97%.

Wskaźnik udziału wydatków bieżących w dochodach ogółem gmin wiejskich w 2018 r. wyniósł 82,2% (dla gmin miejskich – 83,7%, gmin miejsko-wiejskich – 83,9%) i w ujęciu podregionów oscylował od 75,2% w podregionach białostockim województwa podlaskiego i wrocławskim województwa dolnośląskiego do 88,6% w podregionie inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego.

W ujęciu regionalnym udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem wykazywał znaczne zróżnicowanie. Największy ich udział, ponad 30%, w 2018 r. odnotowano w podregionach: białostockim województwa podlaskiego, wałbrzyskim i wrocławskim województwa dolnośląskiego, a najniższy w podregionach szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (10,1%) i inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (14,1%).

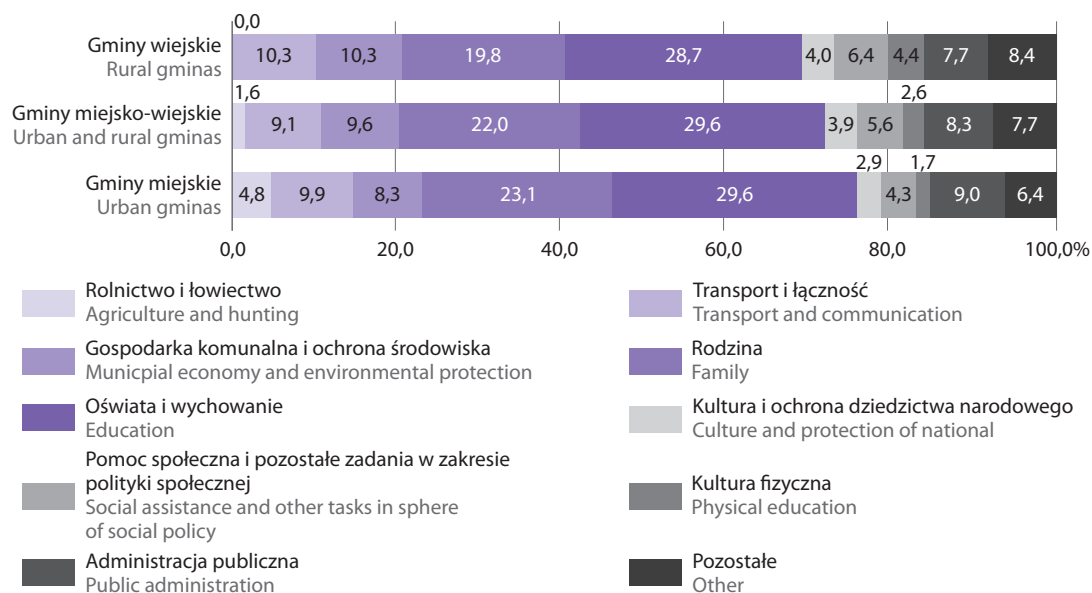
Mapa 24. Wydatki majątkowe gmin wiejskich według podregionów w 2018 r.

Map 24. Property expenditure of rural gminas by subregions in 2018

W strukturze wydatków gmin wiejskich według działów klasyfikacji budżetowej w 2018 r. największy udział miały wydatki na oświatę i wychowanie – 29,6%, w dziale Rodzina – 23,1%, transport i łączność – 9,9%, administrację publiczną – 9,0% oraz gospodarka komunalna i ochrona środowiska – 8,3%. Na działy te przeznaczono łącznie 44,5 mld zł, tj. 79,9% wydatków gmin wiejskich (dla gmin miejskich – 76,8%, gmin miejsko-wiejskich – 78,7%).

Wykres 83. Struktura wydatków gmin^a według działów w 2018 r.
Chart 83. Structure of expenditure of gminas^a by division in 2018

a Gminy bez miast na prawach powiatu.
a Gminas excluding cities with powiat status.

Najwyższy, bo ponad 34% udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem gmin wiejskich, zarejestrowano w podregionach: bielskim, gliwickim, rybnickim i tyskim województwa śląskiego, oświęcimskim województwa małopolskiego oraz opolskim województwa opolskiego. Najmniejszym udziałem wyróżnił się natomiast podregion koszaliński województwa zachodniopomorskiego (23,9%). W odniesieniu do 2014 r. spadek udziału wydatków na oświatę i wychowanie zanotowano we wszystkich podregionach.

Udział wydatków w dziale Rodzina oscylował od 13,2% w gminach wiejskich podregionu warszawskiego zachodniego województwa mazowieckiego do 29,5% podregionu nowosądeckiego województwa małopolskiego. Wskaźnik ten w przypadku wydatków na administrację publiczną najwyższe wartości przyjął w podregionach: szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (11,9%), rybnickim i bytomskim województwa śląskiego oraz zielonogórskim województwa lubuskiego (po 11,1%), a najniższą w podregionach: nowosądeckim województwa małopolskiego (6,3%), gdańskim województwa pomorskiego, rzeszowskim i tarnobrzeckim województwa podkarpackiego (po 7,4%). W ujęciu podregionów najwyższy udział wydatków na transport i łączność wystąpił w gminach wiejskich podregionów: białostockiego województwa podlaskiego (19,0%), poznańskiego województwa wielkopolskiego (17,4%) i koszalińskiego województwa zachodniopomorskiego (15,3%), najniższy zaś podregionów: szczecinecko-pyrzyckiego województwa zachodniopomorskiego (4,3%), opolskiego województwa opolskiego (6,5%) i zielonogórskiego województwa lubuskiego (6,8%). Wzrost dochodów na transport i łączność w stosunku do 2014 r. zanotowano w budżetach gmin wiejskich 43 podregionów. Z kolei udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem gmin wiejskich w 2018 r. oscylował od 3,8% w podregionie elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego do 14,8% w podregionie sosnowieckim województwa śląskiego.

Wydatki w dziale Rolnictwo i łowiectwo stanowiły 4,8% wydatków gmin wiejskich i w porównaniu z 2014 r. kwota przeznaczona na ten cel spadła o 0,8 p.proc. W ponad 2/3 podregionów w 2018 r. odnotowano identyczną tendencję. Odwrotna sytuacja miała miejsce w 19 podregionach, a największy wzrost udziału miał miejsce w podregionie częstochowskim województwa śląskiego (o 3,4 p.proc.).

Pomimo tego, że w 2018 r. wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w gminach wiejskich wzrosły o 19,8% w odniesieniu do 2014 r., to nadal ich udział był niewielki i wynosił 2,9% (w 2014 r. – 3,7%). Najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowały się podregiony: wałbrzyski województwa dolnośląskiego (6,6%), białostocki województwa podlaskiego (5,7%), nyski województwa opolskiego i legnicko-głogowski województwa dolnośląskiego (po 5,1%) oraz gorzowski województwa lubuskiego (5,0%), najniższym natomiast podregiony: ciechanowski województwa mazowieckiego (1,6%), nowosądecki województwa małopolskiego (1,7%) oraz plocki województwa mazowieckiego i krakowski województwa małopolskiego (po 1,9%).

Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin

Financing and co-financing EU programmes and projects in budgets of gminas

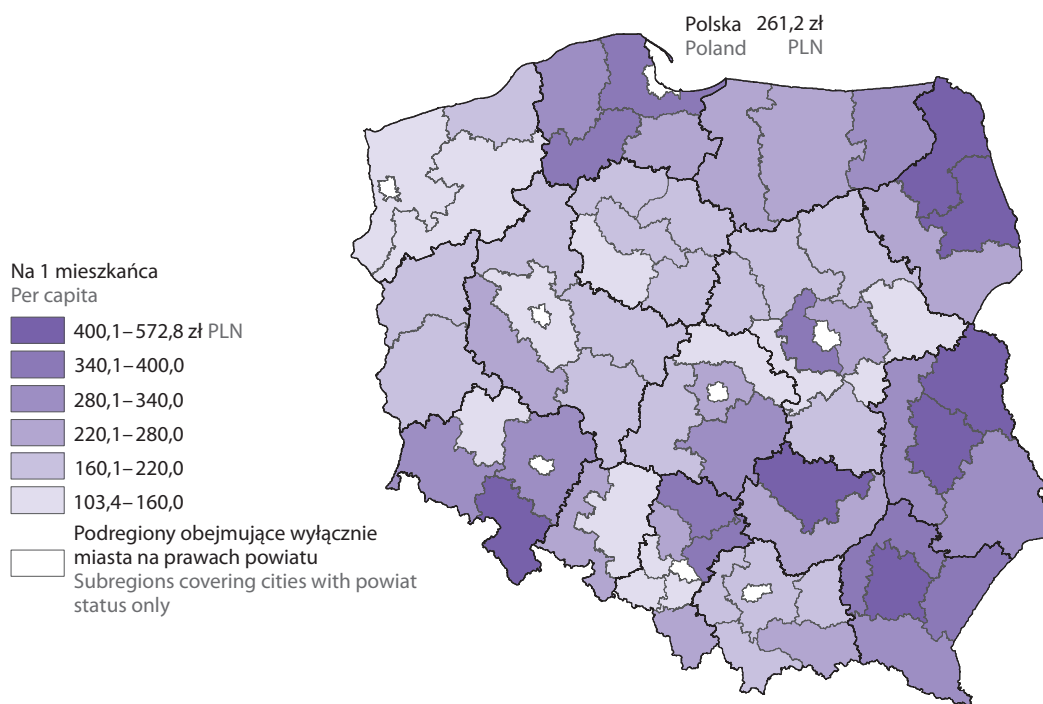
W latach 2014–2018 łączna kwota środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych wyniosła 9,5 mld zł, z tego 2,9 mld zł przypadało na 2018 r. Kwota ta stanowiła 46,2% ogólnej wartości tych środków w kraju w 2018 r. i była o 24,0% wyższa niż w 2014 r.

Udział środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin wiejskich wahał się od 2,7% w województwie zachodniopomorskim do 9,3% w województwie lubelskim. W ujęciu podregionów największy odsetek stanowiły one w podregionach: lubelskim (11,9%) i białym (11,0%) województwa lubelskiego oraz białostockim województwa podlaskiego (11,7%). Wzrost wysokości środków w budżetach gmin na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych, w 2018 r. w porównaniu z 2014 r., odnotowano w 11 województwach, a najwyższy w województwie dolnośląskim (ponad dwukrotny). Spadek wystąpił w 5 województwach, a największy w województwie zachodniopomorskim (spadek o 34,1%).

Na 1 mieszkańca w budżetach gmin wiejskich w 2018 r. przypadało przeciętnie 261,2 zł środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych (w gminach miejskich – 70,6 zł, w gminach miejsko-wiejskich – 223,6 zł), tj. o 51,6 zł więcej niż w 2014 r. Najwyższe wartości wskaźnik ten przyjął w województwie lubelskim, gdzie na 1 mieszkańca przypadało 429,4 zł. Z kolei najmniej środków na osobę odnotowano w województwie zachodniopomorskim (143,7 zł). W przypadku podregionów wartość tego wskaźnika wahała się od 103,4 zł w podregionie inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego do 572,8 zł w podregionie białostockim województwa podlaskiego.

Mapa 25. Środki w dochodach gmin wiejskich na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych według podregionów w 2018 r.

Map 25. Funds in revenue of rural gminas for financing and co-financing of EU programmes and projects by subregions in 2018

Systemy wsparcia bezpośredniego Direct payment schemes

PŁATNOŚCI W RAMACH SYSTEMÓW WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO – główny instrument wsparcia rolnictwa w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), którego celem jest zapewnienie rolnikom stabilnego źródła dochodu, przy jednoczesnym zagwarantowaniu stabilności dostaw produkcji rolnej i ekologicznie zrównoważonego użytkowania środowiska naturalnego.

PŁATNOŚCI BEZPOŚREDNIE DO GRUNTÓW ROLNYCH – warunkiem ubiegania się o płatności bezpośrednie do gruntów rolnych jest posiadanie działek rolnych o powierzchni co najmniej 1 ha utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej gospodarstwa rolnego (za działkę rolną uważa się zwarty obszar gruntu rolnego, na którym jest prowadzona jedna uprawa, na powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha) oraz posiadanie numeru identyfikacyjnego (wpis do ewidencji producentów) nadanego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). W celu ubiegania się o płatności bezpośrednie do gruntów rolnych producent rolny musi złożyć w biurze powiatowym ARiMR wniosek o przyznanie płatności bezpośrednich w wyznaczonym terminie.

Najbardziej powszechnym instrumentem wsparcia obszarów wiejskich są dopłaty w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, często nazywane płatnościami bezpośrednimi. W 2018 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa realizowała Kampanię 2018, w ramach której rolnicy mogli ubiegać się o następujące rodzaje płatności unijnych:

- 1) jednolitą płatność obszarową,
- 2) płatność z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska (tzw. płatność za zazielenienie),
- 3) płatność dodatkową (redystrybucyjną),
- 4) płatność dla młodych rolników,

- 5) płatności związane z produkcją:
 - a) płatność do bydła,
 - b) płatność do krów,
 - c) płatność do owiec,
 - d) płatność do kóz,
 - e) płatność do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno,
 - f) płatność do powierzchni uprawy roślin pastewnych,
 - g) płatność do powierzchni uprawy buraków cukrowych,
 - h) płatność do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych,
 - i) płatność do powierzchni uprawy pomidorów,
 - j) płatność do powierzchni uprawy truskawek,
 - k) płatność do powierzchni uprawy chmielu,
 - l) płatność do powierzchni uprawy lnu,
 - m) płatność do powierzchni uprawy konopi włóknistych,
- 6) przejściowe wsparcie krajowe (płatność niezwiązaną do tytoniu).

W Kampanii 2018 do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wpłynęło 1,3 mln wniosków o dofinansowanie w ramach jednolitej płatności obszarowej przy zadeklarowaniu do płatności 14,3 mln ha gruntów. Agencja na ten cel wypłaciła producentom rolnym 4,2 mld zł. Najwięcej wniosków o dofinansowanie złożyli rolnicy z województw mazowieckiego i lubelskiego (łącznie 373,4 tys., tj. 28,3% ogółu wniosków o jednolitą płatność obszarową), z kolei najwyższe kwoty wsparcia zostały skierowane do rolników z województw mazowieckiego i wielkopolskiego (łącznie 1,0 mld zł, tj. 24,7% ogółu środków wypłaconych na ten cel). W układzie podregionów najwięcej środków przekazanych zostało rolnikom z podregionów chełmsko-zamojskiego województwa lubelskiego (154,0 mln zł) i łomżyńskiego województwa podlaskiego (146,2 mln zł). Z kolei najmniej środków zostało przekazanych beneficjentom z województw śląskiego i lubuskiego (odpowiednio 2,6% i 2,9% ogólnej kwoty jednolitej płatności obszarowej w kraju) oraz zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego podregionów: gliwickiego, tyskiego, bytomskiego, bielskiego, rybnickiego i sosnowieckiego (łącznie 1,9%).

Wszyscy rolnicy uprawnieni do jednolitej płatności obszarowej są zobowiązani do realizacji praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska, tzw. zazielenienia. W związku z tym liczba wniosków złożonych o płatności za zazielenienie w Kampanii 2018 jest taka sama jak liczba wniosków w ramach jednolitej płatności obszarowej. Identyfikacja jest także powierzchnia deklarowana do płatności. Mniejsza jest natomiast przekazana na ten cel łączna kwota płatności, która wyniosła 2,7 mld zł. Analogicznie, jak w przypadku jednolitej płatności obszarowej, największe środki ARiMR skierowała do beneficjentów z województw mazowieckiego i wielkopolskiego oraz podregionów chełmsko-zamojskiego i łomżyńskiego, a najniższe z województwa śląskiego oraz jego podregionów: gliwickiego, tyskiego, bytomskiego, bielskiego, rybnickiego i sosnowieckiego.

W ramach Kampanii 2018 rolnicy mogli ubiegać się również o płatność dodatkową (redystrybucyjną). Płatność ta przysługuje wszystkim rolnikom do powierzchni gruntów kwalifikujących się do jednolitej płatności obszarowej, mieszczących się w przedziale od 3,01 ha do 30 ha (maksymalnie do 27 ha na gospodarstwo). O tą formę pomocy złożono 881,3 tys. wniosków, a dotyczyły one 7,1 mln ha gruntów, na które Agencja wypłaciła 871,1 mln zł. Identyfikacja jest jak w przypadku jednolitej płatności obszarowej jak i płatności za zazielenienie, najwięcej wniosków o płatność redystrybucyjną złożono w województwie mazowieckim i wielkopolskim oraz podregionach łomżyńskim województwa podlaskiego i chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego.

O płatność dla młodych rolników ubiegało się 148,8 tys. beneficjentów. Skorzystali oni z dofinansowania w wysokości 174,4 mln zł do 1,7 mln ha gruntów. Także w przypadku tej płatności najwięcej środków skierowanych zostało do beneficjentów z województw mazowieckiego i wielkopolskiego oraz podregionów łomżyńskiego i chełmsko-zamojskiego.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Kampanii 2018 realizowała również płatność niezwiązaną do tytoniu, o którą ubiegało się 13,4 tys. rolników. Udzielona pomoc objęła 39,3 mln t surowca i wyniosła 83,7 mln zł, a największe kwoty dofinansowania ogółem uzyskali beneficjenci z województwa lubelskiego – 48,3% ogólnej kwoty przeznaczonej na ten cel w kraju.

Podczas Kampanii 2018 rolnicy mogli również ubiegać się o płatności związane z produkcją. Łącznie na wszystkie płatności w tym zakresie do ARiMR wpłynęło 630,4 tys. wniosków. Najwięcej z nich dotyczyło płatności do bydła (35,8%), płatności do krów (24,1%), płatności do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno (14,8%), płatności do powierzchni uprawy roślin pastewnych (11,4%). Udział wniosków o pozostałe płatności związane z produkcją nie przekroczył 8%. Łączne powierzchnie i ilości objęte wnioskami o przyznanie płatności wynosiły odpowiednio:

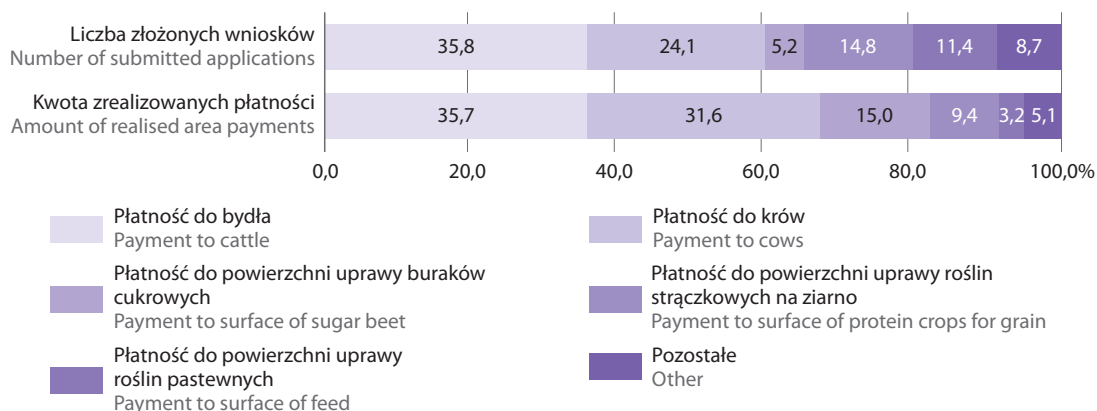
- 1) płatność do bydła – 2525,1 tys. szt.;
- 2) płatność do krów – 1746,6 tys. szt.;
- 3) płatność do owiec – 197,8 tys. szt.;
- 4) płatność do kóz – 20,9 tys. szt.;
- 5) płatność do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno – 307,3 tys. ha;
- 6) płatność do powierzchni uprawy roślin pastewnych – 165,6 tys. ha;
- 7) płatność do powierzchni uprawy buraków cukrowych – 233,2 tys. ha;
- 8) płatność do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych – 33,7 tys. ha;
- 9) płatność do powierzchni uprawy pomidorów – 3,6 tys. ha;
- 10) płatność do powierzchni uprawy truskawek – 40,2 tys. ha;
- 11) płatność do powierzchni uprawy chmielu – 1,7 tys. ha;
- 12) płatność do powierzchni uprawy lnu – 5,0 tys. ha;
- 13) płatność do powierzchni uprawy konopi włóknistych – 1,7 tys. ha.

Na płatności związane z produkcją w Kampanii 2018, Agencja skierowała do beneficjentów 1,4 mld zł. Wśród nich największy odsetek stanowiły płatności do bydła (35,7%), płatności do krów (31,6%), płatności do powierzchni uprawy buraków cukrowych (15,0%) i płatności do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno (9,4%). W układzie przestrzennym, najwięcej środków na:

- 1) płatności do bydła i krów skierowano do województw: mazowieckiego, wielkopolskiego i podlaskiego (odpowiednio 49,7% i 52,2%);
- 2) płatności do owiec do województwa małopolskiego (33,0% ogólnej kwoty płatności do owiec);
- 3) płatności do kóz – województwa wielkopolskiego (27,2% ogólnej kwoty płatności do kóz);
- 4) płatności do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno – województw: pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i lubelskiego (31,8% ogólnej płatności do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno);
- 5) płatności do powierzchni uprawy roślin pastewnych – województw: wielkopolskiego, warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego (42,3%);
- 6) płatności do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych oraz pomidorów – województw wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego (odpowiednio 46,8% i 64,0%);
- 7) płatności do powierzchni uprawy buraków cukrowych – województw: kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego i lubelskiego (56,3%);
- 8) płatności do powierzchni uprawy truskawek – województw mazowieckiego i lubelskiego (64,0%);
- 9) płatności do powierzchni uprawy chmielu – województw lubelskiego i wielkopolskiego (96,7%);
- 10) płatności do powierzchni uprawy lnu – województw: lubuskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego (54,5%);
- 11) płatności do powierzchni uprawy konopi włóknistych – województw: podkarpackiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego (46,0%).

Wykres 84. Struktura złożonych wniosków i zrealizowanych płatności związanych z produkcją w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampanii 2018

Chart 84. Structure of submitted applications and realised area payments coupled to production in the scope of direct payment schemes in Campaign 2018

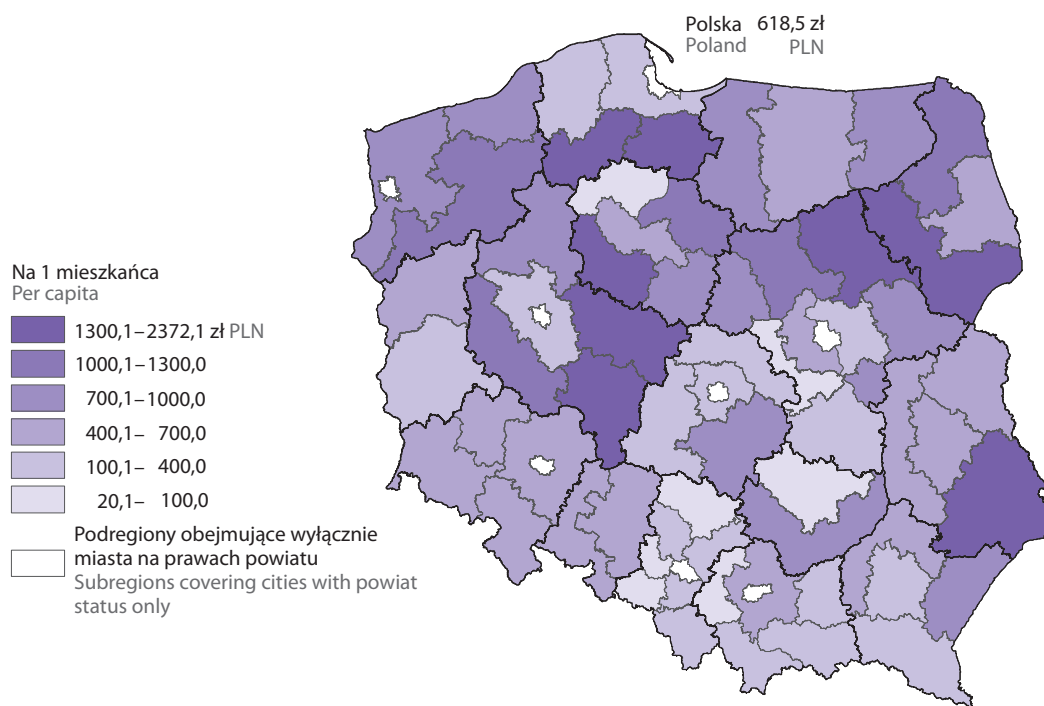
Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.
Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

W strukturze płatności związanych z produkcją w większości województw i podregionów przeważały płatności do bydła lub płatności do krów. Wyjątek stanowiło tu województwo lubuskie i jego podregion zielonogórski, województwo zachodniopomorskie z podregionami koszalińskim i szczecińsko-pyrzyckim oraz podregion słupecki województwa pomorskiego. W podregionach tych największy odsetek stanowiły płatności do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno. Z kolei w województwie dolnośląskim oraz wszystkich jego podregionach, województwie opolskim z podregionem nyskim, województwie lubelskim i jego podregionach chełmsko-zamojskim oraz lubelskim, dodatkowo w podregionach: inowrocławskim (43,5%) i bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego (41,4%), szczecińskim województwa zachodniopomorskiego (39,6%), poznańskim województwa wielkopolskiego (37,7%), rybnickim województwa śląskiego (37,5%), starogardzkim województwa pomorskiego (34,9%) i przemyskim województwa podkarpackiego (31,3%) największy udział posiadały płatności do buraków cukrowych. W podregionie żyrdowskim województwa mazowieckiego w strukturze płatności związanych z produkcją przeważały płatności do powierzchni upraw truskawek (42,4%).

W ramach systemów wsparcia bezpośredniego na 1 mieszkańca obszarów wiejskich w Polsce przypadało 618,5 zł zrealizowanych płatności, najmniej w województwie dolnośląskim (553,8 zł), najwięcej w województwie mazowieckim (6475,5 zł). Dużą wartością tego wskaźnika wyróżniało się także województwo lubelskie (5351,3 zł). W ujęciu podregionów wartość wskaźnika wahała się od 20,1 zł w podregionie oświęcimskim województwa małopolskiego do 2372,1 zł w podregionie łomżyńskim województwa podlaskiego. Wysoką wartość osiągnął on również w podregionach ostrołęckim województwa mazowieckiego (1988,4 zł) i kaliskim województwa wielkopolskiego (1965,2 zł).

Mapa 26. Kwota zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego według podregionów w Kampanii 2018

Map 26. Amount of realised area payments in the scope of direct payment schemes by subregions in Campaign 2018

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020) Rural Development Programme for 2014–2020 (RDP 2014–2020)

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2014–2020 (PROW 2014–2020) określa strategię i główne kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na terenie kraju. Głównymi celami PROW 2014–2020 są poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich realizuje sześć priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020 oraz Pomoc techniczną:

1. Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
3. Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
4. Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
6. Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Budżet przeznaczony na realizację PROW 2014–2020 wynosi ponad 13,6 mld euro (z tego środki Europejskiego Funduszu Rolniczego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – 8,7 mld euro, krajowe środki publiczne – 4,9 mld euro). W ramach wydatków Europejskiego Funduszu Rolniczego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich finansowane są także zobowiązania z PROW 2004–2006 oraz z PROW 2007–2013.

W ramach PROW 2014–2020 – od początku jego uruchomienia do 31 grudnia 2018 r. 935,2 tys. różnych beneficjentów złożyło 3,5 mln wniosków o przyznanie pomocy finansowej (w tym w 2018 r. – 889,5 tys.). Zawarto z nimi umów/wydano decyzji – 3,1 mln (w tym w 2018 r. – 980,3 tys.) i zrealizowano płatności na łączną kwotę 16,5 mld zł (z tytułu zobowiązań z PROW 2014–2020 – 12,6 mld zł, PROW 2007–2013 – 3,0 mld zł, PROW 2004–2006 – 825,8 mln zł). W samym 2018 r. Agencja dla 701,2 tys. różnych beneficjentów wypłaciła łączną kwotę 7,4 mld zł, w tym: z tytułu zobowiązań z PROW 2014–2020 – 6,8 mld zł, PROW 2007–2013 – 471,0 mln zł, PROW 2004–2006 – 49,2 mln zł).

Najwyższe łączne kwoty zrealizowanych płatności przypadły na województwa mazowieckie – 2184,1 mln zł (13,2% ogólnej kwoty zrealizowanych płatności w ramach PROW 2014–2020), podlaskie – 1643,0 mln zł (10,0%) i wielkopolskie – 1618,9 mln zł (9,8%), a najniższe na województwo śląskie – 389,4 mln zł (2,4%).

Tablica 14. Realizacja^a PROW 2014–2020 według województw

Table 14. Realised^a of the RDP 2014–2020 by voivodships

Województwa Voivodships	Liczba złożonych wniosków w tys. Number of submitted applications in thousands	Liczba zawartych umów/ wydanych decyzji w tys. Number of concluded agreements/issued decisions in thousands	Kwota zrealizowanych płatności w mln zł Amount of realised payments in million PLN
Dolnośląskie	105,5	91,2	751,1
Kujawsko-pomorskie	155,7	135,7	968,8
Lubelskie	325,9	290,8	1472,4
Lubuskie	86,4	76,3	604,0
Łódzkie	329,8	301,6	1095,0
Małopolskie	234,4	214,7	718,2
Mazowieckie	638,6	570,8	2184,1
Opolskie	35,9	31,1	303,6
Podkarpackie	220,2	197,2	824,8
Podlaskie	350,5	313,4	1643,0
Pomorskie	131,5	115,8	829,5
Śląskie	89,2	80,7	389,4
Świętokrzyskie	172,0	158,4	726,5
Warmińsko-mazurskie	173,0	149,6	1260,7
Wielkopolskie	363,3	318,0	1618,9
Zachodniopomorskie	108,3	93,0	879,2

a Narastająco od uruchomienia programu do 31 grudnia 2018 r.

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

a Increasing since using the programme to 31st December 2018.

Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

Instrumenty krajowe wspierające rozwój rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych

National instruments supporting development of agriculture and processing of agricultural products

Instrumentami krajowymi wspierającymi sektor rolny są również dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych udzielane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W 2018 r. Agencja udzielała dopłat do następujących kredytów inwestycyjnych:

- 1) na realizację inwestycji w rolnictwie i w rybactwie śródlądowym (linia RR),
- 2) na zakup użytków rolnych (linia Z).

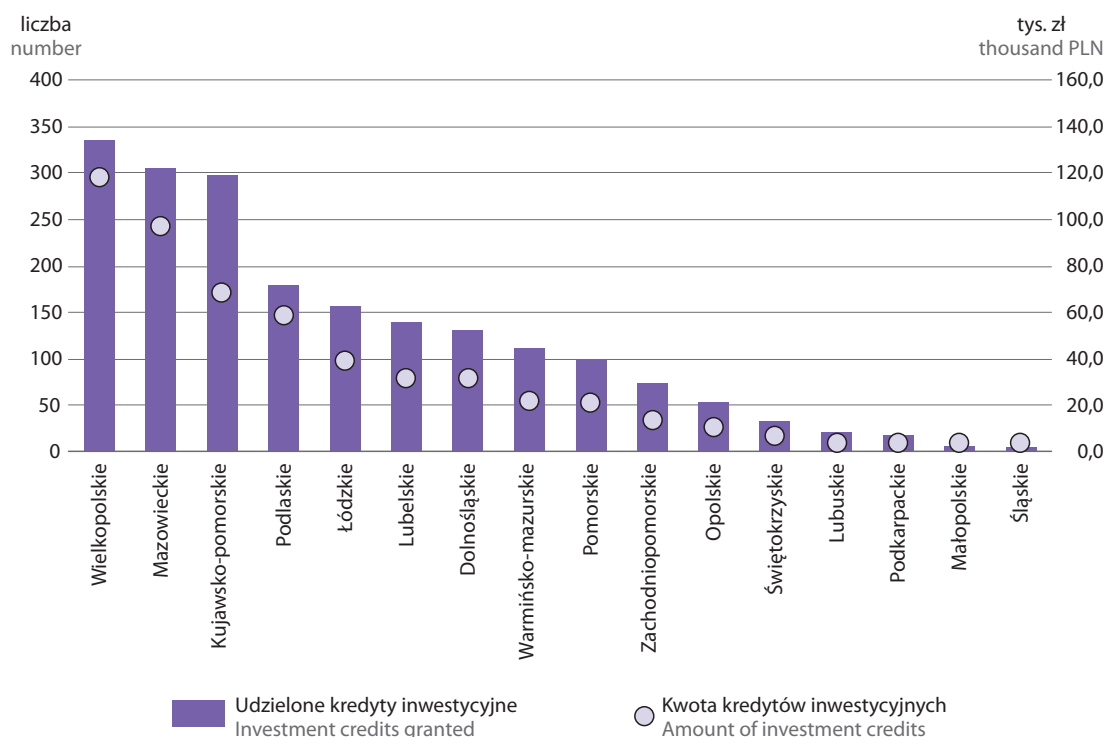
W 2018 r. banki współpracujące z ARiMR udzieliły łącznie 2,0 tys. kredytów inwestycyjnych na ogólną kwotę 530,8 tys. zł. Średnio na 1 kredyt przypadło 270,1 tys. zł.

W strukturze wypłaconych środków w ramach preferencyjnych kredytów inwestycyjnych przeważały kredyty zaciągnięte na zakup użytków rolnych (54,2%). Wartość kredytów na inwestycje w rolnictwie i w rybactwie śródlądowym wyniosła 45,8%.

W układzie wojewódzkim, najwięcej kredytów o łącznie największej wartości udzielonych zostało w województwach: wielkopolskim – 117,7 tys. zł (335 kredytów), mazowieckim – 96,7 tys. zł (306 kredytów) i kujawsko-pomorskim – 68,4 tys. zł (298 kredytów).

Wykres 85. Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa według województw w 2018 r.

Chart 85. Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture by voivodships in 2018

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.
Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

Rozdział 8

Chapter 8

Środowisko naturalne

Environment

Obszary wiejskie stanowią zdecydowaną większość powierzchni kraju, a więc to na ich terenie zlokalizowana jest przeważająca część zasobów przyrodniczych Polski. Tym samym ważne jest zapewnienie prawidłowej ich ochrony i eksploatacji oraz ograniczenie ich degradacji i utraty bioróżnorodności.

Zagadnienia związane z ochroną środowiska stanowią jeden z najważniejszych obszarów funkcjonowania Unii Europejskiej. Zapisy dotyczące ochrony środowiska i zapobiegania niekorzystnym zmianom klimatycznym stanowią priorytet wielu unijnych strategii. Nacisk na ochronę środowiska oraz inwestycje proekologiczne kładzie również Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

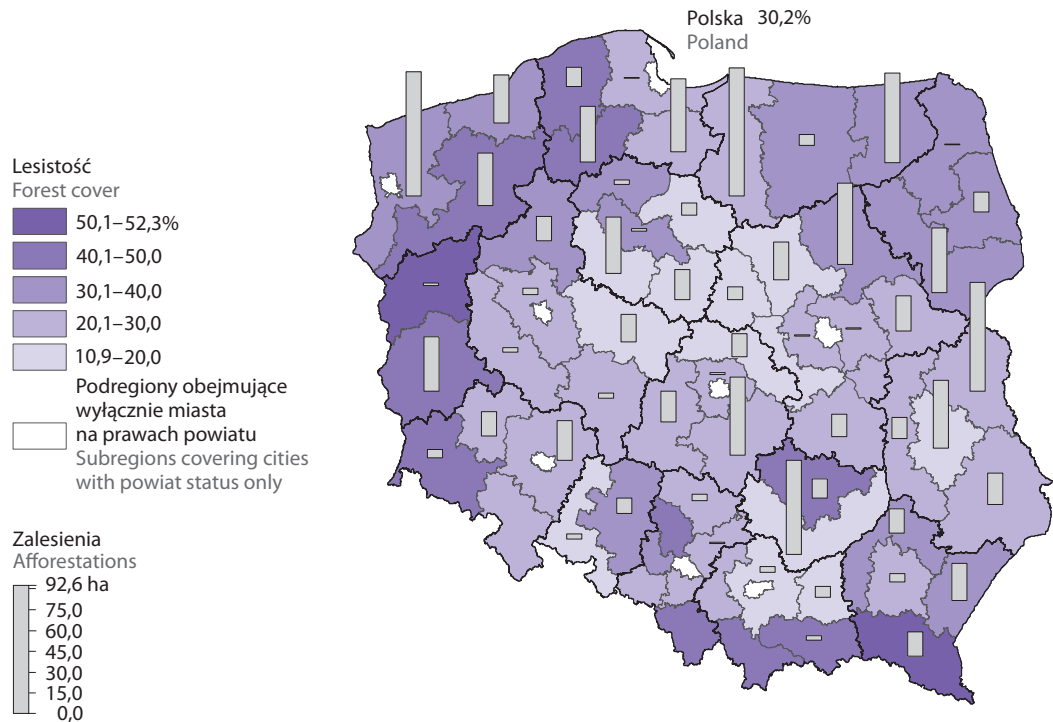
Grunty leśne i zalesienia

Forest land and afforestation

Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione w 2018 r. stanowiły 30,9% powierzchni obszarów wiejskich (9,0 mln ha). Do gruntów leśnych zalicza się nie tylko lasy, które zajmują 30,2% powierzchni obszarów wiejskich, ale także grunty związane z gospodarką leśną. Spośród województw największą lesistością charakteryzowało się województwo lubuskie (50,5%), najmniejszą województwo łódzkie (22,2%). W ujęciu podregionów, najwyższym udziałem lasów w powierzchni ogółem obszarów wiejskich odznaczały się podregiony położone w południowej i zachodniej części Polski: krośnieński województwa podkarpackiego (52,3%), gorzowski (51,1%) i zielonogórski (50,0%) województwa lubuskiego, najmniejszym podregiony skierniewicki województwa łódzkiego (10,9%) i lubelski województwa lubelskiego (14,6%). Wzrost lesistości, w 2018 r. w porównaniu z 2010 r., zanotowano prawie we wszystkich województwach z wyjątkiem małopolskiego, w którym wartość tego wskaźnika była taka sama w obu latach.

W 2018 r. zalesiono 1,3 tys. ha użytków rolnych i nieużytków zlokalizowanych na obszarach wiejskich, czyli ponad czterokrotnie mniejszą powierzchnię niż w 2010 r. Najwięcej gruntów w 2018 r. zalesiono w województwach: lubelskim (166,0 ha), warmińsko-mazurskim (165,5 ha) i zachodniopomorskim (162,0 ha). Wśród podregionów największym zalesionym obszarem wyróżnił się podregion elbląski województwa warmińsko-mazurskiego (92,6 ha) oraz podregion szczeciński województwa zachodniopomorskiego (89,4 ha). Najmniej gruntów zostało zalesionych w województwie śląskim (5,5 ha). W 9 podregionach nie dokonano żadnych zalesień, tj.: bielskim, bytomskim, gliwickim, rybnickim i tyskim województwa śląskiego, nowotarskim i oświęcimskim województwa małopolskiego, wałbrzyskim województwa dolnośląskiego oraz żyrardowskim województwa mazowieckiego.

Mapa 27. Lesistość i zalesienia obszarów wiejskich według podregionów w 2018 r.
 Map 27. Forest cover and afforestations of rural areas by subregions in 2018

Ochrona przyrody

Nature protection

OCHRONA PRZYRODY polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody (m.in. dziko występujących oraz objętych ochroną gatunkową roślin, zwierząt i grzybów, zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia, siedlisk przyrodniczych); formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Podstawą prawną regulującą ustanowienie form ochrony przyrody jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1614, z późniejszymi zmianami); formy te tworzone są w drodze rozporządzenia Rady Ministrów lub Ministra Środowiska, zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska, uchwały sejmiku województwa lub rady gminy.

W 2018 r. różnymi formami ochrony przyrody objętych było 10,2 mln ha⁵, czyli 32,6% powierzchni kraju. Powierzchnia ta na przestrzeni ostatnich lat nie ulegała większym zmianom. W jej strukturze 93,5% stanowiły obszary chronionego krajobrazu i parki krajobrazowe. Kolejne miejsce pod względem powierzchni zajmowały parki narodowe. Na terenie Polski znajdują się 23 parki narodowe o łącznym areale 315,1 tys. ha stanowiącym 1,0% powierzchni kraju.

⁵ Dane te obejmują również tę część obszarów Natura 2000, która mieści się w granicach innych terenów prawnie chronionych.

Największym udziałem powierzchni chronionej w powierzchni ogółem charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (65,0%) i jego podregion kielecki (83,3%) oraz województwo małopolskie (53,0%) z podregionem nowotarskim (77,1%), a najniższym województwa dolnośląskie (18,6%) i łódzkie (19,5%) oraz podregiony ostrołęcki województwa mazowieckiego (1,1%) i tyski województwa śląskiego (3,9%).

Tereny zieleni ogólnodostępnej

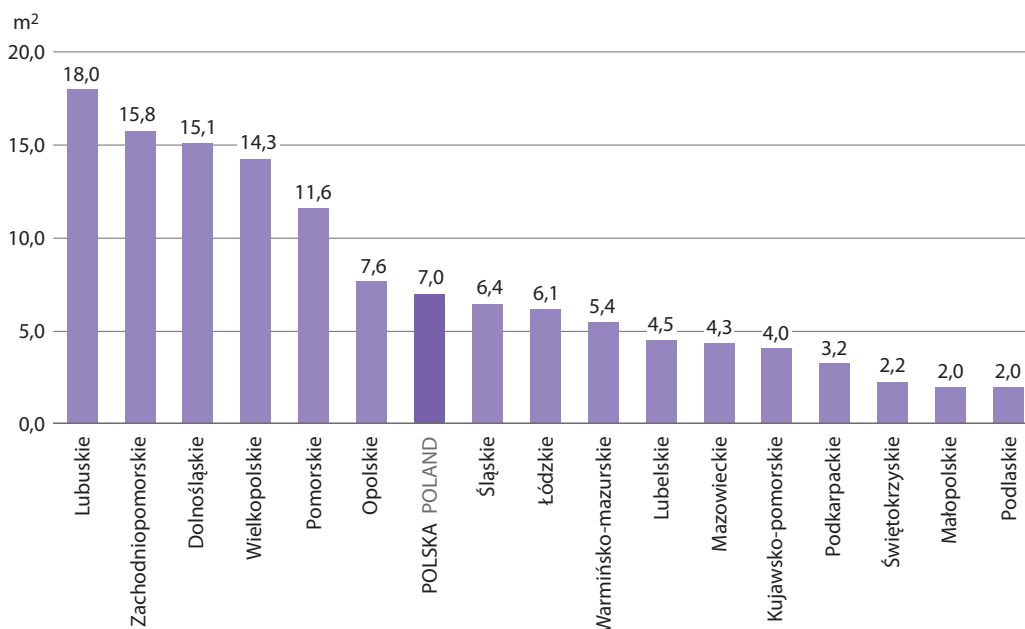
Generally accessible green areas

Zorganizowane tereny zieleni (parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna i osiedlowa) na obszarach wiejskich w 2018 r. zajmowały 12,0 tys. ha i było to o 1,6 tys. ha (15,1%) więcej niż w 2010 r. Największą ich powierzchnię odnotowano w województwie wielkopolskim i dolnośląskim – ich łączny areal stanowił 34,1% terenów zieleni na obszarach wiejskich w kraju. W stosunku do 2010 r., w większości województw nastąpił wzrost powierzchni tych terenów, jedynie w dwóch województwach: warmińsko-mazurskim i podlaskim, omawiana powierzchnia zmniejszyła się odpowiednio o 20,7% i 37,7%.

Na 1 mieszkańca wsi przypadało 7,0 m² parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej (bez zieleni ulicznej), w miastach 21,8 m². Najwyższą wartość na obszarach wiejskich wskaźnik ten przyjął w województwie lubuskim (18,0 m²), najniższą w województwach małopolskim i podlaskim (po 2,0 m²).

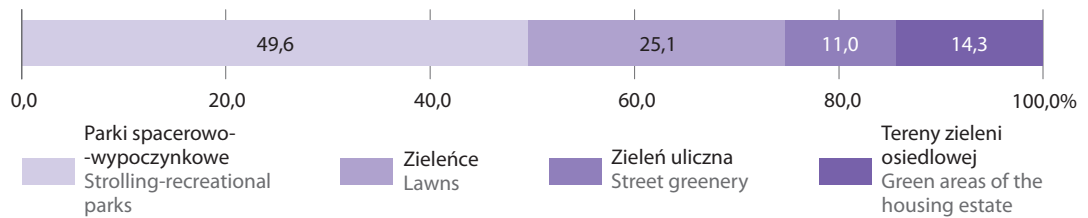
Wykres 86. Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejskich według województw w 2018 r.

Chart 86. Areas of strolling-recreational parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in rural areas by voivodships in 2018

Prawie połowę (6,0 tys. ha) powierzchni terenów zieleni ogólnodostępnej na terenach wiejskich zajmowało 977 parków spacerowo-wypoczynkowych. W porównaniu z 2010 r., zarówno ich powierzchnia jak i liczba na terenach wiejskich wzrosła – odpowiednio o 616,3 ha (11,5%) i 120 obiektów (14,0%). Niemal połowa z nich położona było na terenach wiejskich 3 województw, tj. wielkopolskiego (247 parków), zachodniopomorskiego (116 parków) i dolnośląskiego (102 parki). Przeciętna powierzchnia jednego parku spacerowo-wypoczynkowego zlokalizowanego na terenach wiejskich wynosiła 6,1 ha (w miastach – 9,7 ha) i wahała się od 3,4 ha w województwie warmińsko-mazurskim do 10,7 ha w województwie śląskim.

Wykres 87. Struktura terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich w 2018 r.
 Chart 87. Structure of generally accessible green areas in rural areas in 2018

Na obszarach wiejskich w 2018 r. funkcjonowało także 5,3 tys. zieleńców obejmujących 3,0 tys. ha, tj. 25,1% terenów zieleni na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2010 r. wzrosła zarówno ich liczba (o 42,5%), jak i powierzchnia (o 19,9%). Najwięcej zieleńców zlokalizowanych było w województwach: wielkopolskim, pomorskim i dolnośląskim – razem 2,4 tys., co stanowiło 45,4% takich obiektów na obszarach wiejskich w kraju. Najmniej zieleńców znajdowało się w województwie podlaskim (45).

Łączna powierzchnia terenów zieleni ulicznej i osiedlowej w 2018 r. wynosiła 3,0 tys. ha (25,3% terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich). Areał ten w relacji do 2010 r. zwiększył się o 18,0%. Wzrost powierzchni tych terenów zanotowano prawie we wszystkich województwach oprócz województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.

W ostatnich latach, na obszarach wiejskich, wystąpiły znaczne wahania w liczbie nasadzeń i ubytków drzew. W 2018 r. zasadzono 49,6 tys. drzew, zaś ubyło ich 41,1 tys., co oznacza wzrost liczby drzew na obszarach wiejskich o 8,4 tys. W 5 województwach (dolnośląskim, mazowieckim, podlaskim, śląskim i świętokrzyskim) liczba ubytków przerosła liczbę nasadzeń. W porównaniu z 2010 r. zasadzono o 27,4% mniej drzew, których również mniej wycięto (o 36,3%). W 2018 r. na obszarach wiejskich zasadzono 93,4 tys. krzewów, czyli o 10,1% mniej niż 8 lat wcześniej. Najwięcej krzewów zasadzono w województwach mazowieckim i wielkopolskim, razem 30,0% wszystkich nasadzeń na obszarach wiejskich.

Rekultywacja

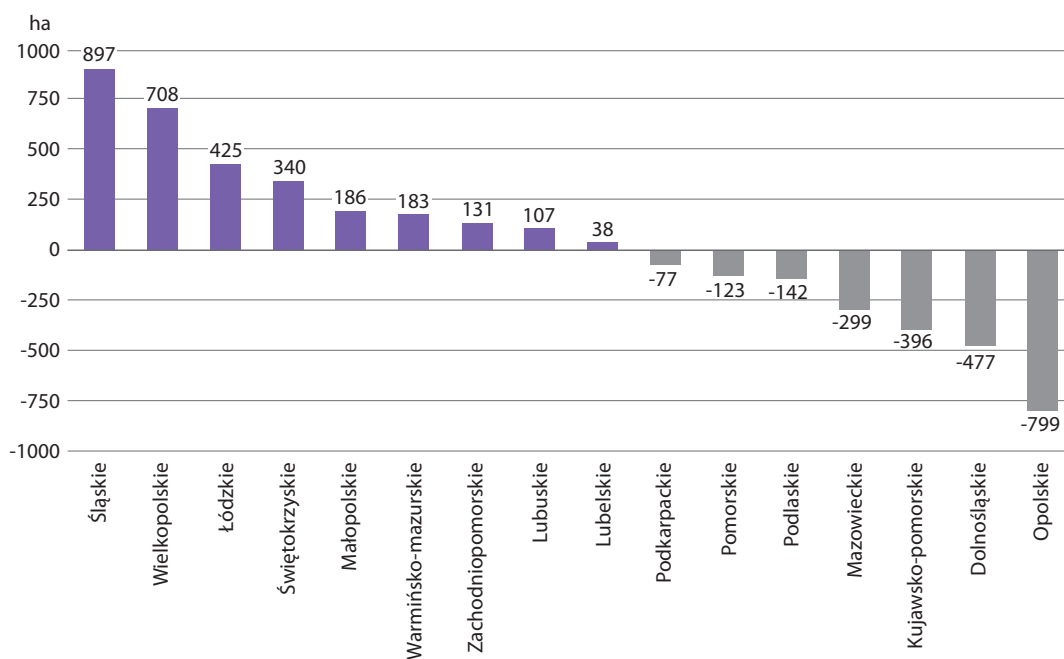
Remediation activities

Dane o GRUNTACH ZDEWASTOWANYCH I ZDEGRADOWANYCH WYMAGAJĄCYCH REKULTYWACJI I ZAGOSPODAROWANIA dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdezastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej (grunty zdegradowane).

Według stanu na koniec 2018 r., 61,9 tys. ha gruntów wymagało rekultywacji. W porównaniu z 2010 r. ich powierzchnia zwiększyła się o 702 ha. Najwięcej omawianych gruntów znajdowało się w województwie wielkopolskim (10,3 tys. ha), a najmniej w województwach lubuskim (1,6 tys. ha) i podkarpackim (1,7 tys. ha). W 9 województwach w 2018 r. odnotowano większą powierzchnię gruntów wymagających rekultywacji niż w 2010 r. Zmniejszenie się tej powierzchni w stosunku do 2010 r. zaobserwowano w województwach: opolskim, dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, mazowieckim, podlaskim, pomorskim i podkarpackim.

Wykres 88. Zmiany powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji według województw w 2018 r. w porównaniu z 2010 r.

Chart 88. Changes of areas of devastated and degraded land requiring reclamation by voivodships in 2018 in comparison to 2010

Gospodarka ściekowa

Wastewater management

Dane o ŚCIEKACH dotyczą ścieków odprowadzonych do wód lub do ziemi przez:

- 1) jednostki organizacyjne (włączając fermy przemysłowe chowu zwierząt oraz zakłady zajmujące się produkcją roślinną) wnoszące opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków;
- 2) wszystkie jednostki nadzorujące pracę sieci wodociągowej (w tym również spółdzielnie mieszkaniowe, spółki wodne, zakłady usług wodnych, zakłady pracy itp.).

Jako ŚCIEKI WYMAGAJĄCE OCZYSZCZANIA przyjęto wody odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi albo do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami z odwadniania zakładów górniczych i chłodniczymi), z innych jednostek oraz z gospodarstw domowych.

Dane o ŚCIEKACH OCZYSZCZANYCH dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów i odprowadzonych do wód lub do ziemi.

Dane o LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCEJ Z OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW podano w oparciu o szacunek liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię pracującą na sieci kanalizacyjnej. W przypadku gdy miasto obsługiwane jest przez kilka oczyszczalni o różnym sposobie oczyszczania, o zakwalifikowaniu miasta do obsługiwanego przez poszczególne rodzaje oczyszczalni ścieków decyduje przewaga ilości ścieków oczyszczanych przez dany rodzaj oczyszczalni.

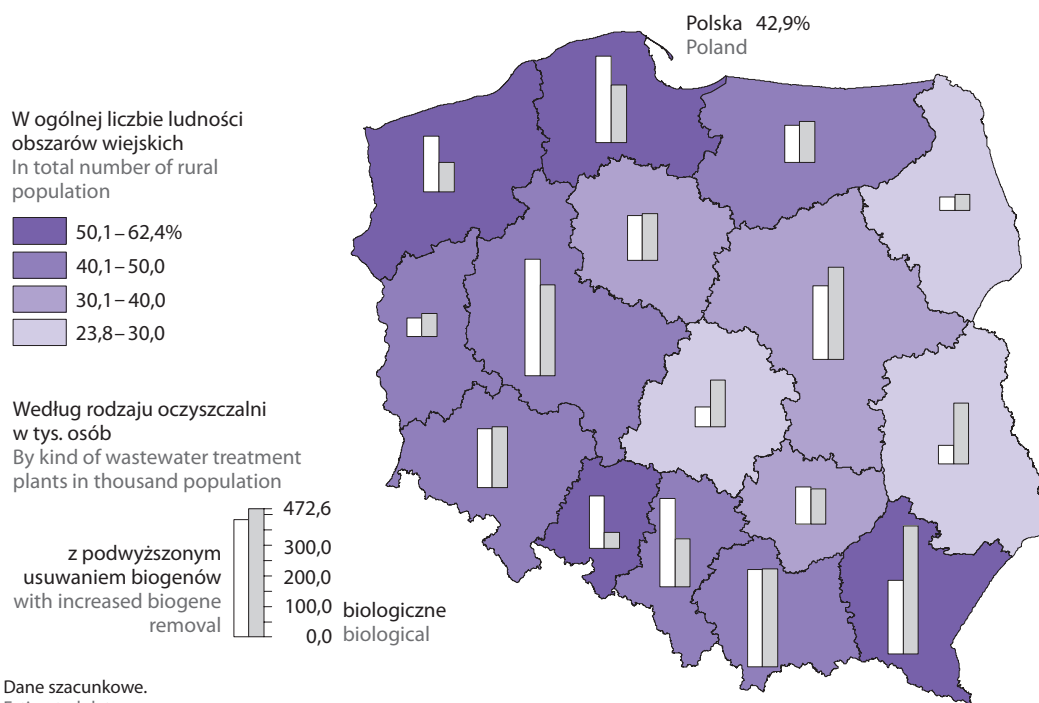
Na terenach wiejskich, według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r., funkcjonowało 2957 oczyszczalni ścieków. Od 2010 r. ich liczba wzrosła o 138 obiektów (4,9%), podczas gdy ilość ścieków wymagających oczyszczenia o 6,9%. Najwięcej oczyszczalni funkcjonowało w województwach mazowieckim (332) i wielkopolskim (318), najmniej zaś w województwach opolskim (59) i lubuskim (82). W porównaniu z 2010 r. prawie we wszystkich województwach (z wyjątkiem województw: opolskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego) zwiększyła się liczba oczyszczalni ścieków, a największy wzrost miał miejsce w województwie łódzkim (o 28,2%).

Na obszarach wiejskich w 2018 r. oczyszczono 93,8% (452,6 tys. dam^3) ścieków wymagających oczyszczenia (w miastach – 95,5%) i było to o 2,0 p.proc. mniej niż w 2010 r. Należy zaznaczyć, że w 2018 r. w większości województw oczyszczono prawie 100% ścieków. Na niską wartość wskaźnika oczyszczonych ścieków dla obszarów wiejskich ogółem wpływ miał niski poziom oczyszczenia ścieków w województwach: śląskim, łódzkim i świętokrzyskim, gdzie oczyszczono odpowiednio 73,2%, 81,3% i 85,9% ścieków wymagających oczyszczenia.

Według szacunków w 2018 r. z oczyszczalni ścieków korzystało 42,9% ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (w miastach – 94,6%) i był to o 14,4 p.proc. wyższy odsetek niż w 2010 r. Najwyższy udział mieszkańców wsi, którzy mieli dostęp do oczyszczalni ścieków zaobserwowano w województwach: pomorskim (62,4%), podkarpackim (59,3%), zachodniopomorskim (58,6%) i opolskim (54,8%), a najniższy w województwach: podlaskim (23,8%), lubelskim (25,6%) i łódzkim (26,5%). W analizowanym okresie wzrost odsetka osób korzystających z oczyszczalni ścieków miał miejsce we wszystkich województwach.

Spośród ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, połowa osób korzystała z najnowocześniejszych oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów. Niemal drugą połowę stanowiły osoby korzystające z oczyszczalni biologicznych, tj. 49,9%. Pozostałe 0,1% ludności miało dostęp do oczyszczalni mechanicznych.

Mapa 28. Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według województw w 2018 r.
Map 28. Rural population using wastewater treatment plants by voivodships in 2018

Odpady

Waste

ODPADY oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia się jest obowiązany. Dane o odpadach zostały opracowane w oparciu o ustawę z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2019 poz. 701, z późniejszymi zmianami).

Informacje o odpadach opracowane zostały zgodnie z katalogiem odpadów wprowadzonym rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. (Dz. U. poz. 1923).

Informacje o ILOŚCI I RODZAJACH ODPADÓW DOTYCZĄ ZAKŁADÓW, które wytworzyły w ciągu roku powyżej 1 tys. t odpadów lub nagromadziły 1 mln t i więcej odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych).

Dane o ODPADACH KOMUNALNYCH dotyczą odpadów powstających w gospodarstwach domowych (z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji) a także odpadów niezawierających odpadów niebezpiecznych pochodzących od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

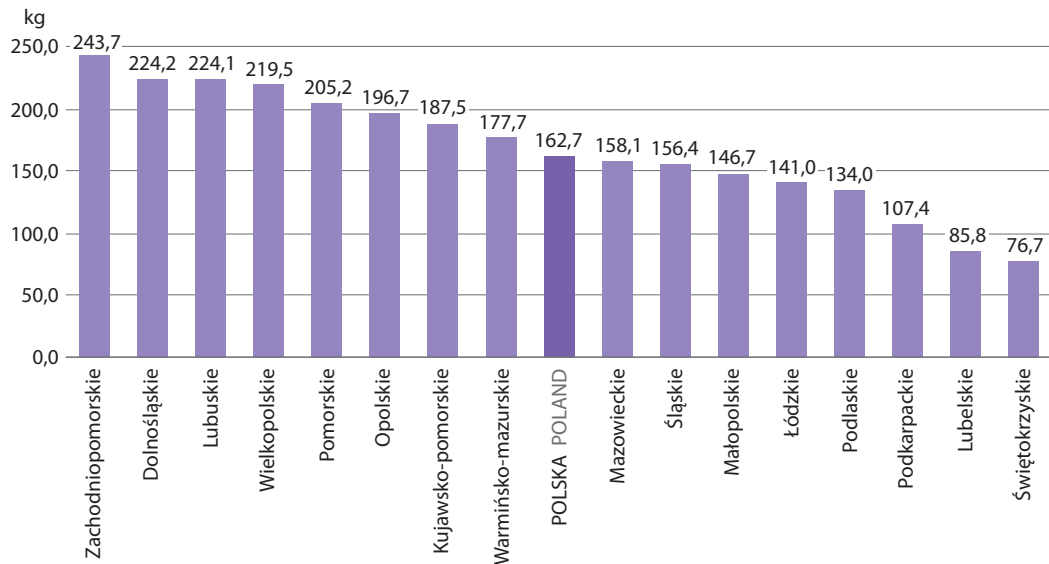
W 2018 r. na terenach wiejskich wytworzono 33,9 mln t odpadów (z wyłączeniem komunalnych), co oznacza wzrost o 45,2% w porównaniu z 2010 r. Ponad 64% z nich zostało wytworzonych w 3 województwach: łódzkim, lubelskim i śląskim (łącznie 21,7 mln t). Najmniej odpadów powstało w województwie podkarpackim (181,6 tys. t). Z kolei podregionem, który wyróżnił się ilością wytworzonych odpadów był podregion piotrkowski województwa łódzkiego, w którym wytworzone odpady stanowiły ponad jedną czwartą wszystkich wytworzonych w kraju (9,0 mln t). Odwrotne tendencje odnotowano w podregionie koszalińskim województwa zachodniopomorskiego (1,4 tys. t).

Z łącznej ilości odpadów przemysłowych wytworzonych w 2018 r. na obszarach wiejskich przetworzeniu poddano 25,8% odpadów (8,7 mln t), a unieszkodliwieniu 48,2% (16,3 mln t). Wśród województw, najwyższym wskaźnikiem przetworzenia wyróżniły się województwa opolskie (83,1%) i małopolskie (73,8%), a najniższym, województwa lubelskie (2,4%) i zachodniopomorskie (3,0%). W przypadku odpadów unieszkodliwionych, najwięcej z nich unieszkodliwiono w województwie łódzkim (91,3%).

Na składowiska w 2018 r. trafiło 16,2 mln t (47,9%) odpadów niekomunalnych wytworzonych na obszarach wiejskich, czyli ponad dwukrotnie więcej niż w 2010 r. Ponad połowa tych odpadów (8,4 mln t) składowanych było w jednym województwie – łódzkim.

Ludność wiejska w 2018 r. wytworzyła 2,5 mln t odpadów komunalnych, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało 162,7 kg (w miastach – 276,5 kg). W porównaniu z 2010 r. ilość odpadów wytworzonych przez ludność wiejską wzrosła o 42,1%, a co za tym idzie o 46,3 kg wzrosła ilość odpadów przypadających na 1 mieszkańca. Najwięcej odpadów przypadających na 1 mieszkańca wsi odnotowano w województwach zachodniopomorskim (243,7 kg na osobę), a najmniej w świętokrzyskim (76,7 kg na osobę). Wśród podregionów, najwyższym takim wskaźnikiem wyróżnili się mieszkańcy podregionu szczecińskiego województwa zachodniopomorskiego (285,3 kg na osobę), najniższym – podregionu białskiego województwa lubelskiego (59,7 kg na osobę).

Wykres 89. Odpady komunalne^a na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.
 Chart 89. Municipal waste^a per capita in rural areas by voivodships in 2018

^a Bez odpadów zebranych selektywnie; dane szacunkowe.
^a Excluding waste collected separately; estimated data.

Na obszarach wiejskich w dniu 31 grudnia 2018 r. czynne pozostawały 202 składowiska, które zajmowały powierzchnię 1,1 tys. ha. W relacji do 2010 r. liczba składowisk zmalała ponad dwukrotnie, a ich powierzchnia o ponad jedną trzecią. Najwięcej składowisk w 2018 r. funkcjonowało w województwach wielkopolskim (27) i lubelskim (23), najmniej w województwach śląskim (4) i małopolskim (5). Największą powierzchnię zajmowały one w województwie wielkopolskim (147,0 ha), najmniejszą w województwie świętokrzyskim (19,4 ha).

Emisja zanieczyszczeń powietrza

Emission of air pollutants

Informacje o EMISJI I REDUKCJI ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza dotyczą jednostek organizacyjnych ustalonych przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40, z późniejszymi zmianami).

Ustalona zbiorowość badanych jednostek utrzymywana jest corocznie, co zapewnia m.in. porównywalność wyników badań, może być powiększana jedynie w szczególnych przypadkach, np. o jednostki nowo uruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Dane o EMISJI PYŁÓW dotyczą pyłów: ze spalania paliw, cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych, krzemowych, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowych, sadzy oraz innych rodzajów zanieczyszczeń pyłowych.

Dane o EMISJI GAZÓW dotyczą: dwutlenku siarki, tlenku węgla, tlenków azotu, węglowodorów oraz innych rodzajów zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla).

Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2018 r. wyniosła 31,8 tys. t, z tego 16,5% powstało w zakładach zlokalizowanych na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2010 r. na terenach wiejskich prawie dwukrotnie spadła emisja zanieczyszczeń pyłowych. Spadek emisji odnotowano prawie we wszystkich województwach z wyjątkiem lubuskiego, w którym odnotowano wzrost oraz małopolskiego i podkarpackiego, w których wskaźnik ten utrzymał się na tym samym poziomie. Najwięcej zanieczyszczeń pyłowych w 2018 r. wyemitowały zakłady szczególnie uciążliwe zlokalizowane na obszarach wiejskich województw łódzkiego i świętokrzyskiego (łącznie 48,2%).

W 2017 r. w wyniku działalności rolniczej wyemitowano do atmosfery około 94,7 tys. t niemetanowych lotnych związków organicznych. W tym samym roku do atmosfery trafiło 287,9 tys. t amoniaku, który pochodził z gospodarki odchodami (108,1 tys. t) i upraw z zastosowaniem nawozów (179,8 tys. t). Działalność rolnicza przyczyniła się także do emisji 34,3 tys. t pyłów, głównie z gospodarki odchodami. W omawianym roku skutek działań rolniczych wyemitowano także 578,4 tys. t metanu (88,5% pochodziło z fermentacji jelitowej), 54,9 tys. t podtlenku azotu, którego głównym źródłem były gleby rolne (86,6 %) i odchody zwierzęce (13,4%) oraz 920,0 tys. t dwutlenku węgla pochodzącego z wapnowania i stosowania mocznika.

Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej Investment outlays on environmental protection and water management

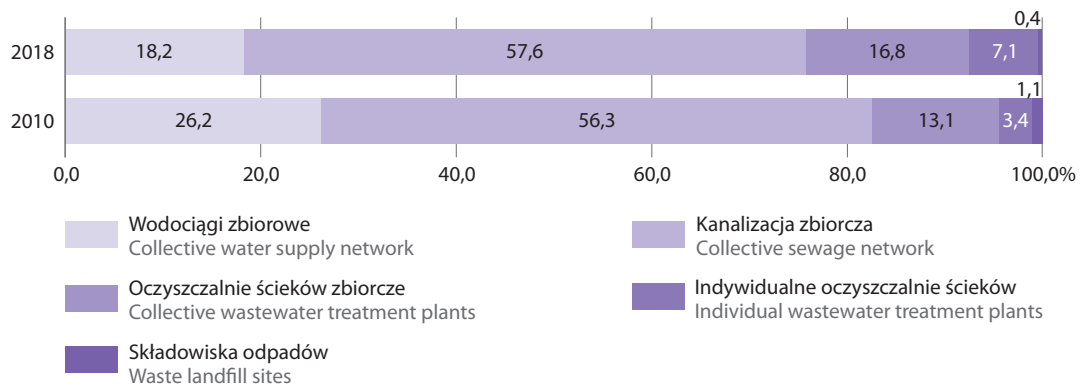
Dane o NAKŁADACH NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ oraz ich EFEKTACH RZECZOWYCH prezentuje się zgodnie z Polską Klasyfikacją Statystyczną dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ dotyczącej Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznych dotyczących Ochrony Środowiska (SERIEE) wdrożonego przez Unię Europejską.

Prezentowane dane dotyczą: osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących przekracza 9 osób (z wyłączeniem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie oraz osób fizycznych i spółek cywilnych prowadzących działalność gospodarczą – prowadzących księgi przychodów i rozchodów), jednostek prowadzących działalność zaklasyfikowaną według PKD 2007 do sekcji „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, a także spółek wodno-ściekowych bez względu na liczbę pracujących.

W 2018 r. na obszarach wiejskich na nakłady związane z ochroną środowiska i gospodarką wodną, tj. na wodociągi zbiorowe, stacje uzdatniania wody, kanalizację, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków oraz składowiska odpadów wydano 3,7 mld zł i było to o 27,9% mniej niż w 2010 r. W strukturze tych nakładów największy odsetek stanowiły nakłady na kanalizację zbiorczą, natomiast najmniejsze nakłady na składowiska odpadów.

Wykres 90. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania w latach 2010 i 2018

Chart 90. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use in 2010 and 2018

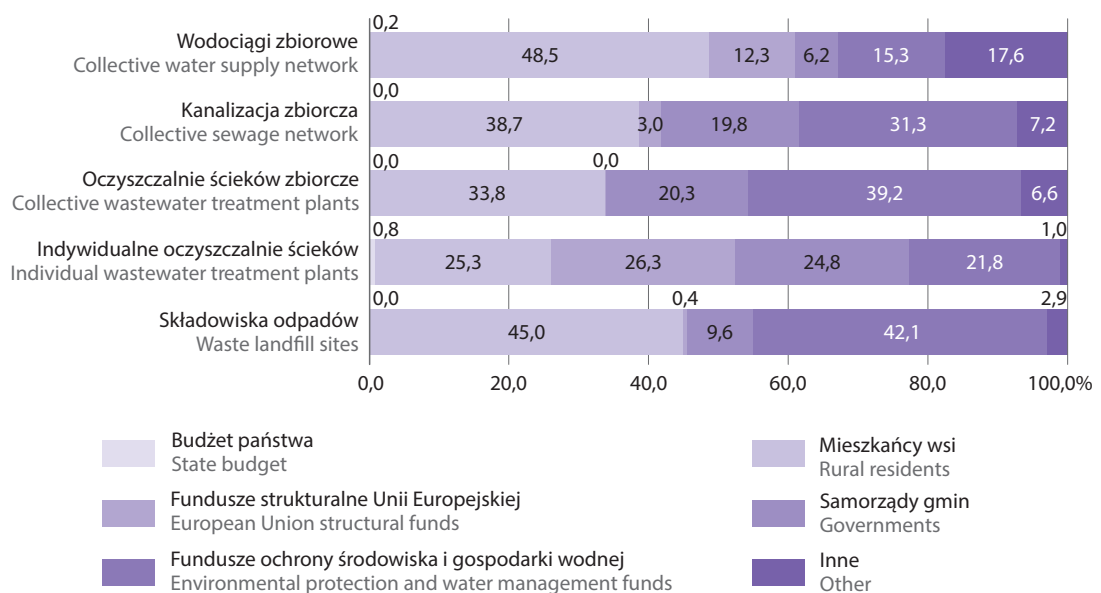

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

Inwestycje w zakresie wodociągów i kanalizacji oraz składowisk odpadów w głównej mierze finansowane były ze środków samorządów gmin. Z kolei w strukturze źródeł finansowania zbiorczych oczyszczalni ścieków największy udział miały środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, a w przypadku indywidualnych oczyszczalni ścieków – fundusze mieszkańców wsi.

Wykres 91. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i źródeł finansowania w 2018 r.

Chart 91. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and source of maintenance in 2018

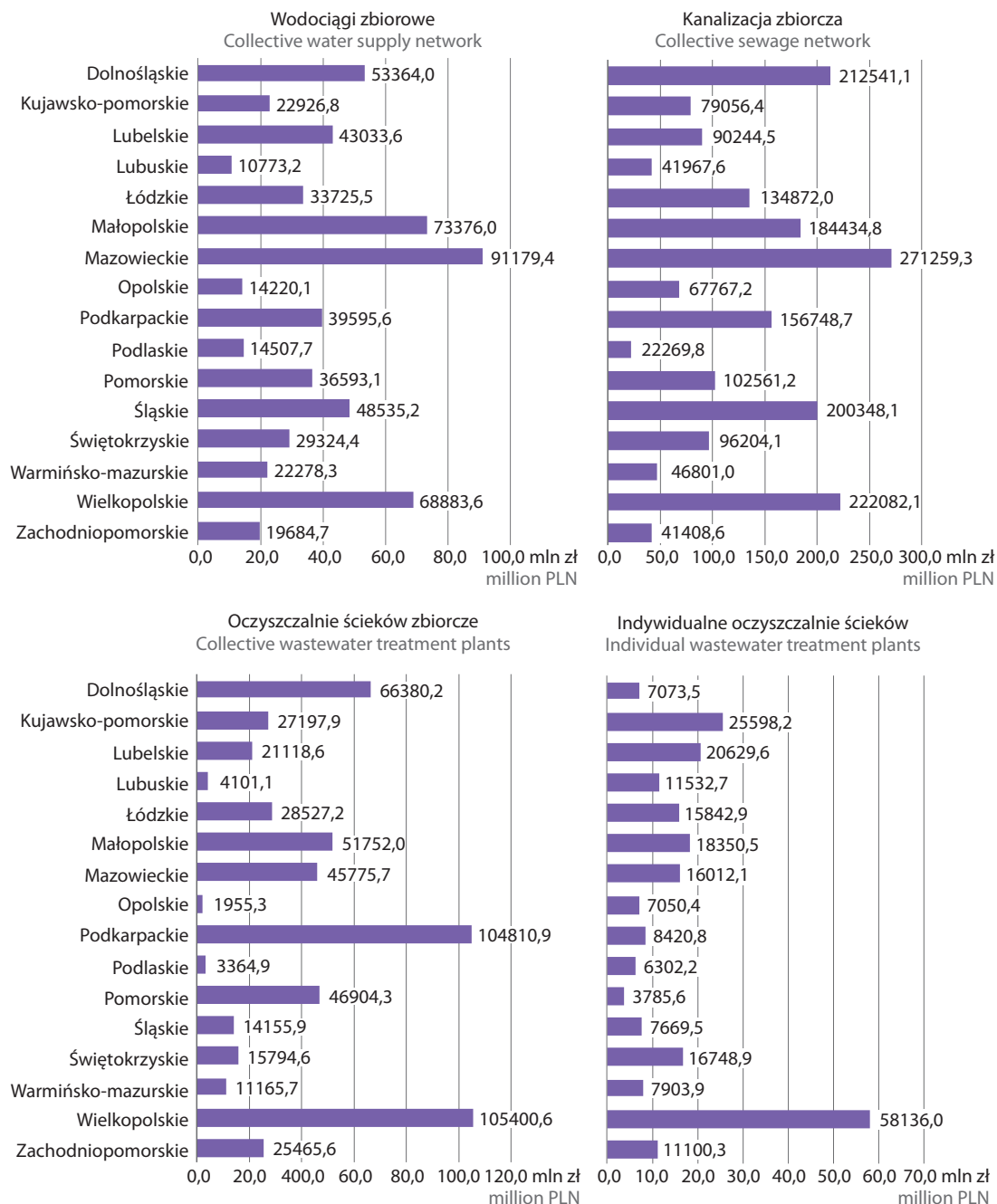
Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

Na inwestycje w zakresie wodociągów zbiorowych na wsi w 2018 r. wydano 622,0 mln zł – o 50,1% mniej niż w 2010 r. Najwięcej środków na wodociągi zbiorowe w 2018 r. przeznaczono w województwach ma-

zowieckim (14,7% ogółu środków na ten cel na wsi) i małopolskim (11,8%). Najmniej funduszy skierowano w województwie lubuskim (1,7%). Kwota nakładów inwestycyjnych na wodociągi zbiorowe przypadająca na 1 mieszkańca wsi wynosiła 40,5 zł przy rozkładzie regionalnym w granicach od 27,0 zł w województwie kujawsko-pomorskim do 58,6 zł w województwie dolnośląskim.

Wykres 92. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i województw w 2018 r.

Chart 92. Investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and voivodships in 2018

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

W efekcie tych inwestycji w 2018 r. na obszarach wiejskich do sieci wodociągowej przyłączono 73,2 tys. budynków oraz oddano do użytku 2,8 tys. km sieci wodociągowej. Było to 3,4 tys. budynków więcej oraz o 3,3 tys. km mniej sieci niż w 2010 r. W 2018 r. w województwie mazowieckim podłączono do sieci wodociągowej najwięcej budynków oraz oddano do użytku najdłuższe odcinki sieci. Z kolei w województwach opolskim i lubuskim podłączono najmniej budynków i oddano do użytku najkrótsze odcinki sieci.

Na inwestycje związane ze stacjami uzdatniania wody na obszarach wiejskich w 2018 r. wydano 282,9 mln zł, tj. o 27,0% mniej niż w 2010 r. Najwięcej środków z tej sumy (19,3%) wykorzystano na inwestycje w województwie wielkopolskim, a najmniej w województwie świętokrzyskim (0,5%). W wyniku tych inwestycji w 2018 r. do użytku oddano 24 nowe stacje uzdatniania wody (o 55 mniej niż w 2010 r.) oraz zmodernizowano 342 stacje uzdatniania wody (o 41 mniej niż w 2010 r.). Najwięcej stacji uzdatniania wody zmodernizowano w województwach wielkopolskim (51) i mazowieckim (34), zaś najwięcej nowych powstało w województwie mazowieckim (4). W 6 województwach, tj. lubuskim, opolskim, pomorskim, śląskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim w 2018 r. do użytkowania nie oddano żadnej stacji uzdatniania wody.

Nakłady na kanalizacje zbiorcze w 2018 r. na obszarach wiejskich wyniosły 2,0 mld zł i były o 26,4% niższe w relacji do 2010 r. Najwięcej środków na ten cel na wsi rozdysponowano w województwach mazowieckim (13,8%) i wielkopolskim (11,3%). Kwota inwestycji w zakresie kanalizacji zbiorczych przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejski wyniosła 128,4 zł i wahała się od 48,1 zł w województwie podlaskim do 233,4 zł w województwie dolnośląskim.

Nakłady te pozwoliły na wybudowanie w 2018 r. na obszarach wiejskich 3,4 tys. km zbiorczych sieci kanalizacyjnych – o 4,3 tys. km mniej w porównaniu z 2010 r. Najwięcej kilometrów sieci kanalizacyjnej powstało w województwie mazowieckim (475,3 km), najmniej w województwie podlaskim (34,7 km). W omawianym roku do sieci kanalizacyjnej przyłączono również 57,1 tys. budynków, czyli o 32,6% mniej niż przed 8 laty. Najwięcej budynków do kanalizacji przyłączono w województwach: mazowieckim, wielkopolskim, małopolskim i podkarpackim, najmniej w województwach podlaskim i lubuskim.

W 2018 r. w porównaniu z 2010 r., nakłady na modernizację i budowę nowych zbiorczych oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich były o 7,6% niższe i wyniosły 573,9 mln zł. Z tej kwoty prawie 67% przeznaczono na modernizację już istniejących urządzeń. Najwięcej środków na te inwestycje przeznaczono w województwach wielkopolskim i podkarpackim (łącznie 36,6% ogółu nakładów), a najmniej w województwach: opolskim, podlaskim i lubuskim (łącznie 1,6% ogółu nakładów). Średnio na 1 mieszkańca wsi na zbiorcze oczyszczalnie ścieków przeznaczono 37,4 zł. Dla poszczególnych województw wartość tego wskaźnika kształtowała się od 4,2 zł w województwie opolskim do 83,6 zł w województwie podkarpackim.

Środki te pozwoliły na wybudowanie lub zmodernizowanie w 2018 r. na terenach wiejskich 191 zbiorczych oczyszczalni ścieków, czyli o 19,7% mniejszej liczby obiektów niż w 2010 r. Najwięcej obiektów wybudowano lub zmodernizowano w województwie lubelskim (20), najmniej w województwie śląskim (2).

Nakłady na indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków w 2018 r. wyniosły 242,2 mln zł, czyli były o połowę większe niż w 2010 r, co przełożyło się na wzrost liczby nowych indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków. W 2018 r. zbudowano ich 19,0 tys., czyli o 21,1% więcej niż w 2010 r. Najwięcej takich oczyszczalni powstało w województwach: wielkopolskim (2,7 tys.), łódzkim (2,1 tys.) i kujawsko-pomorskim (2,0 tys.). Łącznie inwestycje w tych 3 województwach pochłonęły 41,1% wszystkich środków wydanych na ten cel na obszarach wiejskich w kraju. Najmniej indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków powstało w województwie opolskim (386). Przeciętnie na 1 mieszkańca wsi przypadało 15,8 zł środków przeznaczonych na ten cel – najwięcej w województwie wielkopolskim (36,4 zł), najmniej w województwie pomorskim (4,5 zł).

W 2018 r. nakłady finansowe na składowiska odpadów na wsi wyniosły 13,4 mln zł, co stanowiło zaledwie jedną czwartą środków, którymi dysponowano w 2010 r. Najwięcej środków zainwestowano w województwach: kujawsko-pomorskim (41,3% ogółu), małopolskim (23,4%) i podkarpackim (20,5%). W 7 województwach: dolnośląskim, lubuskim, podlaskim, śląskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim w 2018 r. nie było takich inwestycji. W analizowanym roku na obszarach wiejskich powstało 6 składowisk odpadów w województwach: kujawsko-pomorskim (2), łódzkim, małopolskim, mazowieckim i podkarpackim (po 1) o łącznej powierzchni 6,6 ha.

Uwagi metodologiczne

1. Źródła i zakres danych

Przedstawiona w publikacji analiza obejmuje obszary wiejskie wyodrębnione na podstawie podziału terytorialnego według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), w którym za obszary wiejskie uznaje się gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich. Zastosowanie identyfikatorów rejestru TERYT umożliwia opracowanie i prezentowanie zjawisk społeczno-ekonomicznych w przekrojach o różnym stopniu szczegółowości.

Zgromadzone dane przedstawiono w ujęciu retrospektywnym dla lat 2010 i 2018 na poziomie krajowym i regionalnym.

Publikacja składa się z dwóch integralnych części. Pierwsza, w wersji książkowej, zawiera komentarz analityczny stanowiący kompleksowy opis przemian zachodzących na obszarach wiejskich. Analiza obejmuje szerokie spektrum zagadnień: od danych społeczno-demograficznych, poprzez dane o działalności pozarolniczej, wydatkach i wyposażeniu gospodarstw domowych, dostępie do placówek edukacyjnych, ośrodków kultury i opieki zdrowia, po dane o infrastrukturze technicznej, środowisku naturalnym i finansowaniu obszarów wiejskich. Dynamika zmian obserwowanych na obszarach wiejskich została zaprezentowana w odniesieniu do sytuacji w miastach. Dane liczbowe zostały zilustrowane na mapach i wykresach stanowiących nierozdzielny element analizy.

Druga część publikacji, dostępna wyłącznie na stronie internetowej (<http://stat.gov.pl/publikacje/>), zawiera tabele z danymi na poziomie krajowym oraz regionalnym dla 2018 r. według:

- 1) podziału TERYT,
- 2) typologii terytorialnych Eurostatu i OECD, definiujących regiony miejskie i wiejskie.

Uzupełnieniem tych informacji jest tabela przeglądowa w układzie województw. Zawiera ona ważniejsze dane o sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich w porównaniu do danych ogólnopolskich oraz danych dla miast za lata 2002–2018.

Dzięki podziałowi publikacji na część drukowaną i część tabelaryczną możliwe było położenie nacisku na udostępnienie szerokiego zakresu danych ukazujących najważniejsze przemiany i potencjał tkwiący w obszarach wiejskich, na potrzeby analiz wykonywanych przez użytkowników publikacji.

Dane zawarte w publikacji opracowano na podstawie wyników badania „Statystyczny system informacyjny obszarów wiejskich” oraz źródeł administracyjnych. W publikacji wykorzystano dane następujących instytucji:

- 1) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- 2) Dyrekcja Generalna Poczty Polskiej,
- 3) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
- 4) Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych,
- 5) Główny Urząd Geodezji i Kartografii,
- 6) Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- 7) Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami,
- 8) Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa,
- 9) Ministerstwo Energii,
- 10) Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 11) Ministerstwo Finansów,
- 12) Ministerstwo Obrony Narodowej,
- 13) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- 14) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- 15) Ministerstwo Sprawiedliwości,
- 16) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,

- 17) Ministerstwo Zdrowia,
- 18) Polski Związek Działkowców,
- 19) Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Więcej szczegółowych informacji dotyczących PODSTAWOWYCH POJĘĆ I METOD OPRACOWANIA danych liczbowych zamieszczonych w publikacji Czytelnik znajdzie w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”.

2. Typologia miejsko-wiejska według Eurostatu

Typologia miejsko-wiejska według Eurostatu została opracowana przez przedstawicieli Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (DG Agri), Eurostatu, Wspólnego Centrum Badawczego (JRC) i Dyrekcji Generalnej ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej (DG Regio), na podstawie typologii OECD. Jej celem jest poprawa porównywalności poszczególnych kategorii jednostek na terenie Unii Europejskiej poprzez wyeliminowanie słabości typologii OECD.

Metodologia identyfikowania i podziału podregionów według typologii Eurostatu wyróżnia następujące kryteria delimitacji:

- 1) typologia oparta na siatce o poziomie rozdzielczości wynoszącym 1 km² (siatka kilometrowa, tj. o kwadratowych oczkach o boku 1 km) służy do wydzielenia „ośrodków miejskich”, „klastrow miejskich” oraz „komórek siatki obszarów wiejskich”. Wydzielenie to następuje na podstawie komórek siatki posiadających podobne cechy oparte na gęstości zaludnienia i ciągłości geograficznej (sąsiedztwa). Poszczególne trzy typy klastrow są definiowane w następujący sposób:
 - a) ośrodki miejskie (klastry o dużej gęstości zaludnienia): klaster składający się z sąsiadujących ze sobą komórek siatki 1 km² (bez komórek sąsiadujących tylko narożnikami) o gęstości zaludnienia co najmniej 1500 osób na 1 km² i posiadających łącznie co najmniej 50 tys. mieszkańców; granice w ten sposób wyznaczonego ośrodka miejskiego są następnie wygładzane poprzez włączenie do niego wszystkich komórek siatki sąsiadujących z co najmniej pięcioma komórkami (wliczając sąsiadujące narożnikami) należącymi do tego ośrodka miejskiego;
 - b) klastry miejskie (klastry o umiarkowanej gęstości zaludnienia): klaster składający się z sąsiadujących ze sobą komórek siatki 1 km² (wliczając komórki sąsiadujące tylko narożnikami) o gęstości zaludnienia co najmniej 300 osób na 1 km² i minimalnej liczbie ludności wynoszącej 5000 mieszkańców; komórki zaklasyfikowane jako ośrodki miejskie przeważnie należą także do klastrow miejskich;
 - c) komórki siatki obszarów wiejskich: komórki siatki, które nie zostały przyporządkowane do ośrodków miejskich lub klastrow miejskich.
- 2) typologia miejsko-wiejska odnosi się do jednostek statystycznych NUTS 3 (w Polsce są to podregiony) i służy do ich zaklasyfikowania do jednej z trzech grup: regionów przeważająco miejskich, regionów pośrednich lub regionów przeważająco wiejskich. Klasyfikowanie to oparte jest na pomiarze gęstości zaludnienia i ciągłości geograficznej (sąsiedztwa) w komórkach siatki o poziomie rozdzielczości wynoszącym 1 km² (siatka kilometrowa). W tym celu wykorzystywana jest typologia oparta na siatce o poziomie rozdzielczości wynoszącym 1 km² (siatka kilometrowa) służąca do wydzielenia „ośrodków miejskich”, „klastrow miejskich” oraz „komórek siatki obszarów wiejskich”. Poszczególne trzy typy jednostek tej typologii są definiowane w następujący sposób:
 - a) regiony przeważająco miejskie: jednostki NUTS 3, w których co najmniej 80% ludności mieszka w „klastrach miejskich”;
 - b) regiony pośrednie: jednostki NUTS 3, w których od 50% do 80% ludności mieszka w „klastrach miejskich”;
 - c) regiony przeważająco wiejskie: jednostki NUTS 3, w których co najmniej 50% ludności mieszka w „komórkach siatki obszarów wiejskich”.

W celu lepszej identyfikacji typu NUTS 3, w zależności od specyfiki podregionu, zastosowano dodatkowe kryterium delimitacji, tj.:

- a) w przypadku jednostek NUTS 3 o niewielkiej powierzchni (poniżej 500 km²) dokonano grupowań z sąsiednimi jednostkami (w zależności od jednostki – z jedną, kilkoma lub wszystkimi) w celu ustalenia typu (jak w pkt 2),
- b) wielkość miasta na terenie danego NUTS 3:
 - w przypadku miast o liczbie ludności powyżej 200 tys. osób, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion przeważająco wiejski (PW) uznaje się za pośredni (P),
 - w przypadku miast o liczbie ludności powyżej 500 tys. osób, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion pośredni (P) uznaje się za przeważająco miejski (PM).

3. Typologia regionów według OECD

Kryteria identyfikowania i podziału regionów według typologii OECD zostały ustalone w oparciu o stopień ich zurbanizowania. Uwzględniają one 2 poziomy analizy terytorialnej, tj. lokalny (dla Polski – gmina) i regionalny (dla Polski – TL 3, odpowiadający NUTS 3). Metodologia ta uwzględnia 3 etapy podziału:

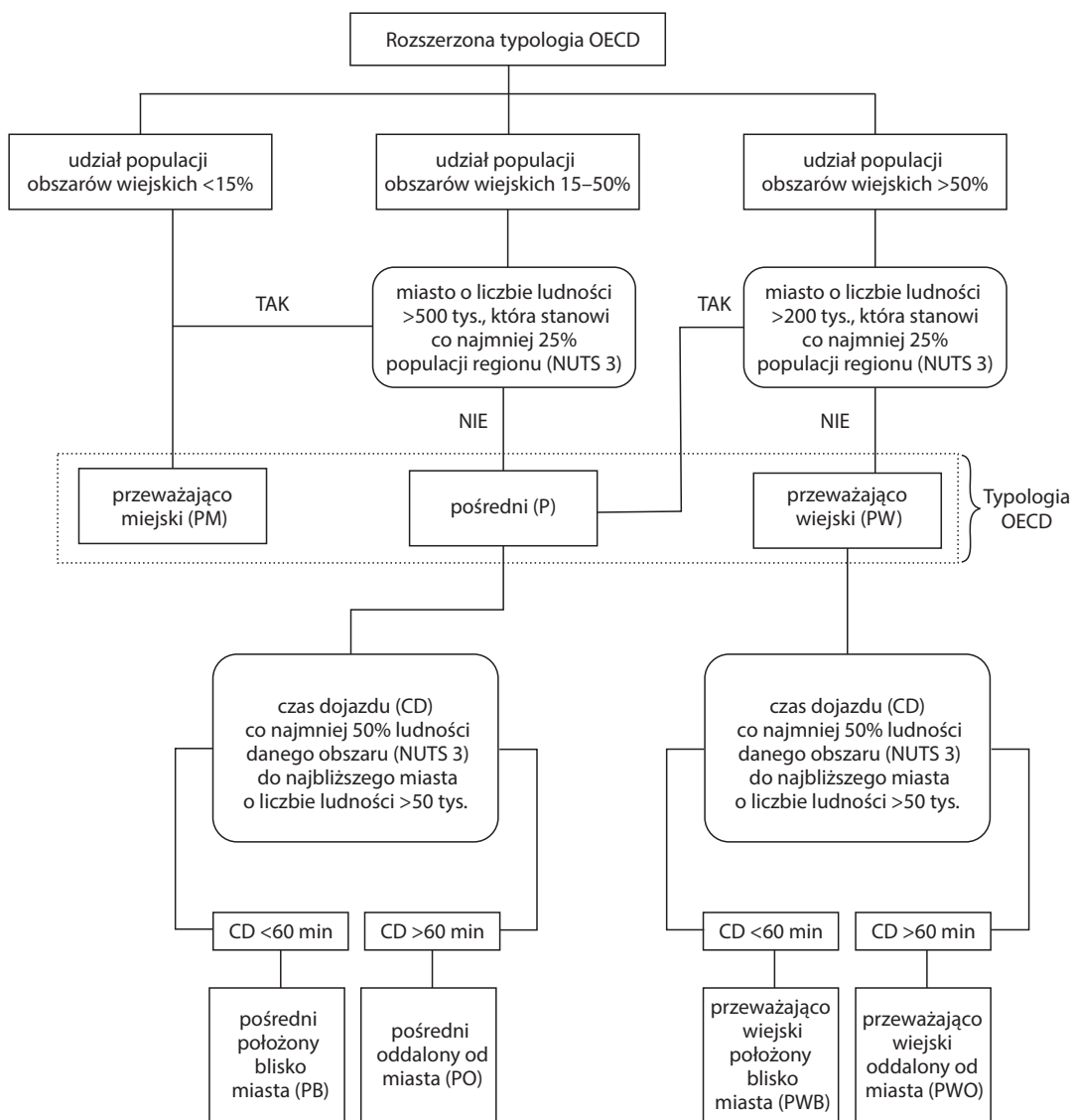
- 1) na poziomie lokalnym, jednostki administracyjne sklasyfikowano jako miejskie lub wiejskie, według następujących kryteriów:
 - a) obszar wiejski to obszar, gdzie gęstość zaludnienia nie przekracza 150 osób/km²
 - b) obszar miejski to obszar, gdzie gęstość zaludnienia wynosi 150 lub więcej osób/km²;
- 2) na poziomie regionalnym jednostki funkcjonalne lub administracyjne sklasyfikowano w zależności od procentowego udziału ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (według kryteriów poziomu lokalnego). Wyróżniono 3 typy regionów:
 - a) przeważająco wiejski (PW) – gdy więcej niż 50% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie według kryteriów poziomu lokalnego,
 - b) pośredni (P) – gdy udział procentowy mieszkańców zamieszkujących obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie wynosi 15–50%,
 - c) przeważająco miejski (PM) – gdy mniej niż 15% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie;
- 3) dodatkowo na poziomie regionalnym obszary wiejskie definiowane są w oparciu o kryterium wielkości populacji miasta, gdzie:
 - a) region sklasyfikowany jako przeważająco wiejski (PW) staje się pośrednim (P), jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys. osób, która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu;
 - b) region sklasyfikowany jako pośredni (P) staje się przeważająco miejskim (PM), jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys. osób, która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu.

W wyniku prac zainicjowanych przez Dyрекcyję Generalną ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej typologię regionalną rozszerzono o kryterium dostępności do najbliższego miasta. Założeniem tego kryterium jest pomiar czasu dojazdu co najmniej 50% ludności danego obszaru do najbliższego położonego miasta o liczbie mieszkańców powyżej 50 tys. osób. Wartość progowa czasu dojazdu (CD) jest równa 60 min. Ta rozszerzona typologia klasyfikuje regiony do jednego z 5 typów:

- 1) przeważająco miejski (PM) – wyznaczony na podstawie 3 powyższych kryteriów;
- 2) pośredni położony blisko miasta (PB) – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób nie przekracza 60 min;
- 3) pośredni oddalony od miasta (PO) – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób przekracza 60 min;
- 4) przeważająco wiejski położony blisko miasta (PWB) – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób nie przekracza 60 min;
- 5) przeważająco wiejski oddalony od miasta (PWO) – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób przekracza 60 min.

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w przypadku krajów Unii Europejskiej, podregiony do jednego z trzech typów (przeważająco miejski, pośredni, przeważająco wiejski) przyporządkowuje zgodnie z typologią regionów według Eurostatu.

Schemat rozszerzonej typologii OECD

Źródło: Dokument ze spotkania grupy roboczej OECD do spraw wskaźników terytorialnych „Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions”.

Methodological notes

1. Sources and range of data

Analysis presented in this publication concerns the rural areas distinguished on the basis of the administrative division by the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT), in which the rural areas are recognized as the rural gminas and the rural part of urban and rural gminas. Usage of TERYT registry identifiers enables the preparation and presentation of socio-economic phenomena in sections with different level of accuracy.

Collected data are presented in retrospection for years 2010 and 2018 on national and regional level.

The publication consists of two integral parts. First, in the paper version, contains analytical comment. It constitutes a comprehensive description of the rural areas transformation. The analysis including a wide spectrum of issues, from socio-demographic data, non-agricultural activities, expenditures and households furnishing, access to educational establishments, cultural centers and health care, to data on technical infrastructure, environmental and rural areas financing. Dynamics of changes is presented in relation to urban areas. The statistical information has been enriched with maps and charts which are an inseparable part of the analysis.

The second part of the publication, only on website (<http://stat.gov.pl/publikacje/>), contains tables with data on national and regional level for 2018 by:

- 1) TERYT division,
- 2) territorial typologies by Eurostat and OECD, defining urban and rural regions.

As a supplement are prepared information is review table by voivodships. The table contains major data regarding the socio-economic situation of rural areas in comparison to national data and urban areas data for 2010-2018.

Thanks to division of the publication on printed and electronic– table part it was possible to put emphasis on providing a wide scope of data showing the most important changes and potential of rural areas, for analysis performed by the users of the publication.

Data included in this publication were based on the results of the research “Statistical information system of rural areas” and administrative sources. The publication uses the data of the following institutions:

- 1) Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture,
- 2) Polish Post General Directorat,
- 3) General Directorate for National Roads and Motorways,
- 4) Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality,
- 5) Head Office of Geodesy and Cartography,
- 6) Agricultural Social Insurance Fund,
- 7) National Centre for Emissions Management,
- 8) National Center for Support of Agriculture,
- 9) Ministry of National Education,
- 10) Ministry of Energy,
- 11) Ministry of Finance,
- 12) Ministry of National Defence,
- 13) Ministry of Family, Labour and Social Policy,
- 14) Ministry of Agriculture and Rural Development,
- 15) Ministry of Justice,
- 16) Ministry of Interior and Administration,
- 17) Ministry of Health,
- 18) Polish Union of Allotment Gardener,
- 19) Social Insurance Institution.

More detailed information concerning BASIC DEFINITIONS AND METHODS OF COMPILING STATISTICAL DATA in this publication can be found in subject matter publications as well as in the series „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje” (Methodologies and classifications).

2. Urban-rural typology by Eurostat

Urban-rural typology by Eurostat was compiled by Directorate-General for Agricultural and Rural Development (DG Agri), Eurostat, Joint Research Centre (JRC) and Directorate-General for Regional and Urban Policy (DG Regio) representatives, on the basis of the OECD regional typology. The aim of this typology is improvement comparability of individual categories of units on the EU territory by eliminating the distortions of the OECD regional typology.

The methodology of the identification and the division of subregions according to the Eurostat typology distinguishes the following criteria of delimitation:

- 1) The typology based on a grid with a resolution level of 1 km² (a kilometer grid, i.e. with square meshes with a side of 1 km) is used to separate 'urban centres', 'urban clusters' and 'rural grid cells'. This separation is based on grid cells having similar features based on population density and geographical continuity (neighborhood). The three types of clusters are defined as follows:
 - a) urban centres (high density clusters): a cluster of contiguous grid cells of 1 km² (excluding diagonals) with a population density of at least 1500 inhabitants per km² and collectively a minimum population of 50000 inhabitants; the boundaries of the urban centre are then smoothed by including all grid cells neighboring to at least five cells (including neighboring corners) belonging to that urban centre;
 - b) urban cluster (moderate density cluster): a cluster of contiguous grid cells of 1 km² (including diagonals) with a population density of at least 300 inhabitants per km² and a minimum population of 5000 inhabitants; grid cells classified as urban centres usually also belong to urban clusters;
 - c) rural grid cells: grid cells that are not identified as urban centres or as urban clusters.
- 2) The urban-rural typology is applied to NUTS level 3 regions (in Poland called subregions): it identifies three types of region based on the share of the rural population, namely, predominantly rural regions, intermediate regions and predominantly urban regions. This typology is based on data for 1 km² population grid cells and their geographical continuity (neighborhood). For this, The typology based on a grid with a resolution level of 1 km² is used to separate urban centres, urban clusters and rural grid cells. The three types of units of this typology are defined as follows:
 - a) predominantly urban regions: NUTS level 3 units where at least 80% of the population live in urban clusters;
 - b) intermediate regions: NUTS level 3 units where more than 50% but less than 80% of the population live in urban clusters;
 - c) predominantly rural regions: NUTS level 3 units where at least 50% of the population live in rural grid cells.

In order to better identification of NUTS 3 type depending on the specificity of the subregion, used additional criterion of delimitation, i.e.:

- a) in case of not large NUTS 3 areas (below 500 square kilometers) grouped them with surrounding units (depending on unit – with one, several or all of them), in order to determine the type (as in the point 2),
- b) size of the city on the NUTS 3 area:
 - in case of the urban centre above 200 thousand of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, predominantly rural (PR) subregion becomes intermediate subregion (IN),
 - in case of the urban centre above 500 thousand of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, intermediate subregion (IN) becomes predominantly urban (PU).

3. Typology of regions by OECD

The methodology of the identification and the division of subregions according to the OECD regional typology was established on the base of their urbanized degree. The OECD regional typology takes into

consideration two levels of territorial analysis, i.e. local (for Poland – gmina) and regional (for Poland – TL 3 corresponding NUTS 3). The methodology distinguishes three stage of the division:

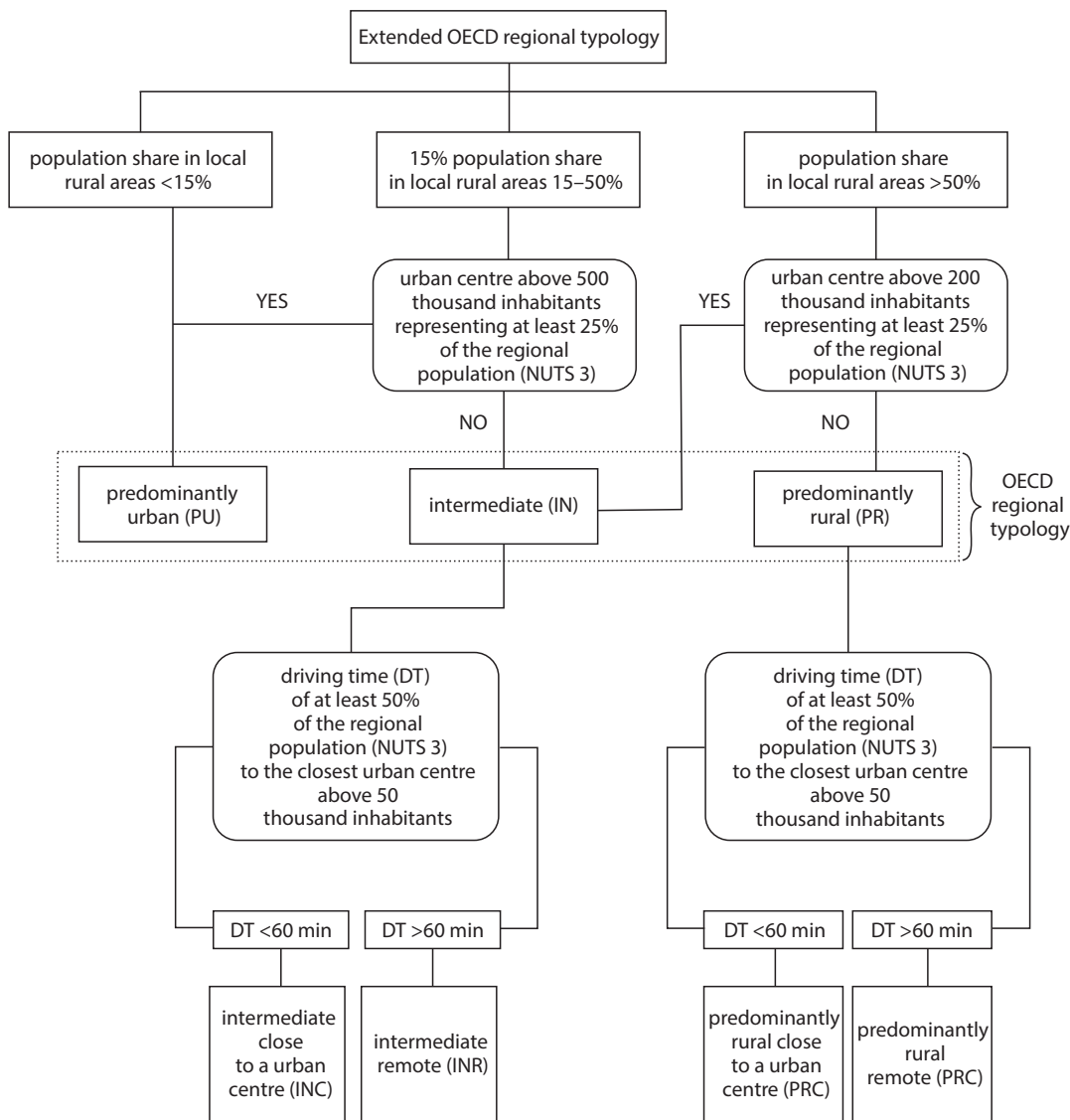
- 1) on the local unit the basic administrative units classified as urban or rural according to the following criteria:
 - a) rural areas it is area, where population density is below 150 inhabitants per square kilometer,
 - b) urban areas it is area, where population density is above 150 inhabitants per square kilometer.
- 2) on the regional level functional or administrative units are classified depending on the percentage share of population living in rural areas (according to criteria of the local unit). Distinguished three types of regions:
 - a) predominantly rural (PR), if the share of population (population share) living in rural local units is above 50%,
 - b) intermediate (IN), if the share of population (population share) living in rural local units is between 15% and 50%,
 - c) predominantly urban (PU), if the share of population (population share) living in rural local units is below 15%;
- 3) additionally on the regional level the rural areas are defined based on the criterion of the population size of the urban centre, where:
 - a) a region classified as predominantly rural (PR) becomes intermediate (IN) if it contains an urban centre of more than 200 thousand inhabitants representing at least 25% of the regional population;
 - b) a region classified as intermediate (IN) becomes predominantly urban (PU) if it contains an urban centre of more than 500 thousand inhabitants representing at least 25% of the regional population.

As a result of works initiated by the Directorate-General for Regional and Urban Policy the OECD regional typology has been extended by including the accessibility to urban centres criterion. The assumption of this methodology is measured through the driving time (DT) of at least 50% of the regional population to the closest urban centre with more than 50 thousand inhabitants. The threshold for the driving time is set equal to 60 minutes. This extended regional typology classifies regions to the one of the 5 types:

- 1) predominantly urban (PU) – distinguishes on the base of three above criteria;
- 2) intermediate close to the city (INC) – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thousand inhabitants is below 60 minutes;
- 3) intermediate remote (INR) – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thousand inhabitants is above 60 minutes;
- 4) predominantly rural close to a city (PRC) – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thousand inhabitants is below 60 minutes;
- 5) predominantly rural remote (PRR) – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thousand inhabitants is above 60 minutes.

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) in case of European Union countries subregions assigns to one of three types (predominantly urban, intermediate, predominantly rural) according to the typology of regions by Eurostat.

Diagram of the extended OECD regional typology

Source: The document from working group meeting to the territorial indicators matters "Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions".

Mapa 29. Podregiony według typologii miejsko-wiejskiej Eurostatu (NUTS 2016)

Map 29. Subregions by Eurostat urban-rural typology (NUTS 2016)

